

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

**2015-2016 ОҚУ ЖЫЛЫНДА
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ЖАЛПЫ ОРТА БІЛІМ БЕРЕТІН ҰЙЫМДАРЫНДА ҒЫЛЫМ
НЕГІЗДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ТУРАЛЫ**

Әдістемелік нұсқау хат

Астана
2015

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2015 жылғы 18 мамырдағы № 4 хаттама).

2015-2016 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін ұйымдарында ғылым негіздерін оқытудың ерекшеліктері туралы. Әдістемелік нұсқау хат. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2015. – 235 б.

Жинаққа жалпы орта білім беретін мектептердің мектепалды даярлық және 1-11-сыныптарында оқу үдерісін ұйымдастыру бойынша материалдар енгізілген. Жалпы орта білім беретін мектептердің басшылары мен пән мұғалімдеріне, білім саласы қызметкерлеріне арналған.

© Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық
білім академиясы, 2015

Жалпы ережелер

Қазақстан Республикасының жалпы білім беру ұйымдарында оқыту үдерісі Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы №1080 қаулысымен бекітілген мектепке дейінгі және орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты (бұдан әрі – ҚР МЖМБС 1.4.002-2012) негізінде, ҚР Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 және 2012 жылғы 20 желтоқсандағы № 557 бұйрығымен бекітілген мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарлары және мектепалды даярлық сыныптарына арналған оқу бағдарламалары («Біз мектепке барамыз», 2010 ж.) мен ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламалары арқылы жүзеге асырылады.

Ақпараттық кеңістікті кеңейту және әлемдік қоғамдастыққа кіру жағдайында адамзат ресурстарының қалыптасуындағы білім беру рөлінің өсуі еліміздің әлеуметтік-экономикалық даму деңгейінің өлшемдері ретінде мектептің білім беру жүйесін жаңа талаптар бойынша жоспарлауы үшін маңызды.

Бүгінгі күні білім беру саласы «Қазақстан-2050» ұзақ мерзімді Стратегиясының маңызды басым бағыттарының бірі болып танылды. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев республиканы әлемдегі бәсекеге қабілетті 30 елдің қатарына кіргізу туралы міндет қойған болатын. Бұл мәселені жүзеге асыруда білім беру жүйесін жетілдіру айтарлықтай рөл атқарады.

Оқыту сапасын арттыруда білім беру үдерісінің барлық қатысушыларының ең үздік білім ресурстары мен технологияларына тең қолжетімділікті қамтамасыз ету; оқушылардың алған білімдері тез өзгеретін әлемде табысқа жеткізетіндігінен қанағаттану; жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене бітімі және рухани дамыған азаматын қалыптастыру қажет.

Білім беру сапасының деңгейі халықаралық *PISA*, *TIMSS* және *PIRLS* салыстырмалы зерттеулері арқылы анықталады. Оқушылардың халықаралық салыстырмалы зерттеулерінің білім және білік сапасының көрсеткіші де функционалдық сауаттылық болып табылады. Қазақстандық оқушылардың осы зерттеулерге қатысу нәтижесі функционалдық сауаттылықтың қажетті деңгейде қалыптаспағанын көрсетіп отыр.

Сонымен қатар, 2014 жылы Экономикалық ынтымақтастық пен даму ұйымының (бұдан әрі – ЭЫДҰ) жүргізген зерттеулерінің қорытындысына көңіл бөлген жөн. ЭЫДҰ пікірінше, қолданыстағы орта білім берудің оқу бағдарламасын қайта қарап, толық талдау жүргізу қажет, өйткені аталған бағдарлама оқушыларға функционалдық және математикалық сауаттылықтың төменгі деңгейіне де жетуге мүмкіндік бермейді, жоғары деңгейдегі ойлау дағдыларының дамуына ықпал етпейді. Осы оқу бағдарламасы аясында

академиялық пәндердің көп екендігін, теорияға тым басымдық берілгендігін ескеруіміз қажет, осындай басқа да кемшіліктер бағдарламаны неғұрлым күрделірек және үлгермеуші оқушыларға қолжетімсіз етеді.

Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы мен оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспарында қазақстандық жалпы білім беретін мектептердің *PISA* (15 жасар оқушылардың математикалық және ғылыми-жаратылыстану сауаттылығын, сонымен бірге әртүрлі типтегі мәтіндерді түсінуін салыстырмалы бағалау), *TIMSS* (4-ші және 8-сынып оқушылардың математикалық және ғылыми-жаратылыстану сауаттылығын салыстырмалы бағалау) және *PIRLS* (мәтінді оқу және түсіну сапасын зерделеу) халықаралық салыстырмалы зерттеулеріндегі нәтижесін жақсарту қажеттілігі көрсетілген.

Осыған орай, Қазақстандағы мектептегі білім беру жүйесі балалардың дағдыларын дамытуда әртүрлі оқу және өмірлік жағдаяттар, тұлғааралық қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастар білімін қолдануға бағытталуы тиіс.

Мұғалімдерге көмек ретінде *PISA*, *TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың математикалық, жаратылыстану-ғылыми және оқу сауаттылықтарын дамыту бойынша әдістемелік құралдар әзірленді және олар Б.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының (бұдан әрі – Академия) сайтында (www.nao.kz) орналастырылған. Мұнда әдістемелік ұсыныстар мен оқушылардың білім жетістігін анықтау бойынша халықаралық зерттеулерде қолданылған тапсырмалар енгізілген.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспарына сәйкес оқушылардың оқу жетістігін сырттай бағалау (бұдан әрі – ОЖСБ) аясында оқушылардың функционалдық сауаттылығы бағаланады. Функционалдық сауаттылықты тексеруге арналған тест тапсырмалары алғаш рет 2014 жылы ОЖСБ тапсырмаларына қосылды.

Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, тұлғаның мектепте алған білімі, білігі мен дағдысын адамзат қызметінің әртүрлі саласында, сонымен бірге тұлғааралық қатынастар мен әлеуметтік байланыстарда кездесетін тіршілік міндеттерін жан-жақты шеше білу қабілеті ретінде түсіндіріледі.

Қазақстан Республикасында оқушылардың оқу жетістігін сырттай бағалау аясында функционалдық сауаттылықтың мынадай түрлері бағаланады: оқу сауаттылығы (қазақ тілі, орыс тілі); математикалық сауаттылық; жаратылыстану ғылыми сауаттылық (физика, химия, биология, география).

Оқу сауаттылығы – оқушылардың мәтін мазмұнын түсіне білуі және оларға ой жүгірте білу, мәтін мазмұнын өз мақсаттарына жету үшін пайдалана білу, қоғам өмірінде белсенділік таныту мақсатында білімдері мен мүмкіндіктерін дамыту қабілеттері.

Математикалық сауаттылық – әлемдегі математиканың рөлін айқындау және түсіне білу, математикалық тұжырымдарды дәлелді негіздей білу және қызығушылығы бар, ойлы азаматқа тән қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін математиканы қолдана білу қабілеттері.

Жаратылыстану ғылыми сауаттылық – жаратылыстану ғылымындағы білімін қолдана білу, қоршаған ортаны және адамзат енгізген өзгерістерді түсіну үшін, табиғи-ғылыми мәселелерге қатысты және ғылыми дәлелдермен негізделген сұрақтарды анықтап тану және негізделген қорытынды жасай білу қабілеттері.

Функционалдық сауаттылық әр мектеп пәнінің негізінде қалыптасады. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту және оның қалыптасуын тексеру құралы шығармашылық сипаттағы тапсырмалар (зерттеу жұмыстарына бейімделген тапсырмалар; экономикалық, тарихи мазмұндағы тапсырмалар; тәжірибеге бағытталған тапсырмалар т.б.) болып табылады.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығының қалыптасуын тексеруге арналған тапсырмалардың үлгілері ОЖСБ мен ҰБТ-ға дайындық оқу-әдістемелік құралдарында қамтылған.

Баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуына, оның психологиялық, рухани, физиологиялық, әлеуметтік және шығармашылық дамуының үйлесімділігіне қол жеткізуге мүмкіндік беретін «Өзін-өзі тану» пәні функционалды тұрғыдан маңызды пәндердің бірі болып табылады. Бұл пәнді оқыту «Адамның үйлесімді дамуы» институты (Алматы, «Бөбек» ҰҒПББСО) дайындаған, ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген білім беру ұйымдарына арналған оқу бағдарламалары бойынша жүзеге асырылады. «Өзін-өзі тану» пәнін біліктілікті арттыру және қайта даярлау бойынша арнайы курстардан өткен пән мұғалімдері жүргізеді.

«Өзін-өзі тану» пәнін оқыту білім берудің мектепке дейінгі деңгейінен басталады. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту білім беру жүйесінің алғашқы деңгейі ретінде баланың жеке әлеуметтік қалыптасуының маңызды кезеңі болып табылады. 5-6 жастағы балалардың мектепалды даярлығы мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесінің аяқтаушы буыны болып табылады, бұл бастауыш білім беруді алу үшін баланың бастапқы мүмкіндіктерін теңестіреді.

2014-2015 оқу жылынан бастап республиканың 24 білім беру ұйымындағы оқу және тәрбие үдерісіне рухани-адамгершілік білім беретін «Өзін-өзі тану» бағдарламасының тереңдетілген кіріктірілген моделін енгізу жүзеге асырылады деп күтілуде.

Рухани-адамгершілік білім беретін «Өзін-өзі тану» бағдарламасын басқа білім салаларымен, тұтас тәрбие үдерісімен, қосымша білім берумен тереңдете кіріктіру идеясы білім беру үдерісін ерекше формада құруды талап етеді, ол білім беру ұйымдарының жалпыадамзаттық құндылықтарға негізделген баланың жеке тұлғасын тәрбиелеуде біртұтас рухани-адамгершілік кеңістік құруды керек етеді.

Рухани-адамгершілік білім беретін «Өзін-өзі тану» бағдарламасының терең кіріктірілген моделінің оқу және тәрбие үдерісіне енгізудің эксперименттік алаңы болған білім беру ұйымдарында (1-қосымша), төменде анықталған педагогикалық шарттар сақталуы керек:

✓ сенімділік қалыптасуы керек, шабытты шығармашылық, өзіндік зерттеулерге, өзіндік даму мен өзіндік жетілдірулерге мүмкіндік беретін жағдайлар болуы керек;

- ✓ рухани-адамгершілік білім беретін «Өзін-өзі тану» бағдарламасының мектептің біртұтас педагогикалық үдерісіне кірігуін жүзеге асыру;
- ✓ өскелең ұрпақтың білім алуы мен тәрбиелену үдерісінде қолданылатын барлық әдістер мен тәсілдердің тек оң және ізгілікті болуын көздеу керек.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 17 сәуірдегі тапсырмасын жүзеге асыру және ҚР МЖМБС 1.4.002-2012 сәйкес 2015-2016 оқу жылында «Шетел тілі» пәні бастауыш мектептің 1-3-сыныптарында оқытылады.

Мектепке дейінгі және орта білім беру ұйымдарында тілді меңгерудің жалпыеуропалық үлгісіне сәйкес шет тілін және оқыту қазақ тілінде жүргізілмейтін білім беру ұйымдарында қазақ тілін деңгейлеп меңгеруді жүзеге асыру жалғасады. Бұл жүйенің ерекшелігі – оқыту тілінің тапсырылған деңгейі.

«Өмір қауіпсіздігінің негіздері» оқу курсының мазмұны 1-4-сыныптарда дүниетану оқу курсының аясында: 1-3-сыныптарда жылдық оқу жүктемесі 6 сағаттан, 4-сыныпта 10 сағаттан бастауыш сынып мұғалімінің оқытуымен іске асырылады; 5-9-сыныптарда дене шынықтыру оқу курсының аясында 15 сағаттық жылдық оқу жүктемесімен дене шынықтыру мұғалімінің оқытуымен іске асырылады; 10-11-сыныптарда алғашқы әскери дайындық оқу курсының аясында 25 сағаттық жылдық оқу жүктемесімен алғашқы әскери дайындық пәнінің оқытушы-ұйымдастырушыларының оқытуымен іске асырылады. «Өмір қауіпсіздігінің негіздерін» оқыту сабақтары міндетті болып табылады және оқу үдерісі кезінде жүргізіледі.

Оқушылардың қаржылық сауаттылығын арттыру мақсатында «Экономика және қаржылық сауаттылық негіздері» курсының мазмұны 4-сыныпта «Дүниетану» оқу пәнімен, 5-11-сыныптарда «Технология» оқу пәнімен кіріктіріліп оқытылады. Қосымша оқушылардың экономикалық сауаттылығын арттыру үшін «Дана Жол» қолданбалы экономика орталығымен әзірленген «Қолданбалы экономика» білім беру бағдарламасы бойынша факультативтік курсын ұйымдастыруға болады.

Бейіндік оқыту жалпы орта білім деңгейінде: қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттары бойынша жүзеге асырылады. Бір немесе екі бағытты таңдау оқушылардың қажеттілігі мен ата-аналардың сұраныстарын ескере отырып мектеппен жүргізіледі. Саралап оқытуды жүзеге асыру мен екі бағыт арқылы оқушылардың танымдық қажеттілігін қанағаттандыру мақсатында кәсіби-бағдарланған тәсілді жүзеге асыру аясында бейіндік пәндерді тереңдетіп оқыту енгізіледі.

ҚР МЖМБС 1.4.002-2012 сәйкес қалалық жалпы орта білім беретін ұйымдарда сынып толымдылығы 24-ке жеткенде немесе одан асқанда, ауылдық жерлерде – 20-ға жеткен кезде немесе одан асқанда шағын жинақты мектептерде – білім алушылар 10-нан кем болмаған жағдайда жүзеге асырылады:

- 1) оқыту қазақ тілді емес 1-11-сыныптардағы қазақ тілі;
- 2) оқыту қазақ тілді емес 5-11-сыныптардағы қазақ әдебиеті;

3) оқыту қазақ, ұйғыр, тәжік және өзбек тілдерінде жүргізілетін 3-11-сыныптардағы орыс тілі;

4) 1-11-сыныптардағы шетел тілі;

5) 5-11-сыныптардағы информатика;

6) бейінді пәндер (жергілікті атқарушы органның құзыреттілігіне кіреді);

7) 5-11- сыныптардағы дене шынықтыру сабақтарын өткізуде сыныпты екі топқа бөліп оқыту.

5-11-сыныптардағы «Технология» пәні сынып толымдылығына қарамастан ұл және қыз балалар топтарына бөлінеді.

Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстанды әлеуметтік жаңғырту бағытындағы «Жалпыға ортақ Еңбек қоғамына қарай 20 қадам» бағдарламалық мақаласында берілген тапсырмаларды орындау мақсатында әзірленіп, ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламалары бойынша «Өлкетану» (7-сынып), «Абайтану» (9-11-сыныптар) таңдау курстарын оқыту ұсынылады.

Вариативті компоненттен 9-сыныптар үшін міндетті түрде «Дінтану негіздері» курсы оқытуға 1 сағат апталық жүктеме беріледі. «Дінтану негіздері» курсы тарих немесе біліктілікті арттыру және қайта даярлау бойынша арнайы курстардан өткен пән мұғалімдері жүргізеді.

Білім беру салалары бойынша қолданбалы курстардың мазмұнын жобалау мен өткізу бойынша мұғалімдерге көмек ретінде әдістемелік құралдар әзірленіп, Академия сайтына (www.nao.kz) орналастырылды.

Мектеп және оқушы компоненті пәндері бойынша білім алушылардың оқу жетістігін ағымдық бағалау, сондай-ақ емтихан және ұлттық бірыңғай тестілеу жүргізілмейді.

Білім алушылардың апталық оқу жүктемесінің ең жоғары көлемі сыныптағы және сыныптан тыс (факультативті, жеке және үйірме сабақтары) оқу жұмыстарының барлық түрлерін қоса алғанда, 1-сыныпта – 24 сағаттан, 2-сыныпта – 25 сағаттан, 3-сыныпта – 29 сағаттан, 4-сыныпта – 29 сағаттан, 5-сыныпта – 32 сағаттан, 6-сыныпта – 33 сағаттан, 7-сыныпта – 34 сағаттан, 8-сыныпта – 36 сағаттан, 9-сыныпта – 38 сағаттан, 10-сыныпта – 39 сағаттан, 11-сыныпта – 39 сағаттан аспауы тиіс.

Үй тапсырмасы – мұғалімнің сабақтан кейін оқушының өз бетімен орындауына арналған тапсырмасы. Үй тапсырмасы оқушының сабақта меңгерген жаңа материалды ұмытпауының алдын алады, ойын жинақтауына мүмкіндік береді.

Үй тапсырмасы білімін өз бетінше бекітуге, сабақта алған білімін қорытуға негізделген және оқушылардың оқу материалын меңгеруіне жағдай жасайды. Үй тапсырмасын шығармашылықпен, ынтамен орындайтын оқушы міндетті түрде танымның жаңа деңгейіне көтеріледі, ол оқушының зерттеушілік қабілетін дамытуға, белгілі бір мәселені терең түсінуге ықпал етеді. Үй тапсырмасын үйде орындау оқушының үнемі өз бетімен түрлі қиындықтағы тапсырмаларды орындауына, шығармашылық қабілетін дамытуына дағдылануы үшін қажет. Бұл оқушыны белгілі бір тәртіпке, өз уақытын

жоспарлауға және өзіне деген сенімділікке үйретеді.

Үй тапсырмасының негізгі түрлері төмендегідей:

- 1) материалды оқулық бойынша меңгеру;
- 2) әртүрлі жазба және практикалық жұмыстарды (жаттығулар) орындау;
- 3) шығарма және басқа да шығармашылық жұмыстарды орындау;
- 4) әртүрлі сызбалар мен диаграммаларды дайындау;
- 5) биология пәнінен гербарий дайындау, табиғат құбылыстарын бақылау, сонымен қатар химия, физика және т.б. пәндерден түрлі тәжірибелік жұмыстар жүргізу.

Үй тапсырмасының тиімділігін арттыруға арналған және оқушылардың терең білім алуына мүмкіндік беретін дидактикалық әдістер:

✓ оқу жұмысы үдерісінде жаңа материалды меңгерту кезінде оқушылардың үй тапсырмасын дұрыс орындауына назар аударту алғышарт болып табылады;

✓ үй тапсырмасы тек репродуктивті (түсіндірмелі) әрекетке негізделмей, оқушылардан ойлауды және шығармашылықты талап ететін тапсырмаларға негізделуі тиіс;

✓ үй тапсырмасын мүмкіндігінше саралап беру және пәнді терең меңгеруге талпынатын, қабілетті оқушылар үшін қиындығы жоғары қосымша тапсырмалар беру;

✓ үй тапсырмасын орындаудың тиімді тәсілін ұсыну;

✓ оқушыларды меңгерген материалды белсенді қолдануға және оны сапалы меңгеруде өзін-өзі бақылауды үйрету.

Кез келген сабақтың дидактикалық құрылымында үй тапсырмасын беру кезеңі болады. Ол төмендегі көрсетілген әрекеттерден тұрады:

1) әр оқушының ерекшелігін ескере отырып, үй тапсырмасы туралы ақпарат беру;

2) оқушыларға үй тапсырмасының, жекелеген жұмыстардың мақсатын, мазмұнын және орындалу тәсілдерін түсіндіру (егжей-тегжейлі нұсқаулық беру);

3) берілген тапсырманы орындау мерзімі туралы ақпарат беру.

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2014 жылғы 29 желтоқсандағы №179 бұйрығымен бекітілген «Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» санитариялық қағидаларына сәйкес «Пән оқытушысы сынып журналына деректерді енгізіп, үй тапсырмаларын орындау мүмкіндігін ескере отырып, оқушыларға үй тапсырмаларын береді. Үй тапсырмаларын орындау үшін ұсынылатын уақыт (астрономиялық сағатпен): 2-3-сыныптарда – 1,5 сағаттан асырмау, 4-5-сыныптарда – 2 сағаттан асырмау, 6-8-сыныптарда – 2,5 сағаттан асырмау, 9-11 сыныптарда – 3 сағаттан асырмау керек.

«Жалпы білім беретін оқу орындарында 2015-2016 оқу жылының басталуы туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 8 маусымдағы № 364 бұйрығына сәйкес:

1. Оқу жылының ұзақтығы мектепалды дайындық сыныптарында – 32 оқу

аптасын, 1-сыныптарда – 33 оқу аптасын, 2-11 сыныптарда – 34 оқу аптасын құрайды.

2. Оқу жылы барысындағы каникулдар:

1) 1-11-сыныптарда: күзгі каникул – 8 күн (2015 жылғы 4-11 қарашаны қоса алғанда), қысқы – 10 күн (2015 жылғы 30 желтоқсан – 2016 жылғы 8 қаңтарды қоса алғанда), көктемгі – 12 күн (2016 жылғы 21 наурыз – 1 сәуірді қоса алғанда);

2) мектепалды даярлық сыныптарында: күзгі каникул – 8 күн (2015 жылғы 4-11 қарашаны қоса алғанда), қысқы – 14 күн (2015 жылғы 28 желтоқсан – 2016 жылғы 10 қаңтарды қоса алғанда), көктемгі – 15 күн (2016 жылғы 21 наурыз – 4 сәуірді қоса алғанда);

3) мектепалды даярлық сыныптары мен 1-сыныптарда: қосымша каникул – 7 күн (2016 жылғы 1-7 ақпанды қоса алғанда) мерзімінде белгіленеді.

Білім беру ұйымдарында пайдалануға рұқсат етілген 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10 және 11 сыныптарға арналған оқу басылымдарының тізбесі «Білім беру ұйымдарында пайдалануға рұқсат етілген оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық жеткізгіштердегі тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушының 2013 жылғы 27 қыркүйектегі № 400 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 10 желтоқсандағы № 515 бұйрығымен, ал 1, 7 және 8 сыныптарға арналған оқу басылымдарының тізбесі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 18 қарашадағы № 460 бұйрығымен анықталған.

Қолданыстағы үлгілік оқу бағдарламаларына сәйкес 2013 жылы 2-сынып пен 9-сыныптар үшін және 5-сынып үшін «Информатика», 1-сынып үшін «Ағылшын тілі» оқулықтары, 2014 жылы 3-сынып пен 10-сынып үшін және 2-сынып үшін «Ағылшын тілі», 6-сынып үшін «Информатика» оқулықтары, биылғы жылы 4-6-сыныптар мен 11-сыныптар және 3-сынып үшін «Ағылшын тілі», 7-сынып үшін «Информатика» оқулықтары қайтадан баспадан шықты.

Әр оқушыны оқулықтармен қамтамасыз ету үшін мұғалімдер, ата-аналар, мектеп кітапханашылары, үкіметтік емес ұйымдар, жергілікті атқарушы органдар, меценаттар жаңа оқу жылы қарсаңында «Мектепке - оқулықпен» республикалық акциясын өткізуге қатысулары керек (2-қосымша).

Сондай-ақ, заманауи қоғамның ақпараттандыру жағдайында пән мұғалімдері АКТ-құзыреттілігін біліп, қосымша ресурстарды пайдалана отырып, соның ішінде интернет және пән бойынша ақпаратты табу мен өңдеу білігін қалыптастыруы керек.

Ұлттық бірыңғай тестілеудің, оқушылардың оқу жетістігін сырттай бағалау, мемлекеттік аттестаттау мен талапкерлерді кешенді тестілеудің тест тапсырмаларының базасын қалыптастыру ҚР Білім және ғылым министрінің бұйрығымен бекітілген оқулықтардың материалдары негізінде іске асады. Сондықтан ұлттық емтихандарға және мониторингілеуге дайындық кезінде оқушылар ҚР Білім және ғылым министрінің бұйрығымен бекітілген

оқулықтарға сүйенуі тиіс.

Жалпы білім беретін мектептердің мұғалімдері күнтізбелік-тақырыптық жоспарларды жалпы білім беретін пәндер бойынша үлгілік оқу бағдарламалары негізінде өздігінен әзірлейді.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 03 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламалары Академия сайтына (www.nao.kz) орналастырылды.

Оқыту ұйғыр, өзбек, тәжік тілдерінде жүргізілетін жалпы орта білім беретін мектептерде аударма оқулықтар немесе оқушылар мен ата-аналардың қалауымен қазақ тіліндегі оқулықтар қолданылады.

Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы ұлттық тілде оқытылатын мектептерде оқу пәндерін көптілде оқыту бойынша мұғалімдерге көмек ретінде келесі құралдар әзірледі және олар Академияның сайтында (www.nao.kz) орналастырылды:

1) ұлттық тілде оқытылатын мектептерде көптілді оқытудың озық тәжірибесін тарату бойынша әдістемелік ұсынымдар. Әдістемелік ұсынымда қазақстандық мектептерде көптілділікті дамыту жолдары қарастырылған, ұлттық мектептерде екі тілде (мектептің оқыту тілінде және мемлекеттік тілде) қатар пәндерді оқыту ұсынылған;

2) ұлттық тілде оқытылатын мектептерде «Математика», «География», «Физика», «Биология» пәндерін көптілді оқыту бойынша әдістемелік ұсынымдар. Әдістемелік ұсынымда жалпы білім беретін мектептердегі сабақта көптілді оқытуды ұйымдастыру мен пайдалану бойынша практикалық ұсынымдар, сабақты жүргізудің типтері мен формалары, әдістемелік тәсілдердің жиынтығы көрсетілген. Пәнді көптілді оқытудың дидактикалық тәсілдері суреттелген, пән бойынша оқушылардың тілдік құзыретін және функционалды сауаттылығын дамытудағы жұмыстың мазмұны, әдістері және нысандары бойынша ұсыныстар берілген;

3) ғылым негіздері бойынша ұлттық мектептерге арналған терминологиялық сөздік. Әдістемелік құралда терминологиялық сөздікті әзірлеудің әдістемелік негіздері ашылып, қазақ, орыс, өзбек, ұйғыр және тәжік тілдеріндегі оқу әдебиеттерін оқып білуде көмек болатын кең таралымды және жиі қолданыстағы пәндік терминдердің жиынтығы берілген. Сөздікте ұлттық тілде оқытатын мектептерде тілдік пәндердің бірыңғай тақырыптық минимумы көрсетілген және ғылым негіздері бойынша көрсетілген тілдерде шамамен 11500 термин мен сөз тіркестері жинақталған.

Жалпы білім беру мектептерінің әкімшілігіне оқыту үдерісін және мектепішілік бақылауды тиімді ұйымдастыру үшін нормативтер ұсынылады (1-кесте).

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы №499 қаулысымен бекітілген «Жалпы білім беру ұйымдары (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) қызметінің үлгілік қағидаларының» 18-тармағына сәйкес ата-аналардың немесе өзге де заңды өкілдердің мүдделерін ескере отырып,

жергілікті білім беруді басқару органдарымен келісім бойынша білім беру ұйымдарында даму мүмкіндігі шектеулі балалармен дені сау балалардың бірлесіп оқитын сыныптары (бір сыныпта даму мүмкіндігі шектеулі екі баладан артық оқытылмауы тиіс) немесе арнайы білім беру ұйымдарының үлгілік қағидаларында көрсетілген толымдылыққа сәйкес бұзушылық түрлері бойынша арнайы сыныптар ашылуы мүмкін.

1-кесте – Оқу үдерісі мен мектепшілік бақылауды ұйымдастыруды жүзеге асыру нормативтері

№	Бақылау нысанасы	Нормасы
1	Сабақтарға және сыныптан тыс іс-шараларға қатысу және оларды талдау	Аптасына 3-4 сабақ (директордың орынбасарлары үшін); Аптасына 3 сабақ (мектеп директорлары үшін).
2	Сынып журналдарын тексеру	Айына 1 рет, жылына 8-10 рет
3	Оқушылардың күнделіктерін тексеру	Айына 1 рет, жылына 8-10 рет
4	Пәндер бойынша оқу бағдарламаларының орындалуын тексеру	Тоқсанына 1 рет, жылына 4 рет
5	Оқушылардың жеке іс құжаттарын тексеру	Жылына 2 рет
6	Пәндер бойынша тақырыптық және күнтізбелік жоспарларды тексеру	Жылына 1-2 рет

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабы 5-тармағына сәйкес денсаулық жағдайына қарай ұзақ уақыт бойы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беретін ұйымдарға бара алмайтын азаматтар үшін үйде немесе стационарлық көмек, сондай-ақ қалпына келтіру емін және медициналық оңалту көрсететін ұйымдарда тегін жеке оқыту ұйымдастырылады.

Даму мүмкіндігі шектеулі білім алушылардың білім алуы, даму бұзушылықтарының түзетілуі және әлеуметтік бейімделуі үшін жағдай жасалады.

Білім беру ұйымдары оқу үдерісін қашықтықтан білім беру технологиялары (бұдан әрі – ҚБТ) бойынша өз бетінше іске асыра алады.

Оқу үдерісін ұйымдастыру Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 20 наурыздағы № 137 бұйрығымен бекітілген «Қашықтықтан білім беру технологиялар бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидалары» (бұдан әрі – Қағидалар) бойынша жүзеге асады.

Қағидалар бойынша ҚБТ барлық білім беру деңгейлерінде мүмкіндіктері шектеулі тұлғалар оның ішінде мүгедек балалар, I және II топтағы мүгедектер болып табылатын білім алушылар үшін қолданылады. ҚБТ бойынша оқуға ниет білдірген білім алушылар еркін нысанды білім беру ұйымы басшысының атына растаушы құжаттарды ұсына отырып оқуда ҚБТ-ын пайдалану мүмкіндігі туралы уәждемелі негіздемелері бар өтініш жазады. Мүгедек балалар ҚБТ бойынша оқу процесіне қатысу мүмкіндігі туралы психологиялық-медициналық-педагогикалық консультация ұсынымдарын береді. Жалпы білім беру ұйымдарында ҚБТ

бойынша оқыту бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің оқу жоспарлары бойынша жүргізіледі.

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңына сәйкес экстернат – білім алушы сабаққа үнемі қатыспай-ақ тиісті білім беру бағдарламасының оқу пәндерін өз бетімен оқитын оқыту нысандарының бірі және жергілікті атқарушы орган негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарында, сондай-ақ мамандандырылған және арнайы жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында экстернат нысанында оқытуға рұқсат береді.

«Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің жалпы білім беретін бағдарламалары бойынша оқыту үшін ведомстволық бағыныстылығына қарамастан, білім беру ұйымдарына құжаттар қабылдау және оқуға қабылдау», «Негізгі орта, жалпы орта білім беру ұйымдарында экстернат нысанында оқытуға рұқсат беру» және «Негізгі орта, жалпы орта білім туралы құжаттардың төлнұсқаларын беру» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 8 сәуірдегі № 179 бұйрығымен бекітілген «Орта білім беру саласында жергілікті атқарушы органдармен мемлекеттік көрсетілетін қызметтер стандарттары» бойынша жүзеге асады.

«12 жылдық жалпы орта білім беру құрылымы мен мазмұнына жетілдіру бойынша эксперимент өткізу туралы» Ережелер туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2002 жылғы 1 тамыздағы № 593 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 29 сәуірдегі №132 бұйрығына сәйкес 2015-2016 оқу жылында 12 жылдық білім беруге көшу бойынша эксперименттік сыныптардағы оқушыларды оқытудың одан арғы траекториясы анықталды.

Осы бұйрыққа сәйкес 10-шы эксперименттік сыныптың оқушылары 2014-2015 оқу жылында негізгі мектепті аяқтағаннан кейін 11 жылдық мектептің 11-сыныбына көшіріледі немесе ата-аналарының өтініші мен педагогикалық кеңестің шешімі негізінде 11 жылдық мектептің сәйкесінше 10-сыныбына көшірілуі мүмкін.

Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру аясында экономиканың тұрақты өсуі үшін сапалы білім беруге қол жеткізуді қамтамасыз ету жолында білім берудің бәсекеге қабілеттілігін арттыру, адам капиталын дамыту мақсатында Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептері мұғалімдерінің біліктілігін арттырудың деңгейлік бағдарламасы бойынша оқуға педагог кадрларды белсенді тарту болып табылады.

Бағдарламаны іске асырудың тұжырымдамалық негіздері мен деңгейлік қағидаттары оқып шыққан сертификатталған педагог кадрларға коучинг пен менторинг үдерісі арқылы оқытудың тәжірибесін өзгертуге, желілік педагогикалық қоғамдастық қызметі ХХІ ғасырда оқушылардың сын тұрғысынан ойлау, өзін-өзі ынталандыру, өзін-өзі реттеу, оқи білу дағдыларын белсенді әрі табысты қолдануға дайындығын қалыптастыруға ықпал ететін қажетті білім ортасын құруға мүмкіндік береді.

Үшінші (базалық) деңгей бағдарламасы бойынша оқып шыққан

мұғалімдер:

✓ жоспарлау үдерісін, бағалау жүйесі мен рефлексиялауды жетілдіруі, жеті модуль тақырыбында кіріктірілген тізбекті сабақтар серияларын іске асыруға тиіс.

Екінші (негізгі) деңгей бағдарламасы бойынша оқып шыққан мұғалімдер:

✓ менторинг мен коучинг арқылы мектепте әріптестерінің жұмыс тәжірибесін жетілдіруі, мектеп мұғалімдерінің кәсіби қоғамдастығын ұйымдастыруы, сынып аясында жоспарлауды және іс-әрекеттегі зерттеу жүргізуі тиіс.

Бірінші (жетік) деңгей бағдарламасы бойынша оқып шыққан мұғалімдер:

✓ мектепте және оның сыртындағы мұғалімдердің кәсіби қоғамдастығын, соның ішінде коучинг пен менторинг үдерісін жүзеге асыратын мектеп мұғалімдері тобын ұйымдастыруы;

✓ білім беру саласында мұғалімдердің зерттеу жүргізу әдістерін түсіндіруді дамытуы; мектеп көлемінде іс-әрекеттегі зерттеуді жоспарлауы және өткізуі тиіс.

Сертификатталған педагог кадрлардың ынтымақтастығын, сондай-ақ деңгейлік бағдарлама бойынша оқудан өтпеген мұғалімдерді үдеріске тартуды қамтамасыз ету үшін желілік ұйымдастырушы ретінде бекітілген, желілік қоғамдастықты құруда көшбасшылық функцияларды іске асыратын ұжым, Қазақстан Республикасының орта білім беру мазмұнын жаңартуды қолдаушы мектептер (жетекші мектеп) арқылы бағдарлама идеяларының орындалуы жүзеге асырылады.

Бағдарламаның түйінді идеяларын бақылап отыру және жүзеге асырылуын мониторингілеу үшін жалпы білім беретін ұйымдардың басшылығы (директор, оның орынбасарлары) оқытудан өткен мұғалімдермен практикалық іс-шаралардың кешенін іске асыруы тиіс:

(Бағдарламаның үшінші (базалық) деңгейі бойынша оқып шыққан мұғалімдерде)

✓ бағдарламаның 7 модулін қолданудың, сабақтарға қатысу арқылы оқытуда инновациялық тәсілдерді қолданудың тиімділігін бақылау;

✓ сол мұғалімнен білім алатын оқушылардың білім сапасына мониторинг жүргізу.

(Бағдарламаның екінші (негізгі) деңгейі бойынша оқып шыққан мұғалімдерде)

✓ бағдарламаның 7 модулін қолданудың, сабақтарға қатысу арқылы оқытуда инновациялық тәсілдерді қолданудың тиімділігін бақылау;

✓ сол мұғалімнен білім алатын оқушылардың білім сапасына мониторинг жүргізу;

✓ мұғалімнің өзі зерттеуін іске қосу барысында қызметінің нәтижелілігін қадағалау;

✓ әріптестерін оқытудың әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етілгенін анықтау (жоспарлау, кесте құрастыру);

✓ бағдарламаның үшінші (базалық) деңгейі бойынша әріптестер тобының

оқытуының табыстылығына талдау жүргізу (6-10 адам);

✓ әріптестеріне коучинг және мониторингті меңгертудегі мұғалімнің жұмысына бақылау жүргізу.

(Бағдарламаның бірінші (жетік) деңгейі бойынша оқып шыққан мұғалімдерде)

✓ бағдарламаның 7 модулін қолданудың, сабақтарға қатысу арқылы оқытуда инновациялық тәсілдерді қолданудың тиімділігін бақылау;

✓ сол мұғалімнен білім алатын оқушылардың білім сапасына мониторинг жүргізу;

✓ мұғалімнің өзі зерттеуін іске қосу барысында қызметінің нәтижелілігін қадағалау;

✓ әріптестерін оқытудың әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етілгенін анықтау (жоспарлау, кесте құрастыру);

✓ бағдарламаның екінші (негізгі) деңгейі бойынша әріптестер тобының оқытуының табыстылығына талдау жүргізу (6-10 адам);

✓ әріптестеріне коучинг және мониторингті меңгертудегі мұғалімнің жұмысына бақылау жүргізу;

✓ мұғалімдердің кәсіби қауымдастығының мектепте және одан тыс жерлерде ұйымына, қызмет етуіне бақылау жасау;

✓ деңгейлік курстардан өткен мұғалімдердің түсініктері бойынша талдау жасау, білім беру саласындағы зерттеулердің әдістерін түсінуі және жоспар құру мен мектеп көлемінде зерттеу жүргізуі бойынша нақты практикалық әрекеттер жасау қабілетіне талдау жасау.

Білім беру қызметін ұйымдастыру кезінде жалпы білім беру ұйымдары басшылыққа алатын Қазақстан Республикасының нормативтік-құқықтық құжаттарының тізімі осы әдістемелік-нұсқау хаттың 3-қосымшасында көрсетілген. Құжаттар Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің сайтындағы (<http://www.adilet.gov.kz>) «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйе» (<http://adilet.zan.kz>) блогында орналастырылған.

МЕКТЕПАЛДЫ ДАЯРЛЫҚ ТОПТАРЫ МЕН СЫНЫПТАРЫНДА ТӘРБИЕЛЕУ-ОҚЫТУ ҮДЕРІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мектепалды даярлық білім беру жүйесінің алғашқы сатысы ретінде мектепке дейінгі және бастауыш білім берудің сабақтастығы мен үздіксіздігін қамтамасыз етеді, 6-7 жастағы балалардың зияткерлік және денесінің дамуы үшін жағдайлар жасайды.

Қазіргі таңда мектепалды даярлық мектепке дейінгі ұйымдарда және жалпы білім беретін мектептердің мектепалды сыныптарында жүзеге асырылады.

Мектепалды даярлықтың негізгі міндеті – балалардың мектепте оқуға уәжін және оған эмоциялы дайындығын қалыптастыру.

Мектепалды даярлықтың негізгі мақсаты мектеп жасына дейінгі балалардың жалпы, зияткерлік, дене дамуы, олардың білімді игеруге дайындығын қамтамасыз ету, оқу әрекетін меңгеру үшін балада тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру болып табылады.

Міндеттері:

- ✓ балаларды мектепте оқуға мақсатты бағытпен және жүйелі дайындау;
- ✓ жеке қабілеттері мен дарындылығын дамыту;
- ✓ ұлттық, жалпы адами этикалық және мәдени құндылықтарға балаларды баулу, баланың зияткерлік дамуы;
- ✓ рухани-адамгершілік құндылықтарды, отан сүйгіштік, төзімділікті қалыптастыру;
- ✓ балалардың коммуникативтік және әлеуметтік құзыреттіліктерін қалыптастыру;
- ✓ білуге құмарлықты, шығармашылық белсенділік пен бастамашылықты дамыту;
- ✓ балалардың денесі мен психикалық саулығын нығайту;
- ✓ білім берудің сабақтастығы мен үздіксіздігін қамтамасыз ету.

Мектепалды топтары мен сыныптары 5 жастан 6 (7) жасқа дейінгі балаларды қамтиды.

Мектепалды сыныптары мен топтарында ұйымдастырылған оқу іс-әрекетін (бұдан әрі – ҰОӘ) ұйымдастыру мен өткізу Қазақстан Республикасы мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың жалпы білім беретін типтік бағдарламасы, Мектепалды даярлықтың білім беру бағдарламасы, Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытудың үлгілік оқу жоспары негізінде жүзеге асырылады.

Оқуға сапалы дайындықтың мазмұны мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың жалпыға міндетті мемлекеттік стандартына (бұдан әрі – МЖМС) сәйкес және үлгілік бағдарлама негізінде әзірленген мектепалды даярлықтың білім беру бағдарламасымен (бұдан әрі – Бағдарлама) анықталады.

Бағдарлама бұдан әрі қарай мектепте оқытуға балалардың тұлғалық қасиеттерін, денсаулығын сақтау мен нығайтуға, шығармашылық белсенділігін,

коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруға, рухани-адамгершілік және эмоциялық-еріктік қасиеттерін дамытуға бағытталған.

Бағдарлама мектепке дейінгі және бастауыш білім берудің сабақтастығы мен үздіксіздігін қамтамасыз етеді, баланың зияткерлік және дене дамуына жағдай жасайды.

Бағдарламаның мазмұны балалардың жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оларды жан-жақты дамытуға бағытталған «Денсаулық», «Қатынас», «Таным», «Шығармашылық», «Әлеуметтік орта» білім беру салалары арқылы іске асады.

Осы жастағы балаларды тәрбиелеу мен оқыту бағдарламасының мазмұнын игеру білім беру салаларын заттық-кеңістіктік дамытушы орта жағдайында оларды кіріктіру жолымен жүзеге асырылады.

Білім беру үдерісінде тіл дамыту, жазу, санау, сурет салу, құрастыру, мүсіндеу және басқаларды қамтамасыз ететін оқу-әдістемелік кешендер қолданылады.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың жалпыға міндетті мемлекеттік стандарты мен Үлгілік оқу жоспарына сәйкес мектепке дейінгі топтар мен сыныптардағы оқу жүктемесі 24 сағатты құрайды, одан 20 сағат ұйымдастырылған оқу іс-әрекетіне, 4 сағат – вариативті компонентке қарастырылған.

Мектепалды топтары мен сыныптарындағы өткізілетін ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінің ең жоғарғы саны төрттен артық емес ұзақтығы 25-30 минут. Үзілістердің арасындағы ұзақтық осы уақытта орташа қарқынды қимылды ойындар ұйымдастырылатын 10-12 минут болуы керек.

Балалардың мектепке әлеуметтік-психологиялық дайындығы келесі дағдылар мен біліктер бойынша анықталады:

✓ оқу уәждемесі (мектепке барғысы келеді, оқудың маңыздылығы мен қажеттілігін түсінеді, жаңа білімді алуға айтарлықтай қызығушылық танытады);

✓ құрбыларымен және ересектермен тілдесе білу (бала қарым-қатынасқа оңай түседі, агрессиялы емес, тілдесудің өзекті жағдайларынан шыға біледі, ересектердің беделін таниды);

✓ оқу тапсырмасын қабылдай алады (зейінмен тыңдайды, қажеттілігіне қарай тапсырманы нақтылайды);

✓ басқа қоғаммен (балалар) араласа біледі, басқалармен бірге әрекет ете алады, топтың қызығушылықтарына бағынады.

Балалардың мектепке дайындығының психологиялық аспектілері:

✓ қолдың ұсақ бұлшық еттерін дамыту (қол жақсы дамыған, бала қарындашты, қаламды, қайшыны сеніммен ұстайды);

✓ кеңістікті бағыттау, қимылдарды үйлестіру («жоғары-төмен», «алға-артқа», «оң-сол» ұғымдарын ажырата білу);

✓ «көз – қол» жүйесін үйлестіру (бала қарапайым графикалық бейнені, өрнекті, пішінді арақашықтықта көріп қабылдап, дәптерге түсіре алады);

✓ логикалық ойлауды дамыту (түрлі заттарды салыстыру кезінде ұқсастығы мен айырмашылығын табу қабілеттілігі, жалпы маңызды белгілері

бойынша заттарды топтарға дұрыс топтастыра білу);

✓ тұрақты зейінді дамыту (15-20 минут бойы орындалатын жұмысқа зейінді шоғырландыру қабілеттілігі);

✓ тұрақты есті дамыту (жанама есте сақтауға қабілеттілік: есте сақтайтын материалды нақты белгімен байланыстыру: сөз-сурет немесе сөз-жағдаят).

Физиологиялық дайындық – физиологиялық және биологиялық даму деңгейі, денсаулық жағдайы.

Тіл дамыту мен сауат ашуға дайындық.

Баланың мектепке дайындығының маңызды өлшемдерінің бірі фонематикалық естуді дамыту болып табылады:

✓ сөйлеген кезде берілген дыбысты бөле білу;

✓ сөздегі дыбыстың орнын анықтай білу (басында, ортасында, соңында);

✓ сөзді дыбыстық талдау дағдыларын игеру: дауысты және дауыссыз, үнді және ұяң, қатаң және жіңішке дыбыстарды ажырату;

✓ сөзді буындарға бөле білу;

✓ 3-4 сөзден тұратын сөйлем құрай білу;

✓ жалпылаушы ұғымдарды қолдана білу, зат есімге анықтама беру;

✓ суреттер топтамасы бойынша, мазмұнды сурет, берілген тақырыпқа әңгіме құрастыру;

✓ заттар туралы (ересектің ұсынған жоспары бойынша) әңгіме құрастыра білу;

✓ шағын әдеби мәтіндердің мазмұнын өз бетінше, мәнерлі, реттілікпен беру.

Қарапайым математикалық ұғымдарды дамыту және математиканы оқуға дайындық:

✓ заттардың берілген саны бойынша санау және есеп;

✓ жиырмаға дейін тура және кері санау;

✓ берілген саннан бұрынғы және кейінгі санды атай білу;

✓ бірінші ондықтың құрамындағы (бөлек бірліктерден тұратын) және екі кіші сандардан тұратын сандарды білу;

✓ знание цифрларды білу: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9;

✓ белгілерді білу: +, -, =, қимылдың арифметикалық белгілерін қолдана білу;

✓ цифрлар мен заттардың санын салыстыра білу;

✓ қосу мен азайтуға есептер құруға және шығаруға қабілеттілік;

✓ геометриялық пішіндер (шеңбер, сопақша, үшбұрыш, шаршы, төртбұрыш) мен денелерді (шар, текше, цилиндр) білуі;

✓ шеңбер мен шаршыны екі және төрт бөлікке бөлуді білуі;

✓ торланған қағаз парағына бағдарлана білуі.

Баланың ой-өрісі және білімді игеруге дайындығы:

✓ үйінің мекен-жайын, телефонын, ата-анасының толық аты жөнін және отбасы құрамын атай білуі;

✓ ересектер қызметінің әртүрі туралы жалпы түсініктері болуы;

✓ қоғамдық орындар мен көшедегі мінез-құлық ережелерін білуі;

✓ жыл мезгілдері мен маусымдық құбылыстар туралы жалпы түсініктерінің болуы;

✓ ай аттарын, аптаның күндерін және олардың ретін білуі.

Жазуға дайындық кезеңіндегі балаға пайдалы сабақтар:

Қолдың ұсақ бұлшық еттерін дамыту:

✓ әртүрлі конструкторлармен жұмыс;

✓ қайшымен, ермексазбен жұмыс;

✓ альбомға (қарындашпен, жақпа бояулармен) сурет салу.

Танымдық қабілеттерін (есте сақтауын, зейінін, қабылдауын, ойлауын) дамытушы жаттығулар және ойындар арқылы дамыту:

✓ ойнаймыз, үйренеміз, дамытамыз;

✓ ойлау қабілеттерін қалыптастыратын ойындар;

✓ торлар бойынша сурет саламыз;

✓ штрихтау;

✓ екінші жартысының суретін салып аяқта;

✓ графиктік диктанттар;

✓ кеңістікте бағдарлау;

✓ бірдей суреттерді бояу.

Жоғарыда аталған білім, дағды және біліктер балаларды мектепке даярлауға бағытталған әрқайсысы дербес тараулардан тұратын білім беру салалары арқылы жүзеге асырылады.

Әрбір білім беру саласының мазмұнында мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың базалық білім, білік және дағдыларды игеру деңгейлері бойынша күтілетін нәтижелері айқындалған.

Мектепалды даярлық бойынша оқу материалдары

Мектепалды даярлық бойынша оқу материалдары пәндік кешендері түрінде ұсынылды. Әрбір кешен құрамына әліппе-дәптер, дидактикалық материалдар, оқулық-хрестоматия, мультимедиялық-анимациялық электрондық құралдар және әдістемелік жетекші құрал кіреді.

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Білім берудің негізгі бағыттарының бірі тәрбие жұмысы болып табылады. «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында ұлт Көшбасшысы Н.Ә. Назарбаев: «Бала тәрбиелеу – болашаққа ең үлкен инвестиция. Біз бұл мәселеге осылай қарап, балаларымызға жақсы білім беруге ұмтылуымыз керек», – деп көрсеткен болатын.

Қазақстандықтардың алдында тұрған аса маңызды міндет – «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясын жүзеге асыру.

Оның іргетасы мектепте қалануы тиіс. Бұл идеяны жүзеге асыру үшін мектептерде мақсатты түрде тәрбие жұмыстарын жүргізу, сонымен қатар оқыту процесінің тәрбиелік мәнін күшейту қажет. Оқытылатын пәндер оқушылардың рухани-адамгершілік қасиеттері мен патриоттық сезімдерін және азаматтық жауапкершілігін қалыптастыруға, ұлттық сана-сезім мен толеранттылықты дамытуға, зайырлы құндылықтарды нығайтуға және жастардың терроризм мен экстремизм идеологияларын саналы түрде қабылдамауын қалыптастыруға, Қазақстанның көпэтникалық жағдайында қарым-қатынас жасай білуіне бағытталуы тиіс.

Академияда Елбасының «Тәуелсіздік толғауы» еңбегін білім беру ұйымдарында оқушылардың психологиялық және жас ерекшеліктерін ескере отырып оқып білуге арналған әдістемелік ұсыныстар дайындалды, оларда оқытудың тиімді формалары мен әдістері көрсетілген және оқушылардың азаматтығы мен отаншылдығын қалыптастыру мәселесіне ерекше назар аударылған. Осыған орай Мемлекет басшысының «Тәуелсіздік толғауы» шығармасын кеңінен оқытуды ұйымдастыру ұсынылады.

«Қазақстан-2050» – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» стратегиясының негізгі бағыттарын, Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың «Нұрлы жол – Болашаққа бастар жол» атты 2014 жылдың 11 қарашадағы Жолдауын іске асыру және Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың ұлттық тарихты дамыту мен тарихи сананы жаңғыртудағы рөлін анықтау және «Қазақстан тарихы» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламаларын, оқулықтар мен оқу-әдістемелік материалдарды жетілдіру туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 30 желтоқсандағы № 554 бұйрығына өзгерістер мен толықтыру енгізу туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің 2015 жылдың 26 қаңтардағы №32 бұйрығын орындау мақсатында 9-11-сыныптардың «Қазақ тілі», «Орыс тілі», 11-сыныптың «Қазақ әдебиеті», «Орыс әдебиеті» және 5-11-сыныптардың «Қазақстан тарихы» пәндерінің үлгілік оқу бағдарламаларына өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

Оқу бағдарламаларының базалық мазмұнына Мемлекет басшысының «Тәуелсіздік толғауы» атты 2014 жылғы 15 желтоқсандағы сөйлеген сөзі

енгізілді. Мәтіннің мазмұны оқушылардың рухани-адамгершілік қасиеттерінің қазақстандық патриотизмді және «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясын өмірде жүзеге асыру ұмтылысын қалыптастыруға, этносаралық және мәдениетаралық байланыс жағдайында толеранттылықты және қарым-қатынас жасау білігін дамытуға бағытталған.

Мектеп-интернаттардың тәрбиелік жұмыстары тәрбиеленушілердің жан-жақты дамуына қарай жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтар негізінде баланың рухани дүниесі мен өзін қоршаған ортаның өзара үйлесімді байланысын қамтамасыз етуге бағытталуы керек, балалардың өмірлік өз жолдарын тануға, олардың азаматтық көзқарастары қалыптасуына, гуманитарлық құндылықтардың негізінде жетілуіне; әрбір жасөспірімнің тұлғалық өсуін психологиялық-педагогикалық қамтамасыз етуге; өзіндік жолын табу еркіндігі болуына, табысқа жету жағдаяттарын тани алуына, өзіндік тәрбиеге ықпал етуге; жеке басының дамуына құрметпен қарауға бағытталады.

Рухани-адамгершілік және көшбасшылық қасиеттері бар азамат және патриот қалыптастыру мақсатында білім беру ұйымдарында Қазақстан Республикасының мейрамдарын: Қазақстан халқы Ассамблеясының жылы, Қазақстан Республикасы Конституциясының 20 жылдығы, Қазақ хандығының 550 жылдығын өткізу іс-шараларын кең ауқымда ұйымдастыру қажет.

Оқушылардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетін қалыптастыру және Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы туралы» 2014 жылғы 26 желтоқсандағы № 986 Жарлығын орындау мақсатында 1-4 сыныптарға арналған «Өзін өзі тану» және 9-11 сыныптарға арналған «Адам. Қоғам. Құқық» пәндері бойынша үлгілік оқу бағдарламаларына өзгерістер пен толықтырулар енгізілді. Осыған байланысты пәндерді оқытуда тұлғаны қазақстандық патриотизм мен сыбайлас жемқорлықты қабылдамау рухында тәрбиелеуге, сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетін қалыптастыруға ерекше мән берілуі қажет.

Мектептегі балалардың қауіпсіздігі және зорлық-зомбылықтың алдын алу

Қазақстанда жалпы орта білім беру ұйымдарындағы зорлық-зомбылық маңызды проблема болып табылады. Білім алушылар мен тәрбиеленушілердің мектепте зорлық-зомбылыққа және кемсітушілікке жиі ұшырайтыны байқалуда (яғни, психологиялық зорлық-зомбылық, күш көрсету, бопсалау, жыныстық сипаттағы зәбірлеу мен қысым, кибербуллинг және кемсітушілік).

Қазіргі кезде республикада оқыту мен тәрбиелеуде кемсітушілік пен зорлық-зомбылықтан еркін қауіпсіз ортасын қамтамасыз ету жөніндегі шаралар қабылдануда.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым, Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму және Ішкі істер министрліктері «Білім беру ұйымдарында балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі 2015-2016 жылдарға арналған ведомствоаралық бірлескен іс-қимыл жоспарын» бекітті.

Шығыс Қазақстан облысы мектептерінде «Юнисеф» БҰҰ балалар қорымен бірге балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың алдын алу және ескеру бағдарламасы жүзеге асырылады. Жобаны елдегі білім беру ұйымдарына отандық және шетелдік инновациялық тәжірибені ескере отырып енгізу жоспарлануда.

Жалпы орта білім беру ұйымдарында білім алушыларға қатысты балалардың қауіпсіздігі мен зорлық-зомбылықтың алдын алуды қамтамасыз ету жөніндегі жұмыста мектеп директорлары, мұғалімдері мен мамандары күш көрсетпеу, кемсітпеушілік, гендерлік теңдік, толеранттылық және өзара сыйластық құндылықтарын басшылыққа алуы маңызды. Мектептегі зорлық-зомбылық құрбаны және жазықты болу қаупі жоғары жай-күйі осал балалардың (жағдайы төмен, толық емес, кедей отбасылардың балалары, девиантты мінез-құлықты, шалғайдағы ауыл балалары, дамуында мүмкіндігі шектеулі балалар (оның ішінде мүгедек балалар), тілдік және этникалық топтардың балалары, мигранттар/оралмандар отбасының балалары, жетім және ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар), интернаттық мекемелер тәрбиеленушілерінің, сондай-ақ мектептердегі қыздарға қатысты жыныстық және гендерлік зорлық-зомбылық проблемасына зор көңіл бөлу қажет.

Мектептердегі зорлық-зомбылыққа фактілеріне мониторинг жүргізу керек. Мектептегі зорлық-зомбылықтан зардап шеккен балаларды қолдау және әрекет ету механизмдерін қамтамасыз ету. Білім беру ұйымдарында педагогикалық ұжым, балалар мен ата-аналардың қатысуымен мектептегі зорлық-зомбылықтың барлық формаларының алдын алу және жою бойынша түсіндіру жұмыстарын (конференциялар, акциялар, дөңгелек үстелдер, пікірталастар, диспуттар және т.б.) жандандыру. Мектеп қызметкерлері, балалар мен ата-аналар үшін зорлық-зомбылықтың алдын алу және күресу бойынша ақпараттық-насихаттық кампаниялар ұйымдастыру қажет.

Оқу жылының басында (қыркүйек-қазан айлары) оқушылардың моральдық-адамгершілік құндылықтарын арттыру үшін отбасы мен мектеп тарапынан оларды қоршаған ортаның теріс ықпалынан, жыныстық және өзге де зорлық-зомбылық түрлерінен қорғауда қажет алдын алу шаралары түсіндірілетін тақырыптық ата-аналар жиналыстарын өткізу қажет.

Балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында жалпы білім беретін мектептерде оқушылармен жүйелі негізде өзін өзі сақтау ережелері, бейтаныс адамдармен қарым-қатынас жасау біліктіліктері, моральдық құндылықтар, адамгершілік бастаулары және жыныстық мәдениетті дамыту (жоғары сыныптарда) туралы профилактикалық әңгімелер өткізу керек.

Мұнан басқа, психологиялық қызметтер іс-әрекетінің нәтижелілігіне мониторинг жүргізуді қамтамасыз ету және олардың қызметін отбасы мен жасөспірімдер ортасының проблемаларын шешуге бағдарлау қажет. Білім беру ұйымдарында жыныстық сипаттағы зорлық құрбаны болған оқушыларды анонимді сауалнама жүргізу арқылы анықтауда мектеп психологтары, әлеуметтік педагогтер мен медициналық қызметкерлердің жұмысын жандандыру қажет.

Тәрбие жұмысында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым

министрінің 2015 жылғы 22 сәуірдегі №227 бұйрығымен бекітілген Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздерін басшылыққа алу қажет.

Білім беру ұйымдарында тәрбие үдерісін әдіснамалық қолдау бойынша мұғалімдерге, сынып жетекшілеріне, тәрбиешілер мен ата-аналарға көмек ретінде дайындалған әдістемелік ұсыныстар Академия сайтына (www.nao.kz). орналастырылған.

«Жалпы білім беретін оқу орындарында 2015-2016 оқу жылының басталуы туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 8 маусымдағы № 364 бұйрығына сәйкес 2015 жылғы 1 қыркүйекте барлық жалпы білім беру ұйымдарында Қазақстан халқы Ассамблеясының және Қазақстан Республикасы Конституциясының 20 жылдығына арналған салтанатты жиын өткізілуі тиіс.

Осы іс-шараны ұйымдастыру үшін Қазақстан Республикасының Білім күні 2015 жылғы 1 қыркүйекке арналған «Менің Отаным – Қазақстан» мерекесін өткізу тұжырымдамасы әзірленді.

Білім күні – оқушылардың, ата-аналардың, мұғалімдердің және өзі оқыған мектебін ыстық көретін және есінде сақтап жүрген барлық адамдардың дәстүрлі мерекесі.

1 қыркүйек күні барлығынан бұрын бірінші сыныпқа келген оқушылар қуанады. Өйткені бұл күн олар үшін әсерлі және есте қаларлықтай болып саналады.

Білім күнін өткізуге негіздеме:

✓ Мемлекет басшысының бес институтционалдық реформасын іске асыру жөніндегі «100 нақты қадам» Ұлт жоспары;

✓ «Мәңгілік Ел» Ұлттық идеясы;

✓ Барлық білім беру ұйымдарында оқыту процесінің тәрбиелік құрамдасын күшейту жөніндегі үлгілік кешенді жоспар (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 29 маусымдағы № 873 қаулысы);

✓ Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері (ҚР БҒМ 2015 жылғы 22 сәуірдегі № 227 бұйрығы).

Білім күнінің мақсаты – «100 нақты қадам» Ұлт жоспары шеңберінде білім беру процесіне Мәңгілік Ел құндылықтарын енгізу.

Білім күнінің идеологиялық және тәрбиелік мақсаты – қоғамда қазақстандық патриотизм идеясын дамыту, Тәуелсіздік алғаннан бергі Қазақстанның жетістіктерін насихаттау, басты құндылықтарды – тәуелсіздік, бейбітшілік пен келісімді нығайту.

Еліміздің мемлекеттік нышандарына, дәстүрлеріне, тарихына, Қазақстан Республикасының Конституциясына деген мақтаныш сезімді ояту және оларға құрметпен қарау.

Білім күнінің оқытушылық және дамытушылық мақсаты – балалардың Отанға деген азаматтық жауапкершілікті сезінуіне ықпал ету.

Қазақстан Республикасы Конституциясының, Қазақстан халқы Ассамблеясының құрылуы туралы түсінік беру, Қазақстан халқы бірлігін нығайтудағы олардың маңызын ашу.

Білім күнінің тақырыбы: «Менің Отаным – Қазақстан».

Білім күнінің уақыты: 2015 жылғы 1 қыркүйек.

Білім күніне арналған іс-шараларды өткізу мерзімі: 2015 жылғы 25 тамыздан 5 қыркүйек аралығы.

Білім күнінің мақсатты топтары: оқушылар, мұғалімдер, ата-аналар, педагогикалық еңбек ардагерлері, үкіметтік емес ұйымдар, жергілікті атқарушы органдар, құқық қорғау органдары, мектептердің басшылары, меценаттар

Білім беру ұйымдарында өткізілетін іс-шаралар:

1. Әрбір бірінші сынып оқушысына Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың атынан сыйлық – «Менің отаным – Қазақстан» кітабы тапсырылатын «Менің Отаным – Қазақстан» Бірыңғай білім сабағы.

2. Білім күніне арналған «Менің Отаным – Қазақстан» атты салтанатты сап түзеулер, бірінші сынып оқушыларын Алғашқы қоңырау мерекесімен құттықтау.

3. Бастауыш сынып оқушыларына арналған «Армысың, мектебім!» атты мәдени-танымдық бағдарламалар, мультипликациялық фильмдер немесе мектеп өмірі туралы фильмдер көрсету.

4. Орта мектеп оқушыларына арналған театр, цирктарға қайырымдылық экскурсиялары, «Мұражайдағы Білім күні» акциялары, «Ғажайып ғылымдар мектебі» атты мәдени-ойын-сауық бағдарламалары.

5. Жоғары сынып оқушыларына арналған «Болашаққа» жол ашатын мектеп» зияткерлік және танымдық кештері.

6. Ана-аналарға арналған «Мектеп өмірі», «Кітап қала», «Мектеп қиыншылықтары» және т.б. кітап-көрнекілік көрмелері.

Бірінші сынып оқушыларына арналған «Менің Отаным – Қазақстан» атты бірінші білім сабағы

Білім сабағының тақырыбы: «Менің Отаным – Қазақстан».

2015 жылы әрбір бірінші сынып оқушысына Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың атынан сыйлық – «**Менің Отаным – Қазақстан**» кітабы дайындалды.

Кітап – білім беру саласындағы бес институтционалды реформаны жүзеге асырудың алғашқы жобасы, Қазақстан халқының тұтастығын жете түсінуге көмектеседі, азаматтық ұстанымды қалыптастырады.

Сабақтың тақырыбы дәстүрлі түрде Еліміздің идеологиясымен байланысты. Өміріндегі алғашқы сабағында Президент атынан сыйлық алған баланың еліне деген мақтаныш сезімі мен ризашылығы оянады.

Осыған байланысты бірінші білім сабағы мен Кітап тапсыру рәсімі салтанатты жағдайда өтуі тиіс және бастауыш сынып оқушылары үшін есте қаларлық оқиға болуы тиіс.

Марапаттау рәсімін аймақтағы танымал мәдениет, өнер, спорт қайраткерлері, еңбек, соғыс ардагері, ғалымдар, жастар қозғалысының көшбасшылары, түрлі дәрежедегі әкімдер жүргізеді.

Білім күнінің мақсатты топтары: бірінші сынып оқушылары, ата-аналар, бастауыш сынып мұғалімдері, педагогикалық еңбек ардагерлері, жергілікті атқарушы органдардың өкілері, ҮЕҰ және БАҚ.

Сабақтың өткізілетін кезеңдері (тақырыптық бөлімдері) Кітаптың 12 бөлімімен сәйкес келуі тиіс:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың алғы сөзі.
2. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік нышандары.
3. Еңбексүйгіштік, адалдық пен білімділік – «Мәңгілік ел» ұлттық идеясының құндылықтары.
4. Қазақстан Республикасы картасындағы менің туған жерім.
5. Елімнің астанасы – Астана.
6. Туған жерімнің табиғаты.
7. Қазақтардың тұрмысы мен мәдениеті.
8. Ғарышты игеру.
9. Салт-дәстүрлер.
10. Қазақ хандығына – 550 жыл.
11. Қазақ халқының ағартушылары.
12. Қазақстан Республикасының мейрамдары.

Аталған оқу құралы сынып сағаттарына негізгі материал және сауаттылыққа үйрету мен әлемді тану сабақтарында қосымша материал ретінде ұсынылады.

Барлық іс-шаралар БАҚ-та баяндалуы тиіс, Білім күнінің мерекелік іс-шараларын өткізу туралы материалдар білім беру ұйымдары, білім беру басқармасы органдарының, мектеп сайттарында орналастырылуы тиіс.

Бірінші сынып оқушыларын құттықтауға арналған парақшалар мен бірінші сынып оқушыларының ата-аналар интернет қауымдастығын ашу ұсынылады.

БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУ ДЕҢГЕЙІНДЕГІ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бастауыш білім беру оқушыларды оқу, жазу, санау, оқу іс-әрекетінің негізгі біліктері мен дағдыларын, теориялық ойлау элементтерін меңгеруін, сонымен қатар оқу әрекеттерін өзін-өзі бақылаудың қарапайым дағдыларымен, тәрбие және сөйлеу мәдениетімен, салауатты өмір салты мен жеке бас гигиенасы негіздерімен қамтамасыз етеді.

Бастауыш білім берудің *мақсаты* – оқу, жазу, санау, есептеу дағдылары қалыптасқан, ойын, оқу, еңбек, қарым-қатынас сияқты әрекет түрлерін меңгерген, тұлғалық, құндылық қасиеттерді бойына сіңірген, өзін-өзі бақылай және бағалай алатын, салауатты өмір салты мен жеке бас гигиенасы негіздерін, ұлттық менталитетті ескере отырып, отандық және әлемдік мәдениетпен таныстыру, шығармашылық қабілеттері дамыған жеке тұлғаның қалыптасуы мен дамуына мүмкіндік жасау болып табылады.

Бастауыш білім беру деңгейінде оқытудың негізгі *міндеттері*:

- ✓ оқу іс-әрекетінің негізгі дағдыларын қалыптастыру;
- ✓ оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру;
- ✓ оқушылардың жеке басын, олардың шығармашылық қабілеттерін, оқуға деген қызығушылығын дамыту, оқу дағдысы мен икемділігін қалыптастыру;
- ✓ адамгершілік қасиет пен эстетикалық талғамға, эмоционалдық құндылыққа, өзіне және қоршаған ортаға деген оң қарым-қатынасқа тәрбиелеу;
- ✓ салауатты өмір салтын, денсаулық пен жеке бас гигиенасын және өмір қауіпсіздігін сақтау мәдениетіне баулу болып табылады.

Қазіргі тез өзгермелі әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ «өмір бойы білім алуына» ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуда.

Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың халықаралық *TIMSS*, *PIRLS* бағдарламаларына сәйкес функционалдық сауаттылық үш сала – оқудағы және жазудағы сауаттылық, математикалық сауаттылық, жаратылыстану-ғылыми сауаттылық бойынша бағаланады.

Сондықтан бастауыш білім беру деңгейіндегі тіл және әдебиет, математика және жаратылыстану білім саласы пәндерін оқытуда мұғалімдер жаттығулар, тапсырмалар орындатқанда, есептер шығартқанда және түрлі мәтіндер оқытқанда, оларды өмірмен байланыстыра отырып, оқушылардың оқудағы және жазудағы, математика мен жаратылыстану ғылымындағы сауаттылықтарын қалыптастыруға баса көңіл бөлгені жөн.

Елбасының Жолдауындағы «Мәңгілік Ел» идеясына сәйкес оқу-тәрбие үдерісін оқушылардың патриотизмін, мораль және адамгершілік нормаларын, ұлтаралық келісім мен төзімділігін, физикалық және рухани дамуын, заңды құрметтеуін қалыптастыру міндетін алға қояды. «Мәңгілік Ел» идеясында белгіленген бұл құндылықтар жалпы оқу-тәрбие жұмысының негізі, бастауыш мектепте оқытылатын пәндердің арқауы болуы тиіс. Сондықтан ұстаздарымыз

күнделікті кез келген пәнді оқыту барысында әрбір сабақта «Мәңгілік Ел» құндылықтарын оқушылардың бойына сіңіруді естен шығармағаны жөн.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012–2016 жылдарға арналған Ұлттық іс-қимыл жоспарында (ҚР Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы №832 қаулысы) 7 негізгі құзыреттілік белгіленсе, соның бірі – коммуникативтік құзыреттілік.

Коммуникативтік құзыреттілік – бұл коммуникативтік, тілдік білім, білік, дағдылардың жиынтығы.

Коммуникативтік дағдылар ең әуелі мектептегі оқыту үдерісінде, негізінен, тіл мен әдебиеттік оқу сабақтары барысында қалыптасады. Олай болса, бастауыш білім беру мазмұны оқушыны тұлға ретінде қалыптастыра отырып, оның, ең алдымен, өз ана тілінде ауызекі және жазба тілде сауатты сөйлеу, ересектермен, сыныптастарымен еркін қарым-қатынас жасай білу, айтылғанды ыждаһатпен тыңдап, түсіну, өз пікірін жеткізе білу, дұрыс оқу және сауатты жазу, т.б. дағдыларын, соның нәтижесінде өздігінен білім алу, алған білімін өмірлік жағдаяттарға сәйкес қолдана білу қабілеттерін, өмірдегі мәселелерді шешуге арналған білік-дағдыларын дамытуға бағытталуы тиіс.

Оқушылардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттің деңгейін қалыптастыру мен «Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 26 желтоқсандағы №986 Жарлығын орындау мақсатында ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген 1-4 сыныптарға арналған «Дүниетану» пәнінің типтік оқу бағдарламасына өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

Бастауыш білім беру деңгейіндегі ең қиын да жауапты кезең – бірінші сыныптағы оқыту үдерісін ұйымдастыру. Себебі 1-сыныптағы оқытудың мақсаты – 6-7 жастағы сәбилерге әріптерді танытып, олардың басын қосып оқуға, одан әрі түсінгенін мәнерлеп баяндауға, жатқа айтып беруге, т.б. әрекеттерге баулу, қолына қалам ұстатып, бірте-бірте жазуға машықтандыру, байланыстырып сөйлеуге үйретіп, тілін дамыту. Сондықтан 1-сынып оқушыларының оқуға оң ынта-ықыласын қалыптастырып, қызығушылығын ояту мақсатында оқыту үдерісін қарапайымнан күрделіге, жеңілден ауырға біртіндеп өту тұрғысынан ұйымдастырудың маңызы зор. Ол үшін, біріншіден, оқу жылының бірінші жартыжылдығында баға қоймай, ынталандыру, мадақтау, т.б. тәсілдер қолданылады. Сондай-ақ бірінші жартыжылдықта үй тапсырмасы берілмейді.

Білім беру ұйымдарындағы оқу сабақтары сағат сегізден ерте басталмайды. 1-сыныпта балалардың оқу үдерісіне бейімделуін жеңілдету мақсатында оқу жүктемесін бірте-бірте ұлғайтып отырған жөн, яғни сабақтар ұзақтығының «сатылы» тәртібі қолданылуы тиіс: қыркүйек айында ұзақтығы 35 минут үш сабақ екінші тоқсаннан бастап әрқайсысы 35 минут төрт сабақ жоспарланады; екінші жарты жылдықтан бастап сабақтар 45 минут болады (ҚР БҒМ 2013 жылғы 17 қыркүйектегі №375 бұйрығы). Сонымен қоса, 1-сынып оқушылары үшін III тоқсанда қосымша 1 апталық демалыс беріледі, осыған байланысты оқу

жылы 33 аптаны құрайды.

1-сыныпта сабақ кестесіне қосарланған сабақтар («Еңбекке баулу» пәнін қоспағанда) қойылмауы қажет (ҚР Ұлттық экономика министрінің 2014 жылғы 29 желтоқсандағы №179 бұйрығымен бекітілген «Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» санитариялық қағидалары).

Сабақ кестесіндегі үзілістердің ұзақтығы, оқушылардың тамақтануы мен белсенді демалуы үшін жеткілікті болуы қажет.

Үй жұмысы оқушылардың мектепте алған білімін қайта жаңғыртып өздігінен пысықтауына, бекітуіне, сол арқылы оқу материалын тереңірек меңгеруіне көмектеседі.

Үй жұмысының мақсаты – оқушыларды өз бетімен білім алуға дағдыландыру.

Үй жұмысының төмендегідей түрлері бар:

- 1) жаңа материалды меңгеруге бағыттайтын, даярлайтын тапсырмалар;
- 2) оқушылардың білім, білік, дағдыларын бекітуге арналған тапсырмалар;
- 3) оқушылардың алған білімін тәжірибе жүзінде қолдануға бағыттайтын тапсырмалар;
- 4) қайталауға арналған тапсырмалар;
- 5) шығармашылық сипаттағы тапсырмалар;
- 6) зерттеу, іздену қабілетін дамытуға арналған тапсырмалар.

Кез келген үй тапсырмасы сыныпта орындалған тапсырмамен салыстырғанда оқушыны танымдық әрекеттің жаңа деңгейіне шығара алатындай, оның білімге құмарлығын арттыратындай, ізденуге ынталандыратындай болуы керек.

Сондықтан бастауыш сынып мұғалімдері үй жұмысына байланысты мына мәселелерді ескергені жөн:

✓ үй жұмысы қоңырауға дейін беріледі және нені орындау керек, қалай орындау керек екені нақты түсіндіріледі;

✓ үй жұмысының сынып жұмысымен тығыз байланыстылығы, өткен сабақтың жалғасы, жаңа сабаққа дайындық іспеттес болатындығы ескеріледі;

✓ тапсырмалар оқушыларды өз бетімен ізденуге, алған білім-білік, дағдыларын жаңа жағдайда қолдануға бағытталуы тиіс;

✓ тапсырмаларды бір жақты және бір типтес болмайтындай, оқушыларды жалықтырмайтындай етіп түрлендіріп отыру қажет;

✓ тапсырмаларға бағдарламаның негізгі тарауларын қайталауға арналған сұрақтар енгізілуі тиіс;

✓ әр тапсырманың өзінің қиындығы болады, бірақ ол оқушы орындай алатындай, бұл қиындықты өздерінің қабілеттері мен біліктілігін барынша қолдану арқасында жеңе алатындай болуы тиіс;

✓ оқушыларға берілген әрбір тапсырманы орындаудың анық әрі нақты жолдары мен әдістері көрсетіліп, қандай ақпарат көздерін, көмекші құралдарды қолдану керектігі түсіндірілуі қажет. Дәл осындай үй тапсырмасы қазіргі заманғы мектеп оқушыларына өте қажетті болып табылады;

✓ барлық оқушыларға ең аз мөлшердегі тапсырмалар беріледі. Ең көп мөлшердегі тапсырмалар жеке оқу пәндеріне қызығушылық білдірген, тиісті қабілеттері бар балаларға арналған;

✓ үй жұмысы белгілі бір мөлшерден аспауы тиіс: негізгі тапсырманың көлемі жеткілікті болған жағдайда оқушыларды жеке тапсырмалармен жүктемеу керек. Оларды қажет жағдайда ғана беру керек: тексеру жұмысына дайындық ретінде немесе жаңа тақырыпты меңгеру алдында, өткенді қайталау мақсатында;

✓ тіл сабақтары, математика пәндерінен жазбаша үй жұмысының көлемі сыныпта орындалған жұмыстың үштен бір бөлігінен аспайды;

✓ 1-сыныптың 1-жартыжылдығында үйге тапсырма берілмейді; үй жұмысы ұсынылып отырған уақыт мөлшеріне сәйкес болу үшін басқа пәндермен келісімді беріледі;

✓ тіл сабақтарынан (мысалы, қазақ, орыс, ағылшын тілдерінен) үй тапсырмасы тек жазбаша түрде ғана емес, ауызша да беріледі. Жаттығулар әртүрлі тапсырмалармен күрделенеді. Жаттығуды көшіруге 8 минуттан 15 минутқа дейін уақыт кететіні де ескеріледі. Ал кейбір қиын тапсырмаларды, мысалы, бір ережеге мысалдар жинақтау, кесте құрастыру басқа тапсырмамен қатар берілмейді, алдын ала дайындықпен, кейбір жағдайларда оқушылардың жеке мүмкіншіліктерін ескере отырып жеке тапсырма ретінде беріледі;

✓ әртүрлі жаттығуларды кезектестіріп беру есте сақтау қабілеттерін арттырады: көру арқылы есте сақтау (көшіруге берілген жаттығулар), есту арқылы есте сақтау (ауызша әңгіме құрау), логикалық ойлау (кесте, диаграмма, т.б. құрастыру), елестету (оқиға мен затты ойша бейнелеу);

✓ оқушылардың математикалық сауаттылығының нәтижесін жақсарту және білім сапасын арттыру мақсатында математика сабағында меңгерген білім, біліктілігін тәжірибеде және күнделікті өмірде пайдалана білуге негізделген практикаға бағдарланған тапсырмаларды орындату ұсынылады;

✓ дүниетану пәндерінен берілетін тапсырмалар оқушының зерттеушілік қабілетін дамытуға бағытталуы тиіс (мысалы, табиғаттағы құбылыстарды бақылау, өсімдіктердің, жануарлардың, жәндіктердің тіршілік ортасын, қоректенуін, т.б. зерттеу).

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2014 жылғы 29 желтоқсандағы №179 бұйрығымен бекітілген «Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» санитариялық қағидаларына сәйкес «Пән оқытушысы сынып журналына деректерді енгізіп, үй тапсырмаларын орындау мүмкіндігін ескере отырып, оқушыларға үй тапсырмаларын береді. Үй тапсырмаларын орындау үшін ұсынылатын уақыт (астрономиялық сағатпен): 2-3 сыныптарда – 1,5 сағаттан асырмау, 4 сыныпта – 2 сағаттан асырмау» керек.

Бастауыш білім мазмұнын жеті білім саласы құрайды: «Тіл және әдебиет», «Математика», «Жаратылыстану», «Адам және қоғам», «Өнер», «Технология», «Дене шынықтыру»

«ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТ» БІЛІМ САЛАСЫ

«Тіл және әдебиет» білім саласындағы пәндердің негізгі ерекшелігі – оқушының алдағы уақытта оқу әрекетін меңгеруіне негіз болатын коммуникативтік немесе тілдік дағдылардың алғашқы нышандарын қалыптастыру. Олар: 1) тыңдалым; 2) айтылым; 3) жазылым; 4) оқылым дағдылары.

Осылардың ішінде басқа дағдыларды қалыптастырудың негізгі алғышарты – тыңдалым және айтылым дағдылары болып табылады. Тыңдалым дағдысының адамның ойлау қабілетінің дамуына ықпалы зор. Оқушы айтылған немесе техникалық құралдарға жазылған сөздерді, сөйлемдерді, аудиомәтіндерді тыңдап, қабылдап және оны түсінуге үйренбейінше, басқа дағдыларды жеткілікті деңгейде меңгере алмайды.

Сондықтан сауат ашу кезеңінде, ең алдымен, тыңдалым дағдысына ерекше көңіл бөлген жөн. Яғни, оқушы ауызша сөйлеуде немесе мәтін оқуда сөйлеушінің немесе мұғалімнің сөзін аяғына дейін зейін қоя тыңдай білуі, ақпаратты дұрыс қабылдауы, негізгі ойды түсінуі, жауап беруге дағдылануы қажет.

Айтылым дағдысының дұрыс қалыптасуының да адам үшін маңызы өте зор. Өйткені оқушы сөйлеуге, яғни айтар ойын жеткізе білуге үйренуі керек. Оның мектепте оқытылатын барлық пәндерден жақсы нәтижеге қол жеткізуі осы айтылым дағдысына, яғни белгілі бір мәселеге (тақырыпқа) байланысты өз ойын, пікірін немесе қандай да бір ақпаратты түсінікті, толық, жүйелі жеткізе білуіне байланысты.

1-сыныпқа келген оқушы тыңдауға үйреніп қана қоймай, сөйлеуге, яғни өз ой-пікірін айтуға, қойылған сұрақтарға жауап беруге, сөздерді, дыбыстарды анық, дұрыс айтуға, мағынасын түсініп, орынды қолдануға, тілдік қарым-қатынасқа, диалогқа қатыса білуге, сөйлеу мәдениеті нормаларын сақтауға дағдыланады.

Баланың мектеп табалдырығын аттауымен байланысты жаңа әрекет – «жетекші әрекет» (А.Н.Леонтьев), яғни оқу әрекеті пайда болады. Бұл кезеңнің басты ерекшелігі – бала ауызекі сөйлеу тілімен қатар, осы кезеңде пайда болатын «жаңа түзілімдер» (Л.С.Выготский) оқуды және жазуды меңгереді.

Оқылым, біріншіден, ойлау мен қабылдаудың бірлескен жұмысына байланысты болады, екіншіден, мұнда қағаз бетіндегі графикалық таңбалардың тізбегін дұрыс танып, олардың мән-мағынасын түсінудің рөлі зор. Осындай ерекшеліктер іске асқан жағдайда ғана оқылған материалдан керек ақпараттар жинақталып алынып, оқушының қажетіне жарайды.

Оқылымның мақсаты – мәтіндегі негізгі және қосымша ақпаратты әртүрлі деңгейде қабылдауы және түсіне білуі, тілдің айтылым заңдылықтарына сәйкес оқи алуы.

Оқылым бойынша біліктілік деңгейін анықтау және бағалау келесі нәтижелермен айқындалады:

- ✓ түсініп оқуы;
- ✓ зерттеп оқуы;

- ✓ шолып оқуы;
- ✓ мәселені сын тұрғысынан бағалауы;
- ✓ негізгі аргументті анықтап, дәлелдеуі.

Жазылым да айтылым сияқты қарым-қатынас құралы. Бұл екеуінің атқарар қызметтері ұқсас болғанымен, екеуі екі басқа психикалық процесс: «оның айырмашылығы – жазба сөздің ерекшелігінде, оның психологиялық құрылысында», – дейді академик Т.Тәжібаев.

Тағы бір ерекшелігі – жазбаша сөйлеу кезінде әңгімелесуші адам болмайды, сондықтан ойды жазып білдірудің мазмұны жүйелі, логикалық байланысы берік және ауызша сөйлескендегіден толығырақ болуы тиіс. Сондықтан жазылым дағдыларын қалыптастыруға алғашқы күннен бастап ерекше мән берілуі керек. «Жазылым» «ойынды басқа біреуге түсінікті болу үшін қағаз бетінде сауатты жеткізе білу» дегенді білдіреді.

Жазылымның ерекшелігі – оқушыларды жазу кезінде дене мүшелерінің қимыл-қозғалысын, қолдың, саусақтың іс-әрекетін, көз бен бастың қозғалысын дұрыс үйретуді, т.б. ескеріп отыруды қажет етеді.

Жазылымда: сөз ішіндегі әріптерді дұрыс байланыстырып, үздіксіз әрі ырғақты жазу; шағын мәтінді дұрыс көшіріп жазу; есту арқылы жатқа жазу, көргенін есте сақтау арқылы сөздерді, сөйлемдерді, шағын мәтіндерді жатқа жазу; жазғанын өздігінен тексеру; көркем, таза, қатесіз, сауатты жазу дағдыларының қалыптасуына мән беріледі.

Сауат ашу (оқу, жазу)

Пәннің басты мақсаты – оқушылардың оқу және жазу дағдыларын қалыптастыру, қарапайым грамматикалық ұғымдармен таныстыру, айтатын ойын толық, түсінікті, жүйелі жеткізе білуге, байланыстыра сөйлеуге үйрету, ауызша, жазбаша тілін дамыту, сөздік қорын байыту және белсендіру.

«Сауат ашу» пәнін **оқытудың міндеттері:**

әліппеге дейінгі кезең:

✓ тыңдалым, айтылым дағдыларын қалыптастыру, лексикалық тақырыптар, сюжетті суреттер бойынша байланыстырып сөйлеу тілін дамыту, сөздік қорын байыту;

✓ сөйлем құрауға үйрету, сөйлемнен сөзді, сөзден буынды бөліп алуға, сөзді буынға бөлуге, буынды дыбысқа ажыратуға машықтандыру; дыбыстық талдау (сөздегі дауысты және дауыссыз дыбыстардың саны мен ретін табу) жасауға, дыбыстық сызба құруға дайындау, оны «оқу»;

✓ жазуға даярлау: жазу жолын сақтай отырып, әріп элементтерін (әртүрлі сызықтар, өрнектер мен таңбалар) жазуға үйрету.

әліппе кезеңі: жаңа әріппен таныстыру (әріптің баспа түрі және жазба түрі, бас әріп және кіші әріп); сөзге дыбыстық-әріптік талдау жасау; сөздің дыбыстық-әріптік сызбасын құру; буынды, сөзді, сөйлемді оқу; байланыстырып сөйлеу тілін дамыту; сөздік қорын байыту; мәтінді дұрыс, саналы, түсініп оқуға дағдыландыру; сауатты, көркем жазуға үйрету.

әліппеден кейінгі кезең: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдыларын жетілдіру, оқушының тілін дамытып, алғашқы грамматикалық

мәліметтермен таныстыру.

«Сауат ашу» пәні бойынша жазба жұмыстары

1-жартыжылдықтың соңында: айтылуы мен жазылуы бірдей сөздерді (3-5 сөз), 2-3 сөзден тұратын сөйлемдерді тыңдау арқылы жазу; баспа әріптермен берілген мәтінді (10-15 сөзден артық емес) көшіру жұмыстарын орындай алуы тиіс.

2-жартыжылдықтың соңында:

1) күрделі, айтылуы мен жазылуы әртүрлі сөздерді, құрмында *л – р, н – ң, с – з, с – ш, ж – ш, п – б* дыбыстары кездесетін сөздерді тыңдау арқылы жазу (барлығы 8-10 сөз);

2) 3-4 сөзден тұратын сөйлемдерді, шағын мәтіндерді (10-15 сөзден аспайтын) тыңдау арқылы жазу;

3) сұрақтарға жауап жазу арқылы мазмұндама жазу (15-20 сөз көлемінде); белгілі бір тақырыпқа сөйлемдер құрап жазу (2-4 сөйлем мөлшерінде) (2-кестені қараңыз) жұмыстарын орындай алуы керек.

Ескерту: 1-сыныпта шығарма жазылмайды.

2-кесте - Жазба жұмыстарының оқу тоқсандары бойынша бөліну үлгісі

Тоқсан /жұмыс түрлері	диктант	мазмұндама	шығарма
I	-	-	-
II	-	-	-
III	1	1	-
IV	1	1	-
Жылдық	1	-	-
Барлығы	3	2	-

«Сауат ашу (оқу, жазу)» пәніне оқу жылы бойында аптасына 7 сағат берілген, барлығы 231 сағатты құрайды, оның ішінде: әліппеге дейінгі кезең – 14 сағат; әліппе кезеңі – 98 сағат; әліппеден кейінгі кезең – 119 сағат.

Қазақ тілі (оқыту қазақ тілді мектептер үшін)

Қазақ тілі пәні – бастауыш сынып оқушыларын алғашқы тілдік білім негіздерімен қаруландыратын, тіл арқылы қарым-қатынас жасау қызметінің барлық дағдысын (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) меңгертетін және олардың ақыл-ойын дамытатын пән.

Пәнді **оқыту мақсаты:** тіл туралы оқушыларда тұтас ғылыми ұғым қалыптастыру, тіл ғылымы туралы негізгі ережелерді меңгерту; алғашқы тілдік мағлұматтарды меңгерту, сауатты жазу, оқу дағдыларын жетілдіру, интеллектісі мен шығармашылық қабілеттерін, қатысымдық құзыреттілігін дамыту, жеке тұлғаның қалыптасуы мен дамуына мүмкіндік жасау; ауызша және жазбаша сөйлеу білігі мен дағдысын игерген тілдік тұлға қалыптастыру.

Пәнді оқыту **міндеттері:**

✓ оқушылардың өз ана тілі – қазақ тіліне деген қызығушылығын ояту, тілдің құдіретін және оның эстетикалық құндылығын сезіндіру арқылы

қазақтың ұлттық мәдениетінің бір бөлігі ретінде өз тілін құрметтеу және мақтаныш ету сезімдерін қалыптастыру;

✓ тілдік ұғымдар арқылы оқушыларды өзін тілді иеленуші тілдік тұлға ретінде сезінуге тәрбиелеу;

✓ ауызекі және жазба тілде қарым-қатынас жасау дағдыларын жетілдіру;

✓ тілдік материалдар негізінде қажетті тілдік білім, білік, дағдыларды (өз ана тілінде дұрыс, түсініп, мәнерлеп оқу және сауатты, көркем жазу) қалыптастыру және дамыту;

✓ алғашқы тілдік құбылыстарды танымдық нысан ретінде меңгерту, оларды талдау, салыстыру, топтау және ажырату дағдыларын қалыптастыру;

✓ оқушының өзіндік іс-әрекеті арқылы оның белсенді, креативтік, сын тұрғысынан ойлауын жетілдіру.

Пәнді оқыту ерекшелігі – грамматикалық материалдар жүйелі-шоғырлы ұстанымға негізделіп, кешенді сипатта берілді. Пән мазмұны «Тіл және сөйлеу», «Дыбыс және әріп», «Мәтін», «Сөйлем», «Сөз және оның мағынасы», «Сөз құрамы», «Сөз таптары» бөлімдерінен тұрады. Тілдік саладағы барлық тоғыз сөз табы мен олардың белгілері таныстырылады.

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітіліп, Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде 2013 жылы 10 сәуірде №8424 тіркелген «Қазақ тілі» пәнінің оқу бағдарламасына сәйкес 2014 жылы 3-сыныптың оқулығы қайта өңделді. Аталмыш оқулықтың құрылымы мен мазмұны тілді оқытудың коммуникативтік іс-әрекеттік бағытын жүзеге асыру арқылы тілдік білімнің сапалы меңгертілуін қамтамасыз етеді.

Жоғарыда аталған бағдарламаға сәйкес оқулыққа енгізілген өзгерістер мынадай:

1) оқулық «Фонетика әлеміне саяхат», «Синтаксис әлеміне саяхат», «Морфология әлеміне саяхат», «Еліктеу сөздер», «Сөйлеу мәдениеті» тақырыптарымен толықтырылған;

2) жаттығулар мен тапсырмалар Блум таксономиясы бойынша оқу деңгейлеріне (білу, түсіну, қолдану, талдау, жинақтау, бағалау) сәйкес берілген;

3) оқулық мазмұны оқушының өз біліміне сын көзбен қарап, қатесін анықтап, өзіне баға беруге үйрететін рефлексиялық жаттығулармен (проблемалық жағдаят) толықтырылған;

4) кейбір 1 сағаттық материалдардың соңында міндетті бөліктерден басқа міндетті емес бөліктер берілген;

5) үлкен тақырыптардан, тараулардан соң оқушылардың өз білімдерін өздері тексеруін мүмкін ететін 1 сағаттық «Өзіңді өзің тексер» материалдары берілді;

6) «Жыл бойы өткенді қайталау» тарауының соңғы 1 сағаттық материалы оқушылардың «Жазғы қызықтар» жобасымен жұмыс істеуіне арналады.

2015 жылы 4-сыныптың оқулығы қайта басылып шықты. Ондағы өзгертулер мынадай: дыбыс және әріп тарауында фонетика термині енгізіліп, фонетикалық талдау үйретіледі; сөйлем тарауында синтаксис ұғымы енгізіліп, синтаксистік талдау жасау үйретіледі; сөз таптары тарауында морфология

термині енгізіліп, морфологиялық талдау үйретіледі.

Пәнді оқытудың басты ерекшелігінің бірі – оқушылардың сауаттылығын арттыру және тілін дамыту мақсатында жазба жұмыстарын жүргізіп отыру. Сондықтан мұғалімдерге жазба жұмыстарының мөлшерін оқу тоқсандары бойынша бөліп ұсынып отырмыз (3-кесте). Әр сыныпта тоқсан сайын диктантқа – 3 сағат, мазмұндамаға – 1 сағат, шығармаға – 1 сағат, (жылына барлығы – 20 сағат) берілген.

3-кесте – Жазба жұмыстарының оқу тоқсандары бойынша бөліну үлгісі

Сыныптар	Жазба жұмыстар түрлері	Оқу тоқсандары				Барлығы
		I	II	III	IV	
2	Диктант	3	3	3	3	12
	Мазмұндама	1	1	1	1	4
	Шығарма	1	1	1	1	4
	Барлығы:	5	5	5	5	20
3	Диктант	3	3	3	3	12
	Мазмұндама	1	1	1	1	4
	Шығарма	1	1	1	1	4
	Барлығы:	5	5	5	5	20
4	Диктант	3	3	3	3	12
	Мазмұндама	1	1	1	1	4
	Шығарма	1	1	1	1	4
	Барлығы:	5	5	5	5	20
	Жалпы саны:	15	15	15	15	20

Сауаттылықты тексеру қазақ тілі пәнінің міндеті болғандықтан, шығарманың әдебиеттік оқу пәнінде де жазылатыны ескеріліп, шығармаға берілген сағат саны қысқартылып, диктантқа бөлінді.

Ескерту: Әр сыныпқа мазмұндама мен шығармаға берілген жылдық сағат саны – 8 (4 мазмұндама, 4 шығарма жұмысы), ал диктантқа (сауаттылықты тексеру және бақылау диктанты) – 12 сағат беріледі.

«Қазақ тілі» пәні 2-4-сыныптарда аптасына 4 сағаттан оқытылып, жылдық жүктемесі 136 (116 + 20) сағатты құрайды.

Әдебиеттік оқу

Әдебиеттік оқу пәні – бастауыш сынып оқушыларының ауызша және жазбаша тілін дамытуды, яғни сөздік қорын байытуды, байланыстыра және грамматикалық тұрғыдан жүйелі сөйлеуге үйретуді, сөйлеу мәдениетін қалыптастыруды көздейді. Ұлттық тәрбие, рухани-мәдени құндылықтар, ана тілі және қазақ халқының салт-дәстүрі негізінде сусындаған жеке тұлғаны қалыптастыруға ықпал етеді. Адамның ішкі рухани жан дүниесі байлығын ашуға, адамгершілікке тәрбиелеуге, тілі мен қиялын дамытуға мүмкіндік береді.

Пәннің мақсаты – дұрыс, мәнерлеп және шапшаң оқуды меңгерту, оқушыны шығарма авторының көзқарасын түсінуге жетелеу және мәтінді

қабылдаушы оқырман ретінде тәрбиелеу, көркем-шығармашылық және танымдық қабілеттерін дамыту, сөз өнеріне деген қызығушылығы мен эстетикалық талғамын қалыптастыру, тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдыларын жетілдіру, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылық пен рухани-адамгершілік тәрбие беру.

Пәннің міндеттері:

- ✓ оқу сапасын (дұрыс, түсініп, шапшаң, мәнерлеп) жетілдіру;
- ✓ ауыз әдебиетінің жанрларымен, отандық және әлемдік балалар әдебиетінің озық үлгілерімен таныстыру;
- ✓ ақын-жазушылардың балаларға арналған шығармаларының басты тақырыбын, басты кейіпкерлерін және негізгі мазмұнын айқындауға үйрету;
- ✓ талданып отырған мәтіннің жанрлық сипатын анықтауға машықтандыру;
- ✓ әдеби-теориялық білім негіздерін қалыптастыру;
- ✓ адамгершілік және эстетикалық құндылықтар жүйесі негіздерін қалыптастыру;
- ✓ оқылған шығарма сюжеті желісімен немесе еркін тақырыпта әртүрлі әдеби шығармашылық жұмыс түрлерін (өлең, әңгіме құрастыру, мәтінді сахналау, мәтін бойынша сурет салу, мақала жазу, шағын үзіндіге сценарий жазу, т.б.) орындауға машықтандыру;
- ✓ әдеби функционалдық сауаттылыққа баулу және әдеби тілде еркін сөйлеуді меңгерту;
- ✓ тұлғалық оқырмандық мәдениетін қалыптастыруда ана тілінде ауызша және жазбаша дұрыс сөйлеу, өз ойын анық (тіл байлығын арттыра отырып), нақты баяндау білігі мен дағдысын қалыптастыру;
- ✓ кітап және анықтамалықтармен, библиографиялық әдебиеттер және сөздіктермен жұмыс істей білуге дағдыландыру.

«Әдебиеттік оқу» пәнін оқыту ерекшелігі – пән мазмұны балалар әдебиеті (ауызекі, жазба) үлгілерін, жазушылар өмірбаяны мен шығармашылығы туралы қысқаша мәліметтерді, ғылыми-танымдық шығармаларды оқытып үйретеді, мақала, естелік, өмірбаян туралы түсінік қалыптастырады, әдеби-теориялық білімдерді игертеді, монолог, диалог құруға дағдыландырады.

Пән баланың көркем сөзді түсінуінде «сезімдік» саналарын пайдалану, яғни «сезімге әсер еткен шығарма ғана түсінікті болады» идеясы басшылыққа алынып, мәтінді түсінуде музыка, көркемөнер, сурет туындыларының мүмкіндіктерін пайдалану алдыңғы орынға қойылды.

2-сыныптағы оқытудың басты міндеті - баланы оқуға төселдіру үшін оның жанына жақын, танымына сай ұлттық құндылықтарды үйрету.

Қазіргі кезде барлық ақпарат құралдарында адамгершілік құндылықтар азайып, қатігездік белең алып отырғаны жаппай жазылып та, айтылып жатқаны белгілі. Әсіресе, сондай жат қылықтардың бірегейі - қазақ отбасындағы балалардың ата-анасына деген мейірімділігі азайып, қарттар үйіндегі қазақ аталары мен апаларының санының артуы – дұрыс шешімін табуы тиісті әлеуметтік маңызды мәселе. Осындай күрделі істе оқулықтың, соның ішінде көркем сөздің құдіретін пайдалануға мүмкіндік беретін «Әдебиеттік оқу»

пәніндегі көркем шығармалардың мәні өте күшті тәрбие құралы екендігі ескерілген. Жастайынан балалардың бойына ата-анасына, үлкендерге мейірімділік, қамқорлық көрсету мақсатында «Адам болам десеңіз» жалпы бөлімінен басқа арнайы «Қадірлі әкелерім, мейірімді аналарым» атты бөлім қосылды.

2-3-сыныпта маусымдық-тақырыптық ұстаным басшылыққа алынатыны себепті маусымдық материалдардың дер кезінде оқылуы, мәтіндегі оқиғалардың оқушының көз алдында өтіп жатуы тиістігі ескеріліп, оқу күз айында басталатынына орай «Білім керек бәріне», қыс мезгілінің материалдары «Қыста талай қызық бар», көктем, жаз айлары келбеттері «Туған өлке табиғатын қастерлейік» деген атаулармен берілді.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітіліп, Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде 2013 жылы 10 сәуірде №8424 тіркелген «Әдебиеттік оқу» пәнінің оқу бағдарламасына сәйкес 2014 жылы 3-сыныптың оқулығы қайта өңделді.

3-сыныпта көрнекті ақын-жазушылардың өмірі мен шығармашылығынан қысқаша мәлімет беру үшін авторлар тарапынан «суреттер топтамасы» деген айдармен әдістемелік тәсіл қолданылған. Мұнда жазушының өміріне қатысты мағлұматтардың суреттік бейнесі ұтымды пайдаланылған: портреті, белгілі туындылары мұқабаларының суреті, нақыл-ақыл сөздері, т.б. Материалдардың осындай қысқа да нұсқа түрде орналастырылуы Л.С.Выготскийдің «сызбалар түрінде оқыту баланы ойлауға жетелейді» деген ұстанымына негізделген.

Мәтіндердегі сөздердің мағынасын білім алушылардың жеңіл қабылдауын қамтамасыз ету үшін әлемдік тіл ғылымындағы сөздердің түсін анықтау теориялары (А. Вежбицкая, Сепир Уорф, т.б.) әдістемелік қолданыс тапқан. Оқулықтың бірінші бетінен бастап «Білімсіздік», «Білім» күндерінің түсіне зер салғызып, оның сәулелеріне атау табу тапсырмасы берілген. «Білімсіздік» күнінің түсі қандай қара болса, оның сәулелеріне қатысты оқи алмау, жаза алмау, т.б. сөздердің де түп мағынасы осы қараға жақын қараңғы, күңгірт дегенге саяды. Әрі қарай мәтіндерде де кейіпкер өмірінің ерекше сәттері сипатталған сөздердің түрлі-түсті, келеңсіз жайттары күңгірт бояулармен ерекшеленуі оқушының мәтінді дұрыс түсінуіне, әңгімелеуіне септігін тигізеді.

2015 жылы 4-сыныпқа арналған «Әдебиеттік оқу» оқулығы жоғарыда айтылған оқу бағдарламасына сәйкес қайта өңделіп басылып шықты.

«Әдебиеттік оқу» пәні 4-сыныпта оқушыны жоғарғы сыныптардағы «Әдебиеттің» жүйелі курсы менгеруге дайындауға, әдеби сауаттандыруға, сөз өнері құралдары арқылы мәдени дамытуға баса көңіл бөлінеді. Бұл материалдарды оқытуда 4-сыныпта жанрлық-хронологиялық ұстаным басшылыққа алынып, қазақ балалар әдебиеті тұтас бітімінің қысқа нұсқасы ұсынылады. Әр тоқсан бойынша екі үлкен тараудан топтастырылған материалдарды оқыту көзделген. Әр бөлімге бөлінген сағаттар санында ауызша және жазбаша тіл дамыту, қайталау сабақтары қоса есептеледі.

Енгізілген өзгерістердің бір жаңалығы – баланың өз бетімен ізденуіне ықпал ететін тапсырмалардың көптеп берілуі. Өйткені қазіргі кезде балаға

дайын материалды ұсынғаннан гөрі өз бетімен жұмыс жасауға үйретуге көп көңіл бөлінуде. Мұның себебі, бастауыш сынып оқушысы қосымша материал, деректер табуға үйрену арқылы белгілі бір мақсатпен жұмыс істеуді, білім алудың қыр-сырын аздап болса да ұғына бастайды.

Бағдарлама талабы бойынша 4-сынып оқушылары әдеби-теориялық ұғымдардың негізгі белгілері мен әдеби көркемдегіш құралдарды ажыратып (теңеу, кейіптеу, мінездеу, портрет), өз сөзінде қолдана білу дәрежесіне жетуіне мүмкіндік туғызу қажет. Осы талапты орындау мақсатында оқулықта әдебиет теориясынан оқушының жас ерекшелігіне сай анықтамалар, мәліметтер берілген.

Жалпы, оқулық балаға дайын білім беру емес, оқушыларды өздігінен ізденуге, оқуға итермелеу ұстанымына негізделіп дайындалды. Яғни, оқулықта автордың ойын, шығарманың мағынасын түсінуге көмектесетін әдіс-тәсілдер, тапсырмалар қолданылды. Сондай-ақ әрбір шығарма соңындағы тапсырмалар мен сұрақтар «Блум таксономиясын» басшылыққа ала отырып, шығарманы түсінуге, меңгеруге, қолдануға, талдауға, т.б. танымдық қабілеттерін дамытуға бағытталатындай етіп қайта түзетілді. Оқулыққа енбеген кейбір өз бетінше орындалатын тапсырмалар әдістемелік құралда берілді. Сондықтан мұғалім өз жұмысында осы мәселелерді ескеріп, басшылыққа алғаны дұрыс.

Бастауыш сынып оқушысының дайындық деңгейіне келесі талаптар қойылады:

✓ 2-сыныпта көлемі 150-200 сөзден тұратын мәтін мазмұнын толық, қысқаша және жоспар бойынша таңдау мен әңгімелеу; халық ауыз әдебиет үлгілерін және 2-3 өтірік өлеңді, 10-15 мақал-мәтел мен жұмбақ, жаңылтпашты жатқа айту; 2-3 өлеңді жатқа айту, 25-30 сөзден тұратын мазмұндама мен шығарма жазу;

✓ 3-сыныпта көлемі 200-250 сөзден тұратын мәтін мазмұнын толық, қысқаша және жоспар бойынша таңдау және әңгімелеу; халық ауыз әдебиет үлгілерін және 3-4 өтірік өлеңді, 4-5 өлеңді жатқа айту; 15-20 мақал-мәтел мен жұмбақ, жаңылтпашты жатқа айту; 30-35 сөзден тұратын мазмұндама мен шығарма жазу;

✓ 4-сыныпта көркем шығармадан алған әсерін 8-10 сөйлеммен жазбаша түрде орындау; 40-45 сөзден тұратын мазмұндама мен шығарма жазу.

«Әдебиеттік оқу» пәнінің оқушылардың функционалдық сауаттылығын, нақты айтқанда, оқу сауаттылығын қалыптастыруда мүмкіншілігі мол. *PISA* халықаралық зерттеуі бойынша оқу сауаттылығы ұғымы оқушылардың жазба мәтіндерді түсініп, саналы оқу қабілеттілігі және оларға рефлексия жасауы, олардың мазмұнын өмірмен байланыстыра алуы, білімдері мен дағдыларын өз мақсатына қол жеткізу үшін қолдана білуі дегенді білдіреді. Сондықтан сабақта оқушылардың оқу сауаттылықтарын тексеру олардың оқу техникасын немесе мәтіннің мазмұнын айтып беруін бағалаудан гөрі, оқу барысында меңгерген білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білу ептіліктерін бағалауға мән берген жөн. Өйткені *PISA*, *PIRLS* халықаралық зерттеулерінде мәтінді толық түсінгенін дәлелдейтін машықтары мен меңгеру деңгейлері бағаланады, олар: мәліметті табу, мәтінді түсіндіріп беру, мәтіннің мазмұнына

немесе оның формасына рефлексия жасау және оларды бағалау.

Мәтіннен мәлімет таба білуді бағалау үшін мәтінді қарап шығып, оның негізгі элементтерін анықтау және сұрақтан гөрі қажетті (синонимдік) форманы бейнелеген мәліметті іздестіруге бағытталған тапсырмалар қолданған дұрыс.

Оқушылардың мәтінді түсіндіріп беру қабілетін бағалау барысында мәтінде берілген әр түрлі мәліметтерді салыстыру, автордың сипаттаған ойларынан қорытынды жасау немесе мәтіннің мәнін түсіну біліктіліктерін қалыптастыруға арналған тапсырмалар орындатқан жөн.

Рефлексия жасауы мен баға беру қабілетін бағалау үшін мәтіннің мазмұны немесе формасына, тапсырманы орындау барысында мәтіндегі мәліметті басқа жерден алған білімдерімен байланыстыра білуіне, мәтінде берілген пікірлерді өмір туралы өз көзқарастарымен байланыстырып, дәлелдеулеріне көңіл бөлген абзал.

«Әдебиеттік оқу» пәні 2-4-сыныптарда аптасына 4 сағаттан оқытылып, оқу жылы бойынша әр сыныпта 136 сағатты құрайды.

Орыс тілі (оқыту орыс тілді емес мектептер үшін)

Роль русского языка в школьной системе образования определяется в целом его основной функцией как языка межнационального общения в многонациональном государстве.

Цели обучения русского языка: формирование и развитие элементарной русской речи на ограниченном лексико-грамматическом материале; взаимосвязанное обучение видам речевой деятельности (аудированию, говорению, чтению, письму); практическое усвоение элементов уровней русского языка (фонетики, графики, орфоэпии, лексики, грамматики, словообразования, орфографии, пунктуации); воспитание средствами русского языка коммуникативной, нравственной и эстетической культуры.

Задачи учебного предмета:

✓ научить учащихся строить простейшие типовые предложения, широко употребляемые в живой русской речи, обогатить словарный запас учащихся (в пределах лексико-грамматического минимума);

✓ научить распространять простейшие типовые предложения за счёт ранее усвоенных слов и словосочетаний по законам синтаксического строя русского языка;

✓ сформировать у учащихся элементарные навыки активного пользования синтаксическими конструкциями для выражения собственных мыслей, чувств и наблюдений в рамках тематики для чтения и развития речи;

✓ совершенствовать навыки чтения и письма, полученные на уроках родного языка; дифференцировать звуки и буквы в системе гласных и согласных с учётом различий в фонетических системах родного и русского языков.

Содержание предмета состоит из трех блоков: речевой деятельности, языкового материала и текстов для чтения и развития речи, охватывающих сферы общения: учебную, социально-бытовую, социально-культурную,

игровую. Так как текст выступает как единица обучения и развития речи, для отбора рекомендуются адаптированные тексты из произведений детских писателей прозаического характера, стихотворения, а также произведения малого жанра (поговорки, загадки), сказки.

При отборе содержания обучения русскому языку как второму следует учитывать сферу речевой деятельности младших школьников, уровневые минимумы (лексический, грамматический, тематико-ситуативный, фонетико-орфоэпический и др.) для начального этапа обучения, явления транспозиции и интерференции.

Ведущими компонентами при отборе языкового материала являются словарь (список слов для активного усвоения) и тематика для чтения и развития речи.

На начальном этапе обучения русскому языку как второму учащиеся должны усвоить 1000 лексических единиц (в каждом классе примерно 450-500 слов).

Особенности предмета русского языка. Содержание предмета состоит из трех блоков: речевой деятельности, языкового материала и текстов для чтения и развития речи, охватывающих учебную, социально-бытовую, социально-культурную, игровую сферы общения. Так как текст выступает как единица обучения и развития речи, для отбора рекомендуются адаптированные тексты из произведений детских писателей прозаического характера, стихотворения, а также произведения малого жанра (поговорки, загадки, сказки).

При отборе содержания обучения русскому языку следует учитывать сферу речевой деятельности младших школьников, уровневые минимумы (лексический, грамматический, тематико-ситуативный, фонетико-орфоэпический и др.) для начального этапа обучения, явления транспозиции и интерференции.

Ведущими компонентами при отборе языкового материала являются словарь (список слов для активного усвоения) и тематика для чтения и развития речи.

На начальном этапе обучения русскому языку учащиеся должны усвоить 1000 лексических единиц (в каждом классе примерно 450-500 слов).

В содержание предмета внесены следующие коррективы:

✓ дается подробное пояснение к структуре речевых моделей (синтаксических конструкций на основе единого грамматического минимума).

✓ внесены дополнительные лексические единицы, список слов для активного усвоения на основе учёта как речевой деятельности, так и единого лексического минимума по русскому языку для начального этапа обучения русскому языку как второму.

В тематику для чтения и развития речи учащихся внесены новые темы – это «День за днём», «Ключ к счастью – в труде» и другие.

Материал фонетики дан с учётом дифференциации звуков и букв, представляющих трудность для младших школьников казахской школы.

В соответствии с действующим базисным учебным планом общее количество часов распределено конкретно по разделам.

Русский язык вводится с 3-го класса, то для итогового контроля после 4-го класса разработаны требования к владению речевыми умениями и навыками (аудирование, говорение, чтение, письмо), а также к усвоению языковых знаний (элементарные сведения по фонетике, грамматике, лексике и синтаксису).

На основе текстового материала выявляются знания о символике РК и этнокультуроведческие материалы.

Учащиеся 3-го класса должны понимать прослушенное сообщение, речь учителя, звукозапись продолжительностью звучания 1-2 минуты; составлять высказывание из 2-4 предложений; сознательно, плавно читать вслух небольшие тексты, соблюдая паузы, словесные ударения; учить наизусть небольшие стихотворения; задавать друг другу вопросы, отвечать на поставленные вопросы; пересказывать прочитанный текст; писать по образцу и под диктовку слова и предложения, написание которых не расходится с произношением.

Учащиеся 4-го класса должны уметь выделять основную мысль и структурные элементы текста, пересказывать прочитанное; составлять связное монологическое высказывание из 3-4-х предложений, составлять рассказ-описание, рассказ-повествование; писать под диктовку небольшие тексты из 30-40 слов и изложение из 5-6 предложений; зрительные, зрительно-слуховые, словарные, картинные диктанты; строить диалог; выразительно читать текст; знать наизусть не менее трёх стихотворений в четверти.

Русский язык в школах с нерусским языком обучения в 3-4 классах, изучается по 2 часа в неделю, общее количество часов в году составляет 68 ч.

Сауат ашу (оқу, жазу) (оқыту ұйғыр тілінде)

Умумий билим беридиған мәктәпниң «Сауат ечиш» пәни бойичә оқутуш Қазақстан Жумһурийити Нөкүмитиниң 2012-жилниң 23-августтики № 1080 қарари билән бәкитилгән оттура билим беришниң (башланғуч, асасий оттура, умумий оттура билим бериш) Дөләтлик умумға мәжбурий билим бериш стандартиниң асасида әмәлгә ашурулиду.

Сауат ечишниң асасий мәхсити:

✓ оқуш адәтлиригә асаслинип, фонетикилик аңлаш кабилиитини тәрәкқий әтгүрүш.

✓ тавушларни ажритишни билиш.

✓ һәрипниң язма түрини йезиш.

✓ һәрипләрни тонуш, сауатлиқ йезиш адәтлирини келиплаштуруш.

✓ өз алдиға оқушқа, йезишқа адәтләндүрүш.

✓ боғумға бөлүп, андин сөзни туташ, жүмлини, мәтинни оқушни билиш.

✓ китап оқушқа болған қизиқишини ашуруш.

✓ оқуш һәм сауатлиқ йезишни билиш.

✓ сөзниң тавушлуқ тәркивини билиш.

✓ еғизчә сөзләшни үгитиш арқилиқ әмәлгә ашуруш.

Сауат ечишта төвәндики вәзипиләр әмәлгә ашурулиду:

✓ балиларниң яш алаһидилигигә көңүл бөлүш.

✓ оқутуш принципини башчиликқа елиш.

✓ сөзләш нутқиниң тавушлуқ алаһидиликлирини өзләштүрүш, йеңи сөздики тавушларни дурус тәләппуз қилишқа үгитиш.

✓ боғумлап оқуш усули арқилиқ сөзни туташ оқушқа интилдүрүш.

✓ тавушларни һәрипләр билән дурус бәлгүләшкә, йезишқа, сөз ичидики бағлиниш усуллирини сақлап, сөзләрни туташ йезишқа үгитиш.

✓ йезиш тәләплирини орунлитиш.

✓ балиларниң сөзләш нутқини, бағлаштуруп сөзлишини риважландуруш.

«Сават ечиш» пәни бойичә оқуш жүклимиси башланғуч билим беришниң базислиқ оқуш плани асасида оқутуш уйғур тилида жүргүзилидиған типлиқ оқуш планида өз әксини тапқан. «Сават ечиш» пәни билим беридиған асасий программада асасида әмәлгә ашурулиду.

Базислиқ оқуш планида 1-синип үчүн һәптисигә 7 сааттин, жилиға 231 саат берилгән.

«Сават ечиш» пәнини оқутуш үч дәвир бойичә елип берилиду:

елипбәгичә болған дәвир – 28 саат.

елипбә дәври – 98 саат.

елипбәдин кейинки дәвир – 105 саат.

Сауат ашу (оқу, жазу) (оқыту өзбек тилинде)

Қозоғистон Республикаси Хукуматининг 23 август 2012 йилги №1080 қарорига биноан тасдиқланған Давлат умуммажбурий таълим стандартига асосан, программа ижодий имкониятларни ривожлантириш ва тарбияли билим бериш, системалилик, дарс принциплари асосида тузилған.

Бошланғич таълим давлат қонунини ҳаётга тадбиқ этишда муҳим босқич ҳисобланади. Шундай экан, ҳар бир авлод олдида инсон яратған жамики бойликларни, билимларни ўрганиш, ўзлаштириш ва ривожлантириш вазифаси туради.

Бу вазифани амалга оширишнинг бирдан-бир йўли таълим тизимини тинмай такомиллаштириб бориш орқали ёш авлодни илм-фан асослари билан чуқур қуроллантиришдир. Зеро, илм олиш йўлидаги изланиш инсоннинг эътиқоди ва дунёқарашини шакллантиради, маънавий-ахлоқий камолот сари етаклайди. Шу билан бир қаторда оғзаки ва ёзма нутқ малакаларини шакллантиради, ўқувчиларда она тилига мухаббат, тўғри гапиришга ўрганиш истагини тарбиялайди ва мустақамлайди. Шу сабабли ҳам, фан дастури мазмунига алоҳида қаралиб, ўқув жараёнида қўлланиладиган турли усул ва воситалар мазкур мақсадга қаратилған тақдирдагина ўз ечимини топиши мумкин:

✓ ҳар бир ўқувчининг ўзига хосхусусияти билан имкониятига қараб мустақил билим олишини ривожлантириш ва таққослашга ўргатиш.

✓ ўқувчи олдида қўйған мақсадини тушуниб етиши, уни бажариш йўллари аниқлаш, ўз-ўзини назорат қилиш каби малакаларни шакллантириш.

✓ ўқувчининг шахсий сифати билан и жодийлигини ривожлантириш.

✓ тайёр материал асосида эмас, балки ўз ишларини текшириш, камчилик ва ютуқларини ҳисобга олған ҳолда ўз-ўзини баҳолаш.

✓ табақалаштирилған (дифференциал) топшириқлар орқали ўқувчининг

билим савиясини ошириш.

✓ ўқув жараёнини ташкил қилишда ўқувчиларнинг қобилияти, индивидуал ва психологик хусусиятларига ёндашиш: кўриш, эшитиш, ҳис этиш, таққослаш, фикр юритиш, яқун чиқариш, таққослаш, фанга нисбатан қизиқувчанлик билан муносабатда бўлиш, инсонийлик, ватанпарварлик, меҳрибонлик, дўстлик, гуруҳ билан ҳамкорликда ишлаш, дўстлари билан ижобий муносабатда бўлиш.

Бу борада ўқувчиларнинг саводини замон талабига мос ҳолда ривожлантириш “Тил ва адабиёт” бўлими, “Савод ўргатиш” даври орқали амалга оширилиб, “Алифбе“, “Савод таълими” дарсликлари асосида интеграллашган мазмунда ташкил қилинади.

“Савод ўргатиш” даврининг асосий мақсад ва вазифалари. Бу даврда ўқувчиларнинг ҳарф, товуш, бўғин,сўзга гап ҳақидаги тушунчаларини шакллантириш, хат-савод ўргатишда дастлаб, ҳар боланинг товушни тўғри талаффуз этишини, уларни бир-биридан фарқлаши, ўрганишини таъминлаши зарур.

Дастур мазмуни фақат ўқувчининг билимига эмас, балки “Савод ўргатиш” таълимининг фаолият компонентига, амалий, ижодий ва мустақил фаолият усулларига таянган ҳолда фанга нисбатан қизиқувчанлигини уйғотиш ва ошириш (мотивация) амалга оширилади.

“Савод ўргатиш” фани таълимий дастурида 1-синф ўқув-тарбия жараёни олдида кўйилган ижтимоий талабларга асосланган ҳолда ўқувчилар эгаллашлари лозим бўлган билимлар, кўникмалар, малакаларга кўйиладиган талабларни белгилаб беради. Маълумки, 1-синфга келган болаларга хат-савод ўргатишда дастлаб, ҳар боланинг товушни тўғри талаффуз этишини, уларни бир-биридан фарқлашга ўрганишини таъминлаши зарур.

“Савод ўргатиш” фани мазмуни 3 босқичли жараён орқали амалга оширилади: алифбегача бўлган давр, алифбе даври, алифбедан кейинги давр:

✓ алифбегача бўлган даврнинг вазифалари: болалар камолотининг ҳал қилувчи босқичи, яъни саводхонлик даражаси амалга оширилади, ўқиш ва ёзишга ўргатиш, мантиқий тафаккур этишга, маънавий-маърифий ҳамда маданий хулқ-атвор малакаларини шакллантириш, луғат бойлигини кенгайтириш.

✓ алифбе даври вазифалари: ўзбек алифбосидаги ҳарфлар (босма ва ёзма шакллари, бош ва кичик ҳарфлар) билан таништириш, ҳарфдан бўғин, бўғиндан сўз, сўздан гап тузиб ўқиш ва ёзишга тайёрлаш, оғзаки боғланишли нутқини ўстириш, нутқ маданияти устида ишлаш, сўз бойлигини ошириш ва нутқини ривожлантириш, ўқиш малакаси билан тўғри ёзиш кўникмасини шакллантириш.

✓ алифбедан кейинги давр вазифалари: ўқиш (сўз ва гапни ифодали, тўғри, тушуниб) ва ёзиш (хатосиз, саводли, тоза, каллиграфия қоидаларига амал қилиш) малакаларини шакллантириш, тил бирликлари ҳақида тушунча ҳосил қилиш, матнларни таҳлил қилиш, луғат бойлиги ва боғланишли нутқ устида ишлай олиши, мулоқот жараёнида эркин она тилидан фойдаланган ҳолда ўз фикрини билдириши.

Ўқув-тарбия жараёнини ташкил қилиш борасида қуйидаги тамойилларга амал қилинади:

- 1) ёш хусусиятларини ҳисобга олиш.
- 2) оддийдан мураккабга қараб бориш.
- 3) кетма-кетлиликка амал қилиш.
- 4) фанлараро боғланиш.
- 5) шахсий йуналтирилганлик.

Фани ҳафтасига 7 соатдан, жами 231 соатни ташкил қилиб, 3 босқичли жараён орқали амалга оширилади:

- алифбегача бўлган давр – 21 соат.
- алифбе даври – 91 соат.
- алифбедан кейинги давр – 119 соат.

Сауат ашу (оқу, жазу) (оқыту тәжік тилінде)

Мувофиқи стандарти умумитаълимий давлатӣ, ки бо қарори тасдиқшудаи Ҷумҳурии Қазоқистон аз 23 августи соли 2012 №1080, барномаи музкур дар асоси принципҳои инкишоф ва таълиму тарбия, давомоти муттасили сохта шудааст.

Алифбо (саводомӯзӣ) дар таълими ибтидои заминаи муҳимтарини ташаккули шахсият ва таҳкурсии устувори минбаъдаи омӯзиш буда, ҳамчун баёнғари самти дастовардҳои мактабиёни хурдсол дар фаолияти ояндаи онҳо нақши муҳим мебозад. Хурдсолон дар ин давра на танҳо хондан, навиштан балки бо ҳодисаҳои муҳиту атроф шинос мешаванд ва шавқу ҳаваси онҳо ба мактаб, таълим, муаллим ва китоб ҳамчун яке аз сарчашмаи маърифат меафзояд.

Мақсад: дар давраи таълими алифбо хурдсолон бо овозҳои нутқ, таҳлили овозии калима; овозҳои садонок ва ҳамсадо. таълими дурусти талаффузи овозҳо. Нақшаи; калима ҳичо ва ҷумлаҳо шинос мешаванд.

Ба қоидаҳои дуруст нишастан ва дуруст навиштан риоя карданро меомӯзанд. Хондану навиштанро ёд мегиранд. Дар давраи тайёрӣ – ташкил кардани ҷамоаи синф, дар онҳо мустаҳкам кардани муносибати дӯстӣ. Худдорӣ дар синф ва мактаб. Риоя намудан ба одоби ахлоқ. Тайёрӣ ба давраи навиштан: хонандагон ба навиштан руҳан тайёр кардан, шиносӣ бо ашӯҳои хониш, омӯзиши навиштан дар ҳаво, тарбияи психологӣ ба монанди дидан, тахмин кардан, муқоиса кардан, нигоҳ доштан дар хотир, диққат ва ирода, кашидани хатҳои рост, қач ва мавҷнок.

Вазифаҳои асосии омӯзиши Алифбо: ба бачагон хондан ва навиштанро ёд додан, барои бо муваффақият аз худ қунондани имло шароити заруриро ба, вучуд овардан, дар просесси мушоҳидаҳо ва экскурсияҳо кӯшиш кардан лозим, ки, бачаҳо аз муҳити воқеӣ ҳар чӣ бештар маълумот гиранд, чунки боиси, бой гардонидани захираҳои луғавии онҳо мегардад, хониш бо тарзи таҳлилу таркибӣ овозӣ ёд дода мешавад, дар маркази диққати омӯзгорон бояд инҳо бошанд, инкишоф додани нутқи овозӣ ва талаффузи адабӣ дар кӯдакон, омӯзондани тарзи дуруст ва бошуурона хондани калимаҳо, ҳичо ба ҳичо хондани калимаҳо, тасаввуроти шогирдонро оид ба табиати ватани худ, оид ба

зиндагй ва, мехнати мардуми ватани худ аниқтар ва васеътар гардонидан, инкишофи нутқи даҳони хонандагон, дуруст талаффуз кардани овоз, дар вақти сайру гашт бой гардондани, захираи луғавии онҳо.

Фанни – 231 соат, дар як ҳафта 7 соат омӯзонда мешавад:

давраи тайёрӣ –14 соат.

давраи «Алифбо» – 98 соат.

давраи баъди «Алифбо» –119 соат.

Шетел (ағылшын) тілі

Шетел тілі кіші жастағы оқушыларды қазіргі әлемдегі көпмәденилік және көптілділікке дайындау жүйесінде маңызды пәндердің бірі болып табылады.

Бастауыш сыныптарда **шетел тілінің оқыту мақсаты** – оқушыларға қарапайым коммуникативтік құзыреттілігін тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдылары арқылы оқыту және қалыптастыру.

Қарапайым коммуникативтік құзыреттілік деп төменгі сынып оқушысының күнделікті жағдайдағы шектеулі ортада және қарым-қатынас саласында сол меңгерілетін шетел тілін иеленушілермен ауызша және жазбаша түрде тұлғааралық және мәдениаралық қарым-қатынасын іске асырудағы төменгі сынып оқушысына тән қабілеті мен дайындығы ретінде түсіндіріледі.

Бастауыш мектептерде шетел тілін меңгеру: ағылшын тілін қарым-қатынас тілі ретінде меңгерудің маңыздылығын танытуға, басқа халықтар мәдениетімен салыстырғанда ана тілі мен мәдениетінің рөлін сезінуге, қарапайым деңгейде сөйлесу мүмкіндіктерін ескеріп, шетел тілінде сөйлесу дағдысы мен төменгі сынып оқушыларының ауызша (тыңдалым және айтылым) және жазбаша (оқу және жазу) тілін қалыптастыруға; ағылшын тілін әрі қарай игеру уәждемесін дамытуға; игеретін тіл елінің мәдениеті, тарихы мен дәстүрлері, қолжетімді үлгіде көркем әдебиеті туралы танымын қалыптастыруға; алға қарай психологиялық тосқауылдарды жеңу үшін шетел тілін қарым-қатынас құралы ретінде қолдануда балаларды жаңа тілдік әлемге психологиялық жақтан бейімделуін қамтамасыз етуге; оқу-әдістемелік кешендердің әртүрлі компоненттерімен (оқулықпен, жұмыс дәптерімен, аудиодискілермен, мультимедиялық қосымшалармен, т.б.) жұпта және топта жұмыс істей білу дағдысын игеруге бағытталуы тиіс.

Шетел (ағылшын) тілі пәні оқушы бойында өз халқының мәдениеті мен рухани құндылықтары, азаматтылық, моральдік нормалар мен сөйлесу әдебі туралы ой қалыптастыруға ықпал етеді.

Бастауыш сыныптарға арналған шетел тілін оқыту курсы қарапайым деңгейін меңгеруге бағытталған және А1 - (ауызекі қолданыс деңгейі - *Breakthrough*) тілді меңгерудің жалпыеуропалық деңгейіне сәйкес келеді.

Бастауыш мектепте ағылшын тілін оқыту кезінде оқытудың мақсатын, тақырыбын, мазмұны мен түрін анықтауды баланың өмірлік әлемімен, іс-әрекетімен байланыстыру қажет.

Шетел тілін оқыту үдерісінде «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясын іске асыру шеңберінде оқушыны өз отбасының дәстүріне, туыстық сүйіспеншілік сезімге, үлкенге құрмет көрсетіп, кішіге қамқор болуға ұмтылуға, сондай-ақ

басқа да халықтар өкілдеріне достық қарым-қатынаста төзімділік танытуға, рухани-адамгершілікке тәрбиелеуді қалыптастыруға назар аудару қажет.

Ағылшын тілін меңгеру үдерісін шынайы қарым-қатынас жағдайына жақындату мақсатында шынайы тілдік орта болмаған кезде оқу материалын азайту, коммуникативтік және функционалдық, кешендік, тәрбиелік, белсенділік, көрнекілік, оқиғалық-тақырыптық ұсынылуы, жүйелілік және дәйектілік, игеру беріктігі, қолжетімділік және даралану принциптері сияқты дидактикалық оқу принциптерін жетекшілікке алған маңызды.

Коммуникативтік принцип арнайы мақсат етілген тілдік құралдар – белсенді лексика және белсенді грамматикалық материал арқылы коммуникативтік міндеттерді шешуге бағытталған, күнделікті жағдайдағы рөлдік ойындарды пайдалану арқылы жүзеге асырылады. Басқаша айтқанда, төменгі сынып оқушыларының жаңа әлеуметтік тәжірибеге араласуы шетел тілінде әртүрлі ойын жағдайында, отбасыға тән, тұрмыстық, оқу іс-әрекеті есебінен жүргізіледі.

Бастауыш мектеп оқушыларына ағылшын тілін оқытуда функционалдық принципке ерекше назар аудару қажет. Тілдік жүйе ағылшын тілінің әртүрлі деңгейлік құралдары – лексикалық және синтаксистік (фонетикалық, сөзжасаушы, морфологиялық шеңберде де) құралдары жиынтығының нақты тақырыбына қызмет ететін жүйе ретінде көрініс табады.

Кешендік принципі ағылшын тілі бойынша тілдік емес (экстралингвистикалық) және тілдік (лингвистикалық) оқу материалдарының өзара байланысқан ұсынылымында, сонымен бірге сөйлеу қызметінің түрлерін өзара байланысқан аспектіде оқытуда: 1-сыныпта – тыңдалым және айтылым (ауызша алға озу принципі бойынша; ағылшын әліпбиімен танысу 2-жартыжылдықтан басталады), тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу 2-сыныптан бастап жүзеге асырылады.

Саралаушылық принципі оқушының бастапқы кезеңдегі сөздік қорын байыту үшін шағын мәтіндер бойынша бөлінген бір мәтіндегі жаңа сөздердің функционалдық-семантикалық берілу тәсілдерін, көрнекілік құралдарына арналған тіректерді, оқушылардың сөйлеуіндегі жаңа сөздерді белсендіруді (белгілі бір тақырыптық кеңістік аясындағы олардың белсенді түрі) ұсынады. Бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу және коммуникативтік қабілеттерін қалыптастыру кезінде ағылшын грамматикасы баланың әр ойын қамтамасыз ететін жүйе ретінде бекітілуі тиіс. Сөйлеудің грамматикалық қатарын дамыту қарапайым ой айтудың белсенді түрлерін оқиганы пайдалану тәсілдерімен, сөйлемдер негізін нақтыландырғыш құрамдас бөліктермен тарату (екінші деңгейлі мүшелермен), екі қарапайым сөйлемді бір күрделіге біріктіру тәсілдерімен сипатталады.

Бастапқы кезеңде бала дамуының деңгейіне сәйкес басты назарда үйрену пәні ретінде ауызша сөйлеу (дауыстап айтылатын және естіліп қабылданатын) орын алады. Оқу және жазуды 2-сыныптан бастап оқыту қажет, себебі тіл дыбыс арқылы қабылданады, сөйлеу арқылы түсініледі, сөйлеу арқылы жазылады.

Тілдік білімді спираль түріндегі алға жылжу түрінде, яғни біртіндеп күрделендіре отырып беру қажет.

Тыңдалымға үйретуде төменгі сынып оқушыларының білім деңгейі, қызығушылықтары мен қажеттіліктері ескерілуі (мысалы, қысқа ертегілер, шағын әңгімелер, жануарлардың сипаттамасы, атаулы оқиғалар қысқа туралы мәтіндер және т.с.с. тыңдату) тиіс. Мәтіннің дыбысталу ұзақтығы 1 минутқа дейін, қайталау саны – 2-3 рет.

Өз ойын айтуға үйрету диалогтық және монологтық сөйлеу қабілетін дамытуды көздейді: этикеттік сипатта диалог, сұрақ-диалог, оқиғаға араласу диалогы, пікір алмасу диалогтарын жүргізу арқылы оқушыларды сөйлеуге, өз ойын айтуға үйретуге болады.

Білім берудің осы деңгейінде монологтық сөйлеуді дамыту нақты тақырыптық жағдайлар шеңберінде (мысалы: өзі туралы, отбасы мүшелері, достары туралы, өз елінің жануарлары мен өсімдіктер әлемі туралы, жұмыс күні, жұмыс түрі, мектептегі сабақ және т.с.с.) ақпарат беру, қарапайым ой айту қабілетін қалыптастыруға бағытталады.

Оқуға үйрету кезінде балалардың қалауына иек арту арқылы таныс сөздерді, өз атын, ағылшын досына хат жазғызуға; өз киіміндегі, шоколад және кәмпит сыртындағы т.с.с. ағылшынша жазуларды оқытудан бастауға болады.

Оқуға және жазуға үйрету бір уақытта қатар жүреді, алайда жазу түсінігіне карточкадан сөздер құрастыру, магниттік тақтада немесе жинау жолағында сөз құрастыруды қосатын болсақ, жазу негізгі қызмет болып табылады.

Бастауыш мектепте шетел тілін оқытуда оқытудың түрлі әдістері мен тәсілдерін қолдану керек, сабақта оқу әрекеттерінің алуан түрлерін: сыныптық, жұптық, топтық және жекелей жұмыс түрлерін, кіші жастағы оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып ойындар, әндер, санамақтар белсенді түрде қолданылуы керек; оқу тапсырмаларын орындау кезінде оқушыларды ынталандырудың әртүрлі тәсілдері: ым, ишара, эмоция және тартымды көрнекі құралдарды қолдануы қажет; бұл оқушылардың зейінін аударуға ықпал етеді.

«Шетел тілі» пәні қызметтік сипатқа ие, сондықтан ол әлемді тұтастай, эмоционалды және белсенді қабылдайтын төменгі сынып оқушысының табиғатына сәйкес келеді. Бұл осы жастағы балаларға тән басқа да қызмет түрлеріне (ойындық, танымдық, көркем, эстетикалық және т.с.с.) өзге тілдік сөйлеу қызметін қосуға және бастауыш мектепте оқытылатын пәндермен әртүрлі байланыс орнатуға және жалпы оқу қабілеті мен дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Ағылшын тілі оқу пәні ретінде басқа пәндермен пәндік байланыста жүзеге асады, яғни ағылшын тілі сабағында тақырып мазмұнына сәйкес басқа пәндерден (мысалы, әдебиеттік оқу, музыка, еңбекке баулу, бейнелеу өнері, математика, дүниетану) алған білімдерімен байланыстырып отыру

оқушылардың білімін берік ете түседі.

Бірінші сынып оқушыларына үй тапсырмасы берілмейді.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес бастауыш мектепте «Шетел тілі» пәнінің оқу жүктемесінің көлемі:

1-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 33 сағат;

2-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат;

3-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат.

«МАТЕМАТИКА» БІЛІМ САЛАСЫ

Тұлғаның білім, білік және дағдылары негізінде әлеуметтік қатынастар жүйесінде ойдағыдай іс-әрекет ету, нақты мәдени ортада барынша тез бейімделу қабілеті ретінде анықталатын функционалдық сауаттылығы, сондай-ақ оқушылардың математикалық сауаттылығы білім беру сапасы көрсеткіштерінің бірі болып табылады. Сол себепті математика пәнін оқыту барысында оқушылардың математиканың өмірдегі орнын түсіну, білу; әр түрлі формада берілген сандық ақпаратты оқу, талдау; есептерді шығарудың ыңғайлы тәсілдерін табу, орындау, өзін-өзі тексеру, өмірмен байланыстыру; математикалық білімін өмірлік жағдаяттарда кездесетін түрлі мәселелерді шешуде еркін қолдану дағдыларын қалыптастыру көзделеді.

Білім алушылардың білім және білік сапасының деңгейін білім беру жүйесі дамуының нәтижесі ретінде соңғы кездері тәуелсіз халықаралық мониторингтік зерттеулер анықтайды. Солардың бірі – *TIMSS* халықаралық мониторингтік зерттеуі. 1995 жылдан бері төрт жылдық кезеңмен жүргізіліп келе жатқан халықаралық *TIMSS* зерттеуінің кезекті циклі 2015 жылы өткізілгені белгілі. *TIMSS-2015* халықаралық зерттеу нәтижелері 2016 жылдың желтоқсан айында жария етіледі.

Халықаралық *TIMSS* зерттеуі бойынша оқу жетістіктерінен алда келе жатқан кейбір елдердің 4-сынып оқушылары (мысалы, Оңтүстік Корея, Жапония, Сингапур, Қытай) математикадан өте жоғары көрсеткіштерге қол жеткізген. Халықаралық *TIMSS* (*Trends in Mathematics and Science Study*) зерттеуі оқушылардың математика бағытындағы пәндерден білім жетістіктерін анықтауды мақсат етеді. Зерттеу оқушылардың қабілеттерін емес, ол оқу барысында меңгерген білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білу қабілеттерін бағалауға бағытталған. Яғни бұл зерттеудің мақсаты – математика оқыту үрдістерін дамыту үшін зерттеуге қатысушы елдерді оқушылардың білім жетістіктері туралы салыстырмалы ақпаратпен қамтамасыз ету.

Зерттеудің негізгі әдіс-тәсілі – сауалнамалар жүргізу және тестілер алу. Оған бастауыш мектепті, яғни 4-сыныпты бітірген оқушылар қатысады.

Зерттеу тұжырымдамасына сәйкес, әрбір тапсырма математиканың мазмұнды бөліктерінің біріне сәйкес келеді. Атап айтсақ, 4-сыныпқа арналған тапсырмалар сандар (50%), геометриялық фигуралар мен өлшеулер (35%), мәліметтерді беру (15%) бөлімдері бойынша дайындалады.

Аталған мазмұндық бөліктерді ашып қарастырап болсақ, олар мынадай тақырыптарды қамтиды:

Сандар: натурал сандар; жай және ондық бөлшектер; сандық көрсеткіштер және теңдеу; тізбектер мен тәуелділіктер.

Геометриялық фигуралар мен өлшемдер: нүктелер, кесінділер және бұрыштар; фигуралардың жазықтықта және кеңістікте белгіленуі.

Мәліметтердің берілуі: мәліметтерді үйлестіру және оқып-түсіну; мәліметтерді үйлестіру және беру.

Зерттеуде оқушылардың математикалық сауаттылығының деңгейі *білу (еске түсіру), қолдану (байланыстарды орнату), ойлау (пайымдау, тұжырымдау) деңгейлері* бойынша анықталады.

Білу деңгейі бойынша оқушылардың терминдерді, сандарды қасиеттері бойынша суреттеу және есептеу; график пен кестеден мәліметтерді алу; құралдарды қолдану; классификациалау, математикалық объектілерді танып білу қабілеттері бағаланады.

Қолдану деңгейі бойынша нәтижелі шешу тәсілін таңдау; математикалық ақпаратты талдау және көрсету; модельдеу; тізбекке байланысты тапсырмаларды орындау; стандартты есептерді шешу қабілеттері бағаланады.

Ойлау деңгейі бойынша объектілердің арасындағы тәуелділікке талдау жасау; қорытындылау, әртүрлі шешу жолдарын синтездеу; дұрыс/бұрыс айтылғандарды дәлелдеу; стандартты емес есептерді шешу қабілеттері бағаланады.

Сондықтан оқушылардың математикалық сауаттылығының нәтижесін жақсарту және білім сапасын арттыру мақсатында математика сабағында меңгерген білім, біліктілігін тәжірибеде және күнделікті өмірде пайдалана білуге негізделген практикаға бағдарланған тапсырмаларды пайдалану ұсынылады.

Бұл тапсырмаларды әзірлеу және қолдану кезінде *TIMSS* халықаралық салыстырмалы зерттеулердің тапсырмаларының жүйесіне негіздеу керек. Осы тұрғыда мұғалімдерге көмек ретінде «*PISA, TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың математикалық сауаттылықтарын дамыту» әдістемелік құралы әзірленді және ол Академияның сайтында орналастырылған (www.nao.kz). Бұл әдістемелік құралда *TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың математикалық сауаттылығын дамыту бойынша әдістемелік ұсыныстар берілген. Оқушылардың білім жетістіктерін зерттеуде қолданылған тапсырмалардың үлгілері көрсетілген.

Математика

Бастауыш сыныптардағы (1-4-сыныптар) математика пәні – «Математика» білім саласындағы кіріктірілген оқу пәні.

Оны игеруде 1 000 000-ға дейінгі натурал сандар және нөл санының арифметикасы, негізгі шамалар, алгебра мен геометрия элементтерін негізгі орта мектепте білімді жалғастыру үшін құрылған.

Пәнді **оқыту мақсаты** – ұлттық және жалпыазаматтық құндылықтар негізінде тұлғаның интеллектуалды дамуының қажетті деңгейін қамтамасыз

етуге бағытталған математиканың базистік негізін сапалы игеруді қамтамасыз ету; көрнекі-бейнелі, логикалық және абстрактылы ойлауды қалыптастыру, негізгі орта білім деңгейінде алгебра мен геометрияны игеруге практикалық негіз жасау деп белгіленген.

Оқытудың міндеттері:

✓ тұлғаның зейін, қабылдау, есте сақтау, ойлау, ауызша және жазбаша, сонымен қатар математика тілінде сөйлеу, т.б. функционалдық қасиеттерін дамыту; көрнекі-бейнелі және логикалық ойлауын дамыту;

✓ бастауыш сынып оқушыларының оқу-танымдық қызметін (жоспарлау, жоспар бойынша әртүрлі іс-әрекеттер жасау, оның ішінде ойлау қызметін (талдау, зерттеу, жалпылау, модельдеу және т.б.), өзін-өзі бақылау және өзін-өзі бағалауды жүргізу біліктігін қалыптастыру;

✓ оқытуды білімнің келесі деңгейлерінде жалғастыру үшін оқушыға қажетті математикалық білім мен білікті, есептеу, өлшеу және графиктік дағдыны қалыптастыру; алгебра мен геометрияны игеруге алдын ала мақсатты дайындық жүргізу;

✓ оқуға деген ынтасын, математикаға деген қызығушылығын, танымдық қызығушылығын, өздігінен жұмыс атқару дағдысын қалыптастыру;

✓ стандартты емес және қызықтылық сипаттағы тапсырмалар негізінде жобалау қызметі және өмірлік жағдайлардағы мәселелерді шешу арқылы математикалық және шығармашылық қабілеттерін ашу және дамыту;

✓ баланың тұлғалық қасиеттерін, яғни жауапкершілік, белсенділік, мақсатқа талпынушылық, жауапкершілік тәрізді қасиеттерін тәрбиелеу;

✓ қарым-қатынас мәдениетін, үлкендерге құрмет көрсету мен кішілерге қамқор болуға, қоршаған ортаны қорғауда өз белсенділігін көрсетуге баулу, патриоттық сезімді тәрбиелеу, қазақ халқы мен елімізде өмір сүріп жатқан этностардың тарихына, мәдениетіне, әдет-ғұрпына құрмет көрсетуге үйрету, математика ғылымының дамуы барысында жинақталған құндылықтарға қатыстыру кіреді.

Математиканы оқыту ерекшелігі.

1-сыныпта 0 санынан 10 санына дейінгі сандармен, 10-ға дейінгі сандарды қосу мен азайту арифметикалық амалдарымен, толық ондықтармен таныстыру басталады; «10-нан 20-ға дейінгі сандар» жаңа материалы енгізілген; 2-сыныпта қарастырылатын 100-ге дейінгі сандарды игеруге дайындық жүргізіледі.

«10-нан 20-ға дейінгі сандар» жаңа тақырыбына 6 сағат бөлінген. 4-тоқсанның қалған сағаттары игерілген материалды пысықтау мен қайталауға арналған. Сондықтан математика сабағындағы жұмыстар жаңа тақырыптарды енгізе отырып, қолданыстағы оқулықтар бойынша жүргізіледі.

2-сыныптағы математика пәнінің мазмұны 1-сынып бағдарламасы мен оқулық мазмұнына бейімделе жазылған.

2-сыныптың алғашқы сабақтарындағы «Қайталау» тарауы 1-сыныпта алған білімдерін пысықтауға бағытталған. Осы сыныпта 100-ге дейінгі сандар игеріледі; 10-нан 20-ға дейінгі сандарын игеру тарауының сағат саны арттырылған; көбейту және бөлу арифметикалық амалдарымен таныстыру басталады. «Көбейту мен бөлу амалдары» тақырыбын игертуге 20 сағат

бөлінген.

3-сыныптағы математика пәні бойынша оқу бағдарламасының өзгеруіне және көбейту мен бөлудің 2-сыныпта қарастырылуына байланысты 3-сыныпта қайталауға берілген сағаттар саны 4 сағаттан 14 сағатқа дейін көбейтілді. Осыған қатысты 3-сыныптағы алғашқы 14 сабақтың мазмұны толығымен өзгертілді.

Жаңа бағдарламаға сәйкес 3-сыныптың оқулығына жаңа тақырыптар енгізілді:

- ✓ ұзындық бірлігі – миллиметр (1 мм). $1 \text{ см} = 10 \text{ мм}$ қатынасы;
- ✓ геометриялық фигуралардың аудандарын «көзбен» және беттестіру арқылы салыстыру;
- ✓ аудан бірліктері – 1 м^2 , 1 дм^2 , ар (1 а). Аудан бірліктері арасындағы қатынастар: $1 \text{ м}^2 = 100 \text{ дм}^2$, $1 \text{ дм}^2 = 100 \text{ см}^2$, $1 \text{ см}^2 = 100 \text{ мм}^2$, $1 \text{ а} = 100 \text{ м}^2$;
- ✓ қозғалыс жылдамдығы. Жылдамдық бірліктері: $1 \text{ км} / \text{сағ}$, $1 \text{ м} / \text{мин}$, $1 \text{ см} / \text{с}$ және т.б.;
- ✓ теңдеулерде a , b , c , d латын әріптерінің (бұл әріптер математикада тұрақты шамаларды белгілеу үшін қолданылады) орнына x , y , z әріптерін қолданылған;
- ✓ $x + 4 \cdot 2 = 24$ түрдегі күрделі теңдеулер. Оларды шешу арифметикалық амалдардың белгісіз компоненттерін табу ережелеріне негізделген;
- ✓ екі әрпі бар әріпті өрнектер: $a + 3 + b$. Әріптердің берілген мәндерінде осындай әріпті өрнектің мәнін табу;
- ✓ тарихи мағлұматтар, математикалық фактілер.

Оқушыларды отандық және әлемдік жетістіктерге тарту, оқушыларда математиканы мәдениеттің бір бөлігі ретінде түсінік қалыптастыру мақсатында оқулыққа қысқаша тарихи мағлұматтар және математикалық тапсырмалар (оларды игеру бақылауды қажет етпейді) кірістірілген (мысалы, арифметикалық амалдардың белгілерін, жақшаны, санның орнына әріпті, теңдеуде белгісізді енгізген ғалым-математиктермен таныстыру; қазақ халқының сыйымдылыққа қатысты ежелгі өлшемдерімен таныстыру).

Оқушылардың логикалық ойлауы мен математика тілінде сөйлеуін дамыту және олардың математиканы игеруге деген қызығушылықтарын арттыру мақсатында күрделі есептер (барлық оқушыларға міндетті емес) ретінде келесі тапсырмалар енгізілген:

- ✓ кестемен берілген логикалық есептер;
- ✓ сөзжұмбақтар (олар ең алдымен математикалық терминологияны меңгеруге, математика тілінде сөйлеуге, ғалым-математиктермен таныстыруға бағытталған);
- ✓ «сиқырлы» шаршылар;
- ✓ математикалық ребустар, оларды шешу нәтижесінде оқушылар ғалым-математиктер (Пифагор, Рекорд, Лейбниц, Виет, Евклид) жайлы біледі;
- ✓ мазмұны экономикаға қатысты есептер;
- ✓ салауатты өмір салтын қалыптастыруға арналған есептер.

4-сыныпта 1 000 000 дейінгі сандар, миллион көлемінде осы сандарға қолданылатын арифметикалық амалдар, жылдамдық, текше, тікбұрышты

параллелепипед оқытылады.

Бастауыш білім мазмұнын меңгерудің пәндік нәтижелері бес балдық бағалау жүйесімен бағаланады.

Бақылау нысандары тест тапсырмалары, бақылау, өздік жұмыстар, ғылыми жобаларды қорғау, ауызша сұрақ-жауап түрінде өткізу ұсынылады.

«Математика» пәнінен ағымдық бақылау нысандары жазбаша, ауызша түрде ұйымдастырылады. Ағымдық бақылау жұмыстары аптасына 1 реттен артық өткізілмейді.

Тақырыптық бақылау жұмыстарын жазбаша түрде ұйымдастыру ұсынылады. Математика пәнінен ұйымдастырылатын қорытынды бақылауды бақылау жұмыстары мен кешенді тестік тапсырмалар арқылы ұйымдастыруға болады.

1-4-сыныптарға арналған «Математика» пәнінен бақылау жұмыстарының тоқсандар бойынша бөлінуі төмендегіше (4-кесте) ұсынылады.

4-кесте – 1-4 сыныптарға арналған математика пәнінен бақылау жұмыстарының түрлері мен сандары

		1 тоқсан	2 тоқсан	3 тоқсан	4 тоқсан
1 - сынып	Бақылау жұмысы	-	-	3	3
	Өздік жұмысы	-	-	3	3
	Барлығы:	-	-	6	6
2 - сынып	Бақылау жұмысы	2	2	3	3
	Өздік жұмысы	2	2	3	3
	Барлығы:	4	4	6	6
3 - сынып	Бақылау жұмысы	2	2	3	3
	Өздік жұмысы	2	2	3	3
	Барлығы:	4	4	6	6
4 - сынып	Бақылау жұмысы	3	2	3	4
	Өздік жұмысы	2	2	3	3
	Тестік тапсырмалар	-	1	-	1
	Барлығы:	5	5	6	8

Математика пәні бойынша 1-4-сыныптардағы оқу жүктемесінің көлемі:

1-сыныпта: аптасына 4 сағат, жылына жалпы сағат саны 132 сағат;

2-сыныпта: аптасына 4 сағат, жылына жалпы сағат саны 136 сағат;

3-сыныпта: аптасына 5 сағат, жылына жалпы сағат саны 170 сағат;

4-сыныпта: аптасына 5 сағат, жылына жалпы сағат саны 170 сағат.

«ЖАРАТЫЛЫСТАНУ» БІЛІМ САЛАСЫ

Дүниетану

Пәннің мақсаты – қоршаған әлем тұтастығы туралы білім мен адамзаттың табиғатпен қарым-қатынас жүйесі негізінде жалпыадами құндылықтарды қалыптастыру.

Негізгі міндеттері:

- ✓ туған жерінің табиғатына деген сүйіспеншілігін қалыптастыру;
- ✓ оқушыға қоршаған ортаның әр алуандығын, тұтастығын, құндылығын, ондағы өзінің орнын сезінуге мүмкіндік беру;
- ✓ күнделікті өмірде, зертханалық жұмыстарды орындау мен табиғатқа саяхат кезінде қауіпсіздік ережелерді сақтауға дағдыландыру;
- ✓ «адам – табиғат» жүйесіндегі өзара қарым-қатынас жағдайын ұғындыру;
- ✓ танымдық қызығушылығын, интеллектуалдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- ✓ қоршаған ортаны сақтау мен қорғауға тәрбиелеу;
- ✓ картадан өз Отаны мен туған жерінің өзен-көлдерін, тауы мен пайдалы қазбаларды тауып көрсетуге үйрету;
- ✓ тірі және өлі табиғат нысандарын ажырату білігін дамыту;
- ✓ танымдық қызығушылығын қанағаттандыру үшін алған білімдерін қолдана білу, туған жердің табиғи байлықтары, өсімдіктері мен жануарлары туралы қосымша ақпараттар іздестіре білу дағдыларын қалыптастыру;
- ✓ бақылау, өлшеу, салыстыру дағдыларын қалыптастыру, өмірлік тәжірибелерін жетілдіру;
- ✓ адам мен табиғаттағы тіршілік әрекетінің өзара байланысын, қоршаған орта заңдылығын, құбылысын, нысандарын меңгерту және оқушылардың адамның қоршаған ортамен өзара қарым-қатынасы туралы түсініктерін кеңейту;
- ✓ жаратылыстану ғылымы пәндерін одан әрі меңгеруге мүмкіндік беретін білім, білік, дағдыларын жетілдіру.

Оқушылардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттің деңгейін қалыптастыру мен «Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 26 желтоқсандағы №986 Жарлығын орындау мақсатында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген 1-4-сыныптарға арналған «Дүниетану» пәнінің типтік оқу бағдарламасына өзгерістер мен толықтырулар енгізілді:

1-сыныптың бағдарламасындағы «Адам» бөліміне «Еңбек ету арқылы нәтижеге қол жеткізудің маңыздылығы»;

2-сыныптың бағдарламасындағы «Адамның айналадағы дүниемен қарым-қатынасы» бөліміне «Еңбек өмірді жақсартудың негізгі құралы ретінде»;

3-сыныптың бағдарламасындағы «Табиғат және адам» бөліміне «Бар байлықты бүкіл қоғамның игілігі үшін пайдалану»;

4-сыныптың бағдарламасындағы «Қазақстанның өсімдіктері мен жануарлары бөліміне «Бар байлықты бүкіл қоғамның игілігі үшін пайдалану» тақырыптары енгізілді.

Осыған сәйкес 1-сынып оқушылары өз еңбегінің құндылығы туралы, 2-сынып оқушылары еңбек арқылы өмірді жақсарту туралы, 3-сынып оқушылары пайдалы қазбалар, олардың адам өміріндегі маңызы және оларды қоғамның игілігі үшін пайдалану туралы, 4-сынып оқушылары туған жердің егіншілігі мен мал шаруашылығы, даму жағдайлары, оларды қоғамның игілігі үшін пайдалану туралы білім, білік, дағдыларды меңгеруі тиіс.

«Дүниетану» пәнінің апталық оқу жүктемесі: 1-3 сыныптарда аптасына 1 сағатпен, 4-сыныпта аптасына 2 сағатпен оқытылады.

«АДАМ ЖӘНЕ ҚОҒАМ» БІЛІМ САЛАСЫ

Өзін-өзі тану

Пән әр оқушының ішкі жан-дүниесін байытуы және өзіндік қайталанбас жеке даралығын пайымдауы арқылы табиғи қабілеттіліктері мен жасампаздық әлеуетін ашуға бағытталған мақсатты білім беру үдерісін ұйымдастыруды көздейді. Өзін-өзі тану пәнінің оқу-әдістемелік құралдары оқушылардың қоғамға және өз-өзіне қызмет етуіне бағыттанып, олардың жасампаздық белсенділігін танытуға мүмкіндік беретін өмірлік маңызы бар, кең ауқымды біліктілік дағдыларды қалыптастыруға көмектеседі.

Пәннің мақсаты: оқушының өмірлік айқындамасын анықтауы; түрлі мәселелерді адамгершілік қағидаларға сәйкес сындарлы түрде шешуі; өзіне, адамдарға және қоршаған әлемге ізгілікті қарым-қатынас жасау; адамдарға көмек көрсету, туыстарына және жақындарына мейірімді, қамқор болу; өзімен-өзі үндестікте өмір сүру, ойы, сөзі және іс-әрекеттерінде шынайы болу; жасампаздық пен белсенділік, азаматтылық және елжандылық таныту; өз ойын, сөзі мен ісін адамгершілік тұрғысынан таңдауға дайын болу және оған жауапты болу; қоғамға қызмет ету дағдыларын іс жүзінде дамыту.

Пәннің міндеттері:

✓ оқушылардың өз-өзіне, адамдарға және қоршаған ортаға деген құндылық қарым-қатынастарын, айналасындағы адамдарға деген сезімталдық және кішіпейілдік таныту қабілеттіліктерін ашу;

✓ өзін, өзгелерді, әлемді және адамзатты танып-білу, өзінің өмірдегі орнын түсіну, өзіне және басқаларға жақсылық пен сүйіспеншілік таныту ниеттерін дамыту;

✓ өзін дәріптеу, өзіне сену, өз ойы, сөзі және іс-әрекеті үшін жауапкершілік сезімдерін дарыту;

✓ адам мен ішкі және сыртқы ортаның өзара байланыстылығын, оның табиғатпен біртұтастығын, тән және жан саулығының бір-бірімен тығыз байланыстылығын түсіну, салауатты өмір сүрудің негізі ретінде өзінің дене және психикалық күйін реттеу қабілеттіліктерін арттыру;

✓ әлеуметтік айқындамалар мен рөлдердің көпқырлылығы тұрғысынан

өзінің әрекеттері мен мінез-құлықтарын реттеуде терең ойланып, сезіне білу қабілеттіліктерін дамыту;

✓ белгілі бір мағынадағы ақпараттарды жинау және оған талдау жасау үшін өзінің білімін, білігін және дағдысын қолдана білу; жағдаятты бағалау; жалпы адамзаттық және этномәдени құндылықтарға қайшы келмейтін жеке шешім қабылдау үшін өзінің көзқарасын білдіру қабілеттіліктерін дамыту;

✓ күнделікті өмірде нақты мәселелерді шешуде жасампаздық белсенділік таныту; адамгершілік нормаларына сәйкес алға қойылған міндеттерді сындарлы шешу үшін ұжымда бірлесе еңбек ету және топпен, командамен жұмыс істеу іскерлігін дамыту бұл мақсаттарға қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Пәнді оқыту ерекшелігі: оқушының өзіндік бейімін ашу және оның темпераментін, мінез-құлқын, қабілеттерін ескере отырып, оны жеке тұлға ретінде дамыту. «Өзін-өзі тану» пәнінің базалық білім беру мазмұны оқушылардың жас ерекшеліктерін есепке ала отырып, 1-4-сыныптарда төрт негізгі бөлімді қамтиды:

- 1) Өзін-өзі тану бақыты;
- 2) Адами қарым-қатынасқа үйренейік;
- 3) Адам болам десеңіз ...;
- 4) Әсемдік әлемінде.

Оқыту үдерісі оқушылардың өзіне, қоршаған ортаға және бүкіл адамзатқа деген қарым-қатынасын айқындайтын адамгершілік мінез-құлықтарды қалыптастыруға, өз-өзіне, қоғамға қызмет етуге бағытталған.

Оқу жүктемесі: аптасына 1 сағаттан: 1-сыныпта 33 сағатты, 2-4-сыныптарда 34 сағатты құрайды.

«ӨНЕР» БІЛІМ САЛАСЫ

Музыка

Музыка оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытып, олардың қиялының, есте сақтау қабілетінің, танымдық қызметінің белсенділігінің артуына ықпалын тигізеді.

«Музыка» пәнінің **мақсаты** – оқушылардың музыкалық мәдениетін тәрбиелеуге, азаматтық тұлғасын, көркемдік талғамы мен шығармашылық қабілетін қалыптастыруға, алған білімдерін сабақта және өмірде пайдалана білуіне негізделген.

«Музыка» оқу пәнінің **басты міндеті:**

✓ оқушылардың музыкалық құбылыстарға қызығушылығын дамытып, музыкалық шығармаларға өзінің көзқарасын білдіре білу;

✓ музыкалық-шығармашылық әрекет барысында тәжірибелік дағдыларын іске асыру: музыка тыңдау, ән айту, музыкалық аспаптарда ойнау, мәнерлі қимылдар жасау, суырып салу;

✓ оқушылардың шығармашылық қабілеті мен қиялын дамытып, көркемдік талғамын қалыптастыру.

Бағдарлама мазмұны қазақ халқының дәстүрлі мәдениеті, классикалық музыканың ең озық үлгілері, қазіргі таңдағы Қазақстан музыка өнері және

республикамыздағы өзге халықтардың музыкалық мұрасы болып табылады. Бағдарлама музыкалық өнер дамуының заңдылықтарына негізделіп, оның өмірмен байланысына бағытталған.

Музыка пәнінің мазмұны тақырыптық топтардан құралып, бастауыш сыныптардың бірізді және жүйелі түрде дамуын көрсетеді. Пәнді оқытуда «Қазақ халық музыкасы», «Музыкалық аспаптар», «Концертке және театрға саяхат», «Қазақстан – менің Отаным» сынды ең негізгі тақырыптарға аса мән беріледі. Пән мазмұны тереңдей түсіп, музыкалық құбылыстардың ауқымы кеңейеді.

Оқытудың әдістемелік жүйесі заманауи технологияларды пайдалануға негізделген. 1-2-сыныптардағы сахналық ойындар оқушылардың білімін толықтыра түсіп, коммуникативтік қызмет атқарады. «Мұғалім - оқушы» технологиясы шынайы шығармашылық қарым-қатынас қалыптастырады. «Жетістік» технологиясы оқушылардың шығармашылық биігіне көтерілуіне көмектеседі. Бастауыш сыныптарда саяхат-сабақ, концерт-сабақ, ой бөлісу сабағы, репортаж-сабақ және т.б. әртүрлі сабақ түрлерін пайдалану ұсынылады.

«Музыка» пәнін оқыту барысында Қазақстан Республикасы халқының құрамы көпұлтты екені ескеріледі. Осыған орай, Қазақстан Республикасының барлық мектептерінде музыкалық материалдың бөлігін міндетті түрде дәстүрлі қазақтың және заманауи әуендерге арнауы және еркін бөлігін мұғалім сыныптың нақты ұлттық құрамына сәйкес музыкалық материалды түрлендіруге болатыны ұсынылады.

«Музыка» пәні бойынша барлық сағат саны: 1-сыныпта аптасына 1 сағат, жылына барлығы 33 сағат; 2-4-сыныптарда аптасына 1 сағаттан, жылына барлығы әрбір сыныпта 34 сағат.

Бейнелеу өнері

Бейнелеу өнері курсы өскелең жеке тұлғаның рухани қызметінің қалыптасу шарты болып табылатын эмоциялық-бейнелі, көркем ойлау түрін қалыптастыруға бағытталған.

Оқыту мақсаттары:

✓ эстетикалық сезімдерді, бейнелеу өнеріне қызығушылығын тәрбиелеу; өнегелі тәжірибесін байыту, ізгілік пен зұлымдық туралы ойларын дамыту; адамгершілік сезімдерін тәрбиелеу, Қазақстан және басқа елдердегі халықтардың мәдениетін құрметтеу;

✓ қиялын, кез келген іске шығармашылық тұрғыдан қарау ниеті мен икемділігін, өнер мен қоршаған әлемді қабылдау қабілетін, көркемдік қызметте бірлесіп жұмыс істеу шеберліктері мен дағдыларын дамыту;

✓ халық шығармашылығына деген қызығушылығы мен сүйіспеншілігін тәрбиелеу;

✓ аңғарымпаздығы мен көріп есте сақтау қабілетін дамыту.

Оқыту міндеттері:

✓ өзінің қоршаған әлемге көзқарасын шығармашылық жұмыстарында көрсете білу қабілетін дамыту;

✓ сурет, кескіндеме, композиция бойынша бейнелеу сауаты негіздерімен

таныстыру;

✓ жылы және суық түстермен таныстыру және оларды айыра білуге үйрету;

✓ бейнелеу өнерінің түрлерімен (графика, кескіндеме, сәндік-қолданбалы өнер, мүсін, дизайн, сәулет өнері) және жанрларымен (пейзаж, портрет, натюрморт, анималистика және т.б.) таныстыру;

✓ көркемдік дағдыларды меңгеру (әртүрлі материалдармен жұмыс істеу және әртүрлі бейнелеу техникасын игеру);

✓ шынайы өмірде көркем мәдениеттің көрінісін байқай білу қабілетін дамыту (мұражайлар, сәулет, дизайн, мүсін және т.б.);

✓ балаларда сезімдік-эмоциялық белгілерді дамыту: зейін, есте сақтау, қиял, елестету;

✓ оқушылардың қолдарының моторикасын, иілгіштігін, икемділігін және көзбен шамалау дәлдігін жақсарту.

Оқу бағдарламасының негізгі ерекшеліктері:

✓ ықпалдастырылған модельде пластикалық өнердің алуан түрлері (кескіндеме, графика, мүсін өнері, көркемдік құрастыру, дизайн және сәулет өнері, сәндік-қолданбалы өнер) қолданылған;

✓ Қазақстан және әлем халықтары өнерінің ұлттық ерекшеліктеріне құрметпен қарау өзектілендірілген;

✓ қазіргі заман өнерінің және өткен заман туындыларының бейнелі ерекшелігіндегі сабақтастық байланыстар айқындалады, мәдениетаралық қарым-қатынасқа және төзімділікке дайындық қалыптасады;

✓ аймақтық компонентті қосу, бейнелеу өнерін оқытудың шығармашылық тәсіл мүмкіндіктері кеңінен пайдаланылған.

Бағдарламадағы оқу материалы көркемдік білімнің іскерлік сипаты мен адамгершілік болмысын көрсететін блоктармен ұсынылған: «Көркемдік қызмет түрлері», «Көркемдік сауат негіздері», «Қоршаған әлемді тану», «Көркем-шығармашылық қызмет мазмұны».

Осылайша блоктарға бөлу ерекшелігі мынада: бірінші блок оқу материалының мазмұнын ашады, екінші блок оны іс жүзінде іске асырудың құралдарын береді, үшінші тапсырма тақырыптың рухани-адамгершілік, эмоциялық-құндылық бағыттылығын болжамдайды, төртінші блок олардан бала көркемдік-шығармашылық тәжірибе алып шығатын қызмет түрлері мен шарттарынан тұрады. Барлық блоктар өнердің әртүрлі: типологиялық, тілдік, құндылыққа бағдарланған, қызметтік қырларын ашады. Олар (барлығы бірге) әр сабақта әртүрлі шамада оқытылады. Барлық блоктар кешенді түрде жалпы көркемдік білім мен тәрбие міндеттеріне бағытталған.

«Бейнелеу өнері» пәні бойынша: 1-сыныпта аптасына 1 сағат, жылына барлығы 33 сағат; 2-4-сыныптарда аптасына 1 сағаттан, жылына барлығы 34 сағат.

«ТЕХНОЛОГИЯ» БІЛІМ САЛАСЫ

Еңбекке баулу

Пәннің мақсаты: бастапқы технологиялық білім, еңбек білігі мен дағдысын, іс-әрекетті жоспарлау және ұйымдастыру тәсілдерін меңгерту; сенсорика, қол саусақтарының ұсақ моторикасын, кеңістік қиялын, ақпарат түрлерінде бағдарлау қабілеттерін дамыту; қоршаған әлем өзгерісіндегі адам еңбегінің рөлі туралы білімді меңгерту; адам және адам еңбегіне құрметпен қарауға, еңбексүйгіштікке тәрбиелеу.

Пәннің міндеттері:

- ✓ алғашқы жалпы еңбек және арнайы біліктерін, еңбек және экологиялық мәдени негізін қалыптастыру;
- ✓ ақпаратты іздеу, қайта өзгерту, сақтау және қолдану үшін практикалық іс-әрекетте және күнделікті өмірде алған білім мен білігін пайдалану;
- ✓ жеке гигиена ережесін сақтау, материалдар және құралдармен қауіпсіздік жұмыс тәсілін қолдану дағдысын дамыту;
- ✓ өздігінен қажетті материалдардан түрлі бұйымдар құрастыру;
- ✓ оқушылардың шығармашылық қабілетін, көркем сезімін, шығармашылық қиялын, кеңістік ой-өрісін, эстетикалық талғамы мен құрастырушылық қабілеттерін дамыту;
- ✓ ұжымдық жұмыс істеуді ұйымдастыру.

Пәнді оқытудың ерекшелігі – адам және қоршаған әлем арасындағы өзара байланысы, қоғам дамуындағы адам қызметінің рөлі туралы түсініктерін, алғашқы технологиялық біліктіліктері мен дағдыларын қалыптастыру. Еңбек оқушы дамуының (адамгершілік, ақыл-ой, физикалық, эстетикалық) ең бір басты факторы болып табылады. Осы сатыда қалыптасатын дағды оқушының одан әрі дамуын қамтамасыз етіп қана қоймай, меңгеретін білім және білікті белсенді түрде қабылдауы мен түсінуіне мүмкіндік тудырады.

4-сынып оқулығында «Сым темірмен жұмыс», «Фольгамен әшекей бұйымдар жасау», «Қошқар мүйіз оюының орындалу реті» тақырыптары қарастырылмауына орай, мұғалім пәнді оқытуды жоспарлауда өзге тақырыптармен оқу бағдарламасына сәйкес алмастыра алады.

Қолөнермен шұғылданушылық әрбір халықтың мәдениетінің материалдық қолданушысы болып табылады. Сондықтан оқушылардың білімі мен еңбек дағдыларын қалыптастыру мақсатында еңбекке баулу сабағында көпғасырлық халықтық және ұлттық қолөнерлерді міндетті түрде оқыту мен қолдануға назар аударуды ұсынамыз.

Еңбекке баулу пәні бойынша оқу жүктемесі:

1-сыныпта аптасына 2 сағат, жылына 66 сағат;

2-4-сыныптарда аптасына 2 сағаттан, жылына 68 сағатты құрайды.

«ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ» БІЛІМ САЛАСЫ

Дене шынықтыру

«Дене шынықтыру» оқу пәні – бұл дене шынықтыру қызметі, оқушылардың дене және психикалық саулығын сақтау туралы білімдер жүйесі.

Пәнді оқыту тұлғаны қалыптастыру, танымдық белсенділігінің дамуына бағытталған.

Оқыту мақсаты: қимыл-қозғалыс негіздерін игеру арқылы оқушылардың дене мәдениетін қалыптастыру; өз денсаулықтарына ықтиярлықпен қараудың қажеттілігін қалыптастыру; физикалық және психикалық қасиеттерінің толық дамуы; салауатты өмір салтын ұйымдастыруда дене тәрбиесі құралдарын шығармашылық жолмен қолдану.

Оқыту міндеттері:

✓ оқушылардың денсаулықтарын нығайту, дене бітімдерін жақсарту, жалпақтабандылықтың алдын-алу; дененің қимыл-қозғалыс әрекеттерін белсенді және өзбетінше жасауға тәрбиелеу;

✓ денсаулықты сақтау мен нығайтуға қатысы бар дене тәрбиесі саласының білім жүйесін қалыптастыру;

✓ дене шынықтыру сапаларын: күштілік, жылдамдық, төзімділік, ептілік, иілгіштік және қимыл-қозғалыс үйлесімділігін дамыту;

✓ акробатикалық, гимнастикалық, жеңіл атлетикалық және басқа да жалпы дамыту бағытындағы алуан түрлі дене жаттығулар кешенін үйрету;

✓ жеке тұлғаның әлеуметтік маңызы бар қасиеттерін тәрбиелеу, адамгершілік және жігер сапаларын дамыту, эстетикалық талғамын және мәдениеттілік дағдыларын қалыптастыру;

✓ жеке гигиена, күн тәртібі, дене жаттығуларының ағзаға тигізетін әсері, жұмыс істеу қабілеті мен қимыл-қозғалыс қабілеттерін дамыту секілді қарапайым білім деңгейін қалыптастыру.

Бағдарлама екі бөлімнен тұрады: «Дене шынықтыру туралы білім (ақпараттық компонент)» және «Әрекет етудің жан-жақты және пәндік әдістерін қалыптастыру (әрекеттік компонент)».

Бастауыш мектептегі дене шынықтырудың педагогикалық жүйесін ұйымдастырудың негізгі түрі: дене шынықтыру сабақтары; оқу күндерінде ұйымдастырылатын және сауықтыру іс-шаралары; спорттық жарыстар мен мерекелік шаралар; спорттық үйірмелерде шұғылдану; дене жаттығуларымен өздігімен шұғылдану.

Оқу пәнінің мазмұнын іріктеу педагогикалық тәсілдерге негізделген:

✓ жеке адамға бағытталған тәсіл бала организмнің функционалдық мүмкіндіктеріне сәйкес келетін дене жүктемелерін мөлшерлеуді көздейді;

✓ әрекет ету тәсілі бала қозғалыстары арқылы дамитындығын қарастырады;

✓ денсаулықты сақтау тәсілі үйрету процесінде баланың денсаулығын міндетті түрде сақтауды қарастырады.

Вариативті компонент мектептің материалдық базасы мен орналасқан жерін, оқытушының мүмкіндіктері мен оқушының қызығушылықтарын ескеру

қажеттілігіне негізделген. Бұл компоненттің оқу материалын білім беру ұйымдары ұсынады, жергілікті орындарда дене шынықтыру пәні мұғалімі әзірлейді.

Дене шынықтыру мұғалімі бағдарлама талаптарына сүйенеді және әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, талаптардың (қорытынды тапсырмалар) өзіндік шкаласын құруына және сол бойынша оқушылардың жылдық үлгерімдерін бағалауына болады.

«Шаңғы дайындығы» және «Жүзу» тараулары бойынша сабақтарды толық мәнінде жүргізуге мүмкіндігі жоқ республиканың аймақтарында оларды алмастыру ұсынылады. Мектеп ұжымының педагогикалық кеңесінің шешімі бойынша бұл сабақтар тиісінше дала жарысымен (кросс дайындығымен) және гимнастикамен (ырғақты, атлетикалық, кәсіби-қолданбалы) алмастырылуы мүмкін.

Дене дамуында жетіспеушілігі бар балаларды сауықтыруға бағытталған дене шынықтыру қосымша сабақтары немесе оқушылар мен ата-аналардың сұраныстары және қызығушылықтары ескерілген спорт түріндегі сабақтар оқу жоспарының вариативті жүктемесі арқылы орындалады.

«Денсаулық күні» оқу жылы ішінде 3-4 рет өткізіледі және каникул кезінде ұйымдастырылады.

«Дене шынықтыру» пәнін оқыту барысында оқушыларды топқа бөлу медициналық тексерістің нәтижесі көрсетілген анықтаманың негізінде іске асырылады.

«Дене шынықтыру» пәні сабақтарын ұйымдастыру және өткізу мәселелері бойынша мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету мақсатында Ұлттық ғылыми-практикалық дене тәрбиесі орталығы әдістемелік құралдар әзірлеп, орталықтың сайтына орналастырылды (www.nnpcfk.kz).

«ҚР бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» ҚР БҒМ 2013 жылғы 25 шілдедегі № 296 бұйрығымен бекітілген үлгілік оқу жоспарына сәйкес ***пән бойынша оқу жүктемесінің көлемі:***

1-сынып – аптасына 3 сағат, барлығы 99 сағат;

2-4-сыныптарда – әр сыныпта аптасына 3 сағаттан, барлығы 102 сағатты құрайды.

НЕГІЗГІ ОРТА БІЛІМ ДЕҢГЕЙІНДЕГІ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

«ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТ» БІЛІМ САЛАСЫ

Оқыту қазақ тілінде жүргізілетін мектептерге арналған «қазақ тілі» пәні

Білім берудің *қазіргі міндеті* – білім алып, білім мен дағдыға қол жеткізу ғана емес, солардың негізінде дербес әлеуметтік кәсіби ақпаратты өзі іздеп тауып, талдай алу, ұғымды пайдалану, тез өзгермелі қоғамға лайықты өмір сүру және жұмыс істеу болып табылады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан - 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауының ерекше құнды арнасы – «Мәңгілік Ел» идеясына басым мән берілуінде. Бұл ретте Елбасы: «Мәңгілік Ел - жалпы қазақстандық ортақ шаңырағымыздың ұлттық идеясы», - деп түйіндеді.

Қазақ елінің ұлттық идеясы – Мәңгілік Ел! Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев: – «Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – «Мәңгілік Ел» идеясы. Тәуелсіздік арқасында халқымыз мәңгілік мұраттарға қол жеткізді, еліміздің жүрегі Елорда тұрғызылды. Қазақтың мәңгілік ғұмыры ұрпақтың мәңгілік болашағын баянды етуге арналады. Ендігі ұрпақ – Мәңгілік Қазақтың перзенті. Ендеше Қазақ Елінің ұлттық идеясы – Мәңгілік Ел» – деген еді. Яғни, жарқын болашаққа жол ашатын мәңгілік құндылықтарды жас ұрпақтың бойына сіңіруге шақырды. «Мәңгілік Ел» болып жасай беру, оны қорғау, Қазақстан мемлекетінің тарихын жүйелей, саралай отырып «көздің қарашығындай» сақтау – әрбір азаматтың ұлттық тарихқа деген сүйіспеншілігі, үлкен қайсар шешімі екенін терең білу ортақ парызымыз.

9-сыныптың қазақ тілі бағдарламасына Елбасының «Тәуелсіздік толғауы» туындысы енгізілді. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың «Тәуелсіздік толғауын» оқытудың өзектілігі мынада: қазір – елдің сын тезінде тұрған уақыты. Дүниежүзілік дағдарыстар әлемді шарпып барады. Жер бетінде тынымсыз арпалыстар, бәсекелестік пиғылдар, агрессиялық әрекеттер күшейді. Ел мүддесіне жат діни экстремистік ағымдар да қауіп төндіруде. Елбасының өз сөзімен айтсақ, «Тұтас дүниені шарпыған дағдарыстар бүгінгі күннің басты сипатына айналуда. Жаһандық экономика кезекті рет соқтықпалы, соқпақсыз жолға аяқ басты».

Мұндай жағдайда қоғамды сөзбен ұйымдастырып, Отанымызға деген сүйіспеншілікті нығайта түсу маңызды. Жасампаз халықтың өткен тарихымен рухтандырып, болашаққа деген адамдардың наным-сенімін күшейте түсу - кезек күттірмейтін іс. Халықтың Елбасына деген сенімі мықты, осындай кезде оның «Біз алдағы сын-қатерлерге дайын болуға тиіспіз. Біз жағдай ширекқан сайын шынығуға, кедергіге кездескен сайын келесі серпіліске қуат жинауға дағдыландық. Алысты көздеген даму жолында кездесетін уақытша

кедергілерге мойымаймыз. Еңсені түсірмей, ертеңге сеніммен қараймыз» деген рухты жанатын жігерлі, айбарлы сөздері ел ішінде тыныштықты сақтап, ұлтаралық келісімді бекіте түсері және әрбір қоғам мүшесін Тәуелсіз мемлекеттің құрушысы болуға шақыратыны сөзсіз.

Қазіргі әлемдік білім кеңістігіндегі халықаралық стандарт талаптарына сай оқыту үдерісінің түпкі нәтижесі құзыреттіліктер болып белгіленуі білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылықты қалыптастыруды қажет етеді. Еліміздің білім беру ұйымдарының алдына мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту міндеті қойылды. Осы міндетті жүзеге асыру барысында оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған Ұлттық жоспар қабылданып, оның мақсат, міндеті нақтыланды.

Жалпы функционалдық сауаттылық деген ұғым – адамдардың (жеке тұлғаның) әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін негізгі фактор. Яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесіп отыруы. Сонымен, функционалдық сауаттылық адамның мамандығына, жасына қарамастан үнемі білімін жетілдіріп отыруы. Мұндағы басшылыққа алынатын функционалдық сапалар: белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау, шешім қабылдай алу, өз кәсібін дұрыс таңдай алуға қабілеттілік, т.б. Жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алуудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады.

Осыған сәйкес алған білімдері негізінде әрекет етуге қабілеттілік пен кез келген тілдік жағдаяттарда қарым-қатынасқа түсе алу даярлығын білдіретін құзыреттілікті қалыптастыру – үздіксіз білім беру жүйесінің маңызды буыны болып саналатын жалпы білім беретін орта мектептердегі қазақ тілі пәнін оқытудың басым бағыттарының бірі. Функционалдық сауаттылық қазақ тілінің функционалды сипатын зерделеу арқылы қалыптасады. Ұлттық білім беру парадигмасы, оның басты ұстанымдары бәсекеге қабілетті білімді де білікті ұрпақты тәрбиелеу болып табылады. Ол өз халқының баға жетпес байлығы ана тілін жетік білетін, ұлттық мәдени құндылықтарды бағалай алатын, тілдің таным және қатынас құралы ретіндегі ғажайып мүмкіншілігін пайдалана білетін тілдік тұлға қалыптастыру деген сөз.

Бүгінгі таңда қазақстандық білім беру жүйесінің алдында білім сапасының бәсекелестігін арттыру, шынайы өмірлік кезеңдерге бейімделу мәселелері тұр, өйткені адам қоғамда түрлі өмірлік мәселелерге байланысты дұрыс шешімдер қабылдау үшін жоғары кәсіптік пен интеллектуалдық әрекеттерді қажет ететін жағдайларда заман талабына сай өмір сүріп, қызмет етуде. Оқушылардың білім жетістіктерін бағалау бойынша *PISA* халықаралық бағдарламасы оқушылардың оқу барысында алған білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білу машықтарын, нақты бір оқу пәндерімен тікелей байланысты емес мәселелерді шеше білу құзыреттіліктерін бағалауға бағытталған.

Оқушылардың білім жетістіктерін зерттеу негізгі үш бағыт бойынша

жүзеге асады: «математикалық сауаттылық», «жаратылыстану сауаттылығы» және «оқу сауаттылығы».

PISA зерттеуінде оқу сауаттылығы ұғымын оқушылардың жазбаша мәтіндерді ұғуына оқу қабілеттілігі және оларға рефлексия, олардың мазмұнын өз мақсаттарына қол жеткізу үшін қолдануы, білімдері мен дағдыларын қоғамның белсенді өміріне араласуы үшін дамытуы деп түсінуге болады. Оқушылардың оқу сауаттылықтарын тексеру оқу техникасы немесе мәтіннің мазмұнын нақты түсінуін бағалауға емес, оқу барысында меңгерген білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білу ептіліктерін бағалауға бағытталған. Оқу сауаттылығын бағалау барысында үш аспекті есепке алынады: оқу материалдарының форматы, тапсырманың түрі, мәтіннің қолдану жағдайы немесе мақсаттары.

Зерттеу барысында мәтінді толық түсінгенін дәлелдейтін машықтары мен меңгере білу деңгейлері бағаланады: мәліметті табу, мәтінді түсіндіріп беру, мәтіннің мазмұнына немесе оның формасына рефлексия және олардың бағасы.

Пәнді оқытудың мақсаты - өзін және өмір сүріп жүрген ортасын бағалай алатын, ұлттық дүниетанымын кеңейтетін, шығармашылық ойлауға төселдіретін, айналадағы адамдармен дұрыс қарым-қатынас жасауды үйрететін, оны тұлға ретінде әлеуметтендіруге мүмкіндік беретін қазақ тілінің білімдік, танымдық, қатысымдық және кумулятивтік қызметтерін меңгерту. Мәтін құрауға қатысатын тілдік бірліктердің түрлі деңгейдегі сипаттамасын, қолданыстағы мағыналық реңктерін және қатысымдық мәнін білгізу.

Пәнді оқыту міндеттері:

- ✓ тілдің қоғамдық-әлеуметтік мәнін түсіндіру;
- ✓ тілдің танымдық, қатысымдық, кумулятивтік қызметтерін таныту;
- ✓ оқушылардың логикалық ойлау қабілетін қалыптастыру;
- ✓ оқушылардың тілдік сауаттылығын арттыру;
- ✓ әдеби тіл нормаларын меңгерту;
- ✓ тілдік жағдаяттарда қарым-қатынас жасаудың амал-тәсілдерін үйрету.

Мектептің негізгі орта білім беру деңгейіндегі қазақ тілі пәнін оқытуда оқушыға тілдің ғылыми негіздері жөнінде толық, аяқталған сипаттағы тұтас білім беру және әдеби тіл нормасын меңгерту көзделеді.

Фонетика, морфология, синтаксис, пунктуация салалары бойынша берілген тақырыптарға жүйелілік толықтырулар жасалды.

Типтік оқу жоспарына **сәйкес оқу жүктемесінің көлемі**: 5-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат; 6-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат; 7-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат; 8-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат; 9-сынып – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат.

Әрбір тоқсанда алынатын бақылау диктантының саны сол сыныптағы апталық сағат санымен сәйкес келуі керек.

Оқыту қазақ тілінде жүргізілетін мектептерге арналған «Қазақ әдебиеті» пәні

Қазақ халқының рухани байлығын, бастан кешірген сан алуан кезеңдерін арқау еткен көркем әдебиет әрқашан да өз қызметінен жаңылған емес. Әдебиет ұлт тарихының көркем шежіресі болып сөз өнерінің тот баспас асыл бітімін, жоғалмас құндылығын дәлелдеп келеді. Сонау ежелгі күндерден бастау алып, тарихи кезеңдердің қат-қабат тартысы мен қайшылықтарын бойына сіңіре отырып, бүгінгі таңда да қоғамдық-әлеуметтік өзгерістермен сабақтасып жатқан әдеби үдерісті білу – жас ұрпақ үшін ең басты міндет.

Мектепте оқытылатын пәндер жүйесінде орны ерекше әдебиет пәні адамның өмірге деген көзқарасы мен эстетикалық талғамын қалыптастыруға үлкен үлес қосады.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту – білім берудің басым мақсаттарының бірі. Оның нәтижесі оқушылардың алған білімдерін практикалық жағдайларда тиімді және әлеуметтік бейімделу процесінде сәтті пайдалануға мүмкіндік беретін негізгі құзыреттіліктер жүйесін меңгеруі болып табылады. Білім беру нәтижелеріне табысты қол жеткізуді, алған білімін өмірлік жағдаяттарда қолдана алуын қамтамасыз ететін тиімді әдістерді білім беру үдерісіне оңтайлы енгізу – мектеп пен ұстаз қауымына қойылып отырған жауапты міндеттердің маңыздысы.

Қазақ әдебиетін жанаша оқыту – шынайы ұлттық патриотизмді қалыптастырып, рухани болмысымыз бен идеялық мұратты орнықтырудың бірден-бір тұжырымы. Пәнді оқыту барысында шәкірттерге білім мазмұнын игертумен қатар, оларға ұлттық тәлім-тәрбиеге негізделген мәдени құндылықтарды, әдет-ғұрып пен салт-дәстүрлерді таныту, оқушылардың тілдік қорын байыту, әдеби білімнің жүйелілігі, үздіксіздігі, сабақтастығы, білім мазмұнының тарихилық сипаты мен пәнаралық байланыс **ұстанымдары** басшылыққа алынуы тиіс.

5-9-сыныптардың білім мазмұнына қазақ әдебиетінің үздік шығармалары ұсынылып, олардың ой қазығы, сюжеті, композициясы, жанрлық сипаты мен кейіпкерлерін, ондағы халықтық әдет-ғұрып пен салт-дәстүрлер көрінісін, табиғат суретін, қаламгерлердің сөз қолданыстарын зерделеуге баса мән берілген. Қазақ әдебиетін оқыту оқушылардың өзіндік ой толғамын айту, шығармашылықпен жұмыс істеп білім, білік, дағдыларын қалыптастыруды көздейді.

Оқу бағдарламасында пәнді оқытудың **мақсаты**: ауыз әдебиеті және жазба әдебиеті мұралары арқылы оның басты идеялық бағытын, тақырыптық, мазмұндық мақсатын саралай білетін және өз халқының тарихын, дәстүрін, әдебиеті мен мәдениетін ұлттық құндылық ретінде бағалай алатын, ұлттық әдеби мұраны терең игеріп, сол негізде еліне қызмет ете алатын, танымы жоғары, білімі орнықты, шығармашылықпен ойлай алатын, өркениетті қоғамға сай парасатты тұлға қалыптастыру.

Оқыту **міндеттері**:

✓ әдеби көркем туынды арқылы оқушының ұлттық танымын қалыптастыру, әдебиеттің көркемөнердегі мән-маңызын таныту;

- ✓ көркем әдебиетті оқытуда шығарманың идеялық-тақырыптық мәнін меңгерту және рухани-мәдени құндылықтар жөнінде пікір алмасуға үйрету;
- ✓ оқушылардың әдеби-теориялық білімдерін тереңдетіп, шығарманың мазмұндық, жанрлық-стильдік ерекшеліктерін таныту;
- ✓ көркем шығарманың тақырыптық-идеялық мәнін және көркемдік-бейнелілік құрылымын талдай білуге үйрету;
- ✓ қазақ әдебиеті тарихындағы қоғамдық-саяси мәселелерді, ұлттық сананы оятуға әсер еткен көркем туындыларды меңгерту;
- ✓ әдебиет тарихы бойынша тиісті мәліметтер мен әдебиеттану ұғымдарын пайдалана отырып, көркем шығармаларды оқу мен талдау дағдыларын меңгерту;
- ✓ оқушыларды бейнелі ойлау мен шығармашылық қиялдауды, оқырмандық мәдениет пен авторлық ұстанымды түсінуге баулу;
- ✓ көркем шығарманың мазмұнын анықтай алуын, ауызша және жазбаша түрде өз түсініктерін жеткізе біліп, қазақ әдеби тілін, сөздік қор мен сөз байлығын сауатты пайдалануға баулу;
- ✓ әдеби пәндер жүйесіне тән білім мен іскерлік дағдыларды меңгерту, өздігінен жұмыс істеуге бағытталған шығармашылық қабілетін жетілдіру, оларды тәжірибеде қолдана білуге үйрету;
- ✓ өнердің басқа түрлерінің ішіндегі әдебиеттің өзіндік ерекшеліктері туралы түсініктерін тереңдету.

Қазіргі кезде пәнді оқытуға көп міндеттер жүктеледі. Себебі, ғылым мен техниканың ілгерлеуі, түрлі ақпарат көздерінің молаюы, білім беру жүйесінің түрленуі, үлкен жауапкершілік жүктейді. Әдебиет пәнін оқыту мұғалімнен жан-жақты жауапкершілікті, дайындықты қажет етеді. Сабақты түрлендіріп, әдіс-тәсілді үнемі жетілдіріп отыру – оқушының үлгерімін, танымын жақсартып, қызығушылығын арттырады. Оқушыға білім бере отырып, оның еркіндігін, белсенділігін қалыптастыру, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру қазіргі оқытудың басты талабы болып табылады. Оқушының сыни тұрғыда ойлауын дамыту оның танымдық белсенділігін, сабаққа қызығушылығын арттыруға ықпал етеді.

Оқу үдерісінде жүзеге асырылатын **пәнаралық байланыс** оқушының дүниетанымдық деңгейін арттырып, туған әдебиетінен өзге ғылым салаларын игеру мақсатында пайдалануына мүмкіндік береді.

«Қазақ әдебиеті» пәні бойынша сыныптағы және сыныптан тыс жұмыстар күрделі тапсырмаларды шешуге, өздік жұмыстарды орындауға бағытталуы қажет. Шығармашылық жұмыстар әртүрлі тапсырмаларды өздігінен орындау білігін қалыптастыруды нысана тұтып, оқытудың қай түрі болмасын оқушы құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал етері сөзсіз.

Қазақ әдебиеті пәнінің оқушыларды тәрбиелеу мен дамытудағы рөлі аса ауқымды. Міндетті оқытылатын әдеби білім мазмұнымен ғана шектелмей, сонымен бірге қосымша әдеби шығармаларды өздігінен оқуға дағдыландыру оқушылардың нәтижелі білім алуының барлық мүмкіндіктерін көрсетпек. Мұғалім оқушының ізденісіне жол ашуға түрткі болатындай әдіс-тәсілдерді таңдап алуы қажет. Жүйелі жүргізілген сапалы оқыту барысында оқушылар

шығармашылық бағытта ізденіске түсіп, берілген тақырыптарға ойтолғау, эссе, сыни мақала, т.б. жаза білуге үйренеді.

Оқу жүктемесінің көлемі төмендегідей белгіленген:

5-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат;

6-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат;

7-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат;

8-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат;

9-сынып – аптасына 3 сағат, оқу жылында – 102 сағат.

«Абайтану» курсы

Еліміз өзінің дербес тәуелсіздігін алғаннан кейін ұлттық сана-сезімінің өсуіне, халқымыздың рухани қуатының молая түсуіне кең өріс ашылды. Осы мақсатта Жалпы орта білім беру ұйымдарында 9-сыныпқа арналған «Абайтану» курсы оқу пәнінің бағдарламасы 2012 жылы 27 сәуірде бекітілген «Қазақстанның ішкі саясатындағы идеологиялық менеджментті қайта жаңғырту жөніндегі 2012-2013 жылдарға арналған Жалпыұлттық іс-шаралар жоспарының» 41 және 42-тармақтарына сәйкес әзірленді. «Абайтану» курсы оқу бағдарламасы ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген.

Жалпы білім беретін мектептердің 9-сыныбына арналған «Абайтану» курсының жылдық оқу бағдарламасына 34 сағат бөлінген. Оның 31 сағаты бағдарламадағы материалдарды оқуға, 2 сағаты шығармашылық жұмыстарды орындауға, 1 сағаты оқушылардың пән бойынша алған білімдерін жүйелі түрде қорытындылауға беріледі.

«Абайтану» бағдарламасы мектеп оқушыларына Абай шығармашылығының ұлттық әдебиетіміздің өркендеуіне жасаған идеялық-көркемдік ықпалын жан-жақты саралай отырып, терең ұғындырып, Абайтанудың тарихи, ғылыми құнды нәтижелерін танып білуге баулады. Тақырыптардың өзара сабақтастығы, мазмұны жағынан топтастырылуы 10, 11-сыныптарда да жалғастығын табуы басты ұстаным етіп алынған.

Курсты оқытудың мақсаты: ұлы ақын шығармалары арқылы елжанды, ұлттық идеологияны бойына сіңірген, халқымыздың әдебиетін, өнерін, салт-дәстүрін, мәдениетін, тілін ұлттық құндылық ретінде бағалайтын, эстетикалық талғамы жоғары, білім, білік, дағдылармен қаруланған, түйген ойларын іс жүзінде өз кәдесіне жарата білетін, ұлттық сана-сезімі қалыптасқан, өркениетті қоғамда өмір сүруге лайықты, терең ойлайтын тұлға қалыптастыру.

Курсты оқытудың міндеттері:

- ✓ қазақ сөз өнеріндегі Абайдың орны мен ақындық болмысын тану;
- ✓ ақын шығармашылығындағы тұлға концепциясына қатысты өзекті мәселелерді айқындау;
- ✓ ғұлама ойшылдың философиялық ақыл-нақыл сөздерінің мән-мағынасын ашып, тәлімгерлік тағылымын үлгі ету;
- ✓ ақынның қарасөздері, өлеңдері мен поэмаларындағы ақындық биік мұрат, адамгершілік идеяларын таныту;

✓ ақынның туындыларын оқыту арқылы оқушылардың ұлттық танымын қалыптастыру, шығармашылық қиялын дамыту, автордың ұстанымын түсінуге баулу;

✓ Абайдың ғылым, білім, өнер, тәрбие мәселелері туралы айтқандарын оқыту арқылы жастарды өмірден өз орнын табуға шақыру.

Курсты қазақ тілі мен әдебиеті немесе біліктілікті арттыру және қайта даярлау бойынша арнайы курстардан өткен пән мұғалімдері жүргізеді. Мұғалімдерге көмек ретінде «Абайтану» курсы бағдарламасының мазмұнын жобалау мен өткізу бойынша әдістемелік құралдар әзірленіп, Академия сайтына (www.nao.kz) орналастырылды.

Жалпы білім беретін мектептердің 9-сыныбына арналған «Абайтану» курсын ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы №500 бұйрығымен бекітілген негізгі орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларының вариативтік компоненті есебінен жүргізу ұсынылады.

Курс жүктемесінің көлемі:

9-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағатты құрайды.

Курс бойынша білім алушылардың оқу жетістігін ағымдық бағалау, сондай-ақ емтихан жүргізілмейді.

Оқыту орыс тілінде емес мектептерге арналған «Орыс тілі» пәні

Русский язык в казахстанском обществе занимает достойное место. Задача школы - сохранить и совершенствовать уровень владения учащимися данным языком как средством межнационального общения. Конечным результатом обучения на всех уровнях школьного образования должны стать реальные умения учащихся применять язык в естественном процессе общения соответственно «Общеввропейским компетенциям владения иностранным языком: изучение, преподавание, оценка».

В 5-7 классах определяется уровень А2: понимание отдельных предложений и часто встречающихся выражений, связанных с основными сферами жизни (например, основные сведения о себе и членах своей семьи, покупках, устройстве на работу и т.п.); умение выполнить задачи, связанные с простым обменом информацией на знакомые или бытовые темы; умение в простых выражениях рассказать о себе, своих родных и близких, описать основные аспекты повседневной жизни;

В 8-9 классах - уровень В2: понимание основных идей четких сообщений, сделанных на литературном языке на разные темы, типично возникающие на работе, учебе, досуге и т.д.; умение общаться в большинстве ситуаций, которые могут возникнуть во время пребывания в стране изучаемого языка; умение составить связное сообщение на известные или особо интересующие темы; умение описать впечатления, события, надежды, стремления, изложить и обосновать свое мнение и планы на будущее. При этом базовый уровень подразделяется на 3 подуровня:

При этом базовый уровень (5-7 классы) подразделяется на 3 подуровня:

1 - (А 2 – А 2. 2) – 5 класс;

2 - (А 2 – А2. 2.1 и А 2.2.2.) – 6 класс;

3 - (А2+) – 7 класс.

Средний уровень (8-9 классы) также подразделяется на 2 подуровня:

1 - (В1 – В.1 и В.1.2.) – 8 класс;

2 - (В1+ – В.1+) – 9 класс.

В 5 классе необходимо освоить 1 подуровень (А2 – А2.2); в 6 классе - 2 подуровень (А2 – А2.2.1 и А2.2.2) базового уровня; в 7 классе – 3 подуровень (А 2+) базового уровня.; в 8 классе - 1 подуровень (В1 – В.1 и В. 1.2) среднего уровня; в 9 классе - 2 подуровень (В1 + – В .1 +) среднего уровня.

Основная цель обучения предмету «Русский язык» в школах с казахским, уйгурским, узбекским, таджикским языками обучения: **формирование коммуникативной компетенции** учащихся путем использования языкового и речевого материала в контексте общения, **умения** пользоваться русской речью при параллельном владении родным и английским языками; **воспитание** на основе тематического содержания речевого материала **языковой личности**, придерживающейся активной гражданской позиции, ориентирующейся на нравственно-духовные ценности казахстанского общества, проявляющей толерантное отношение к другим культурам, готовой к сохранению и приумножению природного богатства, ведущей и пропагандирующей здоровый образ жизни, стремящейся к созидательному труду, обладающей технологической культурой. Важным аспектом формирования личности школьников на уроках русского языка должно стать претворение национальной идеи «Мәңгілік Ел».

Соответственно предложенному в государственном общеобязательном стандарте образования Республики Казахстан в школах с казахским, узбекским, уйгурским, таджикским языками обучения предмет «Русский язык» изучается в 5 – 9 классах по 2 часа в неделю. Объем учебной нагрузки в каждом классе за учебный год по предмету «Русский язык» составляет 68 часов.

При обучении русскому языку планирование уроков строится на тематической основе, что обеспечивает планомерную подготовку учащихся к диалогическому общению и продуцированию монологического высказывания как единицы общения через обогащение словарного запаса, грамматического строя речи, представление стилистического варьирования средств при передаче одной и той же мысли в разных ситуациях. Наряду с перечисленными стратегическими задачами, направленными на формирование и совершенствование речевой и коммуникативной компетенций, совершенствуется уровень орфографической и пунктуационной грамотности. Итоговой формой работы, показывающей результат интегрированных умений, должно быть сочинение в рамках программного тематического минимума.

Организация учебного процесса при ориентации на развитие критического мышления предполагает равноправные взаимодействия субъектов обучения, диалогические отношения между ними, возможность высказывать свои суждения, рассчитывая быть услышанным, выслушивать, понимать и принимать другие мнения, выстраивать систему аргументов в защиту своей позиции, сопоставлять разные позиции, участвуя в дискуссии.

При изучении предмета «Русский язык» развитие критического мышления должно быть связано в первую очередь с работой с текстом. При этом необходимо объединение приемов учебной работы по видам учебной деятельности в зависимости от характера текста (текст информационный или художественный) и способа работы с ним (чтение готового текста или создание письменного текста). Чтение имеет огромный развивающий и воспитательный потенциал: приобщает ребенка к духовному опыту человечества, развивает его ум, облагораживает чувства. При изучении русского языка учащиеся будут глубже понимать прочитанное, овладеют активными способами чтения и приемами работы с художественным текстом, что позволит повысить культуру речи, эстетическое развитие, сформирует активную личность, умеющую творчески и самостоятельно работать с текстом, информацией.

Необходимо развивать такие читательские умения, как нахождение информации, заданной в явном виде; формулирование выводов; интерпретация и обобщение информации; анализ и оценка содержания, языковых особенностей и структуры текста.

Языковая компетенция. К завершению уровня основного среднего образования учащиеся должны владеть грамматически правильной речью, достаточным словарным запасом, орфографической и пунктуационной грамотностью. Систематическая работа по орфографии и пунктуации в 5-9 классах должна осуществляться как на уроках, так и по индивидуальной программе с каждым учащимся.

Речевая компетенция проверяется через умения аудирования, чтения, говорения, письма. На основе текстов совершенствуются данные навыки. Достижимый уровень по аудированию – комплексное восприятие формы и содержания высказывания; по чтению – быстрое извлечение информации из текста, по говорению – умение оформить мысль в цельное высказывание соответственно орфоэпическим, грамматико-стилистическим и лексико-стилистическим нормам; по письму – выражение мысли в графической форме соответственно орфографическим, пунктуационным, грамматико-стилистическим и лексико-стилистическим нормам.

Уровень **коммуникативной компетенции** выявляется на основе умений учитывать статус собеседника, обстановку общения, соблюдать правила речевого этикета, вступать свободно в коммуникативный процесс в рамках заданного тематического минимума, использовать оптимальные средства русского языка при решении задач общения.

Этнокультуроведческая компетенция учащихся определяется умением свободно применять в речи пословицы и поговорки, цитировать высказывания известных личностей, уместно приводить сведения из истории и культуры страны изучаемого языка при обосновании своих идей.

Соотношение часов на изучение материала и письменные работы.
Объем письменных работ.

Формами письменной работы в 5-9 классах являются диктант, изложение, в 5-6 классах – сочинение-описание/сочинение-повествование/сочинение-рассуждение, с 7 класса можно включить сочинение-эссе. В каждой четверти

проводится в среднем 1 диктант (в первой четверти допускается 2 диктанта), 1 изложение или 1 сочинение. Сочинения-эссе могут быть классными и домашними.

Объем письменных работ для 5 класса: текст контрольного *диктанта* содержит 50/60 слов; словарный диктант состоит из 10-15 слов; текст для подробного изложения включает 60-80 слов; текст для сжатого изложения увеличивается до 90-140 слов.

Объем письменных работ для 6 класса: текст контрольного *диктанта* содержит 60/70 слов; словарный диктант состоит из 15-20 слов; текст для подробного изложения включает 80-100 слов; текст для сжатого изложения увеличивается до 110-150 слов.

Объем письменных работ для 7 класса: текст контрольного *диктанта* содержит 70/90 слов; словарный диктант состоит из 20-25 слов; текст для подробного изложения включает 100-120 слов; текст для сжатого изложения увеличивается до 130-150 слов; примерный объем *сочинения* – 0,5 -1 страница (180-350 слов).

Объем письменных работ для 8 класса: текст контрольного *диктанта* содержит 80-90 слов; словарный диктант состоит из 25-30 слов; текст для подробного изложения включает 120 - 140 слов; текст для сжатого изложения увеличивается до 150-200 слов; примерный объем *сочинения* – 1-1,5 страницы (300-400 слов).

Объем письменных работ для 9 класса: текст контрольного *диктанта* содержит 90-100 слов; словарный диктант состоит из 30-35 слов; текст для подробного изложения включает 140-160 слов; текст для сжатого изложения увеличивается до 170-220 слов; примерный объем *сочинения* – 1,0-1,5 страницы (350-500 слов).

В целях реализации ключевых направлений Стратегий «Казахстан – 2050» – новый политический курс состоявшегося государства», Послания Президента Н.А. Назарбаева от 11 ноября 2014 года «Нұрлы жол – Путь в будущее», и определения роли Первого Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева в развитии национальной истории и модернизации исторического сознания казахстанского общества и во исполнение приказа Министра образования и науки Республики Казахстан от 26 января 2015 года №32 внесены изменения и дополнения в типовые учебные программы по предмету «Русский язык» для 5-9 классов.

В базовое содержание учебной программы 9 класса в блок «Общество» включено произведение Н.Назарбаева «Слово о Независимости», текст выступления Главы государства 15 декабря 2014 года.

В целях совершенствования качества оценивания и получения объективных результатов обучения предлагается система параметров оценивания, которые могут варьироваться учителем в соответствии с содержанием конкретного урока.

Параметры оценивания текущих и итоговых учебных достижений

Параметры оценивания диктанта с грамматическим заданием:

✓ орфографическая грамотность;

- ✓ пунктуационная грамотность;
- ✓ морфологический анализ слов;
- ✓ синтаксический анализ предложения.

Параметры оценивания лексических навыков говорения через аудирование и чтение:

- ✓ соблюдение орфоэпических норм при чтении;
- ✓ определение стиля прочитанного текста по основным признакам;
- ✓ выделение из текста ключевых слов по микротемам и приведение к ним синонимов, антонимов;
- ✓ правильное орфографическое оформление слов по теме;
- ✓ владение достаточным количеством слов по микротеме и определение их стилистических оттенков.

Параметры оценивания грамматических навыков говорения:

- ✓ выделение грамматических основ ключевых предложений текста и определение способов выражения сказуемого;
- ✓ владение разными способами распространения, осложнения и усложнения грамматической основы предложения;
- ✓ правильная расстановка знаков препинания и орфографическая грамотность на письме;
- ✓ приведение синонимических конструкций к заданному предложению, определение их стилистических оттенков;
- ✓ стилистическая трансформация текста (перевод из разговорного стиля в художественный).

Параметры оценивания умений диалогического общения:

- ✓ количество реплик, выданное одним учащимся;
- ✓ соотношение инициативных и реактивных реплик одного учащегося;
- ✓ информативность реплик учащегося, разнообразие речевых намерений в его репликах;
- ✓ соблюдение правил русского речевого этикета (учет статуса собеседника, типа взаимоотношения с собеседником, соответствие лексико-грамматических средств обстановке общения);
- ✓ естественность реплик (уместная неполнота, эмоциональность, интонация, темп, наличие/отсутствие неоправданных пауз).

Параметры оценивания знаний и умений по монологической речи:

- ✓ знание языковых особенностей текста-повествования, текста-описания, текста-рассуждения;
- ✓ умение доказать, что высказывание является текстом;
- ✓ умение определять тип текста (описание, повествование, рассуждение, один из комбинированных типов);
- ✓ умение обосновать стилистическую принадлежность текста (в 8-9 классах).

Параметры оценивания итоговых учебных достижений (продуцирование устного и письменного монологического высказывания)

Параметры оценивания устного высказывания:

- 1) Информативность:

- а) объем текста(количество слов);
- б) количество микротем (пункты содержания);
- в) развернутость микротем;
- г) логичность (связь частей, законченность).

2) Языковая правильность в области:

- а) лексики;
- б) грамматики (морфология, синтаксис);
- в) соблюдение орфоэпических норм;
- г) беглость речи.

Параметры оценивания письменного высказывания:

1) Информативность:

- а) объем текста(количество слов);
- б) количество микротем (пункты содержания);
- в) развернутость микротем и умение устанавливать контакт с собеседником, разнообразие коммуникативных регистров речи (в устной и письменной речи);
- г) логичность (связь частей, законченность).

2) Языковая правильность в области:

- а) лексики;
- б) грамматики (морфология, синтаксис).

Оқыту орыс тілінде емес мектептердегі «Орыс әдебиеті» пәні

Изучение русской литературы в школах с нерусским языком обучения направлено на достижение следующих целей – приобщение к русской литературе с целью овладения системой знаний, умений и навыков по учебному предмету и освоение через художественный мир русской литературы представлений о мире, способствующих успешной социальной адаптации учащихся и раскрытию русско-казахских литературных связей.

Воспитание личности, человека, умеющего анализировать прочитанное, самостоятельно оценивать факты, явления, события и на основе полученных знаний формировать свой взгляд на мир.

Курс литературы предусматривает изучение творчества как корифеев русской литературы, так и современных казахстанских писателей-билингвов. Творческий путь писателя рассматривается в рамках монографических тем.

Цели литературного образования определяют его задачи:

- ✓ развитие способности к полноценному восприятию литературных произведений в контексте духовных ценностей;
- ✓ поддержание интереса к чтению, формирование духовной и интеллектуальной потребности читать;
- ✓ развитие глубокого понимания художественных произведений различного уровня сложности;
- ✓ развитие чувства языка, умений и навыков связной речи;
- ✓ сохранение и обогащение опыта разнообразных читательских переживаний, развитие эмоциональной культуры читателя-учащегося;
- ✓ развитие образного мышления, умения отстаивать собственное мнение с

привлечением необходимых аргументов, высказывая его в устной и письменной форме.

Предмет «Русская литература» должен быть направлен на формирование коммуникативных навыков учащихся, чтобы учащиеся могли в любой стандартной и нестандартной ситуации высказать собственную точку зрения, доказать и обосновать при необходимости, умело вести диалог в условиях межкультурной коммуникации. Важным компонентом в обучении русской литературе должна быть ориентация на формирование функциональной грамотности личности, одним из ее видов является грамотность чтения. Результаты участия 15-летних учащихся казахстанских школ в международных сравнительных исследованиях *PISA* свидетельствуют о недостаточном уровне сформированности грамотности чтения (в 2009 г. 59 место из 65 стран-участниц, в 2012 г. 63 место из 65 стран - участниц).

В связи с этим при обучении русской литературе необходимо усилить работу по формированию данного компонента функциональной грамотности как необходимого навыка использования знаний и умений для решения широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, также в межличностном общении и социальных отношениях.

Изучение русской литературы должно быть направлено на формирование духовно-нравственных качеств и патриотических чувств учащихся, формирование казахстанского патриотизма и стремления воплотить в жизнь общенациональную идею «Мәңгілік Ел», развитие толерантности и умения общаться в условиях межэтнической и межкультурной коммуникации.

Согласно Национальному плану действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы при обучении предмета «Русская литература» необходимо усилить работу по развитию речи учащихся при изучении и анализе художественного произведения, написании сочинений, эссе и изложений.

Важной особенностью литературного образования является включение в его содержание регионального компонента: для изучения предлагаются произведения русских писателей Казахстана. Например:

- 7 класс: Повесть М.Кабанбаева «Арстан, я и виолончель»;
- 8 класс: отрывок из романа А.Алимжанова «Гонец», стихотворение О.Сулейменова «Волчата»;
- 9 класс: отрывки из романа Ю.Домбровского «Хранитель древностей».

Базовое содержание предмета составляют шедевры русской классики, произведения, которые отличает художественно-идейные достоинства, нравственно-эстетические ценности и стилевое мастерство писателя. Содержание литературного образования структурировано так, чтобы последовательно, не перегружая, ввести учащегося в художественный мир литературы.

Изучение литературы есть движение от художественного текста к художественному миру; в процессе обучения должно происходить сотворчество, обмен пониманием и интерпретацией текстов между педагогом и

учащимися. Задача учителя – помочь ученику выразить и сформулировать в устной и письменной речи свое понимание художественного произведения, создать собственный художественный или критический текст.

Организация учебного процесса при ориентации на развитие критического мышления предполагает равноправные взаимодействия субъектов обучения, диалогические отношения между ними, возможность высказывать свои суждения, рассчитывая быть услышанным, выслушивать, понимать и принимать другие мнения, выстраивать систему аргументов в защиту своей позиции, сопоставлять разные позиции, участвуя в дискуссии.

При изучении литературы развитие критического мышления должно быть связано в первую очередь с работой с текстом. При этом необходимо объединение приемов учебной работы по видам учебной деятельности в зависимости от характера текста (текст информационный или художественный) и способа работы с ним (чтение готового текста или создание письменного текста). Чтение имеет огромный развивающий и воспитательный потенциал: приобщает ребенка к духовному опыту человечества, развивает его ум, облагораживает чувства. При изучении предмета «Русская литература» учащиеся будут глубже понимать прочитанное, овладеют активными способами чтения и приемами работы с художественным текстом, что позволит повысить культуру речи, эстетическое развитие, сформирует активную личность, умеющую творчески и самостоятельно работать с текстом, информацией.

При изучении литературы предусматривается организация самостоятельного (внеклассного) чтения учащихся. Для внеклассного чтения предлагаются произведения авторов, объединенных общей темой, жанром, проблемой.

Объем учебной нагрузки по учебному предмету составляет:

5 класс – 34 часа, из них на: чтение и изучение - 27 часов, внеклассное чтение – 4 часа, развитие речи – 3 часа;

6 класс – 34 часа, из них на: чтение и изучение – 26 часов, внеклассное чтение – 4 часа, развитие речи – 4 часа;

7 класс – 34 часа, из них на: чтение – 26 часов, развитие речи – 4 часа, внеклассное чтение – 4 часа;

8 класс – 34 часа, из них на: чтение и изучение – 27 часов, внеклассное чтение – 3 часа, развитие речи – 4 часа;

9 класс – 34 часа, из них на: чтение и изучение – 26 часов, внеклассное чтение – 4 часа, развитие речи – 4 часа.

Отметки за сочинение по русской литературе в 9 классе выставляются по литературе и языку: первая – по литературе, вторая – по языку. При написании домашнего сочинения или других творческих работ отметка за работу выставляется в графу, соответствующую дате, когда давалось задание, или дате, когда проходила защита творческой работы. Отметки за чтение наизусть выставляются на учебном занятии, следующем за учебным занятием, на котором было дано задание выучить наизусть, или на любом другом учебном занятии, тема которого включает изучение данного произведения.

Шетел тілі

Негізгі орта білім деңгейіне арналған шетел тілі курсы жалпы орта білім деңгейінде оқыту дайындығына бағытталған, яғни ол шетел тілін меңгерудің жалпы еуропалық А₁, А₂, А₂₊ деңгейлеріне сәйкестендірілген:

5-сынып – А₁ («Бастапқы игерім 1»);

6-сынып – А₁ («Бастапқы игерім 1.1»);

7-сынып – А₂ («Қалыптасу қарсаңындағы игерім 1»);

8-сынып – А₂ («Қалыптасу қарсаңындағы игерім 1.1»);

9-сынып – А₂₊ («Қалыптасу қарсаңындағы игерім 2»).

Негізгі орта білім беру деңгейінде шетел тілін оқытудың мақсаты – оқушылардың тілді меңгерудің жалпы еуропалық А₁, А₂ қалыптасу алдындағы деңгейге сәйкес мәдениетаралық коммуникативтік біліктерін қалыптастыру мен дамыту, оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын дамыту.

Оқыту міндеттері:

✓ жаңа тілдік құралдарды (фонетикалық, лексикалық, грамматикалық, орфографиялық) және шеттілдік қарым-қатынас жасауда оларды қолдануды меңгеру;

✓ коммуникативтік біліктіліктерді сөйлеу әрекетінің төрт түрінде – тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым шетел тіліндегі қарым-қатынаста жүзеге асыру;

✓ оқушыларға үйреніп отырған тілі негізінде сол елдің мәдениетіне, салт-дәстүрі мен әдеп-ғұрпына қатыстыру;

✓ шеттілді мәдениетаралық қарым-қатынас жағдайында өз елін және оның мәдениетін таныстыра білу шеберлігін қалыптастыру;

✓ ақпаратты қабылдау кезінде тілдік құралдардың жетіспеушілігі жағдайында бейімделу шеберлігін қалыптастыру;

✓ ақпараттық-коммуникациялық технологияларды, оқушыларға түсінікті тәсілдер мен құралдарды қолдана отырып жалпы және арнайы іскерліктерді қалыптастыру мен жетілдіру;

✓ қазіргі заман жағдайында оқушылар шетел тілінің орнын, болашақ маман иесі ретінде аңғаруы, өзін-өзі бақылау, өзіндік талдау және тілдік коммуникативтік дамуын өзіндік бағалау стратегиясын меңгерту;

✓ алынған жалпы оқыту іскерліктерін, дағдылар және біліктерін оқу-танымдық құзыреттіліктерді дамытуға кіріктірілетін оқу және іс-тәжірибелік міндеттерді шешу мақсатында қолдану;

✓ ұлттық өзіндік сана-сезімді, әртүрлі қоғамдастық адамдарының арасындағы өзара түсіністікке ұмтылысты және өзге мәдениет белгілеріне толеранттық қарым-қатынасты дамыту.

Берілген кезеңде әуелгі кезеңнің тақырыптары мен сөйлеу аясы кеңейіп, оларға жаңа сөйлеу тақырыптары қосылады. Қатысымдық-сөйлеу іс-әрекеті бір кезеңнен екінші кезеңге өтіп, репродуктив әрекеттен репродуктив-нәтижелі әрекетке, кейіннен нәтижелі әрекетке қарай дамиды.

5-7-сыныптарда айтылым дағдыларын (диалогтік және монолог сөз) дамыту үшін нәтижелі жаттығуларды, яғни берілген репликалармен диалог

құру, үлгі-диалогтарды дыбыстау қолданылады. Жаттығулар шығармашылық сипатта болуы мүмкін. Монолог сөз дағдыларын дамытуда тірек сөздер, жоспар, логикалық сызба, ассоциациядан тұратын нәтижелі, репродуктив жаттығулар, т.б. қолданылады. Оқу материалын жақсы меңгеру үшін жаттығуларды алдымен жазбаша, кейін ауызша түрде орындауға болады.

5-7-сыныптарда «Шетел тілі» оқу пәнін игертуде белгілі бір нәтижеге қол жеткізіледі:

- ✓ шетел тілін меңгерудің мотивациясын қалыптастыру және «Шетел тілі» пәнін білім беру бағытында өзін-өзі жетілдіруге ұмтылу;
- ✓ «Шетел тілі» оқу құралдары арқылы өзін көрсету мүмкіндігін сезіну;
- ✓ тұтастай жеке сөйлеу мәдениетін жетілдіруге ұмтылу;
- ✓ мәдениетаралық және этникааралық қарым-қатынаста коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру.

8-9-сыныптарда (А2 оқу деңгейі бойынша) қатысымдық-мәдениетаралық құзыреттерінің барлық компоненттерін дамыту жалғаса береді: грамматикалық және лексикалық минимум кеңейтіледі, тілдік және сөйлеу дағдылары нығайтылады, дискурсивті және әлеуметтік-мәдени біліктері дамиды. Бұл кезеңде үлгіге қарамай, вербальдық тірексіз байланысқан сөйлем құру қабілетін қалыптастыру қажет.

Көптілді білім беруді енгізу жағдайында ағылшын тіліне ерекше назар аударылады. Көптілді мектептерде ағылшын тілін тереңдете оқыту көзделген.

5-7-сыныптарда лексикалық минимумды қалыптастыру, ағылшын тілінде оқытылатын пәндер бойынша бастапқы терминологиялық сөздікті әзірлеу ұсынылады.

8-9-сыныптарда лексикалық минимум артады, ағылшын тілінде оқытылатын оқу пәні курсының көлемі кеңейеді.

Шетел тілі сабақтарында оқушылардың тұлғалық қасиетін қалыптастырудың маңызды аспектісі «Мәңгілік Ел» идеясын іске асыру болып табылады:

- ✓ оқушылар бойында шетел тілінің қазіргі адам өмірінде және көпмәдениетті әлемдегі рөлі мен маңыздылығы туралы таным қалыптастыру, шет тілін қолдануда мәдениетаралық қарым-қатынаста басқа халықтар әлемі мен мәдениетін тану құралы ретінде жаңа тәжірибе жинақтау;
- ✓ азаматтық теңдікті, өз халқы, туған өлкесі, өз елі үшін патриотизм мен мақтаныш сезімін, өз этникалық және ұлтқа қатыстылығын сезіну, тілдерді және мәдениеттерді меңгеру арқылы жалпы қабылданған адамзаттық және базалық ұлттық құндылықтарды дамыту;
- ✓ коммуникативтік құзыреттіліктері мен мәдениетін қалыптастыру, яғни өзінің сөйлесу мүмкіндігіндегі деңгейіне қарай ауызша (айтылым және

тыңдалым) және жазбаша (оқылым және жазылым) әр-түрлі үлгіде тілді таратушымен қарым-қатынаста қабілеттілігі мен дайындығын, коммуникативтік шешімдер мен әңгімелесу әдебіне сәйкес барынша кең көлемде сөйлесу және сөйлесуден басқа құралдарды тепе-тең пайдалану;

✓ ағылшын тілді елдердің мәдениетімен танысу арқылы өзге (бөгде) мәдениетке құрметпен қарау қатынасын қалыптастыруды жалғастыру;

✓ ауызша және жазбаша қатынаста шетел тілінде өзінің төл мәдениетін таныстыру қабілетін одан әрі дамыту.

Ауызша және жазбаша сөйлеу мәдениетін қалыптастыру мақсатында шетел тілі пән мұғалімдеріне ұсынылатыны:

✓ оқыту материалдарының түпнұсқасын пайдалану (аудио-бейнежазбалар, фильмдер, әндер, ғылыми және ойын-сауық журналдарынан мақалалар);

✓ сипаттау дағдысын қалыптастыру үшін ақпараттармен жұмыс жасау, шетел тілінде сипаттама беру, салыстыру, талдау, диалог жүргізу, пікірталас, қажетті дәлелдемелер келтіру, жинақтау және қорытынды жасау;

✓ оқушылардың сөздік қорын байыту мақсатында өз бетінше анықтамалармен және энциклопедиялық әдебиеттермен, электронды ресурстармен жұмыс істеуге үйрету.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес «Шетел тілі» пәні бойынша апталық оқу жүктемесінің көлемі:

5, 6, 7, 8, 9-сыныптарда аптасына 2 сағаттан, жылына әрбір сыныпта 68 сағатты құрайды.

«МАТЕМАТИКА ЖӘНЕ ИНФОРМАТИКА» БІЛІМ САЛАСЫ

Негізгі орта білім деңгейінде математиканы оқыту келесі мақсаттарға жетуге бағытталған: практикалық жағдайларда қолдану және салалас пәндерді игеру үшін қажетті математикалық білім мен біліктілік жүйесін меңгеру; математикалық білім беруді жалғастыру; практикалық есептерді шығару құралы ретінде математикалық тілді меңгеру, математикалық сауаттылықты дамыту.

5-9-сыныптарда математика курсына оқытуға бөлінген сағат саны алдыңғы сыныптарда игерілген математикалық білімдерін қайталауға, тереңдетуге және жүйелеуге, сонымен қатар есептеу дағдыларын және басқа да бағдарламалық біліктерін тиянақтауға мүмкіндік береді. Бұл өз алдында оқытудың келесі курстарында математикалық материалды толығымен игеруге және жаратылыстану-математикалық цикл пәндерінің материалдарын игеруге ықпал етеді.

Математиканы оқыту барысында әртүрлі адами іс-әрекеттер саласында кездесетін кең ауқымды өмірлік есептерді шешу үшін білім мен біліктерді пайдалану дағдыларын кеңейтуге, яғни функционалдық сауаттылықты дамыту бойынша жұмыстарға көңіл аудару керек.

TIMSS, *PISA* халықаралық салыстырмалы зерттеулеріне қатысатын республикамыздағы жалпы білім беретін мектеп оқушыларының математикалық сауаттылығы нәтижесін жақсарту және білім сапасын арттыру

мақсатында математика сабақтарында меңгерген білім, біліктілігін тәжірибеде және күнделікті өмірде қолдана білуге бағытталған практикаға бағдарланған тапсырмаларды пайдалану ұсынылады.

Осы тұрғыда мұғалімдерге көмек ретінде келесі құралдар әзірленді:

1) «*PISA, TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың математикалық сауаттылықтарын дамыту» әдістемелік құралы. Бұл әдістемелік құрал *PISA, TIMSS* зерттеулері тапсырмалар негізінде оқушылардың математикалық сауаттылығын дамыту бойынша әдістемелік нұсқаулықтар берілген. Оқушылардың білім жетістіктерін анықтаудағы халықаралық зерттеулерде қолданылған тапсырмалар енгізілген.

2) «Халықаралық зерттеулер тапсырмаларын шығару бойынша әдістемелік ұсыныстар және нұсқаулар» халықаралық зерттеулер тапсырмаларын шығару бойынша практикумы. Практикумда оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша халықаралық зерттеулер тапсырмаларының ерекшеліктері келтіріліп, халықаралық зерттеулер тапсырмаларын шығару бойынша әдістемелік ұсыныстар және нұсқаулар, сондай-ақ тапсырмалар нұсқалары берілген.

3) «*PISA-2015* халықаралық зерттеуге дайындықты әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету» әдістемелік жинағы. Жинақта *PISA* халықаралық зерттеулерінің тапсырмалар негізінде құрастырылған оқушылардың математика сауаттылығын дамыту бойынша тапсырмалар берілген.

Аталған құралдар Академияның сайтында орналастырылған (www.nao.kz).

5-6-сыныптарда «Математика» пәні оқытылады.

7-9-сыныптарда математиканы саралап оқыту, яғни алгебра және геометрияның жүйелі курстарын оқыту басталады.

Математика

5-6-сыныптардағы математика пәні – орта білімнің бастауыш және негізгі деңгейінде оқушыларға математиканы оқытуда сабақтастық пен болашақты қамтамасыз ететін кіріктірілген оқу пәні.

5-6-сыныптарда математиканы **оқытудың мақсаты**: оқушыларды математикалық материалды түсінуін қамтамасыз етуге бағытталған математикалық қызметке қатыстыру және ой-өрістің дамуы арқылы математиканың базалық негізін сапалы меңгеруді қамтамасыз ету; ұлттық және жалпыадами құндылықтар негізінде талдау жүргізудің практикалық дағдысы мен біліктігін иелену, ойлаудың математикалық стилін қалыптастыру; негізгі орта білім деңгейінде алгебра мен геометрияны игерудің практикалық негізін жасау.

Оқыту міндеттері: көрнекі-бейнелік және логикалық ойлауды, оқу уәжін, өздігінен білім алу қабілетін, математика тілінде сөйлеуді, талдау мен дәлелдеулер жүргізу және қарапайым зерттеу есептерін шығару біліктігін қалыптастыру; тұлғаның интеллектуалдық қасиеттерін (логикалық ойлау, интуиция, танымдық қызығушылығын, өздігінен жұмыс атқару, жігерлілік және т.б.) және алгебраның базистік негізін сапалы меңгеруді қамтамасыз ету;

оқушылардың тұжырымдарды талдау және дәлелдеу білігін, ойлау қабілетін, әр оқушының математикалық интуициясы мен шығармашылық қасиеттерін дамыту; өздігінен жұмыс атқару дағдыларын дамыту; берілген тақырып бойынша оқушыларға өздігінен есептер құрастыру мен оларды шығаруға мүмкіндік беру.

5-6-сыныптардағы математика пәнін оқытудың ерекшеліктері – нақты мысалдарды қолдана отырып, материалды индуктивті негізде беру. Сабақтастық принципін сақтай отырып, 5-сыныптағы математика курсына оқыту бастауыш сыныптарда игерілген материалдар жүйелеу мен жаңаны қоса беруден басталады. Бұл курс өзінің практикалық бағдарымен ерекшеленеді және жоғары сыныптарда математиканы оқу үшін қажетті дағдыларды қалыптастыруға, сонымен қатар оқушыларға өмірге қажетті маңызды дағдыларды қалыптастыруға бағытталған. Айқын емес (терминологияларды пайдаланбай) ұғымдардың анықтамаларын енгізу, алынған қорытындыларды негіздеу (ережелер, қасиеттердің тұжырымдамалары және т.б.) арқылы теорияны дедуктивті жолмен түсіндіруге дайындық жүргізу. Математика пәнін оқыту көрнекі-бейнелі ойлауды дамытумен; көрнекілікті кеңінен қолданумен; оқушыларды геометрияны жүйелі меңгеруге, басқа пәндерді меңгеруде және сонымен қатар күнделікті өмірде геометриялық біліктерін пайдалануға даярлаумен жүзеге асырылады. Оқушылардың теориялық білімдерін практикаға көшіру қабілеттерін дамытуға арналған мәтінді есептердің орны ерекше. Мәтінді есептерді шығару біліктіліктері мен дағдыларын қалыптастыруда есептерді шығарудың арифметикалық және арифметикалық тәсілдеріне басты назар аударылады. Мәтінді есептер пайыз, бөлшек, пропорция, функция және т.б. ұғымдардың мағынасын түсінуге көмектеседі.

Математикалық сауаттылықты қалыптастыру мақсатында оқушыларға келесі іскерліктерді үйрету ұсынылады:

- ✓ анықтамалықтарды қолдану, оқу, әдістемелік және анықтамалық әдебиеттерден анықтамаларды, формулалар және басқа да тұжырымдарды іздеу;

- ✓ математикалық формулаларды қолдану, дербес жағдайларды жалпылау негізінде шамалар арасындағы тәуелділіктің формулаларын өздігінен құрастыру;

- ✓ игерілген математикалық білім, білік, есептеу, өлшеу және графикалық дағдыларды пайдаланып практикаға бағытталған тапсырмаларды шешу;

- ✓ дәлелдемелі пайымдау жүргізу, талқылауға қатысу және логикалық негізделген қорытындылар жасау;

- ✓ математикалық мәтінмен жұмыс жасау (талдау, қажетті ақпаратты алу), математикалық терминология мен символдарды қолдана отырып, өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық және нақты түсіндіру.

Мұғалімдерге көмек ретінде «5-6-сыныптары оқушыларына арналған математикадан деңгейлік тапсырмалар» дидактикалық материалдар әзірленіп, Академия сайтында орналастырылған (www.nao.kz). 5-6-сыныптары оқушыларына арналған математикадан деңгейлік тапсырмалар осы сыныптардағы математика курсының негізгі тарауларын қамтиды.

Тапсырмалар оқушылардың білімдерін жүйелеуге, жалпылауға және тексеруге арналған.

«Математика» пәні бойынша 5-6-сыныптардағы сағат саны аптасына 6 сағаттан, әрбір сыныпта оқу жылында 204 сағатты құрайды.

Алгебра

Алгебра – математиканың негізгі бөлімдерінің бірі. Ол ғылым мен техниканың тілі болып табылады. Алгебраның көмегімен табиғат пен қоғамда болып жатқан құбылыстар мен процестер меңгеріліп, оларға болжау жасалады және бейнеленеді. Алгебра пәні мектепте оқытылатын көптеген пәндерді, ең алдымен жаратылыстану-математика циклінің барлық пәндерін, әсіресе физика, информатика және геометрия пәндерін игеруді қамтамасыз етеді.

Оқыту мақсаты: оқушыларға алгебраның базистік негізін меңгерту, оларда тұлғааралық және этносаралық мәдениетті, өз тағдырына немқұрайлы қарамайтын тұлғаны және тұлғаның кәсіптік бағдарын қалыптастыру.

Оқытудың міндеттері: нақты сандар түсінігін қалыптастыру; бөлшек-рационал және тригонометриялық өрнектерді тепе-тең түрлендіру, функциялар графиктерімен жұмыс жасау біліктілігін қалыптастыру; теңдеулер мен теңсіздіктерді және теңдеулер мен теңсіздіктер жүйелерін шешуді үйрету; теңдеулер мен теңсіздіктер және олардың жүйелерінің көмегімен мәтіндік есептерді шығаруды үйрету; статистикалық мәліметтерді талдау және көрсетудің негізгі тәсілдерімен таныстыру, қарапайым ықтималдық түсініктерді қалыптастыру.

7-9-сыныптардағы алгебра курсы оқыту теорияны дедуктивті жолмен баяндауға көшумен ерекшеленеді. Алгебра курсы оқып-білуде оқушылар математикалық аппараттың негізін құрайтын біліктіліктер мен дағдыларды меңгеретін болады және оларды әртүрлі есептерді шығаруда белсенді түрде қолданады. Алгебра курсы төрт мазмұндық бағытта құрылады: сандар және өрнектер, тепе-тең түрлендірулер, теңдеулер мен теңсіздіктер, функциялар. Барлық осы бағыттар жекелей дамытылмайды, олар тығыз байланысып, өзара әрекеттесумен қарастырылады. Ықтималдықтар теориясы бойынша материалдар 8-сыныптан бастап оқытылады.

Математикалық сауаттылықты қалыптастыру мақсатында оқушыларға келесі іскерліктерді үйрету ұсынылады:

- ✓ анықтамалықтарды қолдану, оқу, әдістемелік және анықтамалық әдебиеттерден анықтамаларды, формулалар және басқа да тұжырымдарды іздеу;
- ✓ әртүрлі өмірлік жағдайларда алгебралық білім, білік және графиктік дағдыларды қолдану;
- ✓ ақпаратты табу, талдау, өңдеу және жинақтау;
- ✓ математикалық формулаларды қолдану, дербес жағдайларды жалпылау негізінде шамалар арасындағы тәуелділіктің формулаларын өздігінен құрастыру;
- ✓ қоршаған орта мен саралас пәндердегі заңдылықтарды суреттеу және талдау үшін игерілген алгебралық түрлендірулер мен функционалды-графиктік

кескіндеуді қолдану;

✓ дәлелдемелі пайымдау жүргізу, талқылауға қатысу және логикалық негізделген қорытындылар жасау;

✓ математикалық мәтінмен жұмыс жасау (талдау, қажетті ақпаратты алу), математикалық терминология мен символдарды қолдана отырып, өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық және нақты түсіндіру;

✓ қажеттілігіне қарай анықтамалықтар мен қарапайым есептеу құрылғыларын пайдаланып практикаға бағытталған тапсырмаларды шешу;

✓ кестелер, диаграммалар, графиктер түрінде берілген шынайы сандық мәліметтерді, статистикалық сипаттағы ақпараттарды талдау;

✓ қолданбалы сипаттағы математикалық есептерді шешу құралы ретінде заманауи ақпараттық технологияларды қолдану.

Мұғалімдерге көмек ретінде «7-9-сыныптары оқушыларына арналған алгебрадан деңгейлік тапсырмалар» дидактикалық материалдар әзірленіп, Академия сайтында орналастырылған (www.nao.kz). 7-9-сынып оқушыларына арналған алгебрадан деңгейлік тапсырмалар осы сыныптардағы алгебра курсының негізгі тарауларын қамтиды. Тапсырмалар оқушылардың білімдерін жүйелеуге, жалпылау мен тексеруге арналған.

«Алгебра» пәні бойынша 7-9-сыныптардағы сағат саны аптасына 3 сағаттан, әрбір сыныпта оқу жылында 102 сағатты құрайды.

Геометрия

Негізгі мектептегі геометрия курсы – жаратылыстану-ғылыми пәндері мен формальді-логикалық теорияның ерекшеліктерін үйлестіретін оқу пәні.

7-9-сыныптарда геометрияны оқу барысында оқушылардың бойында жазықтықтағы геометриялық фигуралар туралы білімдері қалыптасып, тереңдетіледі және жүйеленеді, логикалық және бейнелік ойлауы дамиды. Оқушылардың геометриялық білім мен біліктер жүйесін басқа да жаратылыстану-ғылыми пәндерімен бірге кешенді түрде меңгеруі олардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыруға және қоршаған әлемді танып білуге мүмкіндік жасайды.

Пәнді оқытудың мақсаты: барлық оқушыларды одан әрі оқуға қажетті геометрия облысындағы математикалық дайындықтың базалық деңгейімен қамтамасыз ету; сабақтас пәндер мен жоғары сыныпта стереометрия курсына игеруге қажетті дайындық жүргізу; оқушылардың кеңістіктік түсініктерін, бейнелік ойлауды қалыптастыру және логикалық ойлауды дамыту; геометриялық салуларды орындау және оның дұрыстығын негіздей білу біліктігі мен дағдыларын қалыптастыру және дамыту; геометриялық білім мен математикалық іс-әрекет дағдылары негізінде практикалық қызмет дағдыларын қалыптастыру және дамыту; функционалдық сауаттылықты дамыту; графикалық сауаттылықты, эстетикалық талғамды дамыту.

Оқыту міндеттері: оқушылардың геометриялық фигуралар туралы түсініктерін, бір немесе бірнеше геометриялық фигуралар элементтерінің арасындағы сандық және сапалық қатыстарды қалыптастыру; дедукциялық ойлау (тура әдіс, қарсы ұйғару әдісі) дағдыларын қалыптастыру және дамыту;

қарапайым сызбаларды салу, өлшеу дағдыларын қалыптастыру; өздігінен білім алу дағдыларын қалыптастыру және дамыту; нақтылы объектіні бір немесе бірнеше геометриялық фигуралар түрінде беру біліктігін қалыптастыру және дамыту; жазық фигуралардың қасиеттері туралы теориялық білімдерін кеңейту және жүйелеу; есептеуге, дәлелдеуге және салуға арналған геометриялық есептерді шешу біліктігі мен дағдыларын қалыптастыру және дамыту; күрделілігі әртүрлі сызбалардағы геометриялық фигураларды тану, есептерді шешу кезінде қосымша салулар мен көмекші сызбаларды пайдалану біліктігі мен дағдыларын ұлғайту; жазықтықтағы түрлендірулер арқылы алынған жазық фигуралардың бейнелерін салу біліктігін қалыптастыру және дамыту; геометриялық есептерді алгебралық әдістермен шешу біліктігі мен дағдыларын қалыптастыру және дамыту; оқушылардың кеңістік және кеңістіктік фигуралар туралы түсініктерін қалыптастыру; оқушыларды кеңістіктік фигуралардың кескіндерімен және олардың элементтерімен таныстыру; геометриялық шамаларды табуға арналған практикалық есептерді құрастыру және шешу (қажет болған жағдайда анықтамалықтарды және техникалық құралдарды пайдаланып) біліктігін қалыптастыру және дамыту; жазық және кеңістіктік геометриялық фигуралардың қасиеттері туралы ғылыми ақпараттарды жинақтай, талдай, өңдей және пайдалана білу біліктігін қалыптастыру және дамыту.

7-сыныпта оқушылар геометриялық фигуралармен (нүкте, түзу, сәуле, кесінді, бұрыш, жазықтық, үшбұрыш, шеңбер), олардың қасиеттерімен; геометриялық қатынастармен (тиістілік, қиылысу, параллельдік, перпендикулярлық, теңдік); геометриялық шамалармен (кесіндінің ұзындығы, бұрыштың өлшемі) танысады. Оқушылар геометриялық фигуралар мен қатынастардың қасиеттерін оқып біледі, есептер шығарады, теоремаларды дәлелдейді, циркуль және сызғыштың көмегімен негізгі салуларды орындайды. Сызбаларды орындау дағдылары геометриялық түсініктерді қалыптастырумен қатар дамиды.

8-сыныпта оқушылардың жазықтықтағы геометриялық фигуралар туралы білімдері; геометриялық фигураларды салу және дедукциялық ойлау (тура әдіс, қарсы ұйғару әдісі) дағдылары; игерген қасиеттер мен формулаларды қолданып, геометриялық шамалардың (ұзындықтар, бұрыштар, аудандар) мәндерін есептеу біліктігі қалыптасады, тереңдетіледі және жүйеленеді. Оқушылар сүйір бұрыштың тригонометриялық функцияларымен және жазықтықтағы координаталар әдісімен танысады; тригонометриялық өрнектерді түрлендірудің алғашқы дағдыларын және геометриялық есептерді шешуде координаталар әдісін қолдану дағдыларын меңгереді.

9-сыныпта оқылатын материалдың теориялық маңыздылығының, дедукциялық рөлінің және қарастырылатын объектілердің абстракциялық дәрежесінің артуымен сипатталады. Оқушылардың білім қоры векторлық-координаталық әдіс және түрлендірулер (қозғалыс және ұқсастық) әдісі сияқты геометриялық фигуралардың қасиеттерін игерудің жаңа әдістерімен толықтырылады, сонымен қатар стереометрия элементтерімен танысады. Басқадай пәндермен пәнаралық байланыстар тереңдетіледі. Оқылған

фигуралардың қасиеттеріне, олардың арасындағы қатынастарға сүйеніп, қосымша салуларды, алгебралық және тригонометриялық аппаратты, симметрияны қолданып геометриялық және практикалық мазмұнды есептерді шешу біліктігі кеңейтіледі. Практикалық мазмұнды мысалдарды қарастыру оқушылардың қоршаған әлемдегі геометриялық формалар мен қатынастарды айыра білу және оларды геометрия тілімен суреттей білу біліктігін дамытады.

Геометрияны оқытудың әдістемелік ерекшелігі – планиметрия курсын оқытуда кеңістіктік денелерді пайдалану. 7-9-сыныптардағы геометрия курсында теорияны дедуктивті жолмен баяндауға көшу, геометрияны оқытудың алғашқы кезеңдерінен бастап (7-сыныптан), стереометрияны оқытуға дайындау жүзеге асырылады.

Мұғалімдерге көмек ретінде «Кеңістіктегі планиметрия есептері» оқу-әдістемелік құралы әзірленіп, Академияның сайтында орналастырылған (www.nao.kz). Оқу-әдістемелік құралы планиметрия мен стереометрия курстары мазмұнының сабақтастығын қамтамасыз етеді, көрсетілген бөлімдер бойынша материалдардың кіріктірілу механизмін суреттейді, стереометриялық ортадағы планиметриялық есептердің кешенін қамтиды. Бұл оқу-әдістемелік құрал оқушылардың геометриялық білімдері деңгейін көтеріп, кеңістіктік ойлауын дамытқысы келген мұғалімдерге арналады.

Математикалық сауаттылықты қалыптастыру мақсатында оқушыларға келесі іскерліктерді үйрету ұсынылады:

✓ анықтамалықтарды қолдану, оқу, әдістемелік және анықтамалық әдебиеттерден анықтамаларды, формулалар және басқа да тұжырымдарды іздеу;

✓ математикалық формулаларды қолдану, дербес жағдайларды жалпылау негізінде шамалар арасындағы тәуелділіктің формулаларын өздігінен құрастыру;

✓ индукциялық және дедукциялық ойлау тәсілдерін қолдану, геометриялық есептерді шешудің әртүрлі жолдарын көре білу;

✓ геометриялық шамаларды табуға байланысты (қажеттілігіне қарай анықтамалықтарды және техникалық құралдарды пайдаланып) практикалық есептерді құрастыра және шығара білу;

✓ математикалық мәтінмен жұмыс жасау (талдау, қажетті ақпаратты алу), математикалық терминология мен символдарды қолдана отырып, өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық және нақты түсіндіру;

✓ қолданбалы сипаттағы математикалық есептерді шешу, жазық және кеңістіктік фигуралардың қасиеттерін зерттеу құралы ретінде заманауи ақпараттық технологияларды қолдану.

«Геометрия» пәні бойынша 7, 8, 9-сыныптардағы сағат саны аптасына 2 сағаттан, әрбір сыныпта оқу жылында 68 сағатты құрайды.

Информатика

5-9-сыныптарда «Информатика» пәнін оқыту ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірде №115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламаларының негізінде жүзеге асырылады.

«Информатика» пәнін оқытуда абстракция, модельдеу және программалау жолдары арқылы ақпараттық технологиялар құралдарын пайдалана отырып оқу үдерісінде практикалық дағдыларын дамытуға көп уақыт беруді көздейді.

«Информатика» оқу пәнін меңгеруде жүзеге асатын **маңызды міндеттер**:

✓ информатика, алгоритмдеу, программалау, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, ақпараттық модельдеу салаларында теориялық білімді және практикалық білік пен дағдыны қалыптастыру;

✓ алгоритмдік, операциялық және сындарлы ойлау қабілеттерін, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар құралдары арқылы оқушылардың логикалық, математикалық, зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін дамыту;

✓ жеке, топтық және өздігінен жұмыс істеу біліктерін қалыптастыру;

✓ ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануда этикалық және құқықтық нормаларды сақтауда жауапкершілікпен қарауға, ақпараттық мәдениетке тәрбиелеу;

✓ өзіндік ізденіс пен түрлі ақпарат түрлерін терең талдау машығын игеру болып табылады.

Бұл қойылған міндеттер негізінде пәннің оқу бағдарламасында информатиканы оқытудың дидактикалық міндеттері айқын көрсетілген.

Әрбір сыныпта информатиканың бірінші сабағы, есептеуіш техника кабинетінде қауіпсіздік техниканың ережелерін және жұмыс орнын ұйымдастыруына қайталауға арналады. Интернет желісіндегі жұмыстармен байланысты практикалық тапсырмаларды орындау барысында Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес ақпараттармен бірге этикалық және құқықтық аспектілерге маңызды көңіл бөлінеді.

Информатика пәнінің әдістемелік ерекшелігі қарқынды дамып келе жатқан әлем шартында оқушылардың АКТ құзыреттіліктерін дамыту болып табылады. Пәнді оқыту ақпараттық сауаттылық деңгейді көтеруге, АКТ квалификациясы негіздерін білу және түсінуге, алгоритмдік және логикалық ойлау қабілеттеріне меңгеруге бағытталу керек.

Оқушылардың информатика пәніне деген қызығушылықтарын арттыру мақсатында жобалық іс-әрекеттер ұсынылады. Әр сыныптар бойынша жобалық іс-әрекетті оқытуға жеке сағаттар бөлінген. Жобалау технологияларын қолдану информатика пәні бойынша ғана оқу сапасын көтеріп қоймайды, пәнаралық байланысты жасайды. Жобалық іс-әрекеттерге тақырыптарды мұғалім өз қалауы бойынша өткен тараулардан алуына болады. Жобамен жұмыс істеу барысында оқушылар топтасып немесе жеке жұмыстарын жоспарлау, мақсат қою, қажетті ақпаратты іздеу, гипотезаны ұсыну және дәлелдеу, эксперименттер жүргізу, өз жобаларын қорғаулары тиіс.

«Информатика» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

5-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;

6-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;

7-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;

8-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;

9-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат.

«ЖАРАТЫЛЫСТАНУ» БІЛІМ САЛАСЫ

Ұзақ мерзімді «Қазақстан-2050» стратегиясының басты мақсаты тиімді экономика, мықты мемлекет негізінде экологиялық қауіп-қатер болдырмайтын және өз аумағының табиғатын сақтау мәселелерін шеше алатын салауатты азаматтық қоғам құру болып табылады. Ел Президенті анықтаған ғаламдық он сын-қатерінің бесеуі «Адам-қоғам-табиғат» арасындағы тепе-теңдікті сақтауға қатысты.

Ғылыми-жаратылыстану білім беру саласы оқушылардың бойында табиғат құбылыстары және заңдылықтары жайлы ұғым қалыптастырады; табиғатты танып-білудің ғылыми әдістерімен таныстырады. Ол адамға табиғаттың бір бөлігі ретінде тек табиғат әлемін түсінуге ғана емес, сонымен қатар бұл құбылмалы әлемде дүниетанымдық, мәдени және білікті тұлғаның қалыптасуына, жүйелі-құнды жеке тұлғалық тәрбие беруге бағытталған.

«Жаратылыстану» білім саласының пәндерін оқытудағы басты компоненттерінің бірі ғылыми-жаратылыстану сауаттылығы, яғни тұлғаның функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталуы тиіс. Халықаралық зерттеулердің нәтижелері бойынша қазақстандық мектеп оқушыларының ғылыми-жаратылыстану сауаттылығы деңгейінің төмендігі анықталды. Осыған байланысты «Жаратылыстану» білім саласы пәндерін оқыту барысында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру жұмысын күшейту қажет.

«Жаратылыстану» білім саласының мазмұны кіріктірілген, оның құрамына енгізілген пәндер: жаратылыстану, география, биология, химия, физика.

Негізгі орта білім деңгейінде географиялық білім қалыптастыру төмендегі пәндер бойынша жүзеге асырылады:

- 5-сыныпта – «Жаратылыстану» пәні;
- 6-9 сыныптарда – «География» пәні.

Жаратылыстану

«Жаратылыстану» оқу пәнінің мазмұны табиғатты ғылыми тұрғыдан танудың әдістерін ашады; Ғалам, Күн жүйесі, Жер ғаламшары, оның қозғалысы, пішіні, беткі қабаты, магниттік қасиеттері жайлы, атмосфера, гидросфера, литосфера және Жер ғаламшарындағы адам туралы түсінік береді; денелер мен заттар, олардың қасиеттері; Жердің тірі қабаты туралы; қоршаған орта және адамның ондағы орны туралы білім қалыптастырады.

Жаратылыстану курсының оқытудың **мақсаты** оқушылардың бойында ғылыми-жаратылыстану білімдерін, түсініктерін және саналы қоғамдастығы бар бірегей ғаламшар ретіндегі Жер туралы біртұтас көзқарастарын, табиғат пен қоғамның өзара жүйелі байланысын, жүйелі-кешенді ойлау мен функционалдық сауаттылықтарын дамытуды қалыптастыру болып табылады.

Оқытудың **міндеттері**: курс бастауыш мектепте алған білім, біліктілік және дағдының сабақтастығын әрі қарай жалғастырады, сонымен қатар Отанын, туған табиғатын сүйуге деген жоғары рухани ізгілікті, көптілділік және жеке тұлғаның жалпы мәдениеттілігін тәрбиелеуді жалғастырумен ұштастырылады; экологиялық білімді, денсаулыққа зиянсыз іс-әрекетті, табиғат

құбылыстарын жоғары деңгейде түсіндіре білу және өз іс-әрекетінің қорытындыларын алдын-ала болжауды жүзеге асыру дағдыларын қалыптастыру, табиғат ресурстарын қалпына келтіру, өзгерту, зерттеу барысында қолданылатын жаратылыстану ғылымдары әдістерімен оқушыларды таныстыру жалғастырылады; қоршаған ортаны танудың ғылыми жаратылыстану тәсілдерін пайдалану дағдылары (бақылау, өлшеулер, тәжірибелер, зерттеу жұмыстарының жоспарын жасау, нәтижелерді талдау және қорытындыларды тұжырымдау) дамытылады.

5-сыныптағы жаратылыстанымдық білім мазмұны келесі принциптер бойынша құрылған: оқытудың мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес келу; оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес болу; оқу пәні мазмұнының «Дүниетану» курсы мазмұнымен сабақтастығы; ғылыми-жаратылыстанымдық білім берудің практикалық-қолданбалы бағытын, функционалдық сауаттылықты және өлкетану аспектілерін жүзеге асыру.

Жаратылыстануды оқыту жалпы қажетті құралдар және арнайы аспаптармен, географиялық карталармен, атластармен, баспа құралдарымен, аудио және бейне материалдармен, басқа да техникалық оқыту құралдарымен арнайы жабдықталған сынып бөлмесінде жүзеге асырылады.

Қарастырылатын сұрақтардың алуан түрлілігіне және оқушылардың бойында табиғат, табиғи үдерістердің біртұтастығы жайлы көзқарасты қалыптастыру себебіне байланысты географиялық циклдің құрамына кіреді, өзінің мағынасы мен мазмұнына қарай кіріктірілген курс болып табылады.

Бақылаулар және практикалық жұмыстар мектептің оқу-тәжірибелік үлескісінде өткізіледі. Міндетті түрде бағаланатын (екі) практикалық жұмыс нөмірмен белгіленген.

5-сыныпта «Жаратылыстану» пәні бойынша сағат саны аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағатты құрайды.

География

Мектептің білім беру жүйесінде жас ұрпақты жан-жақты дамыту мен тәрбиелеуде, патриоттық сезімдер мен ұлттық сана, жалпы және географиялық мәдениет, қоршаған ортаға деген саналы қарым-қатынас қалыптастыруда, функционалды сауатты, шығармашыл тұлға тәрбиелеуде, Жер бетіндегі тіршілікті сақтауда, табиғат пен қоғам алдындағы жауапкершілікті сезінуде, қазіргі әлемде Қазақстанның орнын түсінуде және ел әлеуетін көтерудегі өз үлесін ұғынуда география пәні үлкен рөл атқарады.

Білім берудің негізгі орта деңгейінде *географияны оқытудың мақсаты* – оқушылардың бойында ғылыми жаратылыстану білімін, саналы бірлестігі бар ғажайып ғаламшар ретіндегі Жер туралы түсініктері пен көзқарастарын дамыту, табиғат, қоғам және экономиканың жүйелі байланысы туралы; қазіргі география ғылымы, оның жетістіктері мен адамзат алдында тұрған маңызды проблемаларды шешудегі рөлі туралы түсінік қалыптастыру; географиялық ойын қалыптастыру; Қазақстандағы және дүниежүзіндегі табиғи, әлеуметтік-экономикалық және экологиялық үдерістердің географиялық аспектілерін

анықтау үшін қажет табиғат дамуының заңдылықтары, халықтың және шаруашылықтың орналасуы, географиялық кеңістікте болып жатқан үдерістердің динамикасы мен аумақтық ерекшеліктері туралы кешенді элеуметтік-бағдарлы географиялық білім жүйесін қалыптастыру.

Оқыту мақсаттарына сәйкес «География» пәнін оқытудың келесі **міндеттері** анықталды: география ғылымы және Жер туралы серіктес ғылымдардың негізін меңгерту; планета табиғатының дамуы туралы ғылымкөзқарас дамыту; табиғат ресурстарын үнемді де тиімді пайдалануға және қоршаған ортаны қорғауға, табиғи және экологиялық жағдайды бағалау мен болжауға қажетті білім мен біліктілікті меңгерту; оқу еңбегіне қажетті біліктілік пен дағдыларды қалыптастыру, зерттеушілікке құштарлықты, зейін және байқағыштықты, логикалық ойлауды, есте сақтау қабілетін, сөз шеберлігін және көптілділікті, қиялдауды дамыту; географиялық, саяси, экономикалық, басқа да ғылыми және әдістемелік ақпаратты, карталарды, мерзімді баспасөз басылымдарын, ғаламторды, білім берудің цифрлық ресурстарын қолдана білу дағдыларын дамыту; өз өмірі және әрекеті барысында географиялық білімді тиімді пайдалана білуі үшін білім, дағды және шеберлікті меңгерту; жоғары отансүйгіштік сезімге, Қазақстан Республикасының Конституциясын сыйлауға тәрбиелеу, белсенді өмірлік көзқарас қалыптастыру.

География курсының құрылымы мен мазмұнын іріктеу барысында оқу материалын оқудағы бірізділік принципі және пәнаралық байланысты жалғастыру тәсілі негізге алынған, 6–9-сынып оқушыларының жас ерекшеліктері ескерілген, оқыту үдерісінің тұлғалық-бағдарлану тәсілі қарастырылған.

6-7-сыныптардағы «География» оқу пәнінің мазмұны оқушылардың бойында Жер туралы жалпы түсінік қалыптастыруға; жергілікті жерде, план, карта бойынша бағдарлау тәсілдерін; Жер қабықтары; жалпы географиялық заңдылықтар; материктер және мұхиттар табиғат кешендерінің қалыптасу тарихы мен географиялық ерекшеліктері туралы түсінік беруге бағытталған.

8-9-сыныптардағы «География» оқу пәні оқушыларды Қазақстанның физикалық және экономикалық-географиялық жағдайымен, елдің табиғи және шаруашылық ерекшеліктерімен, оның табиғи және экономикалық аймақтары, Қазақстан Республикасының сыртқы экономикалық байланыстары және Қазақстанның дүниежүзілік экономикадағы орны туралы білім қалыптастырады. «Ел шаруашылығы», «Тұрақты даму», «Даму стратегиясы», «Жасыл экономика» терминдерінің ғылыми-теориялық және практикалық мәнін зерделеу, сонымен қатар олардың аймақтық және жергілікті мәнін түсіну, Қазақстан Республикасы жаһандық геэкономикалық кеңістікте ұлттық «Мәңгілік ел» идеясын жүзеге асыру аясында тұрақты дамып келе жатқан ел туралы ғылыми негізделген көзқарасты қалыптастыру және дамыту маңызды болып табылады.

Пәнді оқытуда сыныптан тыс, экскурсиялық-экспедициялық жұмыстар ұйымдастыру, қолданбалы курстар өткізу және сабақ барысында өлкетану аспектісі қамтылуы қажет. Оқушылар картографиялық жұмыстар, далалық зерттеулер мен практикалық жұмыстар орындау, түрлі диаграммалар мен кестелер құрастыру, экономикалық, тарихи-географиялық нысандар мен оқиғаларды суреттеу, табиғи және экономикалық құбылыстар мен үдерістерді бақылау барысында алған білімдерін дамытады.

Сабақ барысында орындалатын практикалық жұмыстар, географиялық құбылыстарды бағалауға, болжауға, түсіндіруге, сипаттауға, анықтауға, сонымен қатар картамен, оның өлшеуіш ресурстарымен жұмыс істеуге бағытталған. Міндетті түрде бағаланатын практикалық жұмыстар нөмірмен белгіленген.

Ғылыми-жаратылыстану сауаттылығын қалыптастыру аясында сабақтарда практикалық бағытта ойлауды, география пәнінен алған білімді сабақта, сабақтан тыс және өмірлік түрлі жағдайларда қолдану біліктілігін қалыптастыратын тапсырмалар қолдану ұсынылады. Оқу тапсырмаларын әзірлеу барысында халықаралық PISA, TIMSS зерттеулерінің үлгі тапсырмалар жүйесіне сүйену қажет.

Бақылау түрлері: бақылау, өздік жұмыстары, тест тапсырмалары, ауызша сұрақ-жауап.

Ағымдық бақылау жұмыстарын жазбаша және ауызша түрде жүзеге асыруға болады. Ағымдық жазбаша бақылау жұмыстарын өздік жұмыс немесе тест тапсырмалары арқылы өткізуге болады.

Тақырыптық бақылау бағдарламаның жекелеген бөлімдері мен тақырыптарының негізгі сұрақтарын таңдау арқылы жазбаша түрде өткізуге болады.

Қорытынды бақылау жұмысын аралас сипаттағы жұмыстар немесе кешенді тестілеу арқылы өткізуге болады.

Оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылығын дамытуда мұғалімдерге көмек көрсету мақсатында Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы:

1) «PISA, TIMSS зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылықтарын дамыту» әдістемелік құралын әзірледі. Әдістемелік құралда PISA, TIMSS зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылығын дамыту бойынша әдістемелік ұсыныстар және оқушылардың білім жетістігін халықаралық зерттеуде қолданылған тапсырмаларының үлгілері қамтылған.

2) халықаралық зерттеу тапсырмаларын орындау бойынша әдістемелік ұсыныстар мен нұсқаулар: халықаралық зерттеу тапсырмаларын орындау бойынша практикум. Практикумда халықаралық зерттеу тапсырмаларының ерекшеліктері көрсетілген, тапсырмаларды орындау бойынша әдістемелік ұсыныстар мен нұсқаулар, сонымен қатар оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған тапсырмалардың нұсқалары берілген.

3) «PISA-2015 халықаралық зерттеулерге дайындықты әдістемелік және

ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету» әдістемелік жинағы. Жинақта *PISA* зерттеулері тапсырмаларының негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылығын дамытуға бағытталған тапсырма үлгілері берілген.

Аталған құралдар Академияның сайтында (www.nao.kz) орналастырылған.

«География» пәнінің сағат саны:

6-сыныпта – аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағатты;

7-сыныпта – аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағатты;

8-сыныпта – аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағатты;

9-сыныпта – аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағатты құрайды.

Биология

Ғылыми-жаратылыстану жүйесінде «Биология» әлемнің ғылыми-жаратылыстану сипатын қалыптастыруда, оның қоршаған ортадағы орнын адамның танып-білуінде, оның тұлғалық қасиеттері мен азаматтық көзқарасын қалыптастыруда түйінді рөл атқарады.

Биология пәнін **оқытудың мақсаты** – табиғат заңдылықтары мен адамның табиғатпен тиімді қарым-қатынасы туралы білім негіздерін қалыптастыру, оқушылардың функционалдық сауаттылығын және шығармалық қабілеттерін дамыту.

Осы мақсатқа қол жеткізу келесі **міндеттерді** шешу арқылы қамтамасыз етіледі:

✓ оқушылардың органикалық табиғатты оқып білуге деген танымдық қызығушылығын дамыту; органикалық әлемнің біртұтас бейнесі туралы түсінік қалыптастыру; оқушылардың тірі табиғат пен өмірлік құбылыстардың, себеп-салдар байланыстарының заңдылықтары туралы білімін жүйелі меңгеруі; оқушылардың биология аясындағы танымдық тәсілдерді меңгеруі;

✓ оқушылардың ғылыми-жаратылыстану жүйесіндегі басқа пәндердің мазмұнымен кіріктіру арқылы білімдерін қалыптастыру;

✓ оқушылардың функционалдық сауаттылығын, табиғатты үнемді пайдалану және қорғау, медицина, ауыл шаруашылығы, биотехнология аумағында еңбек ету дағдыларын қалыптастыру;

✓ зерттеу дағдыларын, шығармашылық қабілеттерін дамыту, сыни тұрғысынан ойлау, өздігінен іздену және ақпаратты терең талдау дағдыларын қалыптастыру;

✓ биологияның гуманистік рөлін, оның тұрақты дамудағы, жасыл экономиканы жүзеге асырудағы маңыздылығын, адамзаттың экологиялық, ауыл-шаруашылықтық, өндірістік, энергетикалық проблемаларын шешудегі рөлін ашып көрсету;

✓ тұлғаны табиғатты сүйеге тәрбиелеу, олардың патриоттық сезімдері мен азаматтық көзқарастарын қалыптастыру.

6-9-сыныптарда «Биология» пәнін оқыту орта мектептерге арналған оқу бағдарламасына сәйкес (ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген) жүргізілуі тиіс. Практикалық және лабораториялық жұмыстарға, функционалдық сауаттылық пен шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру мақсатында, әсіресе, ғылыми жобаларға ерекше көңіл бөлу қажет.

6-сыныпта биологияны оқудың ерекшелігі «Өсімдіктер» бөлімін оқып білу болып табылады. Оқу материалы «Өсімдіктер» дүниесінің маңызы және Жер бетіндегі өсімдіктер әлемінің көптүрлілігі, өсімдіктердің табиғаттағы және адам өміріндегі маңызы, олардың жасушалық құрылысы туралы түсініктер қалыптастыруға бағытталған. Оқушылар ауылшаруашылығы өсімдіктерінің көптүрлілігімен, олардың экологияға әсерімен, сонымен қатар өсімдіктердің жүйелеуімен және жер бетіндегі органикалық дүниенің көптүрлілігімен – вирустар, бактериялар, саңырауқұлақтар, қыналармен танысады. Оқу материалын игеру барысында өсімдіктерді зерттеу бойынша бақылау және практикалық, зертханалық жұмыстар жүргізу арқылы оқушылардың зияткерлік, шығармашылық қабілеттері дамиды.

Биологиялық танымдылықтың теориясын, заңдары мен заңдылықтарын, түсініктерін, ғылыми және логикалық әдістерін меңгерген, салауатты өмір салты, экожүйелер мен түрлердің көптүрлілігін қорғау, сақтау туралы білімдерін тиімді пайдалана білетін жеке тұлғаны дайындау және тәрбиелеуді жетілдіру көзделеді.

7-сыныпта биологияны оқудың ерекшелігі жануарлар дүниесін, жануарлардың көптүрлілігі, олардың Жер бетінде таралуы; жануарлардың құрылысы және жүйеленуі; табиғаттағы және адам өміріндегі жануарлардың маңызы оқылатын «Жануарлар» бөлімін оқып білу болып табылады. Оқушылар жабайы және үй жануарларын, олардың табиғаттағы өзара байланысын, жануарлардың табиғи бірлестіктердегі орны мен рөлін оқып біледі. Жануарлар тіршілігінің адамға тәуелділігін анықтайды. Жануарларға жағымсыз және жағымды қамқорлық жасаумен, жануарлар әлемін қорғаумен танысады. Қазақстан табиғатының ерекшеліктеріне сәйкес нақты жануар түрлеріне байланысты ақпарат қарастырылады. Оқушылар сонымен қатар өздерінің теориялық білімдерін практикада және зертханалық жұмыстар орындауда пайдалана алады.

8-сыныпта биологияны оқудың ерекшелігі «Адам және оның денсаулығы» бөлімін оқып білу болып табылады. Алдымен ұлпа жасушасының, мүшелер және мүшелер жүйесінің, тұтас организмнің құрылысы туралы білімдерді қамтитын жалпы мәселелер қарастырылады, одан кейін организм қызметінің жүйкелік және гуморальдық реттелуі оқылады. Адамның биологиясын барлық қырынан қарап зерттеу анатомия, морфология, физиология, адам гигиенасы, салыстырмалы цитология және гистология арқылы жүзеге асырылады.

Оқушылар қоршаған ортада және адамның тіршілігінде жүріп жатқан заңдылықтар мен процесстер (зат және энергия алмасу, онтогенез) туралы білімді меңгеру, күрделі емес тәжірибе-эксперименттік мәселелер шешу; салауатты өмір салты түсінігін меңгеру, оқыған материалына талдау жасап, жіктеп, кесте құрып, сызбанұсқалар құрастырып үйрену; ақпаратпен жұмыс істеудің түрлі тәсілдерін оқып үйрену, алғашқы медициналық көмек көрсету әдістерін игеру және адамның жасушасы, мүшелер және мүшелер жүйесі туралы білімдерін қалыптастыру.

9-сыныпта биологияны оқудың ерекшелігі «Жалпы биология негіздері» бөлімін оқып білу болып табылады. Биологияны оқытудың негізі – тірі

организмдердің жалпы құрылымдық ұстанымдарын меңгеру, «Жердегі тіршіліктің пайда болуы» туралы түсінік қалыптастыру; «эволюция ілімі, генетика және селекция негіздері, организмдер мен ортаның арақатынасы» туралы білім беру, сонымен қатар тірі организмдердің негізгі құрам бөліктері және қасиеттері туралы біліктіліктерін қалыптастыру, тірі организмдер жасушасының құрылысы мен қызметі, реттелуі және гомеостаз, көбейуі мен дамуы ұғымдары бойынша Жалпы биология білімдерін оқушылар меңгереді.

Биология пәнін оқыту арнайы кабинетте, оқу-көрнекілік құралдар мен жабдықтар, көрсетілімдік және зертханалық аспаптар, ғаламтор, техникалық оқыту құралдармен жабдықталған жағдайда жүзеге асырылады.

Білім берудің негізгі орта деңгейінде оқушылардың жеке дамуы жалғасады, игерген білімдерін табиғатты тиімді пайдалануға және табиғатты қорғауға медицина, ауыл шаруашылығы, биотехнология салаларында пайдалануы іске асырылады. Оқушылар тәжірибе жүзінде салауатты өмір салты және адам гигиенасы бойынша білімдерін пайдаланады; тіршіліктің мәнін ең жоғарғы құндылық ретінде түсінгенін көрсетеді.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мақсатында келесі бағыттағы жұмыстарды орындау ұсынылады:

- ✓ оқытуды оқу материалын дидактикалық материалдар мен мультимедиялық ресурстарды пайдаланып игеруге бағыттап ұйымдастыру;

- ✓ түрлі ақпарат көздерімен: қосымша оқу және анықтамалық әдебиеттермен, мәліметтердің электрондық базасымен өздігінен жұмыс істеп үйренуді дамыту;

- ✓ диаграммалар, сызбанұсқалар, талдап жинақталған қорытынды кестелер құрастырып, оқу материалын суреттеп, сипаттап, салыстырып, талдап үйренуді қалыптастыру;

- ✓ оқытуды өмірмен, биологиялық процестермен, экологиялық аспектілермен байланыстыру және салауатты өмір салтын сақтау;

- ✓ зертханалық тәжірибелерді, практикалық жұмыстарды және зерттеу жобаларын, шығармашылық тапсырмаларды өздігінен орындауды ұйымдастыру;

- ✓ оқыту процесінде аймақтық құрамдас бөліктерді пайдалану, жергілікті флора мен фаунаны сақтау;

- ✓ оқушылардың сөздік және терминологиялық қорын байыту үшін жүйелі жұмыстар жүргізу, қажетті дәлелдемелер жүргізу, қорытынды және жалпылама қорытынды жасау.

Сонымен қатар, оқушылардың ғылыми-жаратылыстану сауаттылығын дамыту аясында биологиялық білімді өмірлік тәжірибеде, оқу және оқудан тыс әртүрлі жағдаяттарда қолдана білу біліктілігін қалыптастыруға бағытталған практикалық тапсырмаларды сабақта пайдалану ұсынылады. Бұл тапсырмаларды әзірлеу және сабақта пайдалану барысында *PISA*, *TIMSS* халықаралық салыстырмалы зерттеулерінің тапсырмаларына сүйену қажет.

Осы тұрғыда мұғалімдерге көмекші ретінде «*PISA*, *TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылықтарын дамыту», «Халықаралық зерттеулер тапсырмаларын шығару

бойынша әдістемелік ұсыныстар және нұсқаулар: халықаралық зерттеулер тапсырмаларын шығару бойынша практикум», «PISA-2015 халықаралық зерттеуге дайындықты әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету» әдістемелік құралы әзірленіп, Академия сайтында орналастырылған (www.nao.kz). Әдістемелік құралда PISA, TIMSS зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылығын дамыту бойынша әдістемелік ұсыныстар берілген. Оқушылардың білім жетістіктерін зерттеуде қолданылған тапсырмалардың және олардың нұсқаларының үлгілері көрсетілген.

Ескерту. 6-9-сыныптарда зертханалық жұмыстар оқылатын тақырыппен бірге жұмыс дәптеріне орындалады. Оқушылардың зертханалық жұмысты орындауын бағалау мұғалімнің шешімі бойынша бағаланады және сынып журналына қойылады.

6-сыныптың оқу материалын оқып-үйрену үшін 2015 жылы басылып шыққан 6-сыныпқа арналған оқулықты пайдалану қажет.

7-сыныптың оқу материалын оқып-үйрену үшін бірінші жартыжылдықта 6-сыныпқа арналған 2011 жылғы оқулықтың «Жануарлар» бөлімін, екінші жартыжылдықта 7-сыныпқа арналған 2012 жылғы оқулықтың «Жануарлар» бөлімін пайдалану қажет.

Бұл биологиялық заңдылықтарды зерттеудің бұзылған бірізділігін, түсініктілігін түзетуге, бағдарламалық материалдың бірізді жоспарлануын ескере отырып қарапайым биологиялық ақиқаттылықтан күрделіге ауысуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар заманауи қоғамның ақпараттандырылған жағдайында пән мұғалімі қосымша материалдарды (қосымша эвристикалық әдебиеттерді, электрондық ресурстарды, арнайы әдебиеттерді, анықтамаларды және өзінің шығармашылығын) пайдалануы және оқушылардың пән бойынша ақпараттарды табу, өңдеу біліктерін қалыптастыруы қажет.

«Биология» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

6-сыныпта аптасына 2 сағат, барлығы 68 сағат;

7-сыныпта аптасына 2 сағат, барлығы 68 сағат;

8-сыныпта аптасына 2 сағат, барлығы 68 сағат;

9-сыныпта аптасына 2 сағат, барлығы 68 сағат.

Физика

«Физика» пәнін 7-9-сыныптарда **оқытудың мақсаты** – функционалдық сауаттылықты дамыту негізінде оқушылардың ғылыми дүниетаным негіздерін, танымдық қызығушылығын, сын тұрғысынан ойлауын, зияткерлік және шығармашылық қабілетін қалыптастыру.

Осы мақсатқа жету келесі **міндеттерді** шешу арқылы қамтамасыз етіледі:

✓ қазіргі заманғы әлемнің физикалық бейнесінің негізін беретін физикалық құбылыстар, ұғымдар, заңдылықтар және теориялық қорытынды туралы білімдерді, табиғаттың ғылыми таным әдістері туралы білімдерді, құбылыстарды бақылау, эксперименттік тапсырмаларды орындау, болжау және жобалауды жүзеге асыру біліктілігін меңгерту;

✓ физикалық экспериментті орындау дағдысын, зерттеушілік қабілетін, өмірлік тәжірибеде мәні бар есептерді шешу үшін игерген білім және білігін қолдану үдерісінде танымдық қызығушылығын, зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін дамыту;

✓ оқу және зерттеу жұмысына жауапкершілікпен қарау, қоршаған ортаны қорғау және табиғат құндылықтарын тиімді пайдалану, қоғам және адам өмірінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету;

✓ базалық білім негізінде экономикалық және саяси, әлеуметтік, мәдени қызметтерге ат салысу дағдысын тәрбиелеу.

«Физика» пәнін 7-9-сыныптарда оқытқанда Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламасындағы талаптардың ерекшеліктеріне, яғни оқушылардың өздік жұмыстары практикалық және жобалық жұмыстардың орындалуына назар аударылады. Функционалдық сауаттылықты жобалық және іздену, зерттеушілік іс-әрекетті ұйымдастыру арқылы қалыптастыру ұсынылады. Жобалық жұмыстарды орындау үшін оқушының зерттеу қызметін ұйымдастыруға арналған (7-8-сынып) жұмыс дәптерін (С.В. Ударцева, М. Ударцев дайындаған) пайдалану керек. Мұғалім өзі дайындап қарапайым физикалық құралдарды жасауға негізделген практикалық жұмыстарды қолдануына болады. Сонымен бірге теориялық мәліметтерді және білім алушылардың практикалық дағдысын қалыптастыруға уақытты тиімді бөлу маңызды.

7-9-сыныптарға арналған «Физика» пәнінің базалық оқу материалының мазмұны оқушылардың негізгі игерген білімдерін тәжірибеде көбірек қолдануға бағыттап және қазіргі қоғамда өмірлік жағдаяттарға бейімделуге негізделеді.

7- сыныптар үшін ұсынылатын жобалық жұмыстардың тақырыбы: «Қазіргі әлемдегі нанотехнология»; «Су құбыры»; «Су көлігі»; «Ауада ұшу»; «Ең қуатты машиналар»; «Тірі табиғаттағы қуат және жұмыс».

8-сыныптың оқу бағдарламасына енген жаңа тақырыптар: «Электр тогының жылулық әсері», «Электр тогының химиялық әсері», «Электр тогының магниттік әсері» В.М. Ударцева және С.В. Ударцевтың авторлығымен шыққан «Физика және астрономия» жұмыс дәптерін қолданып тереңірек қарастыруды ұсынамыз.

8-сыныптар үшін ұсынылатын жобалық жұмыстың тақырыбы: «Табиғаттағы және техникадағы жылу берілу»; «Жылу берудегі конвекцияның орны»; «Жылу құбылысының тірі организмдегі рөлі»; «Суық кездегі адам»; «Жылу қозғалтқыштарының энергетиканың дамуындағы рөлі»; «Жылу қозғалтқыштары және оның адам өміріндегі маңызы»; «Жылу машиналары және табиғатты қорғау»; «Жылу машиналарын пайдаланудағы экологиялық мәселелер»; «Айдағы, Марстағы, Шолпандағы термодинамикалық жағдайлар»; «Көз – оптикалық жүйе»; «Көздің көру кемістігі және олардың түзету әдістері»; «Оптикалық аспаптар».

9-сыныптар үшін жобалық жұмыстың тақырыбы: «К.Э. Циолковскийдің ғылыми еңбектерінің маңызы»; «Зымырандар»; «Ғарыш саласының қазіргі жетістігі»; «Күн мен жұлдыздардың энергиясы»; «Радиоактивті изотоптар»;

«Радиоактивті изотоптарды қолдану»; «радиоактивті сәулелерден қорғану».

7-9-сыныпта мұғалім физика кабинетіндегі оқу жабдықтары, құрылғылар және электрондық оқу құралдарының мүмкіндігіне қарай өзі практикалық және зертханалық жұмыстарды, физикалық практикумды таңдауға құқығы бар. Лабораториялық жұмыстар мен физикалық практикум жұмыстарын (зертханалық жұмыстарға арналған дәптерлерде) өткізу барысында сыныптың барлық оқушыларын бағалау міндетті болып табылады. Практикалық жұмыстар өткізу барысында (жұмыс дәптерлерінде) сыныптың барлық оқушыларын бағалау міндетті емес.

TIMSS, *PISA* халықаралық салыстырмалы зерттеуіне қатысатын Қазақстандық жалпы білім беретін мектеп оқушыларының ғылыми жаратылыстану сауаттылығының нәтижесін жақсарту және физика пәнінен білім сапасын арттыру мақсатында физика сабағында меңгерген білім, біліктілігін тәжірибеде және күнделікті өмірде пайдалана білуге негізделген практикаға бағдарланған тапсырмаларды пайдалану ұсынылады.

Бұл тапсырмаларды әзірлеу және қолдану кезінде *PISA*, *TIMSS* халықаралық салыстырмалы зерттеулердің тапсырмаларының жүйесіне негіздеу керек. Осы тұрғыда мұғалімдерге көмек ретінде «*PISA*, *TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылықтарын дамыту», «*PISA-2015* халықаралық зерттеуге дайындықты әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету» әдістемелік құралы әзірленіп, Академия сайтында орналастырылған (www.nao.kz). Бұл әдістемелік құралда *PISA*, *TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылығын дамыту бойынша әдістемелік ұсыныстар берілген. Оқушылардың білім жетістіктерін зерттеуде қолданылған тапсырмалардың үлгілері көрсетілген.

«Физика» пәнінен үй жұмысы – оқу үдерісінің қажетті элементтердің бірі. Дұрыс ұйымдастырылған жағдайда ол сабақ кезінде алынған білімді бекітуге және тереңдетуге ықпал етеді.

Үй жұмысын ұйымдастыруда төмендегілер ескерілуі қажет:

1) «Физика» пәнінен үй жұмысын тек оқулық параграфтарын жаттау мен есептерді орындау арқылы шектеуге болмайды. Шығармашылық, эксперименттік сипаттағы және проблемалық элементтері бар тапсырмаларды көбірек қолдану қажет;

2) үй жұмысына оқушыларды өз іс-әрекетінің нәтижелерін өздері талдауға бағыттайтын элементтерді қосу қажет;

3) мазмұны мен орындау формасы бойынша көптүрлілігімен ерекшеленетін үй жұмыстарын қолдану қажет;

4) үй жұмысының мазмұны мен көлемін анықтауда оқушылардың жас ерекшеліктеріне байланысты жекелей ерекшеліктерін ескеру қажет.

«Физика» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

7-сыныпта аптасына – 2 сағат, оқу жылында 68 сағат;

8-сыныпта аптасына – 2 сағат, оқу жылында 68 сағат;

9-сыныпта аптасына – 2 сағат, оқу жылында 68 сағат.

Химия

«Химия» оқу пәні ретінде оқушыларды күнделікті өмірге, өндірістік іс-әрекеттерге, білім алуды жалғастыруға, қоршаған ортада мінез-құлық ережелері тәртібін ұстауына қажетті химиялық білімдермен қаруландыруға міндетті.

Химиялық білім беруді жүзеге асыруда келесі қағидаларды пайдалану ескерілген:

✓ химиялық білім беруді ізгілендіру, экоцентрлік білім беруді, оның тәрбиелік және әлеуметтендіргіш әлеуетін күшейту;

✓ химиялық білім беру мазмұнының жаратылыстану ғылымының басқа пәндерімен мазмұндық тұтастығы және сабақтастығы;

✓ оқытудың ақпараттық-коммуникациялық технологияларын, мультимедиалық және сандық білім беру ресурстарын пайдалана отырып, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, функционалдық сауаттылығын және өздігінен білім алу дағдыларын дамыту;

✓ білім беруді саралау және даралау, бағдарлы оқыту жүйесінде оқушылардың өзіндік білім алу траекторияларын қалыптастыру;

✓ химиялық білім беру мазмұнының практикалық және қолданбалы бағыттылығын арттыру арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту;

✓ іргелі білімдердің ғылымилық, көрнекілік, қолжетімділік, жүйелілік дидактикалық қағидаларының практикалық-бейімделген және қолданбалы аспектісімен тиімді арақатынасын сақтау.

8-9-сыныптарда химияны оқытудың мақсаты қоршаған әлем туралы химиялық білім және ғылыми-жаратылыстану түсініктерінің біртұтас жүйесін қалыптастыру, химиялық технология саласында жүйелі-шығармашылықпен ойлауға және практикалық қабілетті, сондай-ақ қоршаған жанды және жансыз табиғатқа экологиялық-гуманистік көзқарасы бар функционалдық сауатты және шығармашыл тұлғаны дамыту болып табылады.

Оқыту міндеттері:

✓ әлемнің химиялық ғылыми-жаратылыстану сипатының түсініктері, заңдары туралы білімді меңгеру және олардың функцияларын (танымдық, кіріктірілген, түсіндірмелі, болжамдық) қолдану;

✓ заттардың құрамы, құрылысы, қасиеттері және қолданылуы арасындағы себеп-салдар байланыстарын оқушылардың түсінуі;

✓ химиялық терминологияны, химиялық элементтердің таңбаларын, заттардың формулаларын сауатты пайдалануды қалыптастыру;

✓ заттарды танудың химиялық әдістерін меңгеру;

✓ заттардың сандық және сапалық құрамын және қасиеттерін оқып-үйрену бойынша химиялық тәжірибелер жүргізу кезінде қауіпсіздік техникасының талаптарын сақтай отырып, әмбебап дағдылары мен зерттеушілік біліктерін дамыту;

✓ адамзаттың экологиялық, азық-түліктік, өндірістік, энергетикалық мәселелерін шешуде химияның гуманистік рөлі мен өскелең мәнін ашып көрсету;

✓ өмірлік және экологиялық мәселелерді шешу кезінде білім мен дағдыны

қолдану арқылы функционалдық қабілеттіліктерін дамыту;

✓ мультимедиалық сандық білім беру ресурстарын қолдануда коммуникативті-ақпараттық білік пен дағдыларын дамыту;

✓ бұдан былайғы оқу бағдарын жауаптылықпен таңдауында негізгі мектеп түлегінің оқу уәжі мен дайындығын қалыптастыру;

«Химия» пәні бойынша дамушы білім беру процесі оқушылардың қоршаған әлем туралы базалық ғылыми-жаратылыстану білімінің дамуын, қоғамның әлеуметтік-экономикалық жаңғыруындағы химиялық ғылым мен технологияның рөлін түсінуін және оқу мен практикалық іс-әрекетте химиялық білімді қолдану бойынша функционалдық сауаттылығын дамытуды, біртұтас экологиялық-гуманистік дүниетанымға тәрбиелеуді қамтамасыз етуге негізделген.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға, олардың өздігінен оқу-танымдық іс-әрекеттерін ұйымдастыруға, оқудағы және өмірдегі әр-түрлі жағдайларда алған білімдері мен меңгерген іс-әрекет тәсілдерін пайдалана білу дағдыларын дамытуға ерекше көңіл бөлінеді. Осыған байланысты зертханалық және практикалық жұмыстарды, химиялық эксперименттерді жүргізу, ғылыми жобаларды орындау оқушылардың жаңа білім алуларына, танымдық мәселелерді шешуде және практикалық дағдыларға ие болуда, химияны оқыту уәжін дамытуда кеңінен қолданылуы тиіс. Оқушылардың дербестігін, белсенділігін, ой өрісін және практикалық дағдыларын, олардың химияға қызығушылықтарын дамытатын оқытудың проблемалық-ізденушілік, интерактивтік, коммуникативтік, ойын әдістерін, жобалау әдістерін қолдану ұсынылады. Өздігінен орындалған оқушылардың жобаларын таныстыру, оқу жетістіктерін әрбір тоқсан аяғында бағалау түрі ретінде өткізіп тұру ұсынылады.

Химия пәнінен білім беру үрдісін ұйымдастыруда төмендегі әдістемелік амалдарды қолданған тиімді:

✓ оқытудың жүйелі-іс-әрекеттік, практикалық-бейімделген амалдары;

✓ химиялық эксперименттің, жобалау-зерттеушілік іс-әрекеттің рөлі мен алатын орнын күшейту;

✓ қазақстандық және аймақтық компоненттерді ұлғайту;

✓ оқыту-іс-әрекетінің репродуктивті формаларынан өзіндік, ізденушілік-зерттеушілік жұмыс түрлеріне, талдаушылық іс-әрекеттерге басымдықты аударуға, осыған байланысты оқушылардың бойында талдаушылық қабілеттерді, түйінді құзыреттіліктерді қалыптастыруға ерекше көңіл бөлу;

✓ оқытудың интерактивті түрлерін, заманауи ақпараттық-коммуникативтік технологияларды пайдалану.

Оқу үдерісі қышқылдар, сілтілер, органикалық заттар, жылыту құралдары, шыны, сонымен қатар химиялық реактивтер (сақтау топтары бойынша), зертханалық және тәжірибелік құралдар, баспа құралдары, мультимедиалық құралдар, электрондық оқулықтар және басқа да оқыту құралдарымен жұмыс істеуге арналған нұсқаулық үлестірмелердің, «Кабинет паспортының», «Қауіпсіздік техникасының ережелерінің», «Қауіпсіздік техникасының журналының» болуымен жабдықталған кабинетте жүзеге асырылады.

«Прекурсорлар тізбесіне» (калий перманганаты, күкірт және тұз қышқылдары және т.б.) енген заттарды қолдануға тыйым салу қажет.

Химия бойынша үйрету мақсатындағы жазбаша орындалатын жұмыс түрлеріне тапсырмалар, тестер, есептер, презентациялар, конспект- жоспарлар, тірек сызбалар, талдау және қорытындылау кестелері, зертханалық тәжірибелер, практикалық және бақылау жұмыстары жатады.

Оқытатын жұмыстардың түрлерін, мазмұнын және көлемін, сонымен қатар оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдарының тапсырмаларын оқу бағдарламасының негізінде және Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартының талаптарын есепке ала отырып мұғалім анықтайды.

Оқушыларда 3 дәптер болуы тиіс (сынып, үй жұмыстары және зертханалық тәжірибелерге арналған дәптер; практикалық жұмысқа арналған дәптер; бақылау жұмыстарына арналған дәптер).

Сынып журналына барлық демонстрациялар мен зертханалық тәжірибелер оқылатын тақырыппен бірге жазылады (Оттекті алу, №3 демонст., №4 зерт.т.) және мұғалім таңдауы бойынша оқушылардың жұмыстарын тексеріп, бағалайды. Практикалық жұмыстар (№_ пр. ж. «Тақырып») және бақылау жұмыстары (№_ бақылау жұмысы) барлық оқушылардың жұмыстарын толық бағалау арқылы журналға жазылады.

Практикалық және бақылау жұмыстарына арналған дәптерлер оқу жылы бойы сақталады және тиісті жұмыстарды орындау үшін оқушыларға беріліп отырады.

Бақылау жұмыстарын талдауды оқушылар бақылау жұмысынан кейін (сынып журналына жазылмайды) сабақта орындайды, сонымен қатар практикалық жұмыстарды талдау мұғалімнің қалауы бойынша және қажет болған жағдайда тиісті дәптерде оқыту жұмыстарынан кейін орындалады.

Білім алушылардың зерттеушілік мәдениеті мен танымдық-ойлау белсенділігін дамыту мақсатында белгілі бір бөлімді оқып-үйренуді аяқтағаннан кейін, шағын жобаларды қорғау, шығармашылық жұмыс байқауларын өткізу формасында дәстүрлі емес қорытынды сабақтарды іске асыру ұсынылады.

Зертханалық тәжірибелер мен демонстрацияларды орындау кезінде білімді қолданудың практикалық дағдыларын дамыту үшін видео-тәжірибелермен қоса мультимедиялық құралдарды қолдану ұсынылады

. 8, 9-сыныптардағы алғашқы химия сабағында сынып журналында тіркей отырып, «Техникалық қауіпсіздік ережесі бойынша кіріспе нұсқау беру» сабағы өткізіледі.

Типтік оқу жоспарының вариативтік компоненті арқылы қолданбалы курстар, факультатив сабақтары өткізу ұсынылады.

Сабақтан тыс жұмыстарды келесідей формалар арқылы ұсынуға болады:

- ✓ зерттеу жобаларын дайындау және қорғау;
- ✓ олимпиадалар, байқаулар, тақырыптық кештерді өткізу;
- ✓ он-лайн және қашықтықтан оқыту сабақтарын, олимпиадаларын, және байқауларын ұйымдастыру және қатысу;

✓ химиялық ғылым мен өндіріс нысандарына таным-жорықтар ұйымдастыру.

Сонымен қатар, оқушылардың ғылыми-жаратылыстану сауаттылығын дамыту аясында химиялық білімді өмірлік тәжірибеде, оқуда және оқудан тыс әртүрлі жағдайларда қолдана білу біліктілігін қалыптастыруға бағытталған практикалық тапсырмаларды сабақта пайдалану ұсынылады. Бұл тапсырмаларды әзірлеу және сабақта пайдалану барысында *PISA*, *TIMSS* халықаралық салыстырмалы зерттеулерінің тапсырмаларына сүйену қажет.

Осы тұрғыда мұғалімдерге көмекші ретінде «*PISA*, *TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылықтарын дамыту», «Халықаралық зерттеулер тапсырмаларын шығару бойынша әдістемелік ұсыныстар және нұсқаулар: халықаралық зерттеулер тапсырмаларын шығару бойынша практикум», «*PISA-2015* халықаралық зерттеуге дайындықты әдістемелік және ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету» әдістемелік құралы әзірленіп, Академия сайтында орналастырылған (www.nao.kz). Әдістемелік құралда *PISA*, *TIMSS* зерттеулерінің тапсырмалары негізінде оқушылардың ғылыми жаратылыстану сауаттылығын дамыту бойынша әдістемелік ұсыныстар берілген және оқушылардың білім жетістіктерін зерттеуде қолданылған тапсырмалардың және олардың нұсқаларының үлгілері көрсетілген.

«Химия» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

8-сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында барлығы 68 сағат;

9-сыныпта – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында барлығы 68 сағат.

«АДАМ ЖӘНЕ ҚОҒАМ» БІЛІМ САЛАСЫ

Қазақстан тарихы

«Қазақстан тарихы» пәнін оқытудың мақсаты – оқушылардың білімі мен дайындық деңгейін, жас ерекшеліктерін ескере отырып, Қазақстан тарихының ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі нақты тарихы бойынша білім беру.

Оқу пәнін оқытудың міндеттері, базалық мазмұны, оқушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптар Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген пәннің оқу бағдарламасында анықталған.

Пәнді оқытуда Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 шілдедегі №961 қаулысымен бекітілген Мемлекет басшысының «Қазақстанды әлеуметтік жаңғырту: жалпыға ортақ еңбек қоғамына қарай 20 қадам» атты мақаласында берілген тапсырмаларын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарының 27-тармағын басшылыққа алу керек.

«Қазақстан – 2050» қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» стратегиясының негізгі бағыттарын, Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Нұрлы жол – болашаққа бастар жол» атты 2014 жылғы 11 қарашадағы Жолдауын іске асыру және Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың ұлттық тарихты дамытудағы және тарихи сананы жаңғыртудағы рөлін айқындау және Қазақстан Республикасы

Білім және ғылым министрінің «Қазақстан тарихы» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламаларын, оқулықтар мен оқу-әдістемелік материалдарын жетілдіру туралы» 2014 жылғы 30 желтоқсандағы №554 бұйрығы мен «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 30 желтоқсандағы №554 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2015 жылғы 26 қаңтардағы №32 бұйрығын орындау мақсатында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген 5-9-сыныптарға арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасына өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

Оқу пәнінің базалық білім мазмұнына Елбасының 2014 жылғы 15 желтоқсандағы «Тәуелсіздік толғауы» атты сөйлеген сөзі, Қазақ хандығының 550 жылдығы, Ұлы Отан Соғысындағы Жеңістің 70 жылдығы, Қазақстан Республикасы Конституциясының 20 жылдығы, Қазақстан халқы Ассамблеясының 20 жылдығына орай материалдар қосылды.

Осыған орай, пәнді оқыту барысында «Ұлы Отан соғысы қаһармандарының естеліктеріндегі отты жылдар жаңғырығы», «Ата заң – болашақ кепілі», «Ұлт бірлігі және ұрпақтар сабақтастығы» тақырыптарына ерекше назар аудару керек.

«Қазақстан тарихы» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

5-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;

6-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат;

7-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат;

8-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат;

9-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат.

5-сынып. «Қазақстан тарихынан әңгімелер»

Пәнді оқытуда бастапқы кезең пропедевтикалық, яғни кіріспе курс маңызды рөл атқарады. Тарихқа кіріспе ретінде берілетін бұл курстың мазмұны оқушылардың жас ерекшеліктері мен психологиялық деңгейіне сәйкес болу керек.

Пропедевтикалық курстың негізгі міндеттері:

✓ оқушы бойында тарих туралы қарапайым ұғымдар мен түсініктерді қалыптастыру;

✓ Отан тарихына деген қызығушылықты ояту, отандық және әлемдік тарихтың маңызды оқиғаларымен және құбылыстарымен таныстыру;

✓ танымдық қызметтің қарапайым тәсілдерін игеру, тарихтың жүйелі курсы қабылдау мен игеруге оқушыларды дайындау.

Бұл кіріспе курста барлық материалды жүйелі түрде сипаттау талабы қойылмайды, алайда уақыттық және логикалық бірізділік сақталуға тиісті.

Тарихтың пропедевтикалық курсы оқыту процесінде оқиғалардың хронологиясын жасау, кезеңдестіру, тарихи оқиғалардың сабақтастығы мен ұзақтығын анықтау, әңгімеде қосымша материалдарды қолдану, салыстыру және ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтау біліктері қалыптасады.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 26 қаңтардағы №32 бұйрығын орындау мақсатында 5-9-сыныптарға арналған

«Қазақстан тарихы» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасының «Оқу пәнінің 5-сынып базалық білім мазмұны» бөліміне өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

6-сынып. «Ежелгі Қазақстан тарихы»

Негізгі орта білім деңгейінде тарихтың жүйелі курсы тарихи білім беру құрылымы мен мазмұнына сәйкес 6-сыныптан бастап оқытылады.

Ежелгі Қазақстан жеріндегі алғашқы адамдардың қоршаған ортасы, қола және ерте темір дәуіріндегі шаруашылықта, қоғамдық-мәдени өміріндегі өзгерістер, көшпелі мал шаруашылығының пайда болуы, ежелгі адамдардың антропологиялық бейнесі туралы түсініктер беріледі. Оқушылар бұл сыныпта тарихи таным негіздері, негізгі ұғымдар, категориялар, тарихи үдерістің заңдары туралы түсініктерімен танысады. Оқыту барысында тарихи мәтіннің қысқаша жоспарларын жасауы, басты мәселені анықтау және тарихи картадан ертедегі адамдар мекендеген аймақтарды, олардың қоныстанған орындарын көрсете білу дағдылары қалыптасады.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 26 қаңтардағы №32 бұйрығын орындау мақсатында 5-9-сыныптарға арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасының «Оқу пәнінің 6-сынып базалық білім мазмұны» бөліміне өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

7-сыныпта «Орта ғасырлардағы Қазақстан тарихы» бойынша орта ғасыр кезеңдерінің ерекшеліктері, түркі кезеңі, қазақ жері арқылы өтетін Ұлы Жібек жолының қалалық мәдениеттің дамуына әсері мен ортағасырлық Шығыстың ұлы ғұламалар тарихы, моңғол, жоңғар шапқыншылықтарының зардаптары, біртұтас қазақ мемлекетінің құрылуы мен оның дербес саяси бірлестікке, орталықтанған мемлекетке айналуы туралы білім алады. Мемлекеттердің құрылуы, олардың саяси, әлеуметтік-экономикалық даму ерекшеліктері туралы тақырыптарды қарастыруда ұқсас тарихи оқиғаларды салыстырып, айырмашылығын таба білу, орта ғасырлардағы қалалар мен сәулет өнері ескерткіштеріне сипаттама бере білу, көрнекті қайраткерлердің мемлекет қалыптастырудағы тарихтағы рөлін ашып көрсету біліктері мен дағдылары тереңдетіледі.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 26 қаңтардағы №32 бұйрығын орындау мақсатында 5-9-сыныптарға арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасының «Оқу пәнінің 7-сынып базалық білім мазмұны» бөліміне өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

8-сыныпта «Қазақстан тарихы» бойынша XVIII ғасырдағы Қазақстанның саяси, әлеуметтік-экономикалық дамуы, қазақ-жоңғар соғыстары, Қазақстанның Ресейге қосылуы және тәуелсіздік үшін күрес, отаршылдық саясатқа қарсы ұлт-азаттық қозғалыстар тарихы, XIX ғасырдағы әкімшілік реформалар, патша өкіметінің отарлау саясатының күшеюі, жұмысшылар қозғалысының басталуы, қоғамдық және саяси қайраткерлер қызметі, XX ғасырдың басындағы мәдени өмір туралы білім алады.

8-сыныпта оқушыларың саяси тарихтағы өзгерістерді талдауына, тарихи құбылыстар арасындағы себеп-салдарлық байланысты анықтауына, хронологиялық, синхронды кестелер жасауына, тұлғалар мен тарихи оқиғаларға өздігінен сипаттама бере алуына ерекше назар аударылады.

9-сыныптағы «Қазақстан тарихы» пәні бойынша оқушылар бірінші дүниежүзілік соғыс, 1916 жылғы ұлт-азаттық қозғалыс, 1917 жылғы ақпан, қазан төңкерістерінің қоғамдық өмірге әкелген өзгерістері, саяси партиялардың құрылуы, Ұлттық Алашорда үкіметінің қызметі, Қазақ Кеңес мемлекетінің құрылуы, азамат соғысының негізгі оқиғалары, Ұлы Отан соғысы жылдарындағы Қазақстан, ағарту ісі мен ғылымның дамуы, «қайта құру» мен тәуелсіздік жылдарындағы Қазақстан туралы жүйелі білім беріледі.

Мемлекет басшысының «Қазақстанды әлеуметтік жаңғырту: жалпыға ортақ еңбек қоғамына қарай 20 қадам» атты мақаласында берілген тапсырмаларын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарының 27-тармағын орындау мақсатында 9-сынып оқу бағдарламасы мазмұнында келесідей тақырыптарды оқыту жүзеге асырылады. Қазақстанның әлемдік қауымдастыққа енуі; Қазақстан Республикасын халықаралық аренада тануы; Қазақстан Республикасының сыртқы саясатындағы негізгі басым бағыттары; саясаттағы көп векторлық және стратегиялық одақтастық; Қазақстан және халықаралық ұйымдар және т.б.

Мәтін мазмұны қазақстандық қоғамның негізгі құндылықтарына-«Мәңгілік Ел» патриоттық актіге бағытталуы керек.

Осы сыныпта оқушыларда тарихи ақпараттарды жүйелеп іздеу, зерттеушілік, тарихи деректердің түрлерімен кешенді жұмыс жасау дағдылары қалыптасады. Тарих сабағында оқушыларды ойландыратын және өздігінен жұмыс жүргізуге ынталандыратын оқыту әдіс-тәсілдерін қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Оқушылардың өзара мағлұмат алмасу белсенділігін арттыруға, зерттеліп отырған тақырыпқа ғылыми дұрыс бағыт ұстануына, шығармашылық қабілетін дамытуға бағытталған интерактивті әдістер, жаңа педагогикалық технологиялармен қатар, тарихи анықтамалық, тапсырмалар жинағы, ғаламтор материалдары, мультимедиялық құралдар, электронды оқулықтарды кеңінен қолдану тиімді.

Тарихи білімді зерделеу кезінде оқушылар шығармашылық жұмыстарды жазуға үйренеді (жобалар, рефераттар, эссе). Пәннің негізгі мазмұнына: тапсырмалар мен қызмет түрлерін таңдау; пән міндеттерін шешу стратегиясын жасауға ықпал ету; оқушылардың зерттеулері мен зерттеу тәсілдеріне негізделген белсенді оқытуды қолдау; оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамыту, дағдыларды дамыту үшін жағдай жасау қосылатын болады.

Дүниежүзі тарихы

«Дүниежүзі тарихы» пәнін **оқытудың мақсаты**: оқушыларды ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі адамзат тарихындағы маңызды тарихи оқиғалармен таныстыра отырып, жүйелі білім негіздерін қалыптастыру.

Оқу пәнін оқытудың **міндеттері**, базалық мазмұны, оқушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптар Қазақстан Республикасы Білім және

ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген пәннің оқу бағдарламасында анықталған.

«Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

6-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;

7-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;

8-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;

9-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағатты құрайды.

Деректер мен материалдарды таңдау кезінде, оқиғаларды, тарихи үрдістерді сипаттауда, ғылыми ұғымдарды қолдануда жас ерекшеліктері мен оқушылардың дайындық деңгейі ескеріледі. 6-9 – сыныптарда тарих білімінің мазмұнын құрайтын адамзат қоғамының даму тарихы бойынша білімді толық игеруге мүмкіндік береді. «Дүниежүзі тарихы» пәні пәнаралық байланыстар (математикалық сауаттылық, жаратылыстану ғылыми сауаттылығы) оқушыларға ақпаратты зерттеу мен талдауға, сабақ материалдарын игеру үшін мұғалімнің сол және басқа да міндеттерді өздігінен шешімін іздеуіне мүмкіндік береді. Алған білімін оқушылар өз бетінше және шығармашылықпен практикада қолдана алады (эссе жазу, шығармашылық жұмыс, рефераттар, жобалар және т.б.).

6-сынып. «Ежелгі дүние тарихы»

Мектепте тарихтың жүйелі курсы тарихи білім беру құрылымы мен мазмұнына сәйкес 6-сыныптағы «Ежелгі дүние тарихы» курсынан басталады. Ежелгі мемлекеттердің тарихымен танысу барысында оқушылар табиғаттың адам өміріне ықпалы, оттың маңызы, мемлекеттердің пайда болу алғышарттары, алғашқы діни түсініктер туралы білім алу арқылы ұқсас тарихи оқиғаларды салыстыру, сипаттама бере білу, тарихи картаны оқи білу дағдылары қалыптасады.

7-сыныптағы «Орта ғасырлар тарихы» бойынша орта ғасырлық кезеңдердің ерекшеліктері, ерте ортағасырлық мемлекеттердің пайда болуы, феодалдық құрылыстың белгілері, орталықтанған мемлекеттер, Еуропада білім мен ғылымның дамуы туралы оқытқанда тарихи білім аясын кеңейту қарастырылады. Бұл сыныпта ортағасырлық тарихи ұғымдар мен оқиғаларды талдауға ерекше назар аударылады.

8-сыныптағы «Дүниежүзі тарихы» бойынша оқушылар аграрлық өркениеттен индустриалдық өркениетке өту кезеңдерімен, өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығында капиталистік қатынастардың дамуымен, буржуазиялық революциялар тарихымен танысады. Бұл оқушылардың жаңа замандағы тарихи оқиғалар мен үдерістердің мәнін анықтауына, халықтың өткені мен бүгінін салыстырып, ой елегінен өткізе алуына және тарихи мұраларды пайдалана алуына көмектеседі.

9-сыныпта «Қазіргі дүниежүзі тарихын» оқыту барысында Еуропа және Америка, Азия және Африка елдерінің 1914-1918 жылдардағы бірінші дүниежүзілік соғыстан бастап бүгінгі күнге дейінгі саяси, әлеуметтік-экономикалық және рухани-мәдени даму жолдары туралы нақты білім беріледі. Бұл сыныпта осы кезең тарихындағы маңызды оқиғалардағы жеке жетекшілердің, көрнекті тұлғалардың және халық бұқарасының мақсаты мен

орнын айқындау оқушылардың өздігінен ақпарат іздеу дағдыларын жетілдіреді.

Мектепте тарихты оқыту әдістемелік тәсілдердің көп түрлілігі негізінде іске асырылады. Педагогтің *басты міндеті* - оқушылардың өздігінен жұмыс жасауын ұйымдастыру. Оқушылардың өзіндік жұмысы ұжымдық жұмыс түрінде, брэйнсторлинг, рөлдік ойындар, дебат, жоба қорғау, портфолио, коллоквиум, сөздік пинг-понгтар, жазба жұмыстар (эссе, шығармалар, реферат және т.б.) ұйымдастырылады. Тапсырмалар жиынтығы оқушылардың қажетті білім деңгейін, білік пен дағдыларды игеруге мүмкіншілік береді. Мысалы, хронологиялық тапсырмалар – оқушылардың оқиғалар сабақтастығы мен уақыт шеңберін анықтау, уақыттың әртүрлі категорияларын ажырату қабілеттерін, «тарихи география» тапсырма- карталарды қолдана білу, тарихи кеңістік туралы түсініктерінің қалыптасуын тексереді, «Тарихи тұлғалар» тапсырмалары Отан тарихындағы тұлғалар туралы білімін анықтайды. Пәнді оқытуда оқушының тарихи танымын, шығармашылық ойлауын дамытуға оң ықпал ететін оқыту әдіс-тәсілдері таңдап алынуы қажет.

Үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен «Алғашқы діни түсініктер», «Жазудың пайда болуы», «Әлемнің ежелгі дүниедегі жеті кереметі», «Саяхатшылар естелігінен» және т.б. тақырыптағы таңдау бойынша курстарын оқыту ұсынылады.

Адам. Қоғам. Құқық.

Пәнді *оқытудың мақсаты* – қоршаған ортада болып жатқан үдерістер мен құбылыстардың, оларды реттеп отыратын заңдардың өзара байланысы, адам мен қоғам дамуы үдерісі туралы ғылыми білімді жүйелендіру. Азаматтық позицияны, жоғары адамгершілік қасиеттер мен отанға деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу.

«Адам. Қоғам. Құқық» пәнін оқытудың міндеттері, базалық мазмұны, оқушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптар Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген пәннің оқу бағдарламасында анықталған.

«Адам. Қоғам. Құқық» пәнін оқыту барысында Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 шілдедегі №961 қаулысымен бекітілген Елбасының «Қазақстанды әлеуметтік жаңғырту бағытындағы «Жалпыға ортақ Еңбек қоғамына қарай 20 қадам» мақаласында берілген тапсырмаларды іске асыру бойынша іс-шаралар жоспарындағы 28-тармағын басшылыққа алу қажет.

Білім алушылардың қазақстандық құқық жүйесі туралы тұтастай түсінігін қалыптастыру, құқықтық білімін өмірлік жағдаяттарда және болашақ кәсіби қызметтерінде тиімді қолдануды күшейту керек. Аталған пәнді оқыту кезінде оқушылар тез өзгеретін әлем жағдайында барлық нақты жағдаяттар проблемасын шешу дағдыларын игеретін болады, онда қызметтің жаңа салалары мен жаңа жағдаяттар пайда болады. «Адам. Қоғам. Құқық» пәнін оқыту үрдісінде сыни тұрғыдан ойлау, зерттеу, қарым-қатынас жасау мен *IT*-технологияларды қолдану дағдылары дамитын болады. Мәтін мазмұны коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруға, басқа адамдармен қарым-қатынас жасай алып, топта диалог жүргізуге бағытталу керек.

«Адам. Қоғам. Құқық» пәнінің мазмұнын іріктеу іс-әрекеттік, тұлғалық-бағдарлы және құзыреттілік тәсілдерге негізделген. «Адам. Қоғам. Құқық» пәнінің мазмұны жалпы адамзаттық құндылықтарға, демократизм принциптеріне, гуманизм мен ғылымилыққа негізделген. Бұл пәнді оқытуда оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру, оқыту үдерісінің әдістемесі мен ұйымдастырылуын анықтайтын әдіснамалық принциптерге сүйену қажет.

Оқу пәнінің негізгі ерекшелігі – аталған пәннің алдыңғы сыныптарда оқытылған басқа да қоғамдық – гуманитарлық пәндермен тығыз байланысы болып табылады. «Адам. Қоғам. Құқық» пәні шеңберінде бұрын алынған білімге жүйелеу мен жалпылау жасалады.

Оқушылардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттің деңгейін қалыптастыру мен «Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 26 желтоқсандағы №986 Жарлығын орындау мақсатында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген «Адам. Қоғам. Құқық» пәнінің типтік оқу бағдарламасына өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

«Оқу пәнінің базалық мазмұны» бөліміне жан жақты ашуды қажет ететін келесі ұғымдар енгізілді:

- ✓ сатылмайтындық;
- ✓ жемқорлыққа қарсы заңнама;
- ✓ жемқорлық құқық бұзушылық үшін әкімшілік жауапкершілік;
- ✓ жемқорлық құқық бұзушылық үшін қылмыстық жауапкершілік.

Өзгертулер енгізілгеніне байланысты оқушылар оқуды аяқтағанда білуі және меңгеруі тиіс:

- ✓ кәсіби этика ұстанымдарын;
- ✓ жемқорлыққа қарсы нормаларды;
- ✓ жемқорлыққа қарсы құбылыстарға қарсы тұру тәсілдерін.

Осыған орай, пәнді оқыту барысында тұлғаны қазақстандық патриотизм және сыбайлас жемқорлықты қабылдамау рухында тәрбиелеу, сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет деңгейін қалыптастыруға ерекше назар аудару керек.

Пән бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

9-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағатты құрайды.

Өзін-өзі тану

«Өзін-өзі тану» пәнін оқытудың негізгі мақсат-мүдделері:

- ✓ адамның өзіндік бейімділіктерін ашу және оның темпераментін, мінез-құлқын, қабілеттерін ескере отырып, оны жеке тұлға ретінде, іс-әрекет субъектісі әрі жеке дара субъект ретінде дамыту;
- ✓ оқушылардың өзіне, қоршаған ортаға және бүкіл адамзатқа деген қарым-қатынасын айқындайтын адамгершілік мінез-құлықтарының, әлеуметтік маңызы бар бағдарларының негізін қалыптастыру;
- ✓ қоғамға қызмет етуге бағытталған мәселелерді шешуде жеке тұлға құндылықтарын, алған білімдерін іс жүзінде шығармашылықпен қолдану

дағдыларын қалыптастыру.

Оқытудың міндеттері:

- ✓ өзінің өмірлік айқындамасын анықтау;
- ✓ түрлі мәселелерді адамгершілік қағидаларға сәйкес сындарлы түрде шешу;
- ✓ өзіне, адамдарға және қоршаған әлемге ізгілікті қарым-қатынас жасау;
- ✓ адамдарға көмек көрсету, туыстарына және жақындарына мейірімді, қамқор болу;
- ✓ өзімен-өзі үндестікте өмір сүру, ойы, сөзі және іс-әрекеттерінде шынайы болу;
- ✓ жасампаздық пен белсенділік, азаматтылық және елжандылық таныту;
- ✓ өз ойын, сөзі мен ісін адамгершілік тұрғысынан таңдауға дайын болу және оған жауапты болу;
- ✓ қоғамға қызмет ету дағдыларын іс жүзінде дамыту.

«Өзін-өзі тану» бойынша оқу үдерісін ұйымдастырудағы маңызды мәселе «Тыныштық сәті», «Өзіммен өзім», «Сергіту сәті», «Достар, ән салайық» сияқты әдістемелік тәсілдер арқылы сабақтарда салауатты орта құру болып табылады.

«Өзін-өзі тану» пәні бойынша білім беру үдерісі арнайы жабдықталған кабинетте жүзеге асырылады және қажетті оқу жабдықтарымен, сондай-ақ оқу-көрнекілік құралдарымен жабдыкталуы қамтамасыз етіледі.

Пән бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

- 5-сыныпта – барлығы 34 сағат, аптасына 1 сағат;
- 6-сыныпта – барлығы 34 сағат, аптасына 1 сағат;
- 7-сыныпта – барлығы 34 сағат, аптасына 1 сағат;
- 8-сыныпта – барлығы 34 сағат, аптасына 1 сағат;
- 9-сыныпта – барлығы 34 сағат, аптасына 1 сағат.

«Зайырлылық және дінтану негіздері» курсы

«Жалпы білім беретін ұйымдар үшін жалпы білім берудің, таңдау курстары мен факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрінің 2014 жылғы 15 шілдедегі №281 бұйрығына сәйкес 2016-2017 оқу жылынан бастап оқу үдерісіне «Дінтану негіздері» факультативтік курсының орнына «Зайырлылық және дінтану негіздері» факультативтік курсы енгізіледі.

Қазақстан Республикасының білім беру ұйымдарын жаңа оқу курсын енгізуге дайындау мақсатында және «Негізгі орта білім деңгейіндегі 9-сыныпқа арналған «Зайырлылық және дінтану негіздері» курсының оқулықтарын сынақтан өткізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрінің 2015 жылғы 9 шілдедегі №448 бұйрығына сәйкес 2015 жылғы 1 қыркүйектен бастап республиканың 4 облысындағы (Атырау, Шығыс Қазақстан, Қарағанды, Оңтүстік Қазақстан облыстары) 8 мектепте «Зайырлылық және дінтану негіздері» курсының оқу бағдарламасы мен

оқулықтарын сынақтан өткізу басталады. Оқу бағдарламасы мен оқулықтарды сынақтан өткізу жөніндегі мектептердің тізімі қоса берілген (4-қосымша).

9-сыныпта үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен «Зайырлылық және дінтану негіздері» факультативтік курсы міндетті түрде оқыту үшін аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат бөлінеді. Курсты біліктілікті жетілдіру курсынан өткен тарих пәнінің мұғалімдері жүргізеді.

«Зайырлылық және дінтану негіздері» факультативтік курсының мәні және маңызы оның қазіргі қоғамдағы қажеттілігімен және тұрақтылықтың тұғырнамасы ретіндегі өзектілігімен, қоғам тарихы, мәдениеті мен рухани құндылықтық бастауларына әсерімен анықталады. Курс орта білім жүйесіндегі қоғамтану және әлеуметтік-гуманитарлық білім алудың құрамдас бөлігі болып табылады.

Факультативтік курсты оқытудың мақсаты:

✓ оқушыларды «зайырлылық» ұстанымын құндылық, яғни мемлекет баяндылығының басты тұғыры ретінде қабылдауға, дінді зайырлы таным аясында тануға үйрету;

✓ діни сенім бостандығы, әлемдік және дәстүрлі діндердің, жаңа діни қозғалыстардың тарихы мен қазіргі жай-күйі, теріс пиғылды діни ағымдар мен тыйым салынған діни ұйымдар туралы жан-жақты білімін қалыптастыру;

✓ оқушыларды экстремизм, терроризм және діни радикализм идеологияларын қабылдамауға үйрету, рухани-адамгершілік құндылықтар негізінде толеранттылық қасиетке тәрбиелеу және олардың гуманистік дүниетанымын қалыптастыру.

Факультативтік курсты оқытудың міндеттері:

1) оқушыларға діннің мәні, тарихы және оның қазіргі қоғамдағы рөлі жөнінде жүйелі мәлімет беру;

2) зайырлылық ұстанымдарын мемлекеттілік пен тәуелсіздіктің негізі ретінде таныта отырып, осы бағыттағы білімін қалыптастыру;

3) зайырлылық тұрғысынан діни сана, діни сенім, діни таным және діни тәжірибе негіздерін салыстыра білуді үйрету;

4) діннің дүниетанымдық, мәдениеттанымдық және адамгершілік мәнін түсіндіру;

5) оқушыларды діни сенім бостандығын құрметтеуге, толеранттылыққа баулу арқылы қазіргі қоғамдағы діни ағымдарға зайырлылық ұстанымы негізінде баға бере алатын дағды қалыптастыру;

6) Қазақстандағы этносаралық, конфессияаралық келісімді зайырлылық ұстанымдарының нәтижесі ретінде таныта отырып, оқушылардың бойында азаматтық мінез бен жауапкершілік қасиетті тәрбиелеу;

7) экстремизм, терроризм, діни радикализм секілді жаһандық жағымсыз құбылыстардың теріс идеологияларының ұлттық қауіпсіздікке, зайырлылық ұстанымдарына, қоғам тұрақтылығына төндіретін қауіп-қатерін түсіндіре отырып, зайырлы мемлекет қағидаттарына құрмет сезімін тәрбиелеу;

8) оқушылардың бойында діни әдебиеттер, электрондық ресурстар және бұқаралық ақпарат құралдары материалдарын салыстыра білу және сыни тұрғыда сараптау мәдениеті мен қабілеттерін қалыптастыру;

9) құқықтық сауаттылықтың қоғам өміріндегі маңызын түсіндіре отырып, осы тұрғыдағы білімін арттыруға, Қазақстан азаматтарының құқықтары мен еркіндіктерін сыйлауға тәрбиелеу.

Бағдарламада ұсынылған материалды игеру барысында «Қазақстан тарихы», «Дүниежүзі тарихы», «Адам. Қоғам. Құқық», «Қазақ әдебиеті», «География» сияқты пәндермен және «Абайтану» курсымен пәнаралық байланыс пен сабақтастықты орнату қарастырылған.

«Зайырлылық және дінтану негіздері» курсының мазмұнында дін тарихын оқытуға көп уақыт жіберудің қажеттілігі жоқ, одан оқушылар сапалы, жасампаз мәнділігі бар білім алмайды.

Бағдарламада діни нанымдар мен діндердің пайда болуы, нығаюы және дамуы бойынша тарихи шолумен қатар: Зайырлы мемлекет және дін, зайырлық этикасы негіздері, адамның рухани өмірі мен қоғамдағы діннің рөлі, діни бірлестіктер мен ағымдар, жаңа діни ағымдар мен дәстүрлі діни жүйелердің танымдық, психологиялық, тұрмыстық деңгейдегі қарама-қайшылықтар диллемасы тақырыптары қамтылған.

Білім алушылардың жоғары рухани-адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда Әл-Фараби, Қожа Ахмет Иассауи, Абай, Ыбырай, Шәкәрім сияқты көрнекті ағартушылар мен ойшылдардың мәдени және рухани мұраларын оқыту айрықша маңызға ие.

Деструктивті ағымдардың, тыйым салынған діни ұйымдардың белгілерін танып білуіне, діни экстремизм мен терроризмнің ұлттың қауіпсіздігі үшін қатерлі екендігін оқушылардың ұғынуына айрықша назар аудару керек.

«Қазақстан-дінаралық бейбітшілік пен келісім елі», «Зайырлылық-мемлекеттік жүйе мен ұлттық қауіпсіздіктің іргетасы» тақырыптары курстың басты желілерінің бірі болуы тиіс.

Курстың мазмұнында оқушылардың өзіндік зерттеу әрекеттерін ұйымдастыратын шығармашылық жобалар қарастырылған. Курстың мазмұнын жүйелі және толық игерген жағдайда оқушылар өмірге қажетті Қазақстан аумағындағы діндер мен діни бірлестіктердің мақсаты мен ерекшеліктері, Қазақстан Республикасының дінге қатысты саясатының мақсаты мен мәнін түсінетіндей мағлұматтар мен білім алады.

Осылайша, жүйелі түрде игерілген білім оқушыға Қазақстан Республикасының толыққанды азаматы ретінде рухани толысуға, өз халқының рухани мәдениетін деструктивтік, радикалды діни бірлестіктердің зиянды әрекетінен сақтау және қорғау мүмкіндіктерін қалыптастыруға мүмкіндік алады, екінші жағынан, адамның қандай дінге жататынын анықтау, діни сана-сезім, басқа діндерге көзқарас және ізгілікті қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырады.

Оқушылар бойында өз халқының рухани құндылықтарына құрмет сезімі қалыптасуы тиісті, олар гуманистік дүниетанымға, жалпыадамзаттық құндылықтарға және толеранттыққа қайшы келетін ұстанымдар туралы ұғымдарды білуі тиіс.

Курстың құрамы мен мазмұны оның бағдарламасына орай оқу үдерісін ұйымдастыру кезінде сақталатын төмендегідей дидактикалық ұстанымдарға

сәйкес келуі тиіс:

- ✓ ғылыми негізділік және қолжетімділік;
- ✓ жүйелілік және сабақтастық;
- ✓ көрнекілік және абстарктілік;
- ✓ саналы танымдық белсенділік;
- ✓ білімнің тиянақтылығы;
- ✓ пәнаралық және пәнішілік байланыс;
- ✓ табиғи сәйкестік;
- ✓ проблемалық;
- ✓ саралау және даралау;
- ✓ тапсырмалардың әр деңгейлігі.

Оқу үдерісін ұйымдастыруға әдістемелік нұсқаулық

«Зайырлылық және дінтану негіздері» факультативтік курсының оқу үдерістерін ұйымдастыру барысында пікірталас, дөңгелек үстел, шағын жиналыс, топпен талқылау, шағын жобаларды қорғау және т.б. формаларын қолдану тиімді.

Жобаларды жеке және ұжыммен орындай алады. Олардың саны келесі бағыттарды қамту және алған білімдерін бекіту үшін жеткілікті болуы керек:

✓ дін мәселелері бойынша ғылыми-көпшілік басылымдар, журналдар, газет мақалаларына талдау жасау, таңдап алынған тақырыптары бойынша ауызша және жазбаша хабарлама дайындау;

✓ діннің айрықша ерекшеліктерін анықтау;

✓ дәстүрлі діндердің біртұтас платформалары мен жалпы тұжырымдамаларын анықтау, оларды дәлелдей білулерін қалыптастыру;

✓ елімізде және өңірлердегі діни жағдайларды сараптау;

✓ толеранттылық және дінаралық келісім орнаған еліміздегі нақты жағдайды дәлелдейтін мысалдар келтіріп дайындау;

Оқу барысында келесідей қағидаларға ерекше көңіл бөлу қажет:

– мәдени-тарихи, өркениеттілік мәніндегі, дін саласындағы Қазақстанның қазіргі саясаты мен қағидаларын басшылыққа алу;

– пәнді оқыту барысында қандай да бір діни бағыттарға артықшылықтар бермеу;

– жобаларды орындау үшін қажетті жағдайлар жасау;

– ақпарат, дін, рухани құндылықтар, мәдениет саласына қатысты заңнамалар талаптарын сақтау;

«Зайырлылық және дінтану негіздері» курсы аясында алған білімдерін бекіту мақсатында оқушыларға қызықтыратын тақырыптары бойынша шығармашылық-жобалық жұмыстар жасау ыңғайлы.

Осыған сәйкес бағдарламада көрсетілген жұмыстарды жүзеге асыруға уақыт бөлінген. Жобаларды орындау барысында оқушылардың белсенділіктерін қалыптастыру және әртүрлі бағыттарда оларға танымдық ізденістерін ұйымдастыруға ерекше көңіл бөлінген.

Курсты оқыту нәтижесінде оқушылар:

✓ ғылыми тұрғыдан алғанда негізгі діни терминдер мен құбылыстарды;

✓ зайырлылық және дін ұғымдары ара-қатынасын;

- ✓ мемлекет, дін бірлестіктері және мәдениет арасындағы қарым-қатынас мәнін;
  - ✓ әлемдік және дәстүрлі діндер тарихын;
  - ✓ Қазақстан Республикасы Ата Заңының ар-ождан еркіндігі туралы ережелерін және Қазақстан Республикасының «Дін туралы» Заңын;
  - ✓ әл-Фарабидің, Қожа Ахмет Иассауидің, Абайдың, Шәкәрімнің, Ыбырай Алтынсариннің мәдени-ағартушылық рухани мұраларын;
  - ✓ республикадағы мемлекет, мәдениет және діни бірлестіктер арасындағы қарым-қатынастың жайын;
  - ✓ Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың конфессияаралық келісімді, елдегі және халықаралық деңгейдегі тұрақтылықты сақтау, елдегі және халықаралық қауымдастықтағы адамдардың шынайы діни сенімдеріне деген сыйластық көрсету саясатын;
  - ✓ экстремистік, террористік, теріс сипаттағы ұйымдардың ерекшеліктерін, қауіптілігін *біледі*.
- сонымен бірге:*
- ✓ зайырлық, діни сана-сезім, діни сенім, діни тәжірибе, діни ой-сана ұғымдарының ара жігін ажырату,
  - ✓ ақпаратты сыни тұрғыда талдау, оны оқу барысында және әртүрлі қоғамдық құбылыстарды түсінуде, жобалар орындауда, зерттеу жұмыстарында қолдана білу;
  - ✓ экстремистік, террористік сипаттағы діни топтар мен ағымдар идеологиясы мен практикасына қарсы тұра білу иммунитеті;
  - ✓ білімді басқа пәндермен үйлестіре отырып қолдана білу;
  - ✓ заманауи ақпараттық-коммуникациялық құралдарды қолдана білу;
  - ✓ діни, рухани маңызды мәселелер бойынша әртүрлі ой-талқы жасау, пікір-таластыра білу, осы саладағы маңызды оқиғалар мен құбылыстар, тұлғалар туралы мәліметтерді сауатты жеткізе білу;
  - ✓ өз бетімен зайырлық және діни шығармаларды тауып, сараптай отырып қолдана білу,
  - ✓ ақпаратты сыни тұрғыда талдау *жасайды*.

«ӨНЕР» БІЛІМ САЛАСЫ

Музыка

5-6 сыныптарда «Музыка» оқу пәнін **оқытудың мақсаты** – оқушылардың музыкалық мәдениетін қалыптастыру, әлемдік музыкалық бейнелерді меңгеру, тұлғаның шығармашылық қабілетін дамыту және музыкалық біліктерін, өмірде қолдана білуге негізделген. Музыка баланың бойындағы асыл қасиеттерін оятып, елін, жерін, Қазақстан Республикасы – Отанын сүйуге тәрбиелейді.

Пәнді оқытудың міндеттері:

- ✓ дәстүрлі қазақ музыкасының өткен және қазіргі замандағы адам өмірімен байланысы және оның композиторлық шығармашылығындағы рөлі туралы білім беру;
- ✓ оқушылардың музыка өнері жайында көзқарасын кеңейту, музыкалық

құбылыстарға қызығушылығын дамытып, көркемдік талғамын қалыптастырып, музыкалық шығармаларды бағалай білу;

- ✓ музыканың басқа өнер түрлерімен байланысын ұғына білу;
- ✓ музыкалық өнер арқылы оқушыларды адамгершілік қасиеттерге тәрбиелеу;
- ✓ музыка өнерінің әртүрлі әрекеттерінде оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту.

Бағдарлама мазмұны қазақ және түркі халықтарының дәстүрлі мәдениеті, шығыс және батыс классикалық музыканың ең озық үлгілері, қазіргі таңдағы Қазақстан музыка өнері болып табылады.

«Музыка» пәні бойынша бағдарлама пәнаралық интеграция принципін ұстана отырып, тіл және әдебиет, тарих және бейнелеу өнерімен байланыста оқытуды көздейді.

Оқытудың әдістемелік жүйесі үздіксіздік принципін ұстана отырып, бастауыш пен орта сынып арасындағы сабақтастық, жүйелілік пен бірізділік айқындалады. Дербестік принципін ұстана отырып, оқушы музыкалық өнердің жан-жақты дамуы мен түрлі құбылыстарына жеке көзқарасын қалыптастыра отыра, мұғалім мен оқушы арасында еркін пікір-таласқа түсіп, өз пікірін ашық білдіре алады. Тәжірибелік әрекет ұстанымы музыкалық ұғымдарды игеріп, ән айту және аспапта орындау тәсілін бойына сіңірудегі басты әдіс болып табылады.

«Музыка» пәні бойынша 5-6-сыныптарда *сағат саны* аптасына 1 сағаттан, жылына барлығы 34 сағаттан құрайды.

Бейнелеу өнері

Оқыту мақсаттары:

- ✓ эстетикалық сезімдерді, бейнелеу өнеріне қызығушылығын тәрбиелеу; өнегелі тәжірибесін байыту, ізгілік пен зұлымдық туралы ойларын дамыту; адамгершілік сезімдерін тәрбиелеу, Қазақстан және басқа елдердегі халықтардың мәдениетін құрметтеу;
- ✓ қиялын, кез келген іске шығармашылық тұрғыдан қарау ниеті мен икемділігін, өнер мен қоршаған әлемді қабылдау қабілетін, көркемдік қызметте бірлесіп жұмыс істеу шеберліктері мен дағдыларын дамыту;
- ✓ өнер құралдарының көмегімен оқушылардың шынайы өмірге деген эстетикалық көзқарасын тәрбиелеу және өмірлік түйсігін қалыптастыру;
- ✓ халық шығармашылығына деген қызығушылығы мен сүйіспеншілігін тәрбиелеу;
- ✓ аңғарымпаздығы мен көріп есте сақтау қабілетін дамыту;
- ✓ оқушылар көркем композиция жасау кезінде, сондай-ақ, орындалған жұмыстарды сыныпта қарап, талқылау процесінде олардың көркемдік талғамын, талдау қабілеттері мен эстетикалық уәждемелерін дамыту.

Оқыту міндеттері: өзінің қоршаған әлемге көзқарасын шығармашылық жұмыстарында көрсете білу қабілетін дамыту; сурет, кескіндеме, композиция бойынша бейнелеу сауаты негіздерімен таныстыру; жылы және суық түстермен таныстыру және оларды айыра білуге үйрету; бейнелеу өнерінің түрлерімен

(графика, кескіндеме, сәндік-қолданбалы өнер, мүсін, дизайн, сәулет өнері) және жанрларымен (пейзаж, портрет, натюрморт, анималистика және т.б.) таныстыру; көркемдік дағдыларды меңгеру (әртүрлі материалдармен жұмыс істеу және әртүрлі бейнелеу техникасын игеру); шынайы өмірде көркем мәдениеттің көрінісін байқай білу қабілетін дамыту (мұражайлар, сәулет, дизайн, мүсін және т.б.); балаларда сезімдік-эмоциялық белгілерді дамыту: зейін, есте сақтау, қиял, елестету; оқушылардың қолдарының моторикасын, иілгіштігін, икемділігін және көзбен шамалау дәлдігін жақсарту; өзінің көлемді композицияларын жасау немесе жазық және көлемді-кеңістіктік тәсілдер үйлесімдіктерін пайдалану арқылы көркемдік құрастыру элементтерімен таныстыру.

«Бейнелеу өнері» пәні бастауыш мектеп бағдарламасымен сабақтастығын сақтайды және өнерді мәдениеттің өзара байланысты халықтық және кәсіби екі түрін біртұтас ретінде қарастырады. Бағдарлама гуманитарлық пәндердің басқа базалық курстарымен тығыз ықпалдастыруға бағытталған. Ол негізгі мектеп оқушыларын пластикалық өнердің әртүрлі материалдар мен техникаларды қолданып көркем бейне жасауға бағытталған көркем-шығармашылық қызметтің алуан түрлеріндегі бейнелі тілін меңгеруді көздейді: «Өнер туындыларын қабылдау», «Кескіндеме», «Графика», «Мүсін өнері», «Көркемдік құрастыру, дизайн және сәулет өнері», «Сәндік-қолданбалы өнер».

Білім беру тәжірибесінде «бейнелеу өнері» деп кескіндеме, графика, мүсін сияқты бейнелеу өнерлерімен қатар сәулет және сәндік-қолданбалы өнерді қамтитын барлық пластикалық өнерлерді түсінеміз.

Мектеп оқушыларының бейнелеу өнеріне қызығушылығы, картинада немесе мүсінде нақтылы түрде көрсетілген суретші шығармасының ойын түсіну және өзінше бағалай білуі, қазақ және әлемдік өнердің негізгі стильдері мен бағыттарын айыра білуі; өнер тарихында елеулі рөл атқарған шеберлердің шығармашылығымен танысуы; әйгілі шығармаларды білуі - сабақтың маңызды нәтижесі болып табылады. Бейнелеу өнеріне оқыту жеке тұлғаның өз ойын білдіруіне және дамуына, одан кейін әлемдік көркем мәдениет үлгілерімен танысуына бағытталған. Сабақта оқу қызметінің кез келген түрі өзіндік мәнге ие, оқушылардың мүдделерімен келісіледі, оларды оқушы өмірінде нақты пайдалануға бағдарланады. Өнерге деген қызығушылығы мен көркемдік талғамын дамыту қалыптасқан шығармашылық іс-әрекеттің жеке тұлғалық тәжірибесі, өзіндік эстетикалық эталондары, өнер тілін меңгеруі негізге алынып қалыптасады. Бейнелеу өнеріне оқыту барысында оқушыларға шығармашылық жұмыстың арқауын жасауда, қызмет түрлерін, көркем материалдарды, жеке немесе топтық жұмыстарды, шығармашылық тапсырмаларды орындау күрделілігін, үй тапсырмасының формаларын және т.б. таңдауда көбірек еркіндік беріледі.

Оқу материалы көркемдік білімнің іскерлік сипаты мен адамгершілік болмысын көрсететін блоктармен ұсынылған: «Өнер мен көркемдік қызметтің адам және қоғам өміріндегі рөлі», «Өмір мен өнердің рухани-адамгершілік проблемалары», «Әсем өнерлер тілі және көркем бейне», «Әсем өнер түрлері мен жанрлары».

Осылайша блоктарға бөлу ерекшелігі мынада, бірінші блок оқу материалының мазмұнын ашады, екінші блок оны іс жүзінде іске асырудың құралдарын береді, үшінші тапсырма тақырыбының рухани-адамгершілік, эмоциялық-құндылық бағыттылығын болжамдайды, төртінші, олардан бала көркемдік-шығармашылық тәжірибе алып шығатын қызмет түрлері мен шарттарынан тұрады. Барлық блоктар өнердің әртүрлі: типологиялық, тілдік, құндылыққа бағдарланған, қызметтік қырларын ашады. Олар (барлығы бірге) әр сабақта әртүрлі шамада оқытылады. Барлық блоктар кешенді түрде жалпы көркемдік білім мен тәрбие міндеттеріне бағытталған.

«Бейнелеу өнері» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

5-сыныпта – аптасына 1 сағат, жалпы саны – 34 сағат;

6-сыныпта – аптасына 1 сағат, жалпы саны – 34 сағат.

«ТЕХНОЛОГИЯ» БІЛІМ САЛАСЫ

Технология

«Технология» пәнін оқыту бағыты оқушыларды материалдық құндылықтардың заманауи өндірісінің негізгі технологиялық үрдістерімен таныстыруға, кейінгі кәсіптік білім алуға және еңбек етуге қажетті дайындықтарын қамтамасыздандыруға негізделген.

Бағдарламаның мазмұны оқушының жеке тұлғасы, отбасы және қоғамның қажеттіліктерін, қазіргі заманғы педагогикалық ғылымының жетістіктерін ескере отырып белгіленген.

Пәнді оқытудың мақсаты техника мен технология саласында оқушылардың заманауи өндірісінде алған білім жүйесінің нәтижелігіне бағытталған функционалдық сауаттылығын қамсыздандыру, сонымен қатар, технологиялық ойлау қабілетін, болмысқа деген шығармашылық көзқарасын дамыту болып табылады.

Оқыту міндеттері:

✓ техника, технология және заманауи өндіріс негіздерінен жүйеленген білімді қалыптастыру;

✓ құрылымдық материалдарды өңдеу технологиясы, жобалау іс-әрекеттерін іске асыру бойынша жалпы еңбектік, жалпы өндірістік және арнайы икемділіктер мен дағдыларын қалыптастыру;

✓ технологиялық ойлау қабілетін және еңбекке деген шығармашылық көзқарасын дамыту;

✓ оқып жүрген технологиялармен байланысты мамандықтар әлемі, еңбек нарығындағы олардың талап етілуі туралы түсініктерін қалыптастыру, өзінің өмірлік және кәсіби жоспарларын саналы түрде анықтауына ықпал ету;

✓ еңбек ету және кәсіби іс-әрекеті үрдісінде эстетикалық, адамгершілік, экономикалық, экологиялық, дене және құқықтық тәрбие беру;

✓ оқушылардың Қазақстан халықтарының ұлттық мәдениетіне, салт-дәстүрлеріне деген құрмет көзқарасын қалыптастыру.

Оқушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптарды оқыту барысындағы нәтижелері, оқушылардың үлгерімдерін бағалауын, негізгі

мектепті аяқтайтын әр оқушының міндетті түрде меңгеруі тиіс білім мазмұнын көрсетеді.

Оқушылардың дайындық деңгейі үш түрлі аспекті ескеріле отырып: пәндік, тұлғалық, жүйелі іс-әрекет нәтижелеріне қарай бағаланады. Осыған байланысты 5-9 сынып оқушыларына (ер балалар) келесі бөлімдер бойынша тақырыптар беріледі (5-кесте).

5-кесте. 5-9-сыныптарда ер балаларға арналған бөлімдердің тақырыптары

Ауыл мектептерінде	Қала мектептерінде
1. Қауіпсіздік техникасы және еңбекті қорғау. 2. Ауылшаруашылық өндірісіндегі техника және технология. 3. Ағашты және ағаш материалдарды қолмен және механикалық өңдеу технологиясы. 4. Металды қолмен және механикалық өңдеу технологиясы. 5. Сәндік қолданбалы өнерінің элементтерімен көркем материалдарды өңдеу технологиясы. 6. Электротехника және электроника негіздері. 7. Үй мәдениеті. Үй шаруашылығындағы жөндеу жұмыстары. 8. Шығармашылық жобалау саласы. 9. Қазіргі заман өндірісі және техникалық кәсіби білім.	1. Қауіпсіздік техникасы және еңбекті қорғау. 2. Ағашты және ағаш материалдарды қолмен және механикалық өңдеу технологиясы. 3. Металды қолмен және механикалық өңдеу технологиясы. 4. Сәндік қолданбалы өнерінің элементтерімен көркем материалдарды өңдеу технологиясы. 5. Электротехника және электроника негіздері. 6. Үй мәдениеті. Үй шаруашылығындағы жөндеу жұмыстары. 7. Шығармашылық жобалау саласы. 8. Қазіргі заман өндірісі және техникалық кәсіби білім.

Білім берудің негізгі түрлері оқушылардың оқу-тәжірибелік, жобалау іс әрекеті болып табылады. Жаттығулар, оқу-тәжірибелік жұмыстар, жобалау әдісі басым әдістері болып отыр. Бағдарламада қарастырылған барлық тәжірибелік жұмыс түрлері материалдарды өңдеудің әртүрлі технологияларын, электромонтажды, құрылыс-әрлеу және жөндеу санитарлық-техникалық жұмыстарын, тағам әзірлеу, жеңіл тігін өнеркәсібінің негіздерін, есептеу және жобалау операцияларын меңгеруге бағытталған.

Мұғалім бар мүмкіндіктеріне сәйкес бағдарламада ұсынылған технологиялық операциялар топтамасын қамтамасыз ететін еңбек нысандарын таңдай алады. Сонымен қатар оқушы жасының шамасына сәйкес еңбек нысанын таңдап, оның қоғамдық және жеке құндылығы ескеріледі. Оқушылар орындайтын практикалық жұмыстардың түрлері түсінікті, ұтымды, экологиялық талаптарға сәйкес болуы тиіс. Мұғалім жергілікті және жеке эстетикалық қызығушылықтарына сәйкес өзі тапсырмаларының варианттарын

қосуға құқысы бар.

«Қазіргі заман өндірісі, техникалық және кәсіби білім беру» (9-сынып) жаңа бөлім техникалық және кәсіптік білім беру мекемелерінің түрлері, кәсіби іс әрекетке қойылатын жаңа талаптар, кәсіп туралы түсінік, мамандық және жұмыскердің кәсіби дәрежесі, мамандық таңдауға тұлғалық қасиеттердің әсері, аймақтық еңбек нарығы және білім саласында қызмет көрсету туралы мәселелер қарастырылады.

Сабақтар ағаш, металл өңдеу шеберханасында немесе құрамдастырылған шеберхана базасында өткізіледі. Технологиялық операцияларын орындау барысында оқушылардың еңбек қауіпсіздігін қамтамасыз етілуіне үлкен назар аударылуы керек. Электр қауіпсіздігі, санитария мен жеке гигиенасын сақталуына ерекше назар аударылуы тиіс.

Сабақта қолдан жасалған электромеханикалық құралдар мен технологиялық машиналар қолдануға тыйым салынады. Кіріктірілген сипаттағы «Технология» пәні пәнаралық байланыстарды қолдану негіздерінде құрылуын көздейді. Есептеу операциялары және өлшем алуда алгебра мен геометриямен, материалдардың қасиеттерінің сипаттамасында химиямен, машина мен механизмдердің жұмыс принциптерін және құрылымын оқытуда физикамен, сәндік қолданбалы өнер технологияларын оқытуда тарих пен өнермен байланыстырылады.

Қала, ауыл және шағын жинақты мектептерде ұлдар мен қыздар тобына бөлу сыныптың толымдылығына қарамастан бөлінуі жүзеге асырылады.

Осыған байланысты 5-9-сынып оқушыларына (қыз балалар) келесі бөлімдер бойынша тақырыптар беріледі (6-кесте).

Қолөнермен шұғылданушылық әрбір халықтың мәдениетінің материалдық қолданушысы болып табылады. Сондықтан оқушылардың білімі мен еңбек дағдыларын қалыптастыру мақсатында технология сабағында көпғасырлық халықтық және ұлттық қолөнерлерді міндетті түрде оқыту мен қолдануға назар аударуды ұсынамыз.

«Технология» пәні бойынша 5-9-сыныптарда оқу жүктемесінің көлемі аптасына 1 сағатты, оқу жылы ішінде 34 сағатты құрайды.

6-кесте. 5-9-сыныптарда қыз балаларға арналған бөлімдердің тақырыптары

Ауыл мектептерінде	Қала мектептерінде
1. Кабинетте жалпы тәртіп сақтау, қауіпсіздік техникасы ережелері, санитарлық-гигиеналық талаптар және еңбек қауіпсіздігі. 2. Тағам әзірлеу технологиясы. 3. Маталармен танысу. Мата өңдеу технологиясы. Тігін машинасымен жұмыс жасау. Киімді жобалау, дайындау және көркем әшекейлеу (белдемше,	1. Кабинетте жалпы тәртіп сақтау, қауіпсіздік техникасы ережелері, санитарлық-гигиеналық талаптар және еңбек қауіпсіздігі. 2. Тағам әзірлеу технологиясы. 3. Маталармен танысу. Мата өңдеу технологиясы. Тігін машинасымен жұмыс жасау. Киімді жобалау, дайын-дау және,

<p>шалбар). Мата түрлерімен танысу. Киімді күту. Машинатану элементтері. 4. Сәндік қолданбалы өнерінің элементтерімен көркем материалдарды өңдеу технологиясы. 5. Отбасы экономикасы. Кәсіпкерлік. 6. Тұрғын үй ішкі көрінісі. 7. Киім және аяқкиім күтімі. Жеке бас гигиенасы. 8. Жеміс-көкөніс дақылдарын өсіру технологиясы. 9. Көкөніс саласындағы күзгі жұмыстар. Көкө-ніс өсіру – өсімдік шаруашылығының бір саласы. 10. Жоба. 11. Кәсіби қызмет ету саласының технологиясы.</p>	<p>көркем әшекейлеу (белдемше шалбар). Мата түрлерімен танысу. Киімді күту. Машинатану элементтері. 4. Сәндік қолданбалы өнерінің элементтерімен көркем материалдарды өңдеу технологиясы. 5. Отбасы экономикасы. Кәсіпкерлік. 6. Тұрғын үй ішкі көрінісі. 7. Киім және аяқкиім күтімі. Жеке бас гигиенасы. 8. Жоба. 9. Кәсіби қызмет ету саласының технологиясы.</p>
--	--

Сызу

«Сызу» пәні негізгі орта білім беру деңгейіндегі 9-сыныпта оқытылады. Курс ойдың аналитикалық және жасампаз компоненттерін қалыптастырып, білім алушының кеңістіктік ой қабілетін дамытатын негізгі түпнұсқа болып табылады.

Пәнді оқыту мақсаттары:

- ✓ логикалық және кеңістіктік ойын дамыту;
- ✓ геометриялық білімді негізге алып тәжірибелік жұмыс дағдыларын дамыту;
- ✓ еңбектену іс-әрекеті дағдыларын дамыту: ұзақ күш салуға және интеллектуалдық жүктемеге қабілеттілікті, дербестікті және шыдамдылықты, бастаған ісін аяғына дейін жеткізу;
- ✓ функционалдық графикалық сауаттылығын дамыту;
- ✓ шығармашылық әлеуетін және эстетикалық талғамдарын дамыту.

Оқыту міндеттері:

- ✓ бір, екі және үш проекция жазықтығына тік бұрыштап проекциялау негіздері туралы білімді, сызбаны (эскизді) және аксонометриялық проекциялар мен техникалық суреттерді құру әдістері туралы білімдерін қалыптастыру;
- ✓ әртүрлі арнауы бар тетікбөлшектердің және модельдердің қарапайым сызбалары мен эскиздерін, аксонометриялық проекциялары мен техникалық суреттерін орындауды және оқуды үйрету;
- ✓ нәрсенің пішінін және оның құрылымдық ерекшеліктерін талдау арқылы, онымен қоса кеңістіктік бейнені проекциялық кескіндерінен және ауызша суреттеу арқылы ойша қайтадан жасау әдістерін пайдаланып, статикалық және динамикалық кеңістіктік ойлау қабілетін дамыту;
- ✓ оқулық және анықтамалық материалмен өздігінше жұмыс істеуді, Интернет-ресурстардан білім алуды үйрету;

- ✓ кескіні бойынша нәрсені ойша өзгерту жалпы интеллектуалдық қабілетін қалыптастыру арқылы білім алушылардың кеңістіктік ойын дамыту;
- ✓ графикалық білімдерін жаңа ситуацияларда қолдана білу, графикалық компьютерлік бағдарламаларда қарапайым сызба құруды үйрету.

«Сызу» пәні негізгі орта білім деңгейінде 9-сыныпта оқытылады.

Бағдарлама міндетті графикалық жұмыстардың тізімін қамтиды, ол негізгі білік, дағдыларды анықтауға бағдар береді.

Нәрсенің пішінін талдау дағдыларын қалыптастыруға, яғни проекция жазықтықтарына кескіндеуге, пайда болған кескіндерді талдауға, геометриялық денелерді, тетік бөлшектерді тануды қамтамасыз ететін жеке белгілерін анықтауға алғашқы сабақтан бастап ерекше назар аудару керек.

Графикалық жұмыстың өнімсіз элементтерін болғызбауға тырысу керек (мысалы, есеп шартын және дайын сызбаларды көшіріп сызу). Тапсырмаларды орындау үшін пішімі А4 (торкөз) жұмыс дәптерін пайдаланған дұрыс.

Құрылымдарды орындауда білім алушылардың белгілі бір іс-әрекет алгоритмін қалыптастыруын көздеу қажет. Бұл сызбаны тексеру кезінде де өзекті мәселе болып табылады.

Оқу уақытының көбі тәжірибелік жұмыс орындауға бөлінуі қажет. Міндетті графикалық жұмыстардан тыс сызу пәні сабақтарында түрлі графикалық есептерді қолданған дұрыс. Білім алушылардың танымдық қызметін жандандыру оқытудың түрлі әдіс-тәсілдерін қолдануымен және сабақтың әдістемелік қамтылуымен жүзеге асады.

Сызуға оқыту барысында әр білім алушының өзіне тән ерекшеліктерін (дарындылығын, ойлау қабілетін, жеке мүддесін) есепке алып, оқушылардың интеллектуалдық даму деңгейін біртіндеп көтеруге болады. Түрлі оқу құралдарын кеңінен пайдалану ұсынылады (карточка-тапсырмалар, анықтамалықтар, плакаттар, кестелер, модельдер, тетік бөлшектер жиынтығы және ақпараттық технологиялық құралдар).

Қазіргі қоғамның ақпараттандырылу жағдайына сай «Сызу» пәнінің аса маңызды бағыты ол білім алушылардың компьютерлік графикалық сауаттылығын қалыптастыру болып табылады (мектептің мүмкіндігіне қарай, жергілікті жағдайға лайықты компьютерлік бағдарламаны оқытуға болады).

«Сызу» пәні бойынша оқу жүктемесінің жалпы көлемі аптасына 2 сағат, оқу жылына 68 сағатты құрайды.

«ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ» БІЛІМ САЛАСЫ

Дене шынықтыру

«Дене шынықтыру» оқу пәні – бұл дене шынықтыру қызметі, оқушылардың дене және психикалық саулығын сақтау туралы білімдер жүйесі.

Пәнді оқыту тұлғаны қалыптастыру, адамның танымдық белсенділігінің дамуына бағытталған. Оқу бағдарламасының мазмұны оқушы, қоғам мен жанұя сұраныстарын ескере, қазіргі педагогикалық ғылым жетістіктерін айқындайды.

Оқыту мақсаты:

✓ өз денсаулықтарына ықтиярлықпен қараудың қажеттілігін және қимыл-қозғалыс негіздерін игеру арқылы оқушылардың дене мәдениетін қалыптастыру;

✓ физикалық және психикалық қасиеттерінің толық дамуын;

✓ салауатты өмір салтын ұйымдастыруда дене тәрбиесі құралдарын шығармашылық жолмен қолдану.

Оқыту міндеттері:

✓ денсаулықты нығайту, ағзаның қызметтік мүмкіндіктерін арттыру және негізгі физикалық (дене) қасиеттерін дамыту;

✓ дамыту және сауықтыру бағытындағы дене жаттығулары, базалық спорт түрлерінің іс-қимыл әдістері мен техникасы арқылы қимылдық тәжірибені байыту, қимыл-қозғалыс мәдениетін қалыптастыру;

✓ дене шынықтыру және спорт туралы, олардың тарихы, қазіргі дамуы және салауатты өмір салтын қалыптастырудағы рөлі туралы білімдерді игеру;

✓ өз денсаулықтарына ықтиярлықпен қарау, денсаулықты сақтау мен нығайту қажеттілігін қалыптастырып тәрбиелеу;

✓ тұлғаны оң қасиеттерге тәрбиелеу, оқу және жарыс әрекеттерінде ұжымдық әрекеттестік пен ынтымақтастықтың межелерін сақтау.

Оқу бағдарламасы екі бөлімнен тұрады: «Дене шынықтыру туралы білім» (ақпараттық компонент), «Денені жетілдіру» (әрекеттік компонент).

«Дене шынықтыру туралы білім» бөлімінің мазмұны адамның таным белсенділігінің дамуы туралы негізгі түсініктері және қауіпсіздік техникасын қадағалау мен талап етудің ережелері берілсе, «Денені жетілдіру» бөлімінде оқушылардың дене дайындығын арттыруға бағытталған және жалпы дене шынықтыру дайындығын жетілдіру құралдары туралы мәліметтер берілген.

Дене шынықтыру дайындығын жетілдіру құралдары ретінде бағдарламаға айқындалған маңызы бар базалық спорт түрлерінен (жүзу, шаңғымен жарысу, спорттық ойындар, жеңіл атлетика, акробатика элементтерімен гимнастика) дене шынықтыру жаттығулары мен қозғалыс әрекеттері және Қазақстандағы дене шынықтыру туралы тарихи ерекшеліктерді ашатын «Ұлттық ойындар» тақырыбы берілген.

Бағдарламаның ұйымдастыру-әдістемелік талаптары:

– мұғалім өз тәжірибесіне сүйеніп, балалармен нақты жағдайдағы жұмыс дағдысына байланысты ұсынылған бағдарламаның қай бөлімін болмасын өзінің материалдарымен толықтыруға (немесе түзетулер енгізуге) құқылы;

– «Гимнастика» тарауын («Жалпы дамытатын жаттығулар» және «Ырғақты гимнастика» бөлімдерін) меңгертуде қайсыбір қатаң тәртіпті сақтау міндетті емес;

– мұғалім қай сыныпта болмасын балалардың даярлығы мен сабақтың нақты жағдайына қарай өз жұмысын ұйымдастырады;

– оқушылардың тактикалық ойлауын дамытуға, дене қасиеттерін тәрбиелеуге әсерін ескере отырып, ең оңтайлы қозғалыс ойындарының мазмұны болуы қажет;

– оқушылардың қозғалыс ойындарын игеруін тексеру мақсатында бақылау-сынақ алу сабақтары өткізілуі тиіс;

– дене шынықтыру сабақтарының тиімділігі екі параметр бойынша бағаланады: а) бақылау оқу нормативтерінің нәтижелері; ә) мұғалімнің таңдауы бойынша бақылау оқу нормативтерінің нәтижелері.

«Шаңғы дайындығы» және «Жүзу» тараулары бойынша сабақтарды толық мәнінде жүргізуге мүмкіндігі жоқ республиканың аймақтарында оларды алмастыру ұсынылады. Мектеп ұжымының педагогикалық кеңесінің шешімі бойынша бұл сабақтар тиісінше дала жарысымен (кросс дайындығымен) және гимнастикамен (ырғақты, атлетикалық, кәсіби-қолданбалы) алмастырылуы мүмкін.

«Денсаулық күні» оқу жылы ішінде 3-4 рет каникул кезінде ұйымдастырылады.

«Дене шынықтыру» пәнін оқыту барысында оқушыларды топқа бөлу медициналық тексерістің нәтижесі көрсетілген анықтаманың негізінде іске асырылады.

«Дене шынықтыру» пәні сабақтарын ұйымдастыру және өткізу мәселелері бойынша мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету мақсатында Ұлттық ғылыми-практикалық дене тәрбиесі орталығы әдістемелік құралдар әзірлеп, орталықтың сайтына орналастырған (www.nnpckf.kz).

«ҚР бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы №500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» ҚР БҒМ 2013 жылғы 25 шілдедегі №296 бұйрығымен бекітілген үлгілік оқу жоспарына сәйкес «Дене шынықтыру» пәні бойынша 5-9-сыныптарда оқу жүктемесінің көлемі:

5-сынып – аптасына 3 сағат, жылына барлығы – 102 сағатты;

6-сынып – аптасына 3 сағат, жылына барлығы – 102 сағатты;

7-сынып – аптасына 3 сағат, жылына барлығы – 102 сағатты;

8-сынып – аптасына 3 сағат, жылына барлығы – 102 сағатты;

9-сынып – аптасына 3 сағат, жылына барлығы – 102 сағатты құрайды.

ЖАЛПЫ ОРТА БІЛІМ ДЕҢГЕЙІНДЕГІ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

«ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТ» БІЛІМ САЛАСЫ

Оқыту қазақ тілінде жүргізілетін мектептері үшін «Қазақ тілі» пәні

Болашақ бағдарын айқындайтын Елбасының «Қазақстан-2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Жолдауы Қазақстан дамуындағы аса маңызды межелерді анықтап берді.

Елбасымыз өз сөзінде «... Біз үшін болашағымызға бағдар ететін, ұлтты ұйыстырып, ұлы мақсаттарға жетелейтін идея бар. Ол – «Мәңгілік Ел» идеясы. Ендігі ұрпақ - Мәңгілік қазақтың перзенті. Қазақ елінің Ұлттық Идеясы – «Мәңгілік Ел» – деп, қоғамда «Қазақ елінің ұлттық идеясы қандай болуы керек?» деген жиі талқыға түсіп жүрген сауалға нақты жауап берді. Сондықтан бүгінгі ұрпақ үшін ұлттық идея айқын, ендігі міндет болашағымызға бағдар ететін – «Мәңгілік Ел» идеясын қалыптастыру жолында қызмет ету.

«Мәңгілік Ел» болып жасай беру, оны қорғау, Қазақстан мемлекеті оның тарихын жүйелей, саралай отырып «көздің қарашығындай» сақтау – әрбір азаматтың ұлттық тарихқа деген сүйіспеншілігі, үлкен қайсар шешімі екенін терең білу ортақ парызымыз. Мәңгілік Ел – тәуелсіздіктің өмір бойы жасай беретін философиясы. Әр қағидаларды терең меңгере отырып Отанымыздың көк байрағын желбірете беру үшін күреске ұмтылу, әр жастың өз жүрегінің тілегі, арманы болмақ.

Елбасының «Тәуелсіздік толғауы» туындысы 10-11-сыныптардың оқу бағдарламасына енгізілді. «Тәуелсіздік толғауын» оқытудың мақсат-міндеттері төмендегідей болмақ:

«Тәуелсіздік толғауы» туындаған Уақыт пен Кеңістіктің қазіргі сипатын білгізе отырып, оқушылардың «Толғауда» көтерілген мәселелерді сараптап талдай алуына қол жеткізу және Елбасының әр сөзіндегі мағынаны ұғып, ой қорытындысын жасауға мүмкіндік туғызу. Сөз иесі – Елбасының шешендік толғамын пайымдап, шешеннің Тұлғалық бейнесін тану. Елбасының сөзінен туындайтын міндеттерді саралау, ол міндеттердің шешілу жолдарын өздігінен ұсыну.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі ұлттық жоспардың басты мақсаттарының бірі – оқыту методологиясы мен мазмұнын түбегейлі жаңарту. Ол үшін мұғалім білім алушының бойына алған білімін практикалық жағдайда тиімді және әлеуметтік бейімделу үдерісінде пайдалана алатындай негізгі құзыреттіліктерді сіңіруі керек. Олар:

- ✓ басқарушылық (проблеманы шешу қабілеті);
- ✓ ақпараттық (өз бетінше ақпарат көздері арқылы үнемі білімін көтеріп отыруы, сол арқылы танымдық қабілетін ұштау);
- ✓ әлеуметтік (қоғамда, өзі өмір сүрген ортада іс-әрекет жасай алу қабілеті);
- ✓ тұлғалық (өзін жеке тұлға ретінде қалыптастыруға қажетті білім,

білік, дағдыларды игеру, болашақ өзі таңдаған кәсібін өзі анықтау, оның қиыншылығы мен күрделілігіне төзімді болу);

✓ азаматтық (қазақ халқының салт-дәстүрі, тарихы, мәдениеті, ділі, тілін терең меңгеріп, Қазақстанның өсіп-өркендеуі жолындағы азаматтық парызын түсінуі);

технологиялық (әр азамат өз мамандығына қарай ақпараттық технологияларды, сандық технологияны, білім беру технологияларын сауатты пайдалануы). Білім алушы осы аталған негізгі құзыреттіліктермен қатар пәндік құзыреттіліктерді (әр пәннің мазмұны арқылы) меңгеруі тиіс.

Еліміздің білім беру жүйесі тілді оқытуды дүниежүзілік стандарттық үлгілерге жақындастыруды және оларды жүзеге асырудың тиімді жолдарын іздестіруді міндеттейді. Осыған сәйкес 10-11-сыныптардағы қазақ тілі пәні тілдің танымдық, коммуникативтік, кумулятивтік, экспрессивтік т.б. қызметтерін қатар әрі өзара бірлікте меңгертуді көздейді.

Жалпы орта білім беретін мектептерде қазақ тілін оқытудың мақсаттары мен міндеттері қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттардың ерекшеліктеріне сәйкес айқындалған.

Пәнді оқытудың басты мақсаты: ұлттық және әлемдік құндылықтарды салыстыра түйін жасай алатын, ҚР халықтары мен әлемдік қоғамдастықтың мәдениетін, қоғамда қолдануын талап етілетін тілдердің коммуникативтік құзыреттіліктерін игерген Тұлғаның даралануы мен әлеуметтенуіне мүмкіндік жасайтын тілдің лексика-фразеологиялық, грамматика-стистикалық, мәдени-этикалық және шешендік нормаларын меңгерту.

Пәнді оқытудың міндеттері:

✓ сөз байлығы ұғымына енетін лексика-фразеологиялық, морфологиялық, синтаксистік жүйелерді меңгерту;

✓ тілдің табиғи қасиеттері мен функционалды қасиеттерін ажырата білгізу;

✓ сөз мәдениеті мен шешендіктің бірлігін, сабақтастығын таныту;

✓ шешендік өнердің тұлға қалыптастырудағы және тұлғаны әлеуметтендірудегі рөлін пайымдату;

Қоғамдық-гуманитарлық бағытта сөз мәдениеті және шешендік тілдің жоғарыда айтылған қызметтерін тереңдеп оқытуға бағытталған.

Жаратылыстану-математикалық бағытта оқушылар сөз мәдениеті мен шешендік өнердің талаптарын білуге ұмтылады. Сөз мәдениетінің нормалары өзіндік мені қалыптасып келе жатқан жастың тілінің қатысымдық қызметін орнымен пайдалануға, кәсіби бағдарын айқындауға көмектеседі.

Оқушылардың тілдік біліктілігін одан әрі жетілдіре түсу және сөйлеу мәдениетінің ерекшеліктеріне сай сөйлесім дағдыларын жетілдіру, пікірталас әдебин меңгерту мақсатында арнайы курстар ұйымдастырылады. Мысалы, 10-сыныпта: «Сөз байлығы»; «Тілдік норма және стиль», «Этнолингвистикалық атаулар сыры», «Сөз мәдениетінің негіздері»; 11-сыныпта: «Ұлттық шешендіктанудың алғашқы бастаулары», «Шешендік сөз – шеберлік өрнегі», «Журналистика және баспасөз негіздері», «Пікірталас мәдениеті» сияқты үлгі-тақырыптарды алуға болады.

Қазіргі таңда жалпы орта білім беру сапасын арттыру мақсатында білім

беру жүйесінің даму бағыттарын айқындап, даму траекториясын белгілеу және соның негізінде күтілетін нәтижеге бағытталған құзыреттілік тұрғысынан білім беру жүйесін жетілдірудің қажеттілігі арта түсуде. Еліміздегі мемлекеттік тілдің бүгінгі мен ертеңі, оны оқытудың, меңгерудің тиімді жолдары, бүгінгі күні өзекті мәселелердің бірі болып отырғандығы белгілі. Осыған орай, осы бағытта Қазақстандағы жалпы білім беретін мектептердегі қазақ тілі мен әдебиетін оқыту бойынша талдау жұмыстары жүргізілді. Қазақстандағы жалпы білім беретін қазақ тілді және қазақ тілді емес мектептерде қазақ тілі мен әдебиетін оқыту жайын, дайындық деңгейін зерделеп, аталған пәндер бойынша білім беру жағдайы мен дамуы туралы үш жылдың динамикалық және салыстырмалы талдауын көрсететін «Қазақстанда қазақ тілі мен әдебиетін оқыту бойынша талдамалы материалдар» әзірленіп, Академия сайтына (www.nao.kz) орналастырылды.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес оқу жүктемесінің көлемі.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыт: 10-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат; 11-сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылында – 68 сағат.

Жаратылыстану-математикалық бағыт: 10-сынып – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат; 11-сынып – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат;

Әрбір тоқсанда алынатын бақылау жұмысының (тест, эссе, диктант, т.б.) саны сол сыныптағы апталық сағат санымен сәйкес келуі керек.

Оқыту қазақ тілінде жүргізілетін мектептер үшін «Қазақ әдебиеті» пәні

Әдеби дамуды зерделеуде, көркем туындылардың тақырыптық, мазмұндық сипаттарын танытуда жаңа көзқарастар басшылыққа алынуы тиіс. Көркем әдебиеттің табиғатына тән басты сипаттарды негізге ала отырып, берілетін білім мазмұнын салмағын арттыру және мәдени құндылықтарды ұғындыру, ұлттық тіл байлығы мен ұлттық дүниетанымды терең меңгеруіне жол ашып, бағыт беру, эстетикалық көзқарастарын қалыптастыру – әдебиет пәнін оқытудағы басты ұстаным болып табылады.

Әдебиет – сөз өнері, халықтың сана-сезімін, көркемдік ойлау қабілетін байытатын рухани дүние, халықтың айшықты сөзбен кестелеп, асыл ойлармен зерлеген баға жетпес бай қазынасы, тарихы. Оқу бағдарламасында ғылымилық, түсініктілік, жүйелілік, іс-әрекеттілік, пәнаралық байланыс, сабақтастық сияқты дидактикалық ұстанымдар басшылыққа алынып, оқушылардың бейіндік ерекшеліктері ескерілген.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптардың білім мазмұнында қамтылған ақын-жазушылар шығармашылығы хронологиялық сипатта ұсынылған. Соған сәйкес XIX-XX ғасырдағы көрнекті ақын-жазушылардың шығармашылығы және тәуелсіздік жылдарындағы әдебиеттің кейбір үлгілерін оқыту көзделеді. Тәуелсіздік кезеңіндегі шығармалар осы кезеңнің тарихи-әлеуметтік мазмұнының көрінісі ғана емес, халықтың әдеби қазынасы қызметін де қатар атқаратын туындылар ретінде қарастырылуы тиіс.

Әдебиеттің теориялық мәселелері, әдебиеттанудың салалары, әдеби ағымдар мен бағыттар, көркем шығарманы талдау әдістері, әдеби шығарманың

болмыс-бітімі, ұлттық мәдениет, әдебиет және көркемдік шындық, әдебиеттің өзге ғылымдармен байланысы, қазіргі әдебиеттегі проблемалық мәселелер, оқырман мәдениеті, сөз өнері және шығармашылық үдеріс, қаламгер стилі өзек етіліп, көркем шығармашылық туралы жүйелі ұғым қалыптастырылады.

Ал жаратылыстану-математика бағытындағы қазақ әдебиеті бағдарламасы қоғамдық-гуманитарлық бағыттың білім мазмұнын толық қамтиды. Тек бөлінген сағат санының аздығына байланысты ақын-жазушылардың өмірі мен шығармашылығына тоқталу шолу түрінде болады.

Елбасының «Тәуелсіздік толғауы» туындысы 11-сыныптың «Қазақ әдебиеті» пәнінің оқу бағдарламасына енгізілді. «Тәуелсіздік толғауы» арқылы халқымыздың ғасырлар бойы армандаған ұлы күнді оқушыларға жете түсіндіру біздің басты парызымыз. Азаттық үшін қаншама қан төгілгенін, оның өтеуінің қайтуы бүгінгі ұрпағымыз ұлықтайтын, ұмытпайтын ұлы күнді әр жастың жүрегіне жеткізу зор міндет. Ата – бабаларымыздың жүріп өткен жолын зерделеп, өз тағдырымызды жете саралап, болашағымызды айқындай білу – біздің басты парызымыз. Қазақ елінің тәуелсіздік жолындағы сан ғасырлық тарихын терең ұғынып отырған жағдайда ғана, бүгінгі егемендіктің қадіріне бас иіп, оны сақтауға қашанда атсалысу керек екенін, әр жастың жан – дүниесімен сезінуге пән мұғалімдері әрқашан да бағыттау керек. Осы орайда, «Тәуелсіздік жылдарындағы қазақ әдебиеті» тарауына Н.Назарбаевтың «Тәуелсіздік толғауы» енгізілуі оқушыларға Тәуелсіздіктің қаншалықты құнды, қаншалықты қымбат екенін түсіндіруге, қазақ елінің мемлекеттігін, тілін, рухани құндылықтарын, өткен ата тарихын жазып, жеткізу жолында еңбек еткен арыстарымыздың еңбектерімен таныстыруға мүмкіндік бере отырып, қоғамымыздың жалпы құндылықтары – бейбітшілікті, келісім мен бірлікті бағалауға және нығайтуға деген сенімдерін артады. «Мемлекет басшысының «Тәуелсіздік толғауы» атты шығармасын оқытудың әдістемелік нұсқаулығы» әзірленіп, Академия сайтына (www.nao.kz) орналастырылды.

«Қазақ әдебиеті» пәнінің **оқыту мақсаты** – қазақ халқының сан ғасырлық тарихын, дәстүрін, өнерін, әдебиеті мен мәдениетін ұлттық құндылық ретінде бағалап, құрметтей білетін, көркем шығармада бейнеленетін қоғамдық-әлеуметтік құбылысты көркемдік тұрғыда қабылдауға қажетті білім, білік, дағдыларын меңгерген, әдебиетті өмірмен байланыстыра қабылдай алатын, интеллектуалдық әлеуеті жоғары тұлға тәрбиелеу.

Оқыту міндеттері:

- ✓ көркем шығарма арқылы оқушылардың санасына көркем сөз құдіретін, эстетикалық, танымдық тәрбиені сіңіру;
- ✓ оқушылардың көркем шығарма оқу әрекеттерін, образбен ойлау қабілеттерін өзіндік ізденіс шығармаларымен жетілдіріп, олардың сөз өнерін рухани құндылық ретінде қабылдауына мүмкіндік туғызу;
- ✓ ойын еркін, шешен жеткізе алу, әдеби-теориялық білімін жазба жұмыстарда сауатты қолдана алу біліктілігін қалыптастыру деп белгілеген.

Оқу бағдарламасын мұғалімнің шығармашылықпен жетілдіруіне шек қойылмайды. Бағдарламада сыныптық оқуға, сондай-ақ қосымша және сыныптан тыс оқуға ұсынылған көркем туындылар тізімі берілген.

Оқушылардың өзіндік атқаратын жұмыстарының түрлері де белгіленген. Әдебиетті өмірмен байланыстыра оқыту, әдеби шығарманың тәрбиелік мәнін тиімді пайдалану, шәкірттердің көркем шығарманы өз беттерімен оқуға қызығушылығын қалыптастырып, өз тарапынан ойланып-толғануға тәрбиелеу, таным әдісіне үйрету пән мұғалімінің жүйелі жүргізетін іс-әрекеті болып табылады.

Оқыту үдерісінде «Қазақ әдебиеті» пәні қазақ тілі, Қазақстан тарихы, география, музыка, бейнелеу өнері оқу пәндерімен тығыз байланыста оқытылады.

Оқу үдерісінде оқушылардың ой-өрісін өсіріп, оларға әдебиеттің ұлттық мәдени мұра, тіршіліктің өзегі, дүниетанымның көзі екендігін сезіндіру үшін педагогикалық технологиялармен қатар ақпараттық технология ресурстарын, мультимедиялық құралдарды, ғаламтор материалдарын, бейнероликтерді, электронды оқулықтарды кеңінен қолдану тиімді. Мұғалім оқушының ізденісіне жол ашуға түрткі болатындай әдіс-тәсілдерді таңдап алуы қажет.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес пәннің оқу жүктемесінің көлемі:

қоғамдық-гуманитарлық бағыты бойынша:

10-сыныпта аптасына 2 сағаттан, барлығы – 68 сағат;

11-сыныпта аптасына 3 сағаттан, барлығы – 102 сағатты құрайды.

жаратылыстану-математика бағыты бойынша:

10-сыныпта аптасына 2 сағаттан, барлығы – 68 сағат;

11-сыныпта аптасына 2 сағаттан, барлығы – 68 сағатты құрайды.

Пәнді оқытудың вариативті бөлігі қосымша оқу бағдарламасы арқылы білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты шеңберінде жүзеге асады.

«Абайтану» курсы

Ұлы Абайдың шығармашылық мұрасы – халқымыздың ғасырлар бойы маңызын жоймайтын рухани қазынасы. Абайды тану, бағалау, насихаттау, оқыту – қоғамдық ой-санада тың серпілістер туғызып, мақсаткерлікке жұмылдырады. Сондықтан заман, уақыт талабына орай Абайды жаңа қырынан тану, ғылыми тұрғыдан тың байламдар жасалуы заңдылық. Ақынның мұрат-мақсаттарын бүгінгі жастарымыздың санасына сіңіру абыройлы борышымыз болмақ.

Жалпы орта білім беру ұйымдарында 10-11-сыныптарға арналған «Абайтану» курсы оқу пәнінің бағдарламасы 2012 жылы 27 сәуірде бекітілген «Қазақстанның ішкі саясатындағы идеологиялық менеджментті қайта жаңғырту жөніндегі 2012-2013 жылдарға арналған Жалпыұлттық іс-шаралар жоспарының» 41 және 42-тармақтарына сәйкес әзірленді. «Абайтану» курсы оқу бағдарламасы ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген.

Жалпы білім беретін мектептердің қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттарындағы 10, 11-сыныптарына арналған «Абайтану» курсының жылдық оқу бағдарламасына 34 сағаттан бөлінген. Оның 31 сағаты бағдарламадағы материалдарды оқуға, 2 сағаты

шығармашылық жұмыстарды орындауға, 1 сағаты пән бойынша алған білімдерін жүйелі түрде қорытындылауға беріледі.

Курсты оқытудың мақсаты: ақын шығармаларын оқыту арқылы халқымыздың әдебиетін жоғарғы құндылық ретінде бағалайтын, эстетикалық талғам деңгейі жоғары, алған білімін, білігін, дағдыларын өмірде қолдана білетін, өркениетті қоғамда өмір сүруге бейім, терең білімді, тұлға қалыптастыру.

Курсты оқытудың міндеттері:

✓ ақын шығармаларындағы ғылым, білім, ақындық өнер, елдік мәселелердің маңыздылығын түсіндіру;

✓ ақынның қоғамдық құрылыс, азаматтық көңіл күй, тарихи таным үрдісі туралы жазған ғылыми-философиялық трактаттарындағы көзқарастарымен таныстыру;

✓ Абай шығармаларын оқып-білудің өзектілігін, абайтану ғылымының мол мұрасы – қазақ өмірінің тарихи факторы іспеттес екендігін ұғындыру;

✓ ақынның көркем-әдеби туындыларындағы ұлттық таным мен рухани, мәдени құндылықтарды оқушылардың бойына сіңіру және ақын идеяларын күнделікті тұрмыста басшылыққа алуға тәрбиелеу;

✓ Абай шығармашылығындағы толық адам тұжырымын айқындау;

✓ ақын шығармаларын оқу арқылы жас ұрпақтың бойына ұлттық идеологияны сіңіру.

Курсты қазақ тілі мен әдебиеті немесе біліктілікті арттыру және қайта даярлау бойынша арнайы курстардан өткен пән мұғалімдері жүргізеді. Мұғалімдерге көмек ретінде «Абайтану» курсы бағдарламасының мазмұнын жобалау мен өткізу бойынша әдістемелік құралдар әзірленіп, Академия сайтына (www.nao.kz) орналастырылды.

Жалпы білім беретін мектептердің 10-11-сыныптарына арналған «Абайтану» курсы ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы №500 бұйрығымен бекітілген негізгі орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларының вариативтік компоненті есебінен жүргізу ұсынылады.

Курс жүктемесінің көлемі:

10-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат;

11-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағатты құрайды.

Курс бойынша білім алушылардың оқу жетістігін ағымдық бағалау, сондай-ақ емтихан және ұлттық бірыңғай тестілеу жүргізілмейді.

«Русский язык» в школах с нерусским языком обучения

Соответственно «Общеввропейским компетенциям владения иностранным языком: изучение, преподавание, оценка» в 10-11 классах определяется уровень В2: понимание общего содержания сложных текстов на абстрактные и конкретные темы, в том числе узкоспециальных текстов; владение достаточно быстрой и спонтанной речью, умение беспрепятственно общаться с носителями языка без особых затруднений для любой из сторон; умение делать четкие, подробные сообщения на различные темы и изложить свой взгляд на основную проблему, показать преимущество и недостатки разных мнений.

В соответствии с государственной задачей развития полиязычия в Казахстане овладение русским языком должно соответствовать среднему уровню – 3 подуровень (В 2.1 - В 2.2) – 10 класс и послесреднему уровню (В 2) – 11 класс.

В 11 классах с углубленным изучением языков возможно (не обязательно) достижение уровня С1: понимание объемных сложных текстов на различную тематику, распознавание скрытого значения, владение спонтанной речью в быстром темпе, отсутствие затруднений с подбором слов и выражений; гибкое и эффективное использование языка для общения в научной и профессиональной деятельности; умение создать точное, детальное, хорошо выстроенное сообщение на сложные темы, владение моделями организации текста, средствами связи и объединением его элементов.

Основная цель обучения предмету «Русский язык» в старших классах с казахским, уйгурским, узбекским, таджикским языками обучения:

✓ совершенствование коммуникативной компетенции учащихся, основанной на закреплении норм русского литературного языка, правил употребления семантически связанных языковых единиц в речевой деятельности и ориентированной на ситуации общественно-политической, экономической, культурной, профессиональной жизни общества;

✓ воспитание на основе тематического содержания речевого материала языковой личности, придерживающейся активной гражданской позиции, ориентирующейся на нравственно-духовные ценности казахстанского общества, проявляющей толерантное отношение к другим культурам, готовой к сохранению и приумножению природного богатства, ведущей и пропагандирующей здоровый образ жизни, стремящейся к созидательному труду, обладающей технологической культурой.

Соответственно предложенному в государственном общеобязательном стандарте образования Республики Казахстан в школах с нерусским языком обучения предмет «Русский язык» изучается в 10-11 классах общественно-гуманитарного направления – по 2 часа в неделю (объем учебной нагрузки за учебный год по предмету «Русский язык»: 10 класс (ОГН) – 68 часов; 11 класс (ОГН) – 68 часов); естественно-математического направления – по 1 часу в неделю (объем учебной нагрузки за учебный год по предмету «Русский язык» составляет: в 10 классе ЕМН – в неделю 1 час , всего – 34 часа; в 11 классе ЕМН – в неделю 1 час , всего – 34 часа).

В целях реализации ключевых направлений Стратегий «Казахстан – 2050» – новый политический курс состоявшегося государства», Послания Президента Н.А. Назарбаева от 11 ноября 2014 года «Нұрлы жол – Путь в будущее», и определения роли Первого Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева в развитии национальной истории и модернизации исторического сознания казахстанского общества и во исполнение приказа Министра образования и науки Республики Казахстан от 26 января 2015 года №32 внесены изменения и дополнения в типовые учебные программы по предмету «Русский язык» для 10-11 классов естественно-математического направления (далее – ЕМН) и общественно-гуманитарного направления (далее – ОГН).

В базовое содержание учебной программы 10 класса ОГН в тему «Личность и история». Языковая тема: «Имя существительное как часть речи» включено произведение Н.Назарбаева «Слово о Независимости», текст выступления Главы государства 15 декабря 2014 года, на изучение которого отводится 1 час.

В базовое содержание учебной программы 11 класса ОГН в тему «Благосостояние народа – забота государства». Языковая тема: «Второстепенные члены предложения Дополнение. Прямое и косвенное дополнение» включено произведение Н.Назарбаева «Слово о Независимости», текст выступления Главы государства 15 декабря 2014 года, на изучение которого отводится 1 час.

Структура программного материала определяется стратегическими линиями формирования важных функциональных умений учащихся школ с нерусским языком обучения, для которых русский язык будет служить средством межнационального общения в научной, официально-деловой сферах и сфере повседневной коммуникации, средством получения информации, средством познания культуры русского народа. Итогом обучения русскому языку в такой функциональной значимости должны стать орфографическая, пунктуационная и стилистическая грамотность, речевая и коммуникативная компетенции.

В базовое содержание учебной программы 10 класса ЕМН в тему «Каков он – лидер XXI века?». Языковая тема: «Имя прилагательное как часть речи» включено произведение Н.Назарбаева «Слово о Независимости», текст выступления Главы государства 15 декабря 2014 года, на изучение которого отводится 1 час.

В базовое содержание учебной программы 11 класса ЕМН в тему «Как стать успешным человеком». Языковая тема: «Обстоятельство. Виды обстоятельств» включено произведение Н.Назарбаева «Слово о Независимости», текст выступления Главы государства 15 декабря 2014 года, на изучение которого отводится 1 час.

Речевые темы в 10-11 классах обеспечивают общее интеллектуальное развитие учащихся, акцентируют их внимание на глобальные достижения и нерешенные проблемы человечества, формирует активную гражданскую позицию и воспитывает стремление к творческой деятельности. В этих целях учитель может использовать дополнительные учебные тексты по заданным темам для развития речи. В рамках указанного тематического минимума рекомендуется организовать процесс речевой коммуникации в учебных условиях, моделировать ситуации профильно ориентированного общения, в рамках которых отрабатываются способы реализации стратегии и тактических шагов ведения профессионально-делового разговора, правила русского речевого этикета, умения учитывать тип взаимоотношений собеседников, проигрываются потенциальные роли. Важно постоянно совершенствовать орфографическую и пунктуационную грамотность при развитии письменной речи, результаты должны строго отслеживаться учителем. Устное беглое

объяснение учащимися знаков препинания или постановка недостающих знаков препинания дают существенный результат при пунктуационном оформлении собственных текстов. Видами внеурочной индивидуальной работы по орфографии и пунктуации могут быть самостоятельное решение тестовых заданий, электронный тренажер, взаимопроверка.

Все методические требования к организации учебного процесса реализуются в рамках тематических циклов уроков через упражнения с комплексными заданиями. Так, на материале учебного текста на определенную тематику следует практиковать языковые, речевые и коммуникативные задания. Языковые задания формулируются на основе программного материала по формированию языковой компетенции, речевые задания – на основе программного материала по развитию речевой компетенции, коммуникативные задания – на основе программного материала по совершенствованию коммуникативной компетенции.

Организация учебного процесса при ориентации на развитие критического мышления предполагает равноправные взаимодействия субъектов обучения, диалогические отношения между ними, возможность высказывать свои суждения, рассчитывая быть услышанным, выслушивать, понимать и принимать другие мнения, выстраивать систему аргументов в защиту своей позиции, сопоставлять разные позиции, участвуя в дискуссии.

При изучении предмета «Русский язык» развитие критического мышления должно быть связано в первую очередь с работой с текстом. При этом необходимо объединение приемов учебной работы по видам учебной деятельности в зависимости от характера текста (текст информационный или художественный) и способа работы с ним (чтение готового текста или создание письменного текста). Чтение имеет огромный развивающий и воспитательный потенциал: приобщает ребенка к духовному опыту человечества, развивает его ум, облагораживает чувства. При изучении русского языка учащиеся будут глубже понимать прочитанное, овладеют активными способами чтения и приемами работы с художественным текстом, что позволит повысить культуру речи, эстетическое развитие, сформирует активную личность, умеющую творчески и самостоятельно работать с текстом, информацией.

Необходимо развивать такие читательские умения, как нахождение информации, заданной в явном виде; формулирование выводов; интерпретация и обобщение информации; анализ и оценка содержания, языковых особенностей и структуры текста.

Этнокультуроведческий материал в силу специфики направления обучения – общественно-гуманитарного и естественно-математического – может носить сопутствующий характер (при обращении к мысли великих людей, при знакомстве с учеными России, при знакомстве с русской культурой и т.д.).

Результаты обучения представляют собой сформированную языковую правильность устной и письменной речи учащихся, проявляются в выражении ими авторской позиции в продуцируемых устных и письменных высказываниях на определенную тему, способности свободно вступать в коммуникативный процесс на русском языке в неофициальных и официальных обстановках

общения, применять разные методы исследования, использовать программные знания в профильноориентированной учебно-практической и исследовательской деятельности.

Формами письменной работы в 10-11 классах являются диктант, изложение, сочинение, в том числе эссе. В каждой четверти проводится в среднем 1 диктант (в первой четверти допускается 2 диктанта), 1 изложение, 1 сочинение (эссе). Сочинения-эссе могут быть классными и домашними.

Объем контрольного диктанта по русскому языку для 10-11 классов школ с казахским языком обучения:

10 класс – 100-110 слов, 11 класс – 110-120 слов.

Объем словарного диктанта: 10-11 классы – 35-40 слов.

Примерный объем текста для подробного изложения:

10 класс – 160-170 слов, 11 класс – 170-180 слов.

Для сжатого изложения, а также итоговых и контрольных изложений объем текста может быть увеличен на 30 - 60 слов.

Примерный объем сочинений:

10 класс – 2 – 2,5 страницы (600-1000 слов), 11 класс – 3 - 3,5 страницы (1000-1200 слов). Сочинения-эссе могут иметь меньший объем.

Внеклассная работа по русскому языку может успешно осуществляться при соблюдении специфических методических принципов ее организации и при удачном определении ее содержания. К специфическим принципам внеклассной работы относятся следующие: принцип взаимосвязи классных и внеклассных занятий; принцип научной углубленности; принцип практической направленности; принцип занимательности; принцип добровольности и равного права как сильных, так и слабых учащихся на участие во внеклассной работе; принцип индивидуального подхода к каждому; принцип развития творческих способностей.

Использование компьютеров и телекоммуникаций во внеклассной работе позволяет не только активизировать познавательную деятельность учащихся, но и развивать творческие и коммуникативные способности учащихся, их кругозор, культуру, самосознание.

На уроках должна осуществляться междисциплинарная связь предмета «Русский язык» с предметами общественно-гуманитарного или естественно-математического циклов соответственно направлению профильного обучения. Рекомендуются прикладные курсы или курсы по выбору, содержание которых обеспечивает углубление и расширение знаний по неязыковым предметам и развитие трехязычия.

В целях совершенствования качества оценивания и получения объективных результатов обучения предлагается система параметров оценивания, которые могут варьироваться учителем в соответствии с содержанием конкретного урока.

Параметры оценивания текущих и итоговых учебных достижений

Параметры оценивания диктанта с грамматическим заданием:

- ✓ орфографическая грамотность;
- ✓ пунктуационная грамотность;

- ✓ морфологический анализ слов;
- ✓ синтаксический анализ предложения.

Параметры оценивания лексических навыков говорения через аудирование и чтение:

- ✓ соблюдение орфоэпических норм при чтении;
- ✓ определение стиля прочитанного текста по основным признакам;
- ✓ выделение из текста ключевых слов по микротемам и приведение к ним синонимов, антонимов;
- ✓ правильное орфографическое оформление слов по теме;
- ✓ владение достаточным количеством слов по микротеме и определение их стилистических оттенков.

Параметры оценивания грамматических навыков говорения:

- ✓ выделение грамматических основ ключевых предложений текста и определение способов выражения сказуемого;
- ✓ владение разными способами распространения, осложнения и усложнения грамматической основы предложения;
- ✓ правильная расстановка знаков препинания и орфографическая грамотность на письме;
- ✓ приведение синонимических конструкций к заданному предложению, определение их стилистических оттенков;
- ✓ стилистическая трансформация текста (перевод из разговорного стиля в художественный).

Параметры оценивания умений диалогического общения:

- ✓ количество реплик, выданное одним учащимся;
- ✓ соотношение инициативных и реактивных реплик одного учащегося;
- ✓ информативность реплик учащегося, разнообразие речевых намерений в его репликах;
- ✓ соблюдение правил русского речевого этикета (учет статуса собеседника, типа взаимоотношения с собеседником, соответствие лексико-грамматических средств обстановке общения);
- ✓ естественность реплик (уместная неполнота, эмоциональность, интонация, темп, наличие/отсутствие неоправданных пауз).

Параметры оценивания знаний и умений по монологической речи:

- ✓ знание композиционной структуры текста-повествования, текста-описания, текста-рассуждения;
- ✓ знание языковых особенностей текста-повествования, текста-описания, текста-рассуждения;
- ✓ умение доказать, что высказывание является текстом;
- ✓ умение определять тип текста (описание, повествование, рассуждение, один из комбинированных типов);
- ✓ умение обосновать стилистическую принадлежность текста.

Параметры оценивания итоговых учебных достижений (продуцирование устного и письменного монологического высказывания)

Параметры оценивания устного высказывания:

- 1) Информативность:

- а) объем текста(количество слов);
- б) количество микротем (пункты содержания);
- в) развернутость микротем;
- г) логичность (связь частей, законченность).

2) Языковая правильность в области:

- а) лексики;
- б) грамматики (морфология, синтаксис);
- в) соблюдение орфоэпических норм;
- г) беглость речи.

Параметры оценивания письменного высказывания:

1) Информативность:

- а) объем текста(количество слов);
- б) количество микротем (пункты содержания);
- в) развернутость микротем и умение устанавливать контакт с собеседником, разнообразие коммуникативных регистров речи (в устной и письменной речи);
- г) логичность (связь частей, законченность).

2) Языковая правильность в области:

- а) лексики;
- б) грамматики (морфология, синтаксис).

«Русская литература» в школах с нерусским языком обучения

Цель обучения предмету «Русская литература» – приобщение учащихся к сокровищницам русской литературы как части мировой культуры путем изучения классических произведений во взаимосвязи с другими видами искусства и раскрытия русско-казахских литературных связей; овладение методикой анализа художественных произведений на русском языке.

Содержание курса русской литературы направлено на достижение следующих задач:

- ✓ способствовать духовному становлению личности, формированию нравственных позиций, эстетического вкуса, совершенному владению речью;
- ✓ приобщение учащихся к искусству слова, к шедеврам русской классической литературы XIX века – начала XX века, расширение и углубление знаний в области изучаемой литературы;
- ✓ выявление типологической общности и национального своеобразия при сопоставительном анализе произведений русской и казахской литератур;
- ✓ исследовать соотнесенность оригинала произведения с его художественным переводом на казахский язык учащихся.

Курс литературы продолжает линию изучения произведения русского словесного искусства не изолированно, а в контексте мирового литературного процесса и сравнительного изучения с родной литературой.

Основа литературного образования – чтение и изучение художественных произведений, знакомство с биографиями известных писателей XIX-XX веков, с историко-культурными сведениями, необходимыми для понимания произведений.

Сочетание обзорных и монографических тем позволяет воссоздать панорамную картину литературного процесса.

Предмет «Русская литература» должен быть направлен на формирование коммуникативных навыков учащихся, чтобы учащиеся могли в любой стандартной и нестандартной ситуации высказать собственную точку зрения, доказать и обосновать при необходимости, умело вести диалог в условиях межкультурной коммуникации. Важным компонентом в обучении русской литературе должна быть ориентация на формирование функциональной грамотности личности, одним из ее компонентов является грамотность чтения. Результаты участия 15-летних учащихся казахстанских школ в международных сравнительных исследованиях *PISA* свидетельствуют о недостаточном уровне сформированности грамотности чтения (в 2009 г. 59 место из 65 стран-участниц, в 2012 г. 63 место из 65 стран-участниц).

В связи с этим при обучении русской литературе необходимо усилить работу по формированию данного компонента функциональной грамотности как необходимого навыка использования знаний и умений для решения широкого диапазона жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, также в межличностном общении и социальных отношениях.

Изучение русской литературы должно быть направлено на формирование духовно-нравственных качеств и патриотических чувств учащихся, формирование казахстанского патриотизма и стремления воплотить в жизнь общенациональную идею «Мәңгілік ел», развитие толерантности и умения общаться в условиях межэтнической и межкультурной коммуникации.

Большое внимание в 10-11 классах уделяется вопросам взаимосвязанного изучения родной и русской литератур на основе разработанного принципа общности и национального своеобразия. Такой подход позволяет, не отчуждая нерусских учащихся от родной литературы и культуры, приобщить их к высоким нравственным и эстетическим ценностям русской литературы. Приобретенный в процессе изучения родной литературы духовный опыт учащихся расширяется и обогащается благодаря знакомству с лучшими произведениями русской литературной классики.

В 10-11 классах изучается систематический курс русской литературы на хронологической (историко-литературной) основе, который распределен между двумя годами обучения: в 10 классе изучается русская литература 19 века, в 11 – русская литература XX века.

В 10 классе читательские интересы учащихся сконцентрированы на понимании и интерпретации объемных и сложных произведений русской классической литературы. Это, прежде всего, романы второй половины 19 века (И.С. Тургенева, Ф.М. Достоевского, М.Е. Салтыкова-Щедрина, Л.Н. Толстого), а также повести и рассказы писателей 19 века – начала 20 века (А.С. Пушкина, Н.В. Гоголя, А.П. Чехова, А.И. Куприна), лирика (А.С. Пушкина, М.Ю. Лермонтова, Ф.И. Тютчева, А.А. Фета, Н.А. Некрасова), поэмы А.С. Пушкина, Н.А. Некрасова, пьесы А.Н. Островского и А.П. Чехова.

В 11 классе полностью завершается курс изучения литературы. Помимо усвоения учащимися новых знаний и совершенствования уже выработанных

умений и навыков, осуществляется подведение итогов по изучению и осмыслению основных особенностей литературы как вида искусства и ее эстетической, духовной и нравственной роли в истории русской, родной и мировой культуры.

На уровне общего среднего образования осуществляется профильное обучение, которое реализуется по двум направлениям: *ЕМН, ОГ*).

В целях реализации ключевых направлений Стратегий «Казахстан – 2050» – новый политический курс состоявшегося государства», Послания Президента Н.А. Назарбаева от 11 ноября 2014 года «Нұрлы жол – путь в будущее», и определения роли Первого Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева в развитии национальной истории и модернизации исторического сознания казахстанского общества и во исполнение приказа Министра образования и науки Республики Казахстан от 26 января 2015 года №32 внесены изменения и дополнения в типовые учебные программы по предмету «Русская литература» для 10-11 классов ЕМН и ОГН.

В 10-11 классах ОГН особое внимание уделяется монографическим и обзорным темам, сочетание которых дает возможность не только познакомить учащихся с выдающимися произведениями, но и показать место этих произведений в общем развитии литературы и определить их значение для прошлого и настоящего. В центре каждой монографической темы – изучение одного или нескольких произведений писателя, которые обязательно прочитываются учащимися. Аналитическая работа опирается на непосредственное эмоциональное восприятие художественного текста.

В базовое содержание учебной программы 11 класса ОГН включено тема «Н.Назарбаева «Слово о Независимости», текст выступления Главы государства 15 декабря 2014 года, на изучение которого отводится 1 час.

В то же время изучение русской литературы в 10-11 классах ОГН должно способствовать совершенствованию русской речи учащихся. Необходимо учитывать то, что предлагаемый курс является курсом повышенного уровня сложности и рассчитывается на учащихся, которые планируют в дальнейшем овладеть профессиональными специальностями, связанными с изучением общественных и гуманитарных наук – отсюда и внимание к таким профориентационным моментам, которые связаны с культурой работы с художественным текстом, техникой оформления результатов своих наблюдений за различными формами владения устной и письменной речью, приемами исследовательской деятельности.

В 10-11 классах ЕМН для текстуального изучения в курсе русской литературы выделяются лишь отдельные, главным образом вершинные, произведения писателей, изучаемых монографически. При рассмотрении монографических тем учащиеся знакомятся с основными фактами жизни и творчества писателя, получают представление о его личности и особенностях творчества. С повествованием о жизненном и творческом пути писателя органически связывается рассказ о произведениях, в которых содержится необходимый комментарий. Для систематизации и пополнения историко-литературных знаний учащимся предлагается несколько обзорных тем, которые

преподносятся кратко.

В базовое содержание учебной программы 11 класса ЕМН включено тема «Н.Назарбаева «Слово о Независимости», текст выступления Главы государства 15 декабря 2014 года, на изучение которого отводится 1 час.

Организация учебного процесса при ориентации на развитие критического мышления предполагает равноправные взаимодействия субъектов обучения, диалогические отношения между ними, возможность высказывать свои суждения, рассчитывая быть услышанным, выслушивать, понимать и принимать другие мнения, выстраивать систему аргументов в защиту своей позиции, сопоставлять разные позиции, участвуя в дискуссии.

При изучении литературы развитие критического мышления должно быть связано в первую очередь с работой с текстом. При этом необходимо объединение приемов учебной работы по видам учебной деятельности в зависимости от характера текста (текст информационный или художественный) и способа работы с ним (чтение готового текста или создание письменного текста). Чтение имеет огромный развивающий и воспитательный потенциал: приобщает ребенка к духовному опыту человечества, развивает его ум, облагораживает чувства. При изучении предмета «Русская литература» учащиеся будут глубже понимать прочитанное, овладеют активными способами чтения и приемами работы с художественным текстом, что позволит повысить культуру речи, эстетическое развитие, сформирует активную личность, умеющую творчески и самостоятельно работать с текстом, информацией.

Учащиеся средней школы по окончании ее должны:

- ✓ владеть запасом базовых терминов по теории литературы;
- ✓ читать разножанровые литературные тексты;
- ✓ использовать разнообразные способы литературоведческой интерпретации художественных произведений;
- ✓ владеть основами целостного и комплексного анализа текста и различными формами письменной рефлексии;
- ✓ выявлять эстетическое своеобразие и этнокультурную специфику различных литератур.

При изучении литературы предусматривается организация самостоятельного (внеклассного) чтения учащихся. Для внеклассного чтения предлагаются произведения авторов, объединенных общей темой, жанром, проблемой.

Количество часов в неделю по литературе составляет:

общественно-гуманитарное направление:

- ✓ в 10 классе 2 часа в неделю, общее количество – 68 часов; из них на: чтение и изучение – 58 часов, внеклассное чтение – 4 часа, развитие речи – 6 часов;
- ✓ в 11 классе 1 час в неделю, общее количество – 34 часа; из них на: чтение и изучение – 28 часов, внеклассное чтение – 4 часа, развитие речи – 2 часа;

естественно-математическое направление:

✓ в 10, 11 классах 1 час в неделю, общее количество – 34 часа; из них на: чтение и изучение – 30 часов, внеклассное чтение – 2 часа, развитие речи – 2 часа.

Отметки за сочинение по русской литературе выставляются по литературе и языку: первая – по литературе, вторая – по языку. При написании домашнего сочинения или других творческих работ отметка за работу выставляется в графу, соответствующую дате, когда давалось задание, или дате, когда проходила защита творческой работы. Отметки за чтение наизусть выставляются на учебном занятии, следующем за учебным занятием, на котором было дано задание выучить наизусть, или на любом другом учебном занятии, тема которого включает изучение данного произведения.

Шетел тілі

Жалпы орта білім беру деңгейі тілдерді меңгерудің жалпыеуропалық деңгейлеріне қатысты:

10-сынып – В₁ («Қалыптасқан игерім 1»);

11-сынып – В₁₊ («Қалыптасқан игерім 1.2»).

Шетел тілін тәрбиелік, танымдық және басқа ұлттық мәдениетпен және оны жеткізушілермен өзара әрекет ету құралы ретінде оқу болашақта бәсекеге қабілетті маман даярлау үшін оқушылардың функционалды сапаттылығын дамытуға, болашақта шетел тілін меңгеру дағдысының артуын ілгерілетуге бағытталған. Орта мектептің жоғары сынып оқушыларына шет тілін оқытудың мақсаттары мен міндеттері осылайша шартқа отырады.

«Шетел тілі» оқу пәнін оқытудың **мақсаттары** оқушылардың коммуникативтік құзыреттерін жетілдіруден және өзінің мәдениетін әлемдік масштабта кеңінен насихаттай алатын, болашақ мамандығында шет тілін тәжірибе жүзінде қолдана алатын көпмәдениетті, көптілді тұлғаны қалыптастырудан тұрады.

10-11-сыныптарда пәнді оқытудың **міндеттері**:

✓ оқушылардың шетел тіліндегі жалпы мәдениаралық қарым-қатынаста әлеуметтік-тұрмыстық және оқу-кәсіптік саладағы коммуникативтік мәдениеті мен әлеуметтік білімін дамыту;

✓ жалпы мәдени үлгіде түрлі мәдениеттану ақпараттарын жинақтау, жүйелеу мен өңдей білуді дамыту және коммуникативті-танымдық мәселелерді шеше білуде түсіндіру, қолдана білу;

✓ пікірталастық қарым-қатынаста ағылшынтілді елдер мен Қазақстанда адамдардың мәдениет, өмір сүру салты мен стилін шетел тілінде әдеп негізіне оқыту;

✓ шетел тілінің вариативтілігі мен оның ағылшынтілді және әлемнің басқа елдеріндегі қызметіндегі ерекшелігін, ресми және бейресми қарым-қатынастағы ауызша және жазбаша мәтіндердің құрылымдық ерекшелігі туралы оқушылардың филологиялық білімдерін тереңдету;

✓ оқушыларды тілдік, сөйлеу және әлеуметтік-мәдени құзыреттілік қалыптасу деңгейінде өзін-өзі бағалау негізіне оқыту және тілдік өз білімін;

жетілдіру қажеттілігін дамыту;

✓ оқушыларды ағылшын тілін шетел тілі ретінде білу деңгейінің халықаралық талаптарымен таныстыру.

Орта мектепте ағылшын тілінде білім берудің аяқталу кезеңінің негізгі айырмашылығы – шетел тілі бейіндік оқытуды жүзеге асырудың құралы болып табылады. Нақты бейіндік бағыт, яғни оқу мазмұнын қайта құрылымдау есебінен, жалпы білім беру тақырыптарының қысқарту мен болашақ оқушының мамандыққа бағытталған түпнұсқалық оқу материалының кіріспесіне, коммуникативтік құзыреттілікті сөздік қорды байыту жолымен мәтіндік материал негізінде бейіндік бағытты жетілдіру арқылы қол жеткізіледі.

Сондай-ақ, жоғары сыныптарда «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясын жүзеге асыру жалғасын табуы тиіс. Бұл орайда қазіргі әлемде және Қазақстанда шетел тілін білудің қажеттілігі мен маңыздылығы болашақта мансаптық өсуде кәсіби дамуға зор мүмкіндіктер ашатынын түсінуді қалыптастыру қажет. Шетел тілі сабақтарындағы тыңдау материалдарын пайдалану- жас ерекшеліктері мен жоғары сынып оқушыларының тұлғалық мүддесіне жауап беруі, елдегі оқытылатын тілдің олардың кәсіптік бағдарлық және қайта даярлаумен танысуды қамтамасыз етуге, таңдаған кәсіптің ерекшелігімен және шет тілінің болашақ мамандықты меңгерудегі рөлімен танысуға, ғылыми-техникалық және мәдени өрлеуге қосылуға, таңдап алған салада кәсіби бағыттағы жалпы ой-өрісін кеңейтуді қамтамасыз етуі қажет.

Бейіндік бағыттағы оқу материалдарымен жұмыс істеу кейбір продуктивті, рецептивті тілдік минимумдарды ұлғайтуға, сондай-ақ білімін, сөйлеу қызметінің барлық түрінде шеберлігі мен дағдысын арттыруға, әрі қарай колледждер мен жоғары оқу орындарында бейіндік бағыттағы базаны жалғастырып оқытуға әкеліп соғуы тиіс.

Тұлғалық және бейіндік бағыттағы оқыту мазмұны мен шығармашылық-креативті оқыту деңгейін көтеруге мүмкіндігі бар қолданылған оқыту технологиялары жалпыеуропалық стандартқа сәйкес шетел тілдерін B1 деңгейінде білуді қамтамасыз етуі тиіс. Оқушылар тілдік және сөйлеу тақырыптарын игеруі тиіс, әңгімелесу барысында тілдік материалды пайдалану, оқу және нақты тақырыптар шеңберінде коммуникативтік міндеттерге сәйкес ауызша және жазбаша түрдегі монологтік және диалогтік сөйлесімдерді түсіну және ой қорыту.

Үлгілік оқу жоспарына сәйкес шет тілі бойынша *сағат саны*:

қоғамдық-гуманитарлық бағыт: 10-11-сыныптарда – аптасына 4 сағаттан, жылына жалпы сағат саны – әр сыныпта 136 сағатты құрайды;

жаратылыстану-математикалық бағыт: 10-11-сыныптарда аптасына 2 сағаттан, жылына жалпы сағат саны – әр сыныпта 68 сағатты құрайды.

«МАТЕМАТИКА ЖӘНЕ ИНФОРМАТИКА» БІЛІМ САЛАСЫ

Математика

Жалпы орта білім деңгейінде математиканы оқыту келесі мақсаттарға жетуге бағытталған: салалас пәндер мен қолданбалы есептерді шығару және

сипаттау үшін математикалық модельдерді құрастыру мен зерттеу; математикалық материалдар бойынша есептерді шығару алгоритмдерін өздігінен құру және орындау; практикалық сипаттағы есептеулерді орындау; математикалық формулаларды қолдану және жеке жағдайларды жалпылау негізінде математикалық формулаларды өздігінен құру.

10-11 сыныптарда математиканы саралап оқыту, яғни «Алгебра және анализ бастамалары» және «Геометрия» жүйелі курстарын оқыту жүзеге асырылады.

10-11-сыныптарда алгебра және анализ бастамалары курсының оқытуға бөлінген сағат саны оқу жылының басында әрбір сыныпта алдыңғы курстарда игерілген математикалық білімдерін қайталауға, тереңдетуге және жүйелеуге уақыт бөлуге; 10-11-сыныптардың екі бағыты бойынша алгебра және анализ бастамаларының оқу бағдарламаларында бірдей тақырыптарды беру арқылы оқушылардың ҰБТ-ге дайындауда математикалық материал мазмұнын меңгеруге бірдей жағдай жасауды қамтамасыз етуге; математикалық материалдың мазмұнын беру ретін жетілдіруге, оқу бағдарламасындағы материалды игеруге көп уақыт бөлуге мүмкіндік береді.

Оқушылардың математикалық сауаттылығын қалыптастыру, зерттеу дағдыларын, сондай-ақ сыни ойлау мен өздігінен іздену дағдыларын дамыту көлемінде «Математика және информатика» білім саласы бойынша қолданбалы курстар мазмұнын жобалау және жүргізу» атты әдістемелік құралы әзірленіп, Академияның сайтында орналастырылған (www.nao.kz). Әдістемелік құралда «Математика» пәні бойынша қолданбалы курстың жобалау жолдары көрсетіліп, оны ұйымдастыру және өткізу бойынша әдістемелік ұсыныстар берілген.

Алгебра және анализ бастамалары

Алгебра және анализ бастамалары курсымен орта мектептегі алгебраны оқыту аяқталады. Берілген курс анализ бастамаларына қатысты ұғымдарды, тұжырымдар мен әдістерді мазмұндық ашумен, олардың тәжірибелік маңыздылығын айқындаумен сипатталады.

Алгебра және анализ бастамаларын игеру оқушылардың ой-өрісін, логикалық пайымдау, дәлелдеулер жүргізу, практикалық есептерді шығару барысында математикалық білімдерін қолдану біліктігін дамытуға бағытталған; математикалық оқу қызметіне оқушыларды қатыстыруға, олардың математикалық материалды түсінуіне бағытталған жұмыстардың белсенді түрлерін көбейтуді көздейді. Сонымен қатар математиканы оқытудың бір құрамдас бөлігі ретінде визуальды оқытуды күшейту мақсатында ақпараттық технологияларды қолдануға көңіл бөлінеді.

Қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптардың «Алгебра және анализ бастамалары» пәнін оқытудың мақсаты – оқушылардың табиғат құбылыстарын түсінуге, қоршаған ортаның нысаналарын және саралас пәндерді игеруге қажетті математикалық ұғымдармен және олардың қасиеттерімен таныстыру.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы сыныптарда математика курсының оқытудың *ерекшелігі* – адамның жалпы мәдени дамуына бағыттау, математика

заңдарымен таныстыру және қазіргі өмірде еркін бағдар алуға қажетті адам қызметімен байланысты математикалық білім мен біліктілікті қалыптастыру болып табылады. Берілген курс үшін көптеген дәлелдеулері бар теориялық деректер берілмейді, теоремалардың қатаң түрде дәлелдеулері өте аз мөлшерде, негізінен, нақтылы пайымдаулардың үлгілері ретінде беріледі, түсіндірулер көрнекіліктермен негізделеді, жаттығулардың күрделілігі қарапайым деңгейімен шектеледі. Курстың кейбір дәстүрлі бөлімдері жалпыланған түрде (дәлелдеулерсіз, түсініктер деңгейінде) оқытылады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы және математика тереңдетіліп оқытылатын сыныптарда тарихи мәліметтерді қарастырудың маңызы зор. Әсіресе тілдерді тереңдетіп оқытатын сыныптарда математикалық терминдердің шығуы мен дамуына ерекше назар аударылғаны жөн.

Жаратылыстану-математика бағытындағы сыныптарда математика пәнін оқыту математикадан білімі мен біліктілігінің белгілі деңгейін талап ететін мамандық бойынша оқу орнында оқушының оқуын жалғастыру мүмкіндігін қамтамасыз етуі тиіс.

Жаратылыстану-математика бағыты бойынша математикадан білім беру мазмұны оқушылардың бойында қоршаған әлем туралы біртұтас түсініктің қалыптасуына, оқушылардың интеллектуалдық қабілеттерін дамытуға ықпал ететін жалпы ғылыми біліктерді меңгеруіне бағытталған. Кейбір нақты математикалық жағдаяттардың математикалық моделін интерпретациялауда және құрастыруда қалыптасатын біліктілік жаратылыстану-математикалық бағытта шынайы үдерістер мен құбылыстарды, теориялық мәселелерді зерттеуде және қолданбалы есептер шығаруда қолданылады. Математиканы оқытуда қалыптасқан теориялық сұрақтар мен есептерді шешудің зерттеу аппараты жаратылыстану-математика пәндерін оқыту үшін үлкен рөл атқарады.

10-11-сыныптардағы алгебра және анализ бастамалары пәнінің қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математика бағыттары бойынша **сағат саны**: аптасына 3 сағаттан, әрбір сыныпта оқу жылында 102 сағатты құрайды.

Геометрия

Жалпы орта білім беру деңгейіндегі геометрия курсының мазмұны кеңістіктегі геометриялық фигураларды және олардың қасиеттерін, геометриялық шамаларды өлшеуді оқып білуді қарастырады.

10-11-сыныптарда геометрия курсы оқып білу интеллектуалды дамыған тұлғаны тәрбиелеуде логикалық ойлауды одан әрі дамыту; тұрақты кеңістіктік түсініктерді және кеңістіктік елестерді дамыту; кеңістіктік фигураларды кескіндеу дағдыларын дамыту; геометриялық білім негізінде практикалық және математикалық іс-әрекеттер дағдыларын дамыту; бейнелік ойлауды дамыту; функционалдық сауаттылықты дамыту; графикалық сауаттылықты, эстетикалық талғамды дамыту; геометрия тарихымен және оның ғылыми-техникалық прогрестің дамуына әсерін таныстыру арқылы тұлғаның мәдениетін тәрбиелеу мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған.

Жалпы білім беретін мектептің қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы. 10-11-сыныптарда геометрия курсы оқу пәні ретінде **оқытудың мақсаты** –

барлық оқушыларды одан әрі жоғары мектепте оқуын жалғастыруы үшін геометрия аймағындағы математикалық дайындықтың қажетті деңгейімен қамтамасыз ету; оқушыларға сабақтас пәндерді оқып білуге қажетті геометриялық білім мен біліктер жүйесін меңгерту болып табылады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы 10-11-сыныптарда геометрияны оқытудың *міндеттері*: болашақ практикалық қызметіне қажетті негізгі стереометриялық деректер мен әдістер туралы білім жүйесін қалыптастыру; дедукциялық ойлау (тура әдіс, қарсы ұйғару әдісі) дағдыларын дамыту; жазық және кеңістіктік фигуралардың қасиеттері туралы теориялық білім қорын кеңейту; кеңістіктік фигуралардың кескіндерін салу біліктігі мен дағдыларын дамыту; күрделілігі әртүрлі суреттердегі геометриялық фигураларды танып білу, есептерді шешу кезінде қосымша салулар мен көмекші сызбаларды пайдалану біліктігі мен дағдыларын дамыту; нақтылы объектіні бір немесе бірнеше геометриялық фигуралар түрінде бере білу біліктігі мен дағдыларын дамыту; есептеуге және дәлелдеуге арналған геометриялық есептерді шешу біліктігі мен дағдыларын дамыту; геометриялық есептерді шешуде алгебраны және тригонометрияны қолдану біліктігі мен дағдыларын дамыту; практикалық мазмұнды есептерді шешуде геометриялық әдістерді қолдану біліктігі мен дағдыларын қалыптастыру.

Жаратылыстану-математикалық бағытындағы 10-11-сыныптарда геометрия курсына оқу пәні ретінде *оқытудың мақсаты* – барлық оқушыларды одан әрі математика облыстарында білім алуын жалғастыруы мен өздігінен әрекет етуі үшін, сонымен қатар болашақ кәсіби қызметі үшін геометрия аймағындағы математикалық дайындықтың қажетті деңгейімен қамтамасыз ету.

Жаратылыстану-математикалық бағытындағы 10-11-сыныптарда геометрияны оқытудың *міндеттері*: кеңістіктік фигуралардың қасиеттері туралы білім жүйесін қалыптастыру; кеңістіктік фигуралардың қасиеттерін оқу барысында формалды-логикалық ойлау дағдыларын дамыту; кеңістіктік фигуралардың кескіндерін және осы кескіндерде қосымша салуларды салу біліктігі мен дағдыларын дамыту; сызбалардағы кескіндері бойынша жазық және кеңістіктік геометриялық фигураларды танып білу біліктігі мен дағдыларын дамыту; кеңістіктік фигуралардың симметриялары туралы тұрақты түсініктерін қалыптастыру; геометриялық шамаларды өлшеу туралы білім жүйесін қалыптастыру; есептеуге және дәлелдеуге арналған геометриялық есептерді шешу біліктігі мен дағдыларын дамыту; геометриялық есептерді шешуде алгебраны және тригонометрияны қолдану біліктігі мен дағдыларын дамыту; нақтылы объектіні бір немесе бірнеше геометриялық фигуралар түрінде бере білу біліктігін дамыту; практикалық мазмұнды есептерді шешуде геометриялық әдістерді қолдану біліктігі мен дағдыларын қалыптастыру; жазық және кеңістіктік геометриялық фигуралардың қасиеттері мен геометриялық шамаларды табу туралы ғылыми ақпараттарды жинақтай, талдай, өңдей және пайдалана білу біліктігін дамыту; жүргізілген зерттеулерді безендіру, түсіндіру және дәлелдеу үшін геометриялық модельдер мен көрнекі құралдарды түсіне және пайдалана білу біліктігін дамыту.

10-11-сыныптардағы геометрия курсына кеңістіктегі түзулер мен жазықтықтардың өзара орналасуы, екіжақты бұрыштардың геометриялық модельдерде (призма, пирамида, дұрыс көпжақтар және т.б.) қарастырылуы көрнекіліктермен баяндалуы қажет. Бұл «Геометрия» пәнін анағұрлым көрнекті етуге және стереометрияның теоремалары мен қасиеттерін иллюстрациялауға мүмкіндік береді. Кеңістіктегі фигуралардың жазықтықтағы кескіндеріне және олардың жазықтықпен қималарына назар аударған жөн. Есептерді шығару барысында оқушылар қандай формуланы пайдалану керектігін, яғни геометриялық фигураның оның өлшемімен байланысын анықтап алуы керек. Кейін есептің шартына байланысты немесе формулаға қажетті ішкі параметрлерінің барлық мәндерін тауып, формула бойынша есептеу жүзеге асырылады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы геометрия курсына оқушылар кеңістіктік геометриялық фигуралармен (екіжақты бұрыш, жартыкеңістік, көпжақтар, айналу денелері) және олардың қасиеттерімен танысады. Оқушылар кеңістіктегі геометриялық фигуралардың өзара орналасуын; геометриялық шамаларды (екіжақты бұрыштарды, беттің ауданын, геометриялық дененің көлемін) өлшеуді; көпжақтардың, айналу денелерінің және олардың жазықтықпен қималарының кескіндерін салуды; кеңістіктегі нүктелердің және векторлардың координаталарын оқып біледі. Бұл бағытта геометриялық білім мазмұнындағы көптеген теориялық деректер дәлелдеулерсіз қарастырылып, теоремалар мен қасиеттердің дәлелдеулері көрнекілік түсініктер негізінде берілуі және қарапайым деңгейдегі жаттығулармен шектелуі тиіс. Жекелеген тараулар түсініктермен, дәлелдеулерсіз және күрделі өзгеріссіз оқытылуы қажет.

Жаратылыстану-математикалық бағытындағы геометрия курсына оқушылар кеңістіктік геометриялық фигуралармен (екіжақты бұрыш, жартыкеңістік, көпжақтар, айналу денелері) және олардың қасиеттерімен танысады. Оқушылар кеңістіктегі геометриялық фигуралардың өзара орналасуын; кеңістіктік фигуралардың теңдігін; дөңес фигураларды; геометриялық шамаларды (екіжақты бұрыштардың өлшемі, беттің ауданын, геометриялық дененің көлемін) өлшеуді; көпжақтардың, айналу денелерінің және олардың жазықтықпен қималарының кескіндерін салуды; кеңістіктегі нүктелердің және векторлардың координаталарын; кеңістіктік геометриялық фигуралардың теңдеулермен және теңсіздіктермен берілуін; геометриялық фигураның симметрияларын (центрлік симметрияны, түзуге және жазықтыққа қатысты симметрияларды) оқып біледі. Бұл бағытта оқушылардың бойында математикалық мәдениеттің қалыптасуына, әр оқушының интеллектуалдық дамуына және олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға көңіл бөлу қажет. Сонымен қатар, кеңістіктік фигураларды салуға және денелердің беттерінің ауданы мен көлемін табуға арналған қолданбалы есептерді қарастыру ерекше орын алуы тиіс.

«Геометрия» пәні бойынша оқу жүктемесі:

– қоғамдық-гуманитарлық бағыт бойынша: 10-11 сыныптарда – аптасына 1 сағаттан, әр сыныпта оқу жылында 34 сағатты құрайды;

– жаратылыстану-математикалық бағыт бойынша: 10-11 сыныптарда – аптасына 2 сағаттан, әр сыныпта оқу жылында 68 сағатты құрайды.

Информатика

10-11 сыныптарда «Информатика» пәнін оқыту Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірде №115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламаларының негізінде жүзеге асырылады.

Информатиканы оқыту мақсаты қазіргі кездегі ақпараттық технологиялардың теориялық негіздері бойынша базалық білім жүйесін және визуалды программалауды меңгеру, оқушылардың ақпараттық мәдениетін және ақпараттық-коммуникациялық технология құралдарымен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру, оқушыларды жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды үнемі пайдалануға дағдыландыру, танымдық және зияткерлік қабілеттерін дамыту болып табылады.

Информатика пәнін оқытудың әдістемелік ерекшелігі қажетті нақты міндеттерді шешу үшін визуалды программалау және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалана отырып, оқушыларда бастапқы теориялық білім мазмұнын қалыптастыру болып табылады.

Оқушылардың Информатика пәніне деген қызығушылықтарын арттыру мақсатында жобалық іс-әрекеттерге көңіл бөлген қажет. Осыған орай, әр сыныптар бойынша жобалық іс-әрекетті оқытуға жеке сағаттар бөлінген. Жобалау технологияларын қолдану информатика пәні бойынша ғана оқу сапасын көтеріп қоймайды, пәнаралық байланысты жүзеге асырады. Жобалық іс-әрекеттерге тақырыптарды мұғалім өз қалауы бойынша өткен тараулардан алуға болады.

Білім беру сапасын жетілдіру мақсатында саралау, іс-әрекет, жеке-тұлғалық, құзыреттілік, жүйелік және т.б. педагогикалық тәсілдерді қолдануға ұсынылады.

Осы тәсілдер топпен жұмыс, ғылыми-зерттеу іс-әрекеттерін ұйымдастыру, мәселелі-бағдарлы оқыту, ақпаратты жинауда, өңдеуде, сақтауда және жіберуде сын тұрғысынан ойлауды қолдану, жобалық жұмыс, «Информатика» пәнінің қолданбалық сипатын көрсеу мақсатында басқа білім беру салаларымен кіріктірілген міндеттерді пайдалану арқылы жүзеге асырылады.

Информатиканың бірінші сабағы есептеуіш техника кабинетінде қауіпсіздік техникасының ережелерін және жұмыс орнын ұйымдастыруын қайталауға арналады. Интернет желісіндегі жұмыстармен байланысты тәжірибелік тапсырмаларды орындау барысында ҚР Заңнамасына сәйкес ақпараттармен бірге этикалық және құқықтық аспектілерге маңызды көңіл бөлу қажет.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы сыныптарға арналған информатика курсына есептерді шешу негізінде жүйелік және алгоритмдік ойлауды дамыту жалғасады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы сыныптардағы информатика курсының ерекшелігі ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тереңдете оқыту болып табылады.

Әр тарау соңында жобалық іс-әрекетке сағаттар қарастырылған. Информатиканы және оның тәжірибелік қосымшаларын терең оқуға қызығушылық танытатын оқушылар үшін таңдау курстарын ұйымдастыруға сағат сандарын көбейту мектептің құзырында.

Мұғалімдерге көмекші ретінде оқушылардың зерттеу дағдыларын, сондай-ақ сыни ойлау мен өздігінен іздену дағдыларын дамыту көлемінде «Математика және информатика» білім саласы бойынша қолданбалы курстар мазмұнын жобалау және жүргізу» атты әдістемелік құралы, 10-11 сынып оқушыларына арналған дидактикалық материалдар әзірленіп, Академия сайтында орналастырылған (www.nao.kz). Дидактикалық материалдар информатиканы оқытуда саралау тәсілін қолдануға мүмкіндік беретін деңгейлік тапсырмаларды қамтиды.

«Информатика» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

10-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;

11-сыныпта – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат.

«ЖАРАТЫЛЫСТАНУ» БІЛІМ САЛАСЫ

География

Жалпы орта білім деңгейіндегі «География» оқу пәнінің мазмұны алдымен, оқушылардың бойында Жер адамзат ғаламшары ретінде екендігі туралы кешенді, жүйелі және әлеуметтік-бағдарлы түсінік қалыптастыратын, дүниетанымдық сипатымен анықталады. Оқу пәнінің мазмұны оқушылардың бойында әлемнің географиялық бейнесі жайлы біртұтас дүниетанымдық және жалпы мәдениетін қалыптастыруда, сонымен қатар жалпы білімнің тәрбиелік және дамытушылық сұрақтарын шешуде, жеке тұлғаның әлеуметтенуі мен функционалдық сауаттылығын арттыруда үлкен рөл атқарады.

География оқу пәні ретінде табиғат заңдарын, қоғамның материалдық өмірін, қазіргі әлем бейнесін тануда биология, химия, физика және басқа да білімдердің өзара тығыз пәнаралық байланысын арттыруға көмектеседі. 10-11-сыныптарда географияны оқыту екі бағытта жүзеге асырылады: қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математика бағыттары.

ҚГБ оқу материалының мазмұны өскелең ұрпақтың географиялық сауаттылығын арттыру, экономикалық-географиялық мәдениетін қалыптастыру үшін қажет білім мен біліктерді қамтиды.

ҚГБ оқытудың **мақсаты** оқушылардың елдерді оқу барысында жан-жақты экономикалық-географиялық, саяси-географиялық білімді, табиғат, қоғам және экономиканың өзара байланысын түсінуге, функционалдық сауаттылықты тереңдетуге және оқушылардың бейінді-мамандық бағытын анықтауға бағытталған.

ЖМБ оқу материалының мазмұнында, жалпы географиялық мәдениетті қалыптастыру үшін маңызы бар білім мен біліктіліктен басқа, болашақта мамандық алу үшін білімді жалғастыруға қажетті кең көлемді білім мен біліктілікке көп көңіл бөлінеді.

Мақсаты: қазіргі әлемдегі аймақтар мен елдерді оқу барысында оқушылардың географиялық заңдылықтар және экономикалық-географиялық, саяси-географиялық, дүниежүзілік шаруашылық туралы жан-жақты білім алулары, функционалдық сауаттылықты және оқушылардың бейінді-кәсіби бағытын тереңдету.

Міндеттері: алдыңғы сыныптарда оқылған жалпы географиялық заңдылықтар туралы білім, ұғымдар мен идеялардың негізінде ғаламшар табиғатының біртұтастығы туралы білім және көзқарасты одан әрі дамыту; дүниежүзі саяси картасы және дүниежүзілік шаруашылықтың қалыптасу кезеңдерін оқып-білу үдерісінде саяси, географиялық білімнің қалыптасуын жалғастыру; табиғат және қоғамның өзара байланысын оның қазіргі даму кезеңі негізінде, қоршаған ортаны қорғау және табиғатты тиімді пайдаланудың маңызын, Қазақстан және әлем деңгейінде тұрақты даму проблемаларын географиялық тұрғыдан түсіну; табиғи, әлеуметтік-экономикалық, геоэкологиялық үдерістер мен құбылыстарды сипаттау және талдау үшін ғаламдық, аймақтық және жергілікті жағдайларды үйлесімді пайдалану біліктілігін меңгерту; ғаламшар мемлекеттерінің түрлерін, ұлттық шаруашылықтың даму деңгейі әр түрлі елдердің ерекшеліктерін анықтау зерделеу; дүние жүзінің халықтарын, дүние жүзінің шаруашылық жүйесін, халықаралық байланыстар және халықаралық экономикалық ынтымақтастық туралы оқып-білу барысында оқушылардың білімін одан әрі тереңдету; оқушылардың бейінді-кәсіптік бағдарларын дамыту, болашақ мамандықты саналы түрде таңдауға ықпал жасау.

Карталармен, сызбанұсқалармен, графиктермен, диаграммалармен, кестелермен, ғаламтормен, білім берудің цифрлық ресурстарымен жұмыс істеу кезінде ойлау қабілетінің одан әрі дамуына жағдай жасау маңызды болып табылады, әрүрлі экономикалық-географиялық әдебиеттен қажетті материалдарды жинақтау және талдау барысында сөйлеу және көптілділік, статистикалық, картографиялық және басқа да мәліметтерді өздігінен өңдеу және түсіндіру дағдыларын меңгерту; жоғары патриоттық сезімді, Қазақстан Республикасының Конституциясын құрметтеуге, белсенді азаматтық, өмірлік ұстанымды тәрбиелеу.

«Даму стратегиясы», «индустриалды-инновациялық реформа», «тұрақты даму», «жасыл экономика», «геосаяси жағдайы» терминдерінің ғылыми-теориялық және практикалық мәнін зерделеу, сонымен қатар олардың аймақтық және жергілікті мәнін түсіну, Қазақстан Республикасы жаһандық геоэкономикалық кеңістікте ұлттық «Мәңгілік Ел» идеясын жүзеге асыру аясында тұрақты дамып келе жатқан ел туралы ғылыми негізделген көзқарасты қалыптастыру және дамыту маңызды болып табылады.

ҚГБ және ЖМБ курстарында оқылатын материалдардың қамтылуы, тереңдігі және нақтылығы жағынан оқу мазмұнының өзіндік ерекшеліктері бар. Жаратылыстану-математикалық бағытындағы 10-сыныпта «Жалпы географиялық заңдылықтар», «Дүниежүзінің жалпы сипаттамасы», «ТМД елдері», 11-сыныпта елтану аясында шет елдер мен аймақтар қарастырылады.

Бағдарламада берілген барлық практикалық іс-әрекеттер тәжірибелік дағдыларды дамытушы және қалыптастырушы болып табылады.

Сыныптар бойынша практикалық жұмыстар бағдарлама тақырыптарына сәйкес құрастырылған және олар түсіндіруге, салыстыруға, талдауға, сипаттауға, есептеуге, байланысын анықтауға, моделдеуге бағытталған. Олар балалардың шығармашылдықты, талдау жасауды талап етеді, дамытушы сипатқа ие. Сонымен қатар практикалық жұмыстардың мазмұны білімді функционалдық сауаттылықты дамытуға, жаңа технологияларды, жаңа әдіс-тәсілдерді қолдануға, ақпараттық-коммуникативтік әрекетті кеңейтуге бағытталған. Міндетті түрде бағаланатын практикалық жұмыстар нөмірмен белгіленген.

Туған өлкенің әлеуметтік-экономикалық дамуы, табиғи кешенінің жағдайы, өлкетану мәселелері неғұрлым жоғары, талдамалық деңгейде оқытылады, Пән аясында сыныптан тыс географиялық, экскурсиялық-экспедициялық жұмыстар ұйымдастыру, қолданбалы курстар өткізу қажет.

Бақылау түрлері: бақылау, өздік жұмыстары, тест тапсырмалары, ауызша жауап және сұхбаттасу.

Ағымдық бақылау жұмыстарын жазбаша және ауызша түрде жүзеге асыруға болады. Ағымдық жазбаша бақылау жұмыстарын өздік жұмыс немесе тест тапсырмалары арқылы өткізуге болады.

Тақырыптық бақылау бағдарламаның жекелеген бөлімдері мен тақырыптарының негізгі сұрақтарын таңдау арқылы жазбаша түрде өткізуге болады.

Қорытынды бақылау жұмысын аралас сипаттағы жұмыстар немесе кешенді тестілеу арқылы өткізуге болады.

География пәнін оқыту арнайы жабдықталған және қажетті аспаптармен, құралдармен, географиялық карталармен, атластармен, баспа құралдарымен, аудио және бейне материалдармен, оқытудың техникалық жабдықтарымен қамтамасыз етілген кабинетте жүзеге асырылады.

Мұғалімдерге көмек ретінде «Жаратылыстану» білім беру саласы бойынша қолданбалы курстар мазмұнын жобалау және жүргізу» әдістемелік құралы және «Таңдауы бойынша курстардың мазмұны және ұйымдастырылуы бойынша талдамалы материалдар» талдамалы материалдар әзірленді және олар Ұлттық білім академиясының сайтында (www.nao.kz) орналастырылған.

География пәні бойынша сағат саны:

қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарда – аптасына 1 сағаттан, оқу жылында – 34 сағат;

жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарда – аптасына 2 сағаттан, оқу жылында – 68 сағат.

Биология

10-11-сыныптарда «Биология» пәнін оқудың мақсаты 6-9-сыныптарда игерілген материалдарды тереңдетіп қарастыру негізінде органикалық әлемнің тұтас көрінісін қалыптастыру және білік пен дағдыларды одан әрі дамыту болып табылады.

Бұл мақсатқа жету *келесі міндеттерді* шешу арқылы қамтамасыз етіледі:

- ✓ органикалық әлемнің тұтастығы мен әр түрлілігі, өмірдегі үдерістер мен құбылыстар, себеп-салдарлы байланыстар туралы ғылыми түсініктердің қалыптасуы; оқушылардың ғылыми таным әдістерін меңгеруі;
- ✓ оқушылардың ғылыми-жаратылыстану жүйесіндегі басқа пәндердің мазмұнымен кіріктіру арқылы білімдерін қалыптастыру;
- ✓ оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру;
- ✓ сын тұрғысынан ойлауды зерттеу дағдыларын дамыту;
- ✓ биологияның тұрақты дамудағы, жасыл экономиканы жүзеге асырудағы маңыздылығын, адамзаттың проблемаларын шешудегі рөлін ашып көрсету;
- ✓ тұлғаны табиғатты сүйеге тәрбиелеу, олардың патриоттық сезімдері мен азаматтық көзқарастарын қалыптастыру;
- ✓ органикалық әлемнің тұтастығы мен әр алуандығы, өмірдегі үдерістер мен құбылыстар, себеп-салдарлы байланыстар туралы ғылыми түсініктердің қалыптасуы; оқушылардың ғылыми таным әдістерін меңгеруі.

10-11 сыныптарда «Биология» пәнін оқыту орта мектептерге арналған оқу бағдарламасына сәйкес (ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген) жүргізілуі тиіс. Практикалық және лабораториялық жұмыстарға, функционалдық сауаттылығы мен шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру мақсатында, әсіресе, ғылыми жобаларға ерекше көңіл бөлу қажет.

Жалпы білім беретін мектептің қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы 10-11-сыныптарда «Биология» курсы оқу пәні ретінде оқып білудің мақсаты жоғары мектепте одан әрі оқуы үшін биология саласында биологиялық дайындықтың қажетті деңгейімен барлық оқушыларды қамтамасыз ету болып табылады: тірі материя, оның биологиялық құрылым деңгейлері туралы негізге алынатын түсініктерді қалыптастыру; оқушылардың өлі және тірі материяның жалпы белгілерін ұғынуы; жасушалық теорияның негізгі қағидалары туралы білім қалыптастыру.

Қоғамдық-гуманитарлық бағытында пәнді оқытудың міндеттері келесідей анықталған: органикалық табиғат туралы, оның өзгергіштігі және тұқым қуалаушылығы туралы білім жүйесін қалыптастыру; жасушадағы органикалық және бейорганикалық заттардың рөлі туралы білім қалыптастыру, биологиялық заңдылықтардың білімін қалыптастыруда өзбетінше жұмыс істеуге дағдылануды дамыту; организмдердің жеке даму заңдылықтары туралы көзқарастарын кеңейту; генетикалық есептерді, молекулалық биологияның есептерін, экологиялық есептерді шығаруда ептілік пен дағдыны дамыту; түр және оның критерийлері түсініктерінің мәнін ашып көрсету, эволюциялық ілім негіздері туралы білімдерін қалыптастыру.

Жалпы білім беретін мектептің жаратылыстану-математика бағытындағы 10-11-сыныптарда «Биология» курсы оқу пәні ретінде оқып білудің мақсаты барлық оқушыларды келесі, жоғары мектепте оқуы үшін биология саласында биологиялық дайындықтың қажетті деңгейімен қамтамасыз ету: тереңдетілген деңгейде тірі материя, оның биологиялық құрылым деңгейлері туралы негізгі түсініктерді қалыптастыру; оқушылардың өлі және тірі материяның жалпы

белгілерін ұғынуы; органикалық дүниедегі көбейу тәсілдерінің және жасушалардың бөліну типтері туралы білімдерін қалыптастыру; жасушалық теорияның негізгі қағидаларының білімін қалыптастыру; табиғатты қорғау бойынша Қазақстан Республикасы заңдарының білімін қалыптастыру.

Жаратылыстану-математика бағытында пәнді оқытудың міндеттері келесідей болып анықталады: органикалық табиғат туралы оның өзгергіштігі және тұқым қуалаушылығы туралы білім жүйесін қалыптастыру; биологиялық заңдылықтардың білімін қалыптастыруда өз бетінше жұмыс істеуге дағдылануды дамыту; органикалық дүниенің дамуына негізі болатын генетикалық заңдылықтар туралы түсініктерін кеңейту; қоршаған ортаны қорғау жұмыстарында және генетикалық есептерді, молекулалық биологияның есептерін, экологиялық есептерді шығаруда ептілік пен дағдыны дамыту; пәннің және экологиялық факторлардың рөлін ашып көрсету; экожүйе, биоценоз, биосфера түсініктерінің мәнін ашып көрсету; адам әрекетінің әсерін және осы әсердің нәтижесін ашып көрсету; табиғатты қорғау бойынша қазақ халқының салт-дәстүрлерін ашып көрсету; эволюциялық ілім негіздерінің білімін қалыптастыру; тұқымқуалаушылықтың негізгі заңдылықтарын ашып көрсету; өзгергіштіктің негізгі заңдылықтарын ашып көрсету; селекцияның және биотехнологияның негіздерін сипаттау; биосферадағы тұрақты тепе-теңдікті сақтауға қажетті адамның антропогендік әрекетінің нәтижесін бағалау үшін биологиялық білімді қолдана білуді қалыптастыру, өздігінен білім алу уәжін қамтамасыз ету.

10-11-сыныптарда биологияны оқудың ерекшелігі «Жалпы биология» бөлімін оқып білу болады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы сыныптар үшін оқу материалының мазмұны болашақ ұрпақтың биологиялық сауаттылығын жетілдіруге бағытталған.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы сыныптар үшін оқу материалының мазмұны оқушылардың биологиялық мәдениетін дамытуға, алдыңғы сыныптарда меңгерген білімдерін тереңдетуге бағытталған.

Жалпы биологияны жаратылыстану-математикалық бағыт аясында оқыту бүгінгі күнде биологиялық ғылым дамуының негізгі бағыттарын бейнелейтін жүйелі оқытуды ұйымдастыруды ойластырады. Сонымен қатар биология сабақтарында өзекті экологиялық проблемаларды шешу де қарастырылуы тиіс.

Биология пәнінің мазмұны оқытудың бағытына байланыссыз оқушылардың дүниетанымдық принципін дамытуды және олардың өздігінен кәсіби бағытын таңдай білуін дамытуды көздейді.

Биологияны оқыту арнайы жабдықталған сынып бөлмесінде және жалпы қолданылатын оқу-көрнекілік құралдар мен жабдықтар, көрнекілік және зертханалық аспаптар мен құрылғылар, интернет ресурстар, техникалық оқыту құралдармен дұрыс жабдықталған жағдайда жүзеге асырылады.

Биология пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11- сыныптарда – аптасына 1 сағат, оқу жылында – 34 сағат;

жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сыныптарда – аптасына

2 сағат, оқу жылында – 68 сағат.

Физика

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарға арналған «Физика» пәнін **оқытудың басты мақсаты** – білім, білік және дағдыларды меңгеру негізінде әлемнің жаратылыстанымдық бейнесін біртұтас қабылдай алуды қалыптастыру.

Бұл мақсатқа жету келесі міндеттерді жүзеге асырумен қамтамасыз етіледі:

✓ қазіргі жаратылыстанудағы физиканың маңызын түсіндіру және физика ғылымының әдістерін меңгерту негізінде ғылыми дүниетаным білімдерін меңгерту;

✓ оқушылардың ғылыми түсініктер жүйесі негізінде сын тұрғысынан ойлауын дамыту;

✓ оқуға жауапкершілікпен қарауға, қоршаған ортаны қорғау және табиғи қорларын ұтымды пайдалануға дағдыландыруға;

✓ қоғам және адам өмірінің қауіпсіздігін қамтамасыз ететін дағдыларды қалыптастыруға;

✓ базалық білім негізінде экономикалық, саяси, әлеуметтік және мәдени қызметтерге ат салысу дағдысына тәрбиелеу.

Қазіргі қоғамға бейімделу үшін базалық деңгей негізіндегі физикалық ұғымдар мен заңдарды меңгеру әрбір адамның тәжірибесіне қажетті.

«Физика» пәнін оқытқанда Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламасындағы талаптардың ерекшеліктері, яғни оқушылардың өз бетінше жасайтын практикалық және жобалық жұмыстардың орындалуына мән беріледі. Пәнішілік және пәнаралық байланыстар, оқу процесінің логикасы, оқушылардың жас ерекшелігін ескере отырып бөлімдерді және тақырыптарды оқытудың сабақтастығы сақталуы қажет.

«Физика» пәнінің қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы білім беру мазмұнында тарихи материалдар мен айғақтарға айтарлықтай назар аударылады.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру жобалық және іздену, зерттеушілік іс-әрекетті ұйымдастыру арқылы ұсынылады.

Физикаға және оның қолданбалы аспектілеріне қызығушылық білдірген оқушыларға келесі қолданбалы курстар ұсынылады: «Физика және техника», «Медициналық техника», «Ғарыш физикасы», «Физика және экология», ««Биофизика», «Физика және Қазақстан энергетикасы», және т.б.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11-сынып физика курсының мақсаты оқушылардың әлемді диалектика-материалистік тұрғыдан тану көзқарасын қалыптастыру.

Осы мақсатқа жету үшін мынадай міндеттерді шешу қамтамасыз етіледі:

✓ қазіргі әлемнің біртұтас физикалық бейнесін ұсыну; физикалық құбылыстарды әр жағынан және әртүрлі жағдайда қарастыру дағдысы;

✓ физикалық жүйені анықтау және олардың арасындағы байланыс орнату;

✓ физикалық құбылыс немесе пән туралы білімін салыстыру және

ақиқатын ашу дағдысын қалыптастыру;

✓ физикалық құбылысты танудың теориялық және эксперименттік әдісін қолдану; физиканың заңдарын практикада қолдану;

✓ әр түрлі қиындық деңгейіндегі сапалық есептер мен қатар, мазмұнды физиканың есептерін шығару дағдысын дамыту;

✓ физиканың жетістігін адами өркениеттің даму игілігіне пайдалану және табиғаттың заңдарын тану мүмкіндігіне сену; қазіргі жаратылыстану ғылымының мазмұнының мәселелерін талқылау кезінде оппоненттің пікіріне орынды қатынас және тапсырмаларды бірлесе орындау үдерісінде ынтымақтастықтың тілегі;

✓ қоршаған ортаны қорғауға жауапкершілік сезімі, жаратылыстану ғылымының жетістіктерін пайдалануды бағалауға дайындық; ақпараттық мәдениетке тәрбиелеу.

Физиканы оқығанда пәнішілік және пәнаралық байланыстарды, оқу үдерісінің логикасын, оқушылардың жас ерекшелігін ескере отырып бөлімдерді және тақырыптарды оқытудың сабақтастығы сақталуы қажет.

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы білім беру мазмұнында адамзат қызметінің әр түрлі саласында қолдана алуы үшін теориялық және практикалық білімдерді органикалық үйлестіру, физикалық тәжірибелерді орындағанда оқушылардың дағдыларын дамыту және қазіргі заманғы техникада қолданылатын физиканың ең маңызды жетістіктерін таныстыру ескерілуі қажет. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру жобалық және іздену, зерттеушілік іс-әрекетті ұйымдастыру арқылы ұсынылады. Пән -оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмысын жасау қабілеттіліктерін дамытуға, бақылау жүргізу және эксперименттік тапсырмаларды орындау, жобалау жұмысын жасау дағдыларын қалыптастыруға бағытталады.

Физикаға және оның қолданбалы аспектілеріне қызығушылық білдірген оқушыларға келесі қолданбалы курстар ұсынылады: «Физика және техника», «Медициналық техника», «Физикалық есептерді компьютер көмегімен шешу», «Ғарыш физикасы», «Физика және экология», «Радиотехника және электроника негіздері», «Биофизика», «Физика және Қазақстан энергетикасы», «Физикалық процестерді компьютерлік модельдеу технологиясы», «Физикадан қиындығы жоғары есептерді шешу әдістері», «Физикадан эксперименттік есептер шешу» және т.б.

Мұғалімдерге көмек үшін дайындалған ««Жаратылыстану» білім саласы аймағы бойынша қолданбалы курстар мазмұнын жобалау және жүргізу» атты (Академияның сайтында орналастырылған (www.nao.kz)) әдістемелік құрал ұсынылады.

10-11-сыныпта мұғалім физика кабинетіндегі оқу жабдықтары, құрылғылар және электрондық оқу құралдарының мүмкіндігіне қарай өзі практикалық және зертханалық жұмыстарды, физикалық практикумды таңдауға құқығы бар.

Лабораториялық жұмыстар мен физикалық практикум жұмыстарын (зертханалық жұмыстарға арналған дәптерлерде) өткізу барысында сыныптың барлық оқушыларын бағалау міндетті болып табылады. Практикалық жұмыстар

өткізу барысында (жұмыс дәптерлерінде) сыныптың барлық оқушыларын бағалау міндетті емес.

«Физика» пәнінен оқушылардың үй жұмысы – оқу үдерісіндегі қажетті элементтердің бірі. Дұрыс ұйымдастырылған жағдайда ол сабақ кезінде алынған білімді бекітуге және тереңдетуге ықпал етеді.

Үй жұмысын ұйымдастыруда төмендегілер ескерілуі қажет:

1) «Физика» пәнінен үй жұмысын тек оқулық параграфтарын жаттау, есептерді орындаумен шектеуге болмайды. Шығармашылық, эксперименттік сипаттағы және проблемалық элементтері бар тапсырмаларды көбірек қолдану қажет;

2) үй жұмысына оқушыларды өз іс-әрекетінің нәтижелерін өздері талдауға бағыттайтын элементтерді қосу қажет;

3) мазмұны мен орындау формасы бойынша сантүрлілігімен ерекшеленетін үй жұмыстарын қолдану қажет;

4) үй жұмысының мазмұны мен көлемін анықтауда оқушылардың жас ерекшеліктеріне байланысты жекелей ерекшеліктерін ескеру қажет.

«Физика» пәні бойынша оқу жүктемесі:

қоғамдық-гуманитарлық бағыт:

10-сынып - аптасына 1 сағат, оқу жылында - 34 сағат;

11-сынып - аптасына 1 сағат, оқу жылында - 34 сағат.

жаратылыстану-математикалық бағыт:

10-сынып - аптасына 3 сағат, оқу жылында - 102 сағат;

11-сынып - аптасына 3 сағат, оқу жылында - 102 сағат.

Химия

Жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-11 сыныптарға арналған «Химия» пәнін оқытудың мақсаты - оқушылардың химия бойынша теориялық білімін білік пен дағдыларын дамыту арқылы әрі қарай тереңдету, оларды оқуды жалғастырғанда және болашақ кәсіптік іс-әрекеттерінде қолдану, заманауи химиялық технология мен өндіріс саласында білім мен дағдысын дамыту, экологиялық мәдениетін дамыту.

Оқыту міндеттері:

✓ химия ғылымы және технологиясы саласындағы оқушылардың іргелі және қолданбалы білімін, практикалық біліктігін дамыту;

✓ табиғатта, лабораторияда, өндірісте және күнделікті өмірде жүретін химиялық құбылыстарды ғылыми тұрғыда түсіндіру дағдыларын игеру;

✓ химиялық тәжірибелерді жасау кезінде қауіпсіздік техникасын сақтай отырып, химиялық заттар мен зертханалық құралдарды қолдана білу дағдысын жетілдіру;

✓ эксперименттік жұмысты жүргізу барысында оқушылардың танымдық қызығушылығын және зияткерлік қабілетін дамыту, химиялық білімді өздігінен игеру қажеттілігіне дағдыландыру;

✓ химияға ғылыми-жаратылыстанудың іргелі компоненттерінің бірі ретінде және жалпы адамзат мәдениетінің негізгі құрамдас бөлігі ретінде көзқарастарын дамыту;

✓ химияның қоғамдық мәнін, гуманистік бағыттылығын, оның адамзат алдында тұрған проблемаларды шешудегі өскелең рөлін ашып көрсету;

✓ химиялық құбылыстар мен заттардың қасиеттерін, оларды тұрмыста, ауыл шаруашылығында және өндірісте қауіпсіз қолдануды, адам денсаулығы мен қоршаған ортаға зиянын тигізетін құбылыстарды ескертуді түсіндіру үшін химиядан алған теориялық білімді қолдану.

Химия пәнінің мұғалімі *жаратылыстану-математикалық* сыныбындағы сабаққа дайындалу кезінде химиялық материалдың мазмұнының *физикалық-математикалық* аспектісін, сондай-ақ оқушылардың кеңістіктік қиялын, ойлаудың талдаушылық сапасын, таңбалар мен сандарды абстракциялау және пайдалану қабілеттерін дамытатын оқу-танымдық әрекеттерін ұйымдастырудың тәсілдерін ойластырған жөн. Сонымен бірге, нақты ғылым ретінде химияның математикалық аппаратын күшейту маңызды.

Химиялық білім мазмұнының *физикалық компоненті* химиялық материалды түсіндірген кезде физикалық заңдар мен теорияларды пайдалануды; физикалық шамаларды қолдануды және олардың арасындағы функционалдық тәуелділікті анықтауды; зерттеудің физикалық және химиялық әдістері арасындағы өзара байланысты орнатуды талап етеді.

Химиялық білім мазмұнындағы *математикалық компонент* химиялық заңдар мен теорияларды негіздеуде математикалық дәлелдеу әдістерін; химиялық заңдылықтарды бейнелеп көрсету үшін графиктерді; заттардың қасиеттеріне молекулалардың кеңістіктік пішінінің әсерін негіздеу үшін геометриялық ережелерді; химиялық есептерді шешу үшін математикалық теңдеулер мен теңсіздіктер жүйесін және т.б. пайдалану арқылы жүзеге асырылады.

Химия курсы мазмұнының *биологиялық компоненті* заттардың химиялық қасиеттерін және олардың биологиялық функцияларын түсіндіру үшін химия және биология бойынша білімдердің кіріктіру; биологиялық заңдылықтарды түсіндіру кезінде химиялық теорияларды пайдалану; табиғатта және адамның ағзасындағы биологиялық үдерістерді модельдеуші химиялық экспериментті жүргізу; пән аралық (химиялық-биологиялық) мазмұнды химиялық есептерді пайдалану жолымен жүзеге асырылуы мүмкін.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы 10-11-сыныптарға арналған «Химия» пәнін оқытудың мақсаты оқушылардың химия бойынша білімдерін және қоршаған болмыстың ғылыми-жаратылыстану сипаты туралы түсініктерін жетілдіру, шығармашылық және зияткерлік қабілеттерін, әмбебап коммуникативтік дағдылары мен функционалдық сауаттылықтарын дамыту, денсаулыққа және қоршаған табиғатты қорғауға деген экологиялық-гуманистік қатынасқа тәрбиелеу болып табылады.

Теориялық және практикалық мәселелерді қарастыруда оқушылардың өзіндік іс-әрекеттеріне, алған білімдері мен дағдыларын қолдана алуларына басымдылық беріледі. Химиялық эксперимент оқушылардың функционалдық сауаттылықтарын дамытуға және қолданбалық сипаттағы жаңа білімді алуға, танымдық есептерді шешуге, жоспарлау және жобалау дағдыларын меңгеруге, химияны оқуға деген қызушылықтарын арттыруға пайдаланылады.

Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы сыныптар үшін **химиялық экспериментті** таңдауда гуманитарий оқушылардың танымдық қызығушылығы мен психологиялық-физиологиялық ерекшеліктерін ескеру қажет. Осыған байланысты гуманитарий-оқушылар үшін химиялық **эксперимент:**

✓ оқылатын материалға қызығушылықты қалыптастыру үшін тиімді болуы;

✓ оқылатын заттар мен химиялық үдерістердің практикалық мәнін көрсетуі;

✓ табиғатта болып жатқан үдерістерді модельдеу (фотосинтез кезінде оттектің бөлінуі және оны табу) немесе экологиялық зілзалалардың салдарынан болатын зардаптарға имитация жасауы;

✓ тарихи материал негізінде химиялық экспериментті қайта жасауы қажет.

Химияны оқыту үдерісі арнайы жабдықталған кабинетте – химиялық реактивтер, зертханалық және демонстрациялық құралдар, баспа құралдары, мультимедиалық құралдар мен электрондық оқулықтар, диа-, кино- және бейнефильмдер, басқа да оқыту құралдарымен жабдықталған кабинетте жүзеге асырылады.

Сыныптан тыс жұмыстар төмендегідей түрде болуы мүмкін:

✓ зерттеу жобаларын ұсыну және қорғау;

✓ олимпиада, байқау, тақырыптық кештер өткізу;

✓ қолданбалы курстар, таңдау бойынша курстар;

✓ химия ғылымы мен өндірісі орындарына танымдық саяхаттарды ұйымдастыру;

✓ қашықтықтан оқыту, он-лайн сабақтарына, олимпиадаларға, тестілеулерге қатысу.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру мақсатында ұсынылады:

✓ дидактикалық және мультимедиалық ресурстарды пайдалана отырып, оқу материалын меңгеруге бағыттап оқытуды ұйымдастыру;

✓ әртүрлі ақпарат көздерімен қосымша оқу және анықтамалық әдебиетпен, мәліметтердің электрондық базасымен, каталогтармен және картотекалармен өздігінен жұмыс істей білуді дамыту;

✓ диаграммалар, сызбалар, талдау және қорытындылау кестелерін жасау, оқу материалын суреттеу, сипаттау, салыстыру, талдай білуді қалыптастыру;

✓ денсаулық сақтау мен экологиялық аспектілерін ескере отырып, оқытудың өмірмен, химиялық өндіріспен және технологиялық үдерістермен байланысын күшейту;

✓ зертханалық тәжірибелерді, тәжірибелік және зерттеу жобаларын, шығармашылық тапсырмаларды өздігінен орындауды ұйымдастыру. Оқушылардың өздігінен орындаған презентацияларын таныстыруды, оқу жетістіктерін бағалау түрі ретінде, әрбір тоқсан аяғында өткізіп тұру ұсынылады.

✓ химиялық өнеркәсіп пен өндірістің аймақтық дамуы және химиялық ластанудан жергілікті табиғат ландшафтын қорғау мәселелерін оқыту процесінде пайдалану ;

✓ оқушылардың сөздік және терминологиялық қорын байыту бойынша жүйелі түрде жұмыс жүргізу, қажетті дәлелдемелер жүргізу, қорытындылау және жинақтау жасау.

10-11-сыныптардағы алғашқы сабақ «Қауіпсіздік техникасы бойынша алғашқы нұсқаулықтар» тақырыбында, сынып журналына жазу арқылы өткізіледі (ҚТ б-ша алғ.нұсқау.,Сабақ тақырыбы).

Мұғалімдерге көмекші ретінде оқушылардың зерттеу дағдыларын, сондай-ақ сыни ойлау мен өздігінен іздену дағдыларын дамыту көлемінде «Математика және информатика» білім саласы бойынша қолданбалы курстар мазмұнын жобалау және жүргізу» атты әдістемелік құралы, 10-11 сынып оқушыларына арналған дидактикалық материалдар әзірленіп, Академия сайтында орналастырылған (www.nao.kz).

Мұғалімдерге көмекші құрал ретінде дайындалған ««Жаратылыстану» білім саласы аймағы бойынша қолданбалы курстар мазмұнын жобалау және жүргізу» атты әдістемелік құрал ұсынылады және ол Академияның сайтында орналастырылған (www.nao.kz).

«Химия» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі:

жаратылыстану-математикалық бағытында:

10-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағаттан;

11-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағаттан.

қоғамдық-гуманитарлық бағытында:

10-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағаттан;

11-сыныпта аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағаттан.

«АДАМ ЖӘНЕ ҚОҒАМ» БІЛІМ САЛАСЫ

Қазақстан тарихы

Пәнді *оқытудың мақсаты* – оқушылардың өз елінің тарихын оқып білу арқылы белсенді азаматтық позициясын қалыптастыру.

Оқу пәнін оқытудың міндеттері Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген пәннің оқу бағдарламасында көрсетілген.

Қазақстан тарихы пәнінің негізгі оқиғалары, соның ішінде Тәуелсіз Қазақстан Республикасының тарихының негізгі кезеңдері Қазақстанның әлемдік тарихи үдерістің құрамдас бөлігі ретінде оқытылады. Осы бағытта тарихи білім беруде Қазақстан тарихы бойынша «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында жүргізілген зерттеулердің нәтижесінде анықталған ғылыми деректерді оқу үдерісіне енгізуге ерекше назар аударылады. Мемлекет басшысының «Қазақстанды әлеуметтік жаңғырту: жалпыға ортақ еңбек қоғамына қарай 20 қадам» атты мақаласында берілген тапсырмаларын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарының (бұдан әрі – іс-шаралар жоспары) 27-тармағын орындау мақсатында 11-сынып оқу бағдарламасы мазмұнында келесідей тақырыптармен жүзеге асырылады:

«Қазақстан – 2030» стратегиясы: барлық қазақстандықтардың өсіп-өркендеуі, қауіпсіздігі және әл-ауқатының артуы. «Қазақстан – 2030» және

«Қазақстан – 2050» бағдарламалық стратегияларының тарихи маңызы, ұзақ жылдарға арналған басым мақсаттары және жүзеге асыру стратегиялары.

Н.Ә. Назарбаев – Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті (1 сағат), Н.Ә. Назарбаев – Ұлт көшбасшысы, Тәуелсіз Қазақстан Республикасының қалыптасуы мен дамуындағы Елбасының рөлі, Н.Ә. Назарбаев және Еуразия идеясы.

Білім мазмұнын таңдауда тәрбие беру компонентіне ерекше назар аудару керек. Мәтін мазмұны қазақстандық қоғамның негізгі құндылықтарына - қазақстандық патриотизм, толеранттылық, «Мәңгілік Ел» патриоттық актісін жүзеге асыру аясына бағытталу керек.

«Қазақстан – 2050» қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» стратегиясының негізгі бағыттарын, Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Нұрлы жол – болашаққа бастар жол» атты 2014 жылғы 11 қарашадағы Жолдауын іске асыру және Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың ұлттық тарихты дамытудағы және тарихи сананы жаңғыртудағы рөлін айқындау және «Қазақстан тарихы» пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламаларын, оқулықтар мен оқу-әдістемелік материалдарын жетілдіру туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 30 желтоқсандағы №554 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 26 қаңтардағы №32 бұйрығын орындау мақсатында ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген 10-11 сыныптарға арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен типтік оқу бағдарламасына өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

Оқу пәнінің базалық білім мазмұнына Елбасының 2014 жылғы 15 желтоқсандағы «Тәуелсіздік толғауы» атты сөйлеген сөзі, Қазақ хандығының 550 жылдығы, Ұлы Отан Соғысындағы Жеңістің 70 жылдығы, Қазақстан Республикасы Конституциясының 20 жылдығы, Қазақстан халқы Ассамблеясының 20 жылдығына орай материалдар қосылды.

Осыған орай, пәнді оқыту барысында «Ұлы Отан соғысы қаһармандарының естеліктеріндегі отты жылдар жаңғырығы», «Ата заң – болашақ кепілі», «Ұлт бірлігі және ұрпақтар сабақтастығы» тақырыптарына ерекше назар аудару керек.

Саяси, әлеуметтік және экономикалық құбылыстар мен процестерді оқыту арқылы оқушылардың білімін тереңдету, тарихи құбылыстарды талдау, түсіндіру және бағалау дағдыларын тереңдету көзделеді.

«Қазақстан тарихы» пәнін оқытуда оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған жаңа педагогикалық әдістер мен технологиялар қолданылады. Тереңдетіп, бейінді оқыту арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттері дамытылады, дереккөздермен жұмыс жасау дағдылары, талдау және синтездеу меңгертіледі. Пәннің негізгі мазмұнына: тапсырмалар мен қызмет түрлерін таңдау; пән міндеттерін шешу стратегиясын жасауға ықпал ету; оқушылардың зерттеулері мен зерттеу тәсілдеріне негізделген белсенді оқытуды қолдау; оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамыту, дағдыларды дамыту үшін жағдай жасау қосылатын болады.

Оқу жүктемесінің көлемі:

қоғамдық-гуманитарлық бағыт:

10-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат;

11-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат;

жаратылыстану-математикалық бағыт:

10-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат;

11-сыныпта аптасына 2 сағат, оқу жылында 68 сағат.

Дүниежүзі тарихы

«Дүниежүзі тарихы» пәнін **оқытудың мақсаты** – ХХ ғасырдың басы мен ХХІ ғасырдағы дүниежүзі елдері мен халықтарының саяси, әлеуметтік-экономикалық және рухани дамуының негізгі бағыттарын талдап-түсіндіру.

Оқу пәнін оқытудың міндеттері Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген пәннің оқу бағдарламасында көрсетілген.

Қазіргі білім үдерісінде тарихи фактілер мен құбылыстарды түсіндіру, бағалау кезінде тарихи білімді қолдану мен қазіргі қоғам дамуындағы түрлі мәселелерді (әлеуметтік, экономикалық, экологиялық) талдау дағдыларын дамытуға ерекше көңіл бөлінеді. Бұл адамзаттың жаһандық мәселелерін саналы түсінуіне білім негізін қалыптастырады.

Оқытудың түрлі әдістері мен технологияларын таңдау кезінде оқушылардың танымдық деңгейлерін ескеру керек. Мысалы, оқытудың құрылымдық-логикалық технологиясы қойылған дидактикалық міндеттерді кезеңдер бойынша ұйымдастыру процесі мен оларды шешу тәсілдерін таңдауды, алынған нәтижелерді диагностикалау және бағалауды қарастырады. Мұндай міндеттердің құрылымдық логикасы әртүрлі болуы мүмкін: қарапайымнан күрделіге, теориядан практикаға немесе керісінше. Жоба технологиясы – жеке тұлғаға бағытталған білім жүйесі. Бұл технология оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу, бастамашылдық, шығармашылық қабілеттілігі сынды сапаларын ашуға мүмкіндік береді және оқу жобаларын ретті орындауға бағытталған. Интерактивті технология – бұл іс-әрекет арқылы және өзара әрекет арқылы оқыту, оқушылардың өз бетінше шешім қабылдау, жеке жауапкершілік сезімін, топпен және ұжыммен жұмыс істеу қабілеттерін қалыптастырады. Оқу курсының вариативті бөлігі мынадай таңдау курстары бойынша жүзеге асырылады: «Еуропалық қайта өрлеу», «Капитал билеген әлемде», «Өнеркәсіптің даму тарихынан», «Халықаралық сауда жолдары», «Қазіргі алып құрылыстар» т.б.

Оқу жүктемесінің көлемі:

қоғамдық-гуманитарлық бағыт:

10 сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылына 68 сағат;

11 сынып – аптасына 2 сағат, оқу жылына 68 сағат.

жаратылыстану -математикалық бағыт:

10 сынып – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;

11 сынып – аптасына 1 сағат, оқу жылында 34 сағат.

Адам. Қоғам. Құқық

Пәнді оқытудың мақсаты – дүниетаным құрылымы, негізгі элементтері және тарихи түрлері, философияның адам мен қоғам өміріндегі рөлі, адамның әлемге деген танымдық қатынасы, қоғамдық қарым-қатынас жүйесі мен құқықтық реттеудегі адамның орны туралы жүйелі білім қалыптастыру. Азаматтық ұстаным, өз Отанына деген сүйіспеншілігі мен құрметпен қарауын тәрбиелеу.

Оқу пәнін оқытудың міндеттері, базалық мазмұны және оқушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптар Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген пәннің оқу бағдарламасында көрсетілген.

Оқушылардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениеттің деңгейін қалыптастыру мен «Қазақстан Республикасының 2015-2025 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 26 желтоқсандағы №986 Жарлығын орындау мақсатында ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген «Адам. Қоғам. Құқық» пәнінің типтік оқу бағдарламасына өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

Қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттағы 10-сынып үшін «Оқу пәнінің базалық мазмұны» бөліміне жан жақты ашуды қажет ететін келесі ұғымдар енгізілді:

- ✓ кәсіби этика және жемқорлықты қабылдамау;
- ✓ жемқорлыққа қарсы заңнамаларды іске асыру механизмі және негізгі ұғымдар, жемқорлық көріністері барысында қазақстан азаматтарының құқықтары мен еркіндігін қорғау, жемқорлыққа қарсы тұру саласында негізгі халықаралық-құқықтық актілер және шетелдік тәжірибе.

Қоғамдық-гуманитарлық және жаратылыстану-математикалық бағыттағы 11-сынып үшін «Оқу пәнінің базалық мазмұны» бөліміне жан жақты ашуды қажет ететін келесі ұғымдар енгізілді:

- ✓ жемқорлық әлеуметтік шиеленіс ретінде;
- ✓ жемқорлық кәсіпкерлік үшін кедергілердің бірі ретінде;
- ✓ мемлекеттік қызмет ұстанымдары және жемқорлыққа қарсы әрекеттері;
- ✓ жемқорлыққа қарсы мәдениетті қалыптастыру.

Өзгертулер енгізілгеніне байланысты оқушылар оқуды аяқтағанда білуі және меңгеруі тиіс:

- ✓ мемлекеттің жемқорлыққа қарсы саясатының негіздерін;
- ✓ кәсіби этика және жемқорлықты қабылдамау нормаларын;
- ✓ құқықтық және жемқорлыққа қарсы нормаларды;
- ✓ этикалық және жемқорлыққа қарсы нормаларды сақтау ұстанымдарын.

Осыған орай, пәнді оқыту барысында тұлғаны қазақстандық патриотизм және сыбайлас жемқорлықты қабылдамау рухында тәрбиелеу, сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет деңгейін қалыптастыруға ерекше назар аудару керек.

«Адам. Қоғам. Құқық» пәнін оқыту үдерісінде сыни тұрғыдан ойлау, зерттеу, қарым-қатынас жасау мен ІТ-технологияларды қолдану дағдылары

дамитын болады. Мәтін мазмұны коммуникативтік дағдыларды қалыптастыруға, басқа адамдармен қарым-қатынас жасай алып, топта диалог жүргізуге бағытталу керек.

Оқу жүктемесінің көлемі:

10-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;

11-сыныпта аптасына – 1 сағат, оқу жылында 34 сағат;

Өзін-өзі тану

Адамның жеке тұлғалық әлеуетін мақсатты түрде және кеңінен ашуға бағытталған рухани-адамгершілік білім беру ұлттық білім беру жүйесін дамытудың басты бағыты болып отыр. Жеке тұлғаның психологиялық, рухани, тәндік, әлеуметтік және шығармашылық дамуының үйлесімділігіне қол жеткізуге мүмкіндік беретін рухани-адамгершілік тәрбие білім беру жүйесінде өзін-өзі тану пәні арқылы жүзеге асады.

Өзін-өзі танудың пәндік саласы әр оқушының ішкі жан-дүниесін байытуы және өзіндік қайталанбас жеке даралығын пайымдауы арқылы табиғи қабілеттіліктері мен жасампаздық әлеуетін ашуға бағытталған мақсатты білім беру үдерісін ұйымдастыруды көздейді. Өзін-өзі тану пәнінің оқу-әдістемелік құралдары оқушылардың қоғамға және өз-өзіне қызмет етуіне бағытталып, олардың жасампаздық белсенділігін танытуға мүмкіндік беретін өмірлік маңызы бар, кең ауқымды біліктілік дағдыларды қалыптастыруға көмектеседі.

Өзін-өзі тану бойынша білім берудің негізгі мақсат-мүдделері:

1) адамның өзіндік бейімділіктерін ашу және оның темпераментін, мінез-құлқын, қабілеттерін ескере отырып, оны жеке тұлға ретінде, іс-әрекет субъектісі әрі жеке дара субъект ретінде дамыту;

2) оқушылардың өзіне, қоршаған ортаға және бүкіл адамзатқа деген қарым-қатынасын айқындайтын адамгершілік мінез-құлықтарының, әлеуметтік маңызы бар бағдарларының негізін қалыптастыру;

3) қоғамға қызмет етуге бағытталған мәселелерді шешуде жеке тұлға құндылықтарын, алған білімдерін іс жүзінде шығармашылықпен қолдану дағдыларын қалыптастыру.

«Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім берудің жалпы мақсаттары:

✓ өзінің өмірлік айқындамасын анықтау;
 ✓ түрлі мәселелерді адамгершілік қағидаларға сәйкес сындарлы түрде шешу;

✓ өзіне, адамдарға және қоршаған әлемге ізгілікті қарым-қатынас жасау;
 ✓ адамдарға көмек көрсету, туыстарына және жақындарына мейірімді, қамқор болу;

✓ өзімен-өзі үндестікте өмір сүру, ойы, сөзі және іс-әрекеттерінде шынайы болу;

✓ жасампаздық пен белсенділік, азаматтылық және елжандылық таныту;
 ✓ өз ойын, сөзі мен ісін адамгершілік тұрғысынан таңдауға дайын болу және оған жауапты болу;

✓ қоғамға қызмет ету дағдыларын іс жүзінде дамыту.

Өзін-өзі тану пәнінің құрамы мен құрылымы аталған міндеттерді

орындауға бағытталып, 10-11-сыныптарға білім берудің базалық мазмұнын анықтайды.

Өзін-өзі тануды жеке міндетті пән ретінде оқыту оқу жоспарының инвариантты бөлімінде 10-11-сыныптарда аптасына 1 сағаттан, әрбір сыныпта бір жылға барлығы 34 сағаттық оқу жүктемесі көлемінде жүзеге асырылады.

«ТЕХНОЛОГИЯ» БІЛІМ САЛАСЫ

Технология

«Технология» пәні оқушылардың өзіндік еңбек өмірі, дайындыққа жәрдем етеді, олардың жасампаз және қайта құрылу саласына байланысты, кәсіби тұрғыда өзін-өзі анықталуына мүмкіндік жасайды.

10-11 сыныптарда пәнді оқытудың мақсаты – техника мен технология саласында оқушылардың заманауи өндірісінде алған білімі жүйесінің нәтижелілігіне бағытталған функционалдық сауаттылығын қамсыздандыру, сонымен қатар, технологиялық ойлау қабілетін, болмысқа деген шығармашылық көзқарасын дамыту.

Мақсатқа сәйкес келесі *оқыту міндеттері* анықталған:

✓ техника, технология және заманауи өндіріс негіздерінен жүйеленген білімді қалыптастыру;

✓ құрылымдық материалдарды өңдеу технологиясы, жобалау іс-әрекеттерін іске асыру бойынша жалпы еңбектік, жалпы өндірістік және арнайы икемділіктер мен дағдыларын қалыптастыру;

✓ технологиялық ойлау қабілетін және еңбекке деген шығармашылық көзқарасын дамыту;

✓ оқып жүрген технологиялармен байланысты мамандықтар әлемі, еңбек нарығындағы олардың талап етілуі туралы түсініктерін қалыптастыру, өзінің өмірлік және кәсіби жоспарларын саналы түрде анықтауына ықпал ету;

✓ еңбек ету және кәсіби іс-әрекеті үрдісінде эстетикалық, адамгершілік, экономикалық, экологиялық, дене және құқықтық тәрбие беру;

✓ оқушылардың Қазақстан халықтарының ұлттық мәдениетіне, салт-дәстүрлеріне деген құрметкөзқарасын қалыптастыру.

«Технология» пәнін оқыту барысында барлық төрт компонент кіреді азаматтардың әлеуметтік тәжірибесі: біліп тану саласының тәжірибесі (түрлі облыстағы ақиқат туралы білімі), танымал әдістер саласында тәжірибе орындау, шығармашылық қызмет тәжірибесі мен эмоциональды-құндылықтар қатынас объектілеріне және адам қызметіне тәжірибе құралдары. Бұл барлық компонентер оқу курсының мазмұнында бар.

Соған байланысты 10-11-сынып материалдарында ер балаларға келесі бөлімдер бойынша тақырыптар беріледі (7-кесте).

7-кесте. Ер балаларға арналған бөлімдердің тақырыптары

Ауыл мектептерінде	Қала мектептерінде
<ol style="list-style-type: none"> 1. Қауіпсіздік техникасы және еңбекті қорғау. 2. Ауылшаруашылық өндірісіндегі техника және технология. 3. Ағашты және ағаш материалдарды қолмен және механикалық өңдеу технологиясы. 4. Металды қолмен және механикалық өңдеу технологиясы. 5. Сәндік қолданбалы өнерінің элементерімен көркем материалдарды өңдеу технологиясы. 6. Электротехника және электроника негіздері. 7. Үй мәдениеті. Үй шаруашылығындағы жөндеу жұмыстар. 8. Шығармашылық жобалау саласы. 9. Қазіргі заман өндірісі және техникалық кәсіби білім. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Қауіпсіздік техникасы және еңбекті қорғау. 2. Ағашты және ағаш материалдарды қолмен және механикалық өңдеу технологиясы. 3. Металды қолмен және механикалық өңдеу технологиясы. 4. Сәндік қолданбалы өнерінің элементерімен көркем материалдарды өңдеу технологиясы. 5. Электротехника және электроника негіздері. 6. Үй мәдениеті. Үй шаруашылығындағы жөндеу жұмыстар. 7. Шығармашылық жобалау саласы. 8. Қазіргі заман өндірісі және техникалық кәсіби білім.

«Қазіргі заман өндірісі және жоғарғы білім» жаңа бөлім, оқу барысында тұлғалық қасиеттер және мамандық таңдау, қазіргі заман талабы, кәсіптік саласы, жоғарғы оқу орындары және жоғарғы білімді алып меңгеру жолдарын оқыту кіреді. Ұйымдастыру пішіндері технологиялық дайындау оқушының дамыту деңгейі анықталу және әдістерді қолдану, олардың оқуына еңбекке, қызмет көрсету саласына дайындығы.

Сабақ өткізу барысында қазіргі заман оқыту технологияларын қолданады, пішіндер, ұйымдастыру әдістері және оқу үдерістерін қадағалау және оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстары, «Технология» пәнін оқыту барысында ерекше сапалыларын іске асыру дидактикалық талаптар.

Басым әдістер жаттығу, практикалық-оқу жұмыстары, жобалау әдістері болып келеді. Жыл қортындысы бойынша ұсынылған, жасалуы және жобаларын қорғау. Жобалардың көбі – дербес. Сонымен қатар жоба топ оқушыларымен орындалуына рұқсат беріледі.

10-11-сынып оқушыларымен кәсіби бағытты апталық өткізу барысында мақсатқа лайықтылық, қалыптастыруға дайындық кәсіби шешім қабылдау, тренинг сабақтар өткізу, сонымен қатар сана-сезімімен қажеттілік «өңдеу» негізгі және қосымша (ықтималды) варианттарды таңдау пішін жұмысқа тұру немесе білім беру саласының траекториясы, әмбебап қабілеттерінің дамуы, керекті кәсіптік мобилділік үшін және бәсекеші қабілеттілік.

ҚР «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасын іске асыру «Технология» пәнінің барлық бөлімдері арқылы іске асырылады, бірақ негізгі тірек «Сәндік қолданбалы өнерінің элементерімен көркем материалдарды өңдеу технологиясы» бөліміне жасалынады. Көркем мәдениеттік бастапқы қағидаларға, «Технология» пәнінің мазмұны мүмкіндіктері алдын-ала қарастырылған жалпы адамдық және ұлттық мәдени құндылықтарын

қалыптастыру үшін, еңбек өзіндік құндылық пен өмір саласының негізі ретінде қарастырылады.

Соған байланысты 10-11-сынып материалдарында қыз балаларға келесі бөлімдер бойынша тақырыптар беріледі (8-кесте).

8-кесте. Қыз балаларға арналған бөлімдердің тақырыптары

Ауыл мектептерінде	Қала мектептерінде
1. Тағам әзірлеу технологиясы. 2. Құрастыру, моделдеу және иық киім өнімдерін өндіру. Қазақтың ұлттық киімін тігіп өндіру. 3. Жобаны қорғау.	1. Тағам әзірлеу технологиясы. 2. Құрастыру, моделдеу және иық киім өнімдерін өндіру. Қазақтың ұлттық киімін тігіп өндіру. 3. Жобаны қорғау.

Қолөнермен шұғылданушылық әрбір халықтың мәдениетінің материалдық қолданушысы болып табылады. Сондықтан оқушылардың еңбек пен технологиялық мәдениетін қалыптастыру, оның тұлға ретіндегі еңбекшілдік, азаматтық және патриоттық қасиеттеріне тәрбиелеу және мектеп бітірушілердің еңбек нарығы жағдайында кәсіби өзін-өзі анықтауы мақсатында технология сабағында көпғасырлық халықтық және ұлттық қолөнерлерді міндетті түрде оқыту мен қолдануға назар аударуды ұсынамыз.

Қаладағы, ауылдағы және шағын жинақты мектептерде сыныптардың толымдылығына қарамастан ұл мен қыз топтарына бөлінуі іске асырылады.

10-11-сыныптарда «Технология» пәні бойынша оқу жүктемесінің көлемі әрбір сыныпта аптасына 1 сағатты, оқу жылында 34 сағатты құрайды.

«ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ» БІЛІМ САЛАСЫ

Дене шынықтыру

Оқу пәні ретінде дене шынықтыру жалпы білім беретін мектепте маңызды рөл атқарады, жалпы адамзат мәдениеті саласында белсенді шығармашылық түрде өзін-өзі жүзеге асыруға дайын тұлға қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Оқыту мақсаты:

- ✓ қимыл-қозғалыс негіздерін игеру арқылы оқушылардың дене мәдениетін қалыптастыру;
- ✓ физикалық және психикалық қасиеттерінің толық дамуын;
- ✓ салауатты өмір салтын ұйымдастыруда дене тәрбиесі құралдарын шығармашылық жолмен қолдану.

Оқыту міндеттері:

- ✓ денсаулықты нығайту, ағзаның қызметтік мүмкіндіктерін арттыру және негізгі физикалық (дене) қасиеттерін дамыту;
- ✓ базалық спорт түрлерінің техникалық-тактикалық іс-қимыл әдістерін жетілдіру;
- ✓ өз денсаулықтарына ықтиярлықпен қарау, денсаулықты сақтау мен нығайту қажеттілігін қалыптастырып тәрбиелеу;

✓ дене шынықтыру және спорт туралы, олардың тарихы, қазіргі дамуы және салауатты өмір салтын қалыптастырудағы рөлі туралы білімдердің шыңдау;

✓ тұлғаны оң қасиеттерге тәрбиелеу, оқу және жарыс әрекеттерінде ұжымдық әрекеттестік пен ынтымақтастықтың межелерін сақтау.

Оқу бағдарламасы екі бөлімнен тұрады: «Дене шынықтыру туралы білім» (ақпараттық компонент), «Денені жетілдіру және шеберлік» (әрекеттік компонент).

Вариативті компонент дене шынықтыру мұғалімі оқу процесінің сан-алуан түрлерін қолдануға және оқытудың заманауи әдістері мен педагогикалық технологияларын енгізуге бағдарлайды. Вариативті компонент мектептің тұрған орны, материалдық базасы мен аймақтың орналасу ерекшеліктерін, мұғалімнің мүмкіндіктері мен оқушының қызығушылықтарын ескеру қажеттілігіне негізделгендіктен, оқу материалдарын жергілікті білім беру мекемелері ұсынады және оны дене шынықтыру мұғалімі әзірлейді.

Бағдарламалық талаптарды ескеріп, әрбір оқушының жеке мүмкіндіктері мен жыныстық даму ерекшеліктерін бағамдай отырып, мұғалім өздігінен жеке талаптар қойып (қорытынды тапсырмалар), талаптардың өзіндік шкаласын құруына және сол бойынша оқушылардың жылдық үлгерімдерін бағалауына болады. Осындай өзіндік жол дене шынықтыру мұғаліміне оқыту-үйретудің барлық кезеңдерінде оқушылардың даму деңгейлерінің жеке жас ерекшеліктерін ескере отырып, сабақ үлгерімдерін шынайы бағалауға мүмкіндік береді.

Бағдарламаның ұйымдастыру-әдістемелік талаптары:

✓ мұғалім өз тәжірибесіне сүйеніп, балалармен нақты жағдайдағы жұмыс дағдысына байланысты ұсынылып отырылған бағдарламаның қай бөлімін болмасын өзінің материалдарымен толықтыруға (немесе түзетулер енгізуге) құқылы. Оқушыларға қойылатын негізгі талап қалай болса да тәжірибеде жүзеге асуы тиіс;

✓ қай сыныпта болмасын балалардың даярлығы мен сабақтың нақты жағдайына қарай мұғалім өз жұмысын ұйымдастырады;

✓ оқушылардың тактикалық ойлануын дамытуға, дене қасиеттерін тәрбиелеуге қозғалыс ойындарының әсерін есептей отырып, ең оңтайлы қозғалыс ойындарының мазмұны болуы қажет;

✓ оқушылардың қозғалыс ойындарын игеруін тексеру мақсатында бақылау – сынақ алу сабақтары өткізілуі тиіс;

✓ дене тәрбиесі сабақтарының тиімділігі екі параметр бойынша бағаланады: а) жекелеген бақылау нормативтерінің нәтижелері; ә) мұғалімнің таңдауы бойынша (Президент сынақтары нормативтерін орындау нәтижелері).

«Шаңғы дайындығы» және «Жүзу» тараулары бойынша сабақтарды толық мәнінде жүргізуге мүмкіндігі жоқ республиканың аймақтарында оларды алмастыру ұсынылады. Мектеп ұжымының педагогикалық кеңесінің шешімі бойынша бұл сабақтар тиісінше дала жарысымен (кросс дайындығымен) және гимнастикамен (ырғақты, атлетикалық, кәсіби-қолданбалы) алмастырылуы

мүмкін.

«Дене шынықтыру» пәнін оқыту барысында оқушыларды топқа бөлу медициналық тексерістің нәтижесі көрсетілген анықтаманың негізінде іске асырылады.

«Дене шынықтыру» пәні сабақтарын ұйымдастыру және өткізу мәселелері бойынша мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету мақсатында Ұлттық ғылыми-практикалық дене тәрбиесі орталығы әдістемелік құралдар әзірлеп, орталықтың сайтына орналастырылған (www.nnpcfk.kz).

Қазақстан Республикасы мемлекеттік жалпыға міндетті бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру стандарттарының типтік жоспарына (ҚР бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы) ҚР БҒМ 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы) ҚР БҒМ 2013 жылғы 25 шілдедегі № 296 бұйрығына) сәйкес дене шынықтыру пәнінің **оқу жүктемесі:**

10-сынып – аптасына 3 сағат, жылына барлығы – 102 сағатты;

11-сынып – аптасына 3 сағат, жылына барлығы – 102 сағатты құрайды.

Алғашқы әскери дайындық

«Алғашқы әскери дайындық» меншік түрі мен ведомствалық бағыныштылығына қарамастан, барлық типтегі жалпы білім беретін мектептерде, орта арнаулы оқу орындарында (колледждерде), кәсіптік-техникалық мектептерде әскерге шақырылуға дейінгі және әскерге шақырылу жасындағы білім алушы жастардың міндетті оқытылатын пәні болып табылады.

Жалпы білім беретін мектептің 10-11-сыныптарында «Алғашқы әскери дайындық» пәні бойынша оқыту ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген оқу бағдарламалары арқылы жүзеге асырылады.

Қазақстан Республикасының білім беру мекемелерінде жастарды алғашқы әскери даярлауға негіз болып табылған құжаттар мыналар:

1) Қазақстан Республикасының «Әскери қызмет және әскери қызметшілердің мәртебесі туралы» 2012 жылдың 16 ақпандағы Заңы.

2) «Азаматтарды әскери қызметке даярлау, ұйымдастыру және өткізу, сондай-ақ алғашқы әскери дайындық бойынша оқу-материал базасын құру ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 11 ақпандағы №118 қаулысы.

Алғашқы әскери даярлау теориялық және практикалық сабақтарда іске асырылады. Теориялық сабақтар оқытудың дидактикалық материалдарын, техникалық құралдар мен инновациялық әдістерді қолдана отырып әңгімелеу және сұхбаттасу түрінде өткізіледі. Практикалық сабақтар қарулану және әскери-техникалық мүлікті, құралдарды және өзге де жабдықтарды қолдана отырып оқу материалын игеруге бағытталған.

Оқу пәнінің **мақсаттары** – Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінде қызмет ету туралы түсінігін және әскери іс негіздері бойынша оқушылардың білімдерін қалыптастыру; оқушылардың өмірлік қабілеттері мен дағдыларының

дамуын қалыптастыруға ықпал ету.

Оқу пәнінің *міндеттері*:

✓ оқушыларды Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінде қызмет ету үшін алғашқы әскери дайындықтың теориялық тиянақты білімдері негізінде, практикалық дағдыларды меңгере алатындай жағдайда даярлау;

✓ оқушыларды Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің қызметі туралы біртұтас түсінігінің өзара үйлесімді жүйесін қалыптастыру.

Оқу пәнінің мазмұны мен құрылымы кіріспе сабақ, әскери істің негіздері бойынша тараулар, азаматтық қорғаныс және медициналық білім негіздерінен тұрады. Оқу орындарын қару және өзге де әскери-техникалық құралдармен, оқу құралдарымен қамтамасыз ету оқу орнының есебінен іске асырылады.

Оқушылардың практикалық дағдылары мен біліктіліктерін шындау және жетілдіру, сонымен қатар әскери істі оқу-үйренуге деген қызығушылықтарын арттыру мақсатында оқу жылының соңында спорттық-қорғаныс сауықтыру лагерлерінде, әскери бөлім (ӘБ) базаларында (ӘБ басшылығымен келісе отырып) 10-сынып ұлдарымен 30 сағат көлеміндегі бескүндік далалық оқу жиыны өткізіледі. Далалық оқу жиындары алғашқы әскери дайындық курсының өту бағдарламасының міндетті кезеңі болып табылады. Ол жергілікті атқару органдарымен ұйымдастырылады және білім беру мекемелерінде қарастырылған вариативті (өзгермелі) сағат есебінен қамтамасыз етіледі.

11-сынып оқушыларының АӘД пәні бойынша нормативтер мен практикалық жаттығуларды орындауларын бағалау мақсатында, оқу жылының соңында 4 сағат көлеміндегі қорытынды тексеру сабақтары (сынақ) қарастырылған.

10-сыныпта өткізілетін әскери топография сабақтарында оқушыларға басқа (бөтен) жерлерде картасыз бағдарлау, сол ауданда өзінің орналасқан орнын анықтау және азимут бойынша жүру бағытын компастың көмегімен және компассыз табуды үйренеді. Ал, 11-сыныпта оқушылар азаматтық қорғаныс және медициналық білім негіздері сабақтарында бейбіт уақытта және соғыс кездерінде, табиғи апаттар, ірі көлемдегі зілзалалар және жаудың қазіргі заманғы қырып-жою қаруларын қолданған кезде Қазақстан Республикасының халқын қорғау бойынша іске асырылатын іс-шаралар үйретіледі. Сонымен қатар төтенше жағдайлар пайда болған аудандарда және зақымдану ошақтарында қалпына келтіру жұмыстарын жүргізу, сондай-ақ жарақаттанған адамдарға алғашқы дәрігерлік көмек көрсету ережелерімен танысады.

Әрбір оқу орнында меншіктік түрі мен формасына қарамастан АӘД бойынша келесі оқу-материал базасы құрылады және жетілдіріліп отырады: қамтамасыз ету табеліне сәйкес көрнекі құралдар, АӘД оқытудың техникалық құралдарымен жабдықталған оқу бөлмесі, алғашқы әскери дайындық, тіршілік қауіпсіздігінің негіздері және азаматтық қорғаныс бойынша арнайы жабдықтарды сақтауға арналған бөлме, саптық дайындық бойынша сабақ өткізу алаңы, рота бойынша күндізгі кезекшінің міндеттерін іс жүзінде үйрететін орын, сақшының міндеттерін үйретуге арналған орын, тактикалық алаң, кедергілерден өту жолының кешені, ату тирі, әскери және еңбек даңқының бұрышы.

Оқу орындарын қару және өзге де әскери-техникалық құралдармен, оқу құралдарымен қамтамасыз ету оқу орнының есебінен іске асырылады.

«Алғашқы әскери дайындық» пәні бойынша оқу жүктемесі:

10-сыныпта – аптасына 1 сағат, жылына барлығы 34 сағат, қосымша далалық оқу жиынына 30 және сынаққа 4 сағат вариативті бөлімнен қарастырылған;

11-сыныпта – аптасына 1 сағат, жылына барлығы 34 сағат.

ШАҒЫН ЖИНАҚТЫ МЕКТЕПТЕРДЕ ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

2015-2016 оқу жылында шағын жинақты мектептерде білім беру қызметін ұйымдастыруда Қазақстан Республикасының «Білім туралы Заңы», Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы №1080 қаулысымен бекітілген Жалпыға міндетті білім беру стандарты, «Жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі №375 бұйрығы (3-қосымша), (бұдан әрі – Типтік ереже) басшылыққа алынады.

Шағын жинақты мектептің өзіндік ерекшеліктері және қиындықтары бар, оларды оқу-тәрбие үдерісін ұйымдастыруда ескеру қажет: материалдық-техникалық базасының әлсіздігі, және инфраструктураның нашарлығы, параллель сыныптардың болмауы, оқушылар санының аздығы, біріктірілген сыныптарда оқытудың қиындығы, оқу-әдістемелік және ақпараттық қамтамасыз етілудің жеткіліксіздігі.

Шағын жинақты мектеп (бұдан әрі – ШЖМ) өзінің білім беру әрекетінде келесі ұстанымдар мен тәсілдерді басшылыққа алады:

- ✓ білім алушылардың әртүрлі жаста екендігін ескеру;
- ✓ бір пәндік және бір тақырыптық ұстанымдарға негізделген кіріктіре оқыту сабақтарын ұйымдастыру;
- ✓ біріктірілген сыныптар үшін сабақ кестесін икемді етіп құрастыру;
- ✓ даралап және саралап оқыту;
- ✓ оқу процесінің технологиясы мен мазмұнының икемділігін және вариативтілігін жүзеге асыру;
- ✓ білім алушылардың өздігінен білім алу қабілетін дамыту;
- ✓ тәрбие жұмыстарын ұйымдастыруда мәдени орталықтардан шалғай орналасқандығын ескеру;
- ✓ оқушылардың оқу барысындағы бір-біріне өзара көмектесуі және ынтымақтастығы.

Типтік ережеге сәйкес шағын жинақты мектептерде жекелеген пәндерді оқыту кезінде және сыныпта 10-16 білім алушы болған жағдайда сынып кіші топтарға бөлінеді.

Сыныптарды басқа бір сынып-кешенге біріктіргенде әртүрлі жастағы білім алушылардың саны 10-нан аспауы тиіс. ШЖМ-тегі сыныптардың толымдығы 3-10 адам және одан көп адамға дейін рұқсат етіледі.

Мектептің бастауыш білім беру деңгейінде оқушыларды сыныптық-құрамдарға біріктірудің мынадай нұсқалары болуы мүмкін: 2+3, 3+4; 2+4, 2+3+4.

1-сынып оқушылары жеке оқытылуы тиіс, себебі мектепке енді қадам басқан оқушылардың оқу әрекетіне бейімделуі, талаптануы, зейінің тұрақтануы мен ынтасының артуы үшін оларды сынып-кешеніне қоспай, жеке оқыту керек.

Екі немесе үш сыныпты біріктіру қажет болған жағдайда (мысалы, 2+3+4), әрбір сыныппен сабақтың белгілі бір бөлігін жеке өткізу үшін жағдай жасау

мақсатында сабақтың жылжымалы кестесін қолданған дұрыс.

Бастауыш шағын жинақты мектеп жағдайында балалардың бағдарламалық материалдармен ұйымдастырылатын өзіндік жұмысына кететін уақыт мөлшері сақталуы керек:

- ✓ жазу сабағы бойынша: 2-сыныпта 20 минуттан, 3-сыныпта 25 минуттан;
- ✓ математика сабағы бойынша: 2-сыныпта 15 минуттан, 3-сыныпта 20 минуттан аспауы тиіс.

Мектептің негізгі орта және жалпы орта білім деңгейлерінде сыныптарды біріктіру әр сыныптағы оқушылар санына байланысты.

Оқушылар санының аз болуы жағдайында сыныптарды мынадай тәртіпте біріктірген дұрыс: 5+6; 6+7; 7+8. Мұндай біріктіруде бір пәндік ұстанымға негізделген пән ішіндегі мазмұны ұқсас тақырыптарды кіріктіре оқытуға болады.

Пәнішілік байланысты жүзеге асыруға болмайтын жағдайда пәнаралақ кіріктіре оқыту мүмкіндігін қолдануға болады. Сабақтас пәндерді кіріктіре оқытуды ұйымдастырғанда пәндерді келесідей кіріктіре оқытуды: тіл - әдебиет, тарих-әдебиет, химия-биология, тарих-география, география-биология, математика-информатика және т.б. ұсынылады.

Біріктірілген сыныптарда пәнішілік кіріктіре оқытудың мұғалімдер мен оқушылар үшін төмендегідей артықшылықтары бар:

- ✓ білім беру саласындағы пәндердің мазмұнын әртүрлі деңгейде тұтастай игеру;
- ✓ оқушылар әртүрлі сыныпта оқығанымен, олардың назарын бір пәннің мазмұнындағы ұқсас тақырыптарды білім, білік дағдылар негізінде кешенді игеруге бағыттау;
- ✓ ұжымдық оқыту әдісін тиімді қолдану және білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту;
- ✓ жоғарғы сынып білім алушылары өзінің білімін кіші жастағы сынып оқушыларын оқыту және бағалау кезінде қолдану.

9, 11-сыныптар мектепті бітірушілер болғандығын ескере отырып, олардағы бала саны аз болған жағдайдың өзінде де өзге сыныптармен қосып оқытылмайды.

Шағын жинақты мектептің қызметін ұйымдастырудың тиімді әдістерінің бірі - қолайлы педагогикалық орта қалыптастыру, оның негізінде оқушылардың өздігінше білім алу қабілетін дамыту және әртүрлі жастағы оқушылардың өзара тиімді қарым-қатынасын ұйымдастыру болып табылады.

Шағын жинақты мектепте оқу үдерісін ұйымдастыруда тиімді педагогикалық технологиялар: деңгейлеп оқыту, саралап оқыту, ұжымдық оқыту, дидактикалық бірлікті ірілендіру, ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдану, дамыта оқыту, модульдік оқыту, сын тұрғысынан ойлау арқылы оқу мен жазу және т.б. қолданылады.

Деңгейлеп оқыту оқушылардың жас және білім деңгейі ерекшеліктерін ескере отырып, деңгейлік тапсырмалар беру арқылы олардың танымдық белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Ұжымдық оқыту әдісі динамикалық жұптар құра отырып, оқушылардың

арасында олардың танымдық өзара қарым-қатынасын, бірін-бірі оқытуын ұйымдастыру болып табылады. Ұжымдық оқыту әдісі ауылдық жерлерде оқушылардың аздығы жағдайында балалардың қарым-қатынасының тапшылығын азайтуға, монологтік және диалогтік сөйлеу қабілеттерін дамытуға жағдай жасап, мұғалімнің жалпы сыныппен жұмысын азайтып, жекелей оқыту уақытын көбейтуге мүмкіндік береді.

Дидактикалық бірлікті ірілендіру (ДБИ) - ақпараттардың біртұтас игерілуін қамтамасыз ететін, мағыналық қисынды байланыстар негізінде білімдік ұғымдарды біріктіру жүйесі. Бұл технология оқу пәндері және салалас пәндер блоктарының ішіндегі материалдардың дидактикалық құрылымын құру арқылы аралас сынып сабақтарын ұтымды өткізуге мүмкіндік жасайды.

Шағын жинақты мектеп жағдайында ақпараттық-коммуникациялық технологияны қолдану арқылы ғылым мен мәдениет және т.б. салаларда ақпараттардың дереккөздерін, электрондық оқу материалдарын пайдалану, қашықтан оқыту, тірек мектебімен (ресурстық орталықпен) сессияаралық кезеңде байланыс орната отырып, олардың білім қорларын пайдалану жүзеге асырылады.

Пән мазмұнын игеруге бағытталған өзара әрекеттесуде және нақты педагогикалық мәселелерді шешуде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар арқылы бағдарламалық-техникалық құралдар енгізіледі.

Оқыту үдерісінде мұғалім сабақта жаңа тақырыптарды түсіндіргенде үлестірмелі материалдарды саралап дайындау арқылы электрондық және ақпараттық қорларды қолдануына болады. Визуалдық (көзбен шолу), аудио-ақпараттық қорларды мұғалім сабақты түсіндіргенде және оқушылардың өзіндік жұмыстарын ұйымдастырғанда пайдаланады. Компьютерлік тесттер мен тест тапсырмаларын әртүрлі бақылау және білімін бағалауды жүзеге асыруда қолданылады. Сонымен қатар, мұғалім авторлық элективтік курстардың оқу-әдістемелік кешендерін жобалауда әртүрлі электрондық және ақпараттық қорларды пайдалануына болады.

Әр оқушының жан-жақты дамуына жағдай жасау арқылы белсенді тұлға тәрбиелеуде дамыта оқыту технологиясының әдіс-тәсілдері кеңінен қолданылады.

Оқу үдерісінде әртүрлі білім құралдарын және педагогикалық технологияларды пайдалану келесі міндеттерді шешуге бағытталады:

- ✓ МЖМБС талаптарына сәйкес оқу пәндерінің мазмұнын игеру, оқушылардың білім сапасын арттыру;
- ✓ белгілі практикалық іс-әрекеттер түрлеріне оқушылардың қабілеттерін дамыту;
- ✓ оқу процесінде интерактивтік, электрондық, ақпараттық қорларды тиімді пайдалану;
- ✓ оқыту деңгейі мен қарқынын, мазмұнның түрін кең тандау;
- ✓ белгіленген білім саласын тереңдетіп оқуға оқушылардың білім қажеттілігін қанағаттандыру;
- ✓ оқушылардың коммуникативтік дағдыларын ашу және дамыту;
- ✓ қашықтықтан оқыту .

Балалар мен жасөспірімдердің психологиялық-педагогикалық, физиологиялық - жасаралық және басқа да ерекшелік ұстанымдарын ескере отырып, оқыту технологияларының бағыттарын анықтау қажет. Шағын жинақты мектептер жағдайында инновациялық білім технологияларын жасау – уақыт талабы.

Қазақстан Республикасының әрбір өңірінде құрылған тірек мектептері (ресурстық орталықтар) шағын жинақты мектептерде білім сапасын арттыруда маңызды рөл атқарады. Қазіргі таңда жұмыс жасайтын мектептер базасында 120 ресурстық орталық құрылған, оған 450 ШЖМ бекітілген. Тірек мектептері (ресурстық орталықтар) базасында шағын жинақты мектеп оқушыларына жылына үш рет (оқу жылының басында, ортасында және соңында) 10 күннен оқу сессиялары (бастапқы – қазан айының бірінші онкүндігінде, сессияаралық – ақпан айының бірінші онкүндігінде және қорытынды сәуір айының үшінші онкүндігінде) ұйымдастырылады.

Шағын жинақты мектеп оқушылары сессия кезінде оқу үдерісіне белсенді қатысады. Олар физика, химия, биология сабақтарында толық жабдықталған кабинеттерде зертханалық жұмыстарды орындауға және ақпараттық технологияларды белсенді қолдануға мүмкіндік алады.

Сессияаралық кезеңде шағын жинақты мектеп оқушылары оқу-танымдық әрекеті тірек мектебі (ресурстық орталық) мұғалімдерінің қатысуымен және қашықтан оқыту технологияларының көмегімен жүргізіледі, сессияаралық кезеңде оқу қиындықтар аймағын жоюға жеке нұсқаулар беріледі. Шағын жинақты мектеп оқушылары білімінің жоғарылауы мен кемшіліктерін айқын көруі үшін салыстырмалы талдау, мониторинг, графиктер салынады, түзету жұмыстары жүргізіледі.

Тірек мектебі (ресурстық орталықтың) қызметіннің қаржыландыру Типтік ережеге сәйкес жергілікті бюджеттен жүзеге асырылады:

✓ тірек мектебінің (ресурстық орталықтың) педагогтеріне еңбекақы төлеу аптасына 18 сағат есебінен белгіленеді, оның ішінде 6 сағат ғылыми-әдістемелік және эксперименттік жұмыстарға бөлінеді;

✓ тірек мектебі (ресурстық орталық) директорының, оның орынбасарының, сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастырушының лауазымдық жалақысы жалпы білім беретін мектептегідей білім алушылардың ең көп толықтығымен белгіленеді.

МАМАНДАНДЫРЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Дарынды балалардың тілдерді, ғылым, мәдениет, өнер, спорт, әскери іс негіздерін терең меңгеруіне, зияткерлік әлеуетін дамытуға бағытталған элитарлық білім беруді қамтамасыз ететін мамандандырылған білім беру ұйымдары білім беру қызметін ұйымдастыруда Қазақстан Республикасының «Білім туралы Заңы», Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы №1080 қаулысымен бекітілген мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы № 499 қаулысымен бекітілген «Мамандандырылған білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидалары», сонымен бірге Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі № 375 бұйрығымен бекітілген «Оқыту бейіні бойынша білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидалары» (бұдан әрі – Үлгілік қағидалар) басшылыққа алынады.

Үлгілік қағидаларға сәйкес жалпыға міндетті негізгі және қосымша бағдарламалардың меңгерілуін іске асыратын гимназия мен лицейлерде, бейіндік мектептерде оқу және тәрбие процесін ұйымдастыру мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары негізінде әзірленген оқу бағдарламаларына, оқу жұмыс жоспарларына сәйкес жүзеге асырылады.

Мамандандырылған білім беру ұйымдары оқу жұмыс жоспары мен мамандандырылған оқу бағдарламаларын әзірлеуді дербес жүзеге асырады; мамандандырылған білім беру ұйымдары жарғыларында айқындалатын оқытудың нысандарын, құралдары мен әдістерін өздігінен дербес таңдайды; білім алушылардың сұрауларына және кадрлық әлеуеттің мүмкіндіктеріне сәйкес ішкі бейінді пәндер, сондай-ақ қолданбалы курстар мен факультативтердің білім салаларын айқындайды. Оқытудың формалары мен әдістері білім беру нәтижелеріне қол жеткізудің сәттілігін, алынған білімдерді оқу және практикалық қызметте қолдану қабілетін қамтамасыз ететін логикалық, сыни және құрылымдық ойлауды қалыптастыруға бағытталуы керек.

Гимназия, лицей және бейіндік мектептердің жеке оқу жоспарларын білім беру ұйымының әкімшілігі бекітеді және өңірлік білім басқармаларымен (бөлімімен) келісіледі.

Вариативті оқу бағдарламалары және гимназияның кәсіптік бағытталған арнайы курстары жоғары оқу орындарының тиісті кафедраларымен келісіледі.

Гимназиялық және лицей компоненті:

1) әрбір гимназияның және лицейдің жеке таңдауымен бейіндік оқытуды, жеке дамыту бағдарламасын, инновациялық әдістер мен оқыту технологияларын пайдаланумен;

2) гимназияның және лицейдің мақсаттары мен міндеттеріне жауап беретін қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыру үшін жаңа оқу бағдарламаларын, бейіндік пәндерді енгізумен қамтамасыз етіледі.

Гимназияда, лицейде, бейіндік мектепте білім деңгейін, оқу мерзімін, оқуға төленетін ақы көлемін, басқа да жағдайларды анықтайтын гимназия мен білім алушылардың, тәрбиеленушілердің, олардың ата-аналарының (заңды өкілдердің) арасындағы шартпен реттелетін оқу жоспарының пәндері бойынша оқушылардың жеке жұмысын ауыстырмайтын ақылы қосымша білім беру қызметін ұйымдастыру мүмкін.

Гимназияда, лицейде және бейіндік мектепте оқу жоспарларын, сабақ кестелерін жасау кезінде Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2014 жылғы 29 желтоқсандағы №179 бұйрығымен бекітілген «Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» санитариялық қағидаларына сәйкес жалпы білім беретін мектептердің құрылымы мен оны ұстау бойынша санитариялық ережелер мен нормаларды сақтау қажет.

Гимназия мен лицей сыныптарында оқушылар саны 25 адамнан аспауы қажет. Сыныптар мемлекеттік, орыс және шет тілдерін, информатика және есептеу техникасы, ырғақ, дене шынықтыру, еңбекке баулу пәндерін оқығанда, сондай-ақ бейіндік пәндер бойынша зертханалық, практикалық жұмыстар жүргізгенде 2 топқа бөлінеді.

Гимназиялардың, лицейлердің, бейіндік мектептердің қызметін қаржыландыру Қазақстан Республикасының Бюджеттік кодексінде белгіленген тәртіпте жүзеге асырылады.

Дарынды балаларға арналған арнайы білім беру ұйымдарында, гимназияда, мектеп-гимназиялар мен лицейлерде, мектеп-лицейлерде және үш тілде оқытатын жалпы білім беретін мектептерде пәндерді тереңдетіп оқыту үшін факультативтерге және оқушылардың таңдауы бойынша қосымша курстар ұйымдастыруға әр сыныпқа 4 сағат есеппен, әр сыныпқа үйірмелер мен студиялар, ғылыми жобалар ұйымдастыру үшін мұғалімдерге 0,25 ставкада, сонымен қатар шарт негізінде жоғары білікті мамандарға жекелеген курстары мен дәрістеріне ақы төлеу үшін мектепке жылына 1500 сағат есебінен қаражат бөлінеді.

Факультативтік сабақтар және таңдау бойынша курстар топтарда 10-нан астам адам болған жағдайда өткізіледі.

КЕШКІ МЕКТЕПТЕРДЕ ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстан Республикасының азаматтарына, жұмыс істейтін және жұмыссыз шетел азаматтарына (Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамалары шеңберінде) негізгі орта және жалпы орта білім алуға мүмкіндік беретін кешкі (ауысымды) мектеп (бұдан әрі – Мектеп) Қазақстан Республикасының «Білім туралы Заңы», Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы №1080 қаулысымен бекітілген мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі № 375 бұйрығымен бекітілген «Оқытуды ұйымдастыру жағдайы бойынша білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидалары» (бұдан әрі – Үлгілік қағидалар) басшылыққа алынады.

Кешкі мектеп Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 03 сәуірдегі № 115 бұйрығымен бекітілген жалпы білім беретін пәндер, таңдау курстары және факультативтер бойынша негізгі орта және жалпы орта білім берудің үлгілік оқу бағдарламаларын, сондай-ақ өзіндік ерекшеліктері мен мүмкіндіктеріне қарай – қосымша білім беру бағдарламаларын іске асырады.

Мектеп мынадай нысандар бойынша оқытуды жүзеге асырады: бір білім беру ұйымының шегінде күндізгі, кешкі, сырттай, жеке, экстернат.

Білім беру бағдарламаларын меңгеру шарттары мен тәртібі осы Қағидалармен және Мектеп Жарғысымен белгіленеді.

Кешкі мектеп пәндерді тереңдетіп оқытатын сыныптарды, түзете оқыту сыныптарын (топтарды) ашады. Кешкі мектептің барлық деңгейіндегі сыныптардың толықтырылуы күндізгі оқыту нысаны бойынша төмендегі құрамда бекітіледі:

- 1) қалалық білім беру ұйымдарында – 20 білім алушы;
- 2) шағын қалаларда және қала типіндегі кенттерде – 15 білім алушы;
- 3) ауылдық білім беру ұйымдарында – 10 білім алушы.

Сыныпта 20 және одан да көп білім алушы болған жағдайда орыс тілді мектептерде қазақ тілі мен әдебиетін, қазақ тілді мектептерде орыс тілі мен әдебиетін, шет тілдерін және информатиканы кіші топтарға бөліп оқыту жүргізіледі.

Орыс тілді мектептерде қазақ тілі мен әдебиетін, қазақ тілді мектептерде орыс тілі мен әдебиетін, шет тілдерін және информатиканы кіші топтарға бөліп оқыту кешкі оқытудың сырттай нысанына қарастырылмайды.

Кешкі мектеп білім беру процесін екі сатылы жалпы білім беру бағдарламаларының деңгейлеріне сәйкес жүзеге асырады:

- 1) II саты – негізгі орта білім (меңгеру мерзімі: 3 жыл: 7, 8, 9 (10) сыныптар).
- 2) III саты – жалпы орта білім (меңгеру мерзімі: 2 жыл: 10, 11 (12) сыныптар).

Кешкі мектепте білім беру процесін ұйымдастыру жалпы білім беретін оқу бағдарламаларымен, оқу жұмыс жоспарымен реттеледі.

Кешкі мектеп жылдық күнтізбелік оқу кестесін белгілеуде, бағалау жүйесін, білім алушыларды аттестаттау тәртібі мен мерзімін таңдауда дербес.

Оқу жылы 1 қыркүйектен 25 мамырға дейін жалғасады. Оқу жылының ұзақтығы – 34 апта, сырттай оқу нысанында – 36 апта.

Кешкі мектеп, кәсіпорындармен уағдаластық бойынша, қосымша білім беру қызметі, оның ішінде ақылы қызмет ретінде білім алушылардың кәсіптік дайындық жұмысын жүргізе алады.

Сырттай немесе кешкі оқыту сабақтарын сессиялық режимде ұйымдастыру кезінде сессиялардың уақытын Мектептің педагогикалық кеңесі белгілейді.

Негізгі орта және жалпы орта білім беру курстары бойынша бағдарламаларды меңгеру бітірушілерді міндетті қорытынды аттестаттаумен аяқталады.

Кешкі мектеп бітірушілеріне олар қорытынды аттестаттаудан өткеннен кейін тиісті білім туралы мемлекеттік үлгідегі құжат беріледі.

Кешкі мектепті жалпы басқаруды өкілдік орган – Педагогикалық кеңес жүзеге асырады, оның құзыреті мектеп Жарғысымен белгіленеді.

Кешкі мектептегі білім беру процесін жетілдіру мақсатында Әдістемелік кеңес, әдістемелік бірлестіктер, психологиялық және әлеуметтік-педагогикалық қызмет құрылады. Олардың қызметі мектеп Жарғысында және қолданыстағы білім беру саласындағы заңнамада белгіленген тәртіпте жүзеге асырылады.

БАЙҚОҢЫР ҚАЛАСЫНДАҒЫ МЕКТЕПТЕРДЕ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

2015-2016 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпыға міндетті білім беру стандарты бойынша Байқоңыр қаласының оқыту қазақ тілінде жүргізілетін мектептердегі қазақстандық азаматтарды оқыту мәселесі бойынша 2014-2016 жылдарға арналған «Байқоңыр» кешенін бірлесіп пайдалану жөніндегі Жол картасын іске асыру мақсатында және 2014 жылғы 23 желтоқсанда қол қойылған «Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ресей Федерациясының Үкіметі арасындағы Байқоңыр қаласындағы білім беру ұйымдарын беру туралы келісімге» сәйкес Байқоңыр қаласындағы оқыту қазақ тілінде жүргізілетін мектептер (6 мектеп) білім беру қызметін ұйымдастыру кезінде «Білім туралы» ҚР Заңын және Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі №375 бұйрығымен бекітілген Жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметінің үлгілік қағидаларын басшылыққа алады.

Байқоңыр қаласындағы оқыту қазақ тілінде жүргізілетін жалпы білім беретін мектептердегі (6 мектеп) білім беру үдерісі Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (бұдан әрі – ҚР МЖМС 1.4.002-2012), Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығымен бекітілген бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларының негізінде жүзеге асырылатын болады.

2015-2016 оқу жылында 1, 10, 11-сыныптарда жалпы білім беретін пәндерді оқыту Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген орта мектептің үлгілік оқу бағдарламалары бойынша жүзеге асырылатын болады.

Жоғарыда көрсетілген сыныптарда білім беру үдерісін ұйымдастыру және өткізу кезінде осы әдістемелік нұсқау хаттың кіріспесінде жазылған негізгі ережелерді, «Бастауыш білім беру деңгейінің пәндерін оқыту ерекшеліктері» бөлімін, «Жалпы орта білім беру деңгейінің пәндерін оқыту ерекшеліктері» бөлімін және «Орта білім беру жүйесі үшін Қазақстан Республикасының нормативтік-құқықтық құжаттарының тізбесі» деп аталатын 3-қосымшаны басшылыққа алу ұсынылады.

2-4, 5-9 сыныптарда жалпы білім беретін пәндерді оқыту ҚР МЖМС 1.4.002-2012 сәйкес және әрбір сынып бойынша пәндерді оқытудың базалық мазмұнына жасалған салыстырмалы талдаудың негізінде әзірленген бастауыш, негізгі орта білім деңгейлері үшін өтпелі оқу бағдарламалары бойынша жүзеге асырылады.

Дегенмен, аталған сыныптарда оқыту үдерісін ұйымдастыру және жүргізу барысында пәндер бойынша төмендегідей оқытудың ерекшеліктеріне назар аудару керек:

«Қазақ тілі» (2-4-сыныптар), «Әдебиеттік оқу» (2-4-сыныптар), «Орыс тілі» (3-4-сыныптар), «Жаратылыстану» (5-сынып), «Дене тәрбиесі» (2-9-сыныптар), «Өзін-өзі тану» (2-9-сыныптар), «Адам. Қоғам. Құқық» (9-сынып), «Сызу» (9-сынып) пәндері бойынша оқыту Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі №115 бұйрығымен бекітілген үлгілік оқу бағдарламасы бойынша жүзеге асырылатын болады. Осыған байланысты, аталған пәндерді оқыту кезінде осы әдістемелік нұсқау хаттың «Бастауыш білім беру деңгейінің пәндерін оқыту ерекшеліктері» бөлімін, «Негізгі орта білім беру деңгейінің пәндерін оқыту ерекшеліктері» бөлімін басшылыққа алу ұсынылады.

«Шет тілі» (2-9-сыныптар), «Математика» (2-6-сыныптар), «Дүниетану» (2-4-сыныптар), «Музыка» (2-6-сыныптар), «Бейнелеу өнері» (2-6-сыныптар), «Еңбекке баулу» (2-4-сыныптар), «Қазақ тілі» (5-9-сыныптар), «Қазақ әдебиеті» (5-9-сыныптар), «Орыс тілі» (5-9-сыныптар), «Орыс әдебиеті» (5-9-сыныптар), «Қазақстан тарихы» (5-9-сыныптар), «Дүниежүзі тарихы» (6-9-сыныптар), «Алгебра» (7-9-сыныптар), «Геометрия» (7-9-сыныптар), «Информатика» (5-9-сыныптар), «География» (6-9-сыныптар), «Биология» (6-9-сыныптар), «Физика» (7-9-сыныптар), «Химия» (8-9-сыныптар), «Технология» (5-9-сыныптар) пәндерін оқыту ҚР МЖББС 1.4.002-2012 сәйкес және әрбір сынып бойынша пәндерді оқытудың базалық мазмұнына жасалған салыстырмалы талдаулар негізінде әзірленген жекелеген өтпелі оқу бағдарламалары бойынша жүзеге асырылатын болады.

Пән бойынша өтпелі оқу бағдарламасы сәйкесінше оқыту курсының бағдарламалық оқу материалымен алдыңғы сыныптардың оқу материалдарынан тұратын кіріктірілген білім мазмұнын қамтиды және 2015-2016 оқу жылына ғана арналған.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 17 сәуірдегі тапсырмасын жүзеге асыру және ҚР МЖМБС 1.4.002-2012 сәйкес 2015-2016 оқу жылында «Шет тілі» пәні бастауыш мектепте 1-3-сыныптарда оқытылады.

Өтпелі оқу бағдарламасы бойынша «Шетел тілі» пәнін оқыту үшін үлгілік оқу жоспарының вариативтік компоненті есебінен 2-сыныпқа қосымша 0,5 сағат, 3 сыныпқа – 1 сағат және «Информатика» пәнін оқыту үшін 7-сыныпқа – 0,5 сағат, 8-сыныпқа – 1 сағат, 9-сыныпқа – 1 сағат бөлінеді, себебі оқушылар алдыңғы өткен сыныптар бойынша оқу материалдарын (кіріктірілген курс) меңгеру тиіс.

Жалпы білім беретін мектептердің мұғалімдері күнтізбелік-тақырыптық жоспарларды Академия сайтына орналастырылған (www.nao.kz) жалпы білім беретін пәндер бойынша үлгілік оқу бағдарламалары және өтпелі оқу бағдарламалары негізінде өздігінен әзірлейді.

Білім беру ұйымдарында пайдалануға рұқсат етілген 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10 және 11 сыныптарға арналған оқу басылымдарының тізбесі «Білім беру ұйымдарында пайдалануға рұқсат етілген оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық жеткізгіштердегі тізбесін бекіту туралы» Қазақстан

Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушының 2013 жылғы 27 қыркүйектегі № 400 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 10 желтоқсандағы № 515 бұйрығымен, ал 1, 7 және 8 сыныптарға арналған оқу басылымдарының тізбесі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 18 қарашадағы № 460 бұйрығымен анықталған.

Қолданыстағы үлгілік оқу бағдарламаларына сәйкес 2013 жылы 2-сынып пен 9-сыныптар үшін және 5-сынып үшін «Информатика», 1-сынып үшін «Ағылшын тілі» оқулықтары, 2014 жылы 3-сынып пен 10-сынып үшін және 2-сынып үшін «Ағылшын тілі», 6-сынып үшін «Информатика» оқулықтары, биылғы жылы 4-6-сыныптар мен 11-сыныптар және 3-сынып үшін «Ағылшын тілі», 7-сынып үшін «Информатика» оқулықтары қайтадан баспадан шықты.

Заманауи қоғамның ақпараттандыру жағдайында пән мұғалімдері АКТ-құзыреттілігін біліп, қосымша ресурстарды пайдалана отырып, соның ішінде интернет және пән бойынша ақпаратты табу мен өңдеу білігін қалыптастыруы керек.

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРАТЫН ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабы 6-тармағына сәйкес мемлекет инклюзивті білім беруді іске асыра отырып, даму мүмкіндігі шектеулі азаматтарды білім берудің барлық деңгейлерінде дамуындағы ақаулықты түзету және әлеуметтік бейімдеу, олардың білім алуы үшін арнайы жағдайларымен қамтамасыз етеді.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында ерекше оқытуды қажет ететін балаларды жалпы білім беру үдерісіне қосу қажеттілігін ұйымдастыру негізін құруға ықпал ететін ресурстар мен іс-шара мерзімдері бойынша өзара байланысты кешен ұсынылған. Мемлекеттік бағдарламаны жүзеге асыратын іс-шаралар жоспарында:

- ✓ инклюзивті білім беру үшін жағдайлар туғызатын мектептер үлесін арттыру;

- ✓ ерекше оқытуды қажет ететін балалардың жалпы санынан инклюзивті біліммен қамтылған балалар санын арттыру;

- ✓ инклюзивті білім беруді ұйымдастыру бойынша мамандар санын арттыру;

- ✓ инклюзивті білім беруге арналған АКТ және қашықтан оқытумен қамтылған мектептер үлесін арттыру;

- ✓ мектептегі инклюзивті білім беру жүйесін жетілдіру және білім беру қызметтерінің сапасын арттыру;

- ✓ ерекше оқытуды қажет ететін балаларды оқытуда, тәрбиелеуде, дамытуда және әлеуметтік бейімдеуде психологиялық-педагогикалық қолдау модельдерін құру;

- ✓ ерте айқындау тәсілдері мен әдістерін әзірлеу және ерте жастағы балаларды түзету-педагогикалық қолдау қарастырылған.

Инклюзивті білім – бұл ерекше оқытуды қажет ететін тұлғалардың жалпы білім беру үдерісіне қосылуы мен кедергілердің жойылуына және олардың сапалы білім алуына тең қолжетімділігін қамтамасыз ету мақсатында әлеуметтік бейімделуіне бағытталған білім беру үдерісі.

Инклюзивті білім беру әр баланы түрлі жолдармен белсенді инклюзиялауды, ерекше оқытуды қажет ететін балаларға дербестендірілген ықпалды және білім беру үдерісіндегі кедергілерді жою негізінде оқытуды жетілдіру мен оқу ортасын құруды тұспалдайды. Инклюзивті орта ерекше оқытуды қажет ететін балалардың оқу-тәрбие үдерісінің толыққанды қатысушысы болуын, өзін-өзі бағалауын көтеруін және білім беру ортасында жайлы сезінуін қамтамасыз етуге жағдай туғызатын азаматтық, әлеуметтік, коммуникативтік және т.б. құзыреттерін дамыту мүмкіндігін береді.

Төмендегі санаттар бойынша инклюзивті білім алуға жатқызылатын балалар:

- ✓ денсаулығында ақауы бар балалар (мүмкіндігі шектеулі балалар, мүгедек балалар);

✓ қоғамда әлеуметтік бейімделуі қиын балалар (әлеуметтік-экономикалық және әлеуметтік-психологиялық төменгі деңгейдегі отбасылардан шыққан девианттық мінез-құлықты балалар);

✓ мигранттардың, оралмандардың, босқындардың отбасыларынан шыққан балалар.

Мүмкіндігі шектеулі балалардың инклюзивті сыныптарға қабылдануы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы №499 қаулысымен бекітілген «Жалпы білім беру ұйымдары (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта) қызметінің үлгілік қағидаларының» нормативтік нұсқамаларымен айқындалған.

Жалпы білім беретін мектептердің инклюзивті сыныптарындағы оқушылардың саны білім беру саласындағы уәкілетті орган бекіткен нормативтік-құқықтық актілермен реттеледі. Инклюзивті сыныптардағы мүмкіндіктері шектеулі балаларды оқыту жалпы білім беретін оқу бағдарламалары бойынша, сондай-ақ арнайы білім беру бағдарламалары бойынша ҚР МЖМС 1.4.002-2012 және ПМПК (психологиялық-медициналық-педагогикалық) ұсынымдарына сәйкес іске асырылады.

Ерекше оқытуды қажет ететін балаларды білім беру ортасына бейімдеу үдерісі қажетті түзету, психологиялық-педагогикалық және материалдық-техникалық қолдау көрсетуді, жеке оқу бағдарламалары мен бағалаудың сараланған жүйесін және қорытынды аттестаттауды, «кедергісіз» білім беру ортасын құруды қосады.

Сапалы білімге тең қолжетімділікті қамтамасыз ету барысында ең әлсіз санаттағы мүмкіндігі шектеулі балалар ерекше назар аударуды қажет етеді. Мүмкіндіктері шектеулі балаларға арналған инклюзивті сыныптарда арнайы білім беру ұйымдарының сәйкес түріндегі типтік оқу жоспары негізінде жеке оқу жоспарлары және баланы оқытуға ұсынылған болжалды бағдарламалар негізінде оқу жоспарының әрбір оқу пәні бойынша жеке оқу бағдарламалары әзірленеді.

Жеке білім беру бағдарламалары – оқушылардың даму деңгейінің өзектілігін ескеріп, оқытылатын пәндер саласындағы және дамудың жақын аймағындағы білім, білік және дағдыларын құрайды.

Инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын білім беру ұйымдарының педагогикалық кеңесі ерекше оқытуды қажет ететін балаларға арналған жеке оқу жоспарлары мен жеке бағдарламаларды бекітеді.

Оқыту сапасын арттыру барысында жұмыстың маңызды бағыттары білім беру үдерісінің барлық қатысушыларының ең үздік білім ресурстары мен технологияларына тең қолжетімділікті қамтамасыз ету болып табылады.

Шетелдіктер балалары мен білім беру ұйымдарында мекендеген (тұрақтанған) азаматтығы жоқ тұлғаларға ана тілін терең меңгеруі үшін жағдай жасалуы қажет. Осы категориядағы балаларды оқу-тәрбие үдерісіне кіріктіру мақсатында және қазақ тілі мен орыс тілін меңгеруге қосымша сабақтар, тілдік үйірмелер, факультативті сағаттар ұйымдастырылады.

Инклюзивті білім берудің мақсаттары мен міндеттеріне тиімді жету мақсатында жалпы білім беретін мектептер оралмандарды бейімдейтін және кіріктіретін орталықтармен, ресурстық орталықтармен, кәмелеттік жасқа

толмағандарды бейімдейтін орталықтармен, арнайы білім беру ұйымдарымен, сондай-ақ, ПМПК, оңалту орталықтары және психологиялық-педагогикалық түзеу кабинеттерімен серіктестік ұйымдастырады.

Инклюзивті білім беруді жүзеге асыру отбасының белсенді қатысуымен, түзету-педагогикалық және баланың жеке қажеттіліктерін әлеуметтік қолдау мен балалардың жеке ерекшеліктерінің білім алу ортасына бейімделуі және білім алуына қатысты қажеттіліктерін, яғни білім алуға толық жағдайларды жасау жолымен іске асырылады.

Қазақстан Республикасында мүмкіндіктері шектеулі балалардың білім алуы және оларға психологиялық-педагогикалық, коррекциялық қолдау көрсету:

1) инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын жалпы білім беретін мектеп сыныптарында дені сау балалармен бірге даму мүмкіндігі шектеулі балаларды біріктіріп оқыту (инклюзивті сыныптар).

2) жалпы білім беретін мектептердегі арнайы сыныптарда жүзеге асырылады.

Инклюзивті білім беретін арнайы сыныптар оқушылардың даму мүмкіндіктерінің бұзылу түрлері бойынша:

✓ есту қабілеті бұзылған балаларға арналған (ішінара естімейтін, сөйлеу қабілеті қиын, бірақ есту құралының көмегімен сөздік қорын өз бетінше жинақтау мүмкіндігін сақтайтын балалар);

✓ көру қабілеті бұзылған балаларға арналған (көру өткірлігі ерекше төмендеген нашар көретін 0,05 – 0,5-ке дейін оптикалық түзетілген балалар);

✓ ауыр тіл кемістігі бар балаларға арналған (ауызша және жазбаша сөйлеу қабілетінің тұрақты бұзылысы бар, яғни сөйлеу тілінің қарым-қатынас қызметі бұзылған балалар);

✓ тірек-қимыл аппаратында бұзылысы бар балаларға арналған (қимыл-қозғалысының жартылай немесе толық бұзылысы);

✓ психикалық дамуы тежелген (ПДТ) балаларға арналған (психикалық дамуының қалыпты жағдайдан ауытқуы, яғни органикалық минималды зақымдары немесе орталық жүйке жүйесінің функционалдық кемшілігі бар, сондай-ақ ұзақ уақыт бойы әлеуметтік депривация жағдайында болған балалар);

Арнайы сыныптарда білім алушылардың психофизикалық денсаулығын сақтауға бағытталған сақтаушы педагогикалық режим қамтамасыз етіледі.

Сақтаушы педагогикалық режим – бұл балаға үйреншікті және қолайлы, денсаулығын сақтауға әсер ететін баланың іс-әрекетіне бағытталған, оның тәртібін анықтайтын, барлық іс-шаралар жоспарланған режим.

Сақтаушы педагогикалық режим келесі факторлар арқылы жүзеге асырылады:

✓ сыныптағы оқушы санының аз болуы (нормативке сәйкес);

✓ оқушылардың эмоцияналдық-тұлғалық дамуының ерекшеліктерін ескере отырып, оқытудың арнайы әдістерін қолданудың негізінде психологиялық қолайлы жағдай жасау;

✓ оқушылармен жеке және топтық жұмыс барысында оқу нәтижесінің мониторингі мәліметтерінің негізінде оқу іс-әрекетінің нәтижелі болуын қамтамасыз ету;

✓ оқу материалының күрделілігі мен көлемінің мөлшерленуіне қарай

эмоциялық, психикалық, дене жүктемесін ескеру;

- ✓ психологпен арнайы релаксациялық, психотерапиялық сабақтар;
- ✓ әр сабақта емдік-түзету іс-шараларын қоса отырып динамикалық үзіліс жүргізу;
- ✓ оқушылардың еңбекке қабілеттілігін және қабылдау ерекшеліктерін ескере отырып оқушының жұмыс орнын, сынып бөлмесін ерекше жабдықтау;
- ✓ температура режимін басқару, жалпы мектеп ғимаратының жарықтану талаптарын сақтау.

Инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын ұйымдардағы білім беру үдерісі Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептерінде оқыту үдерісін ұйымдастыру талаптарына сәйкес ұйымдастырылады.

Инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын жалпы білім беретін ұйымдар мыналарды:

- 1) барлық балалардың бастауыш, негізгі орта, жалпы орта деңгейлеріндегі сапалы білімге тең қолжетімділігін;
- 2) барлық оқушылардың білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған арнайы жағдайларды жасауды;
- 3) «кедергісіз», қолжетімді орта (білім беру, физикалық және т.б.) құруды;
- 4) білім беру үдерісі жағдайында білім алушылардың дамуын қамтамасыз ететін психологиялық-педагогикалық қолдауды, сонымен қатар қозғалысы шектелген мүмкіндігі шектеулі балаларды қолдауды;
- 5) оқу кабинеттерін қазіргі заманғы құралдармен жабдықтау (желілік түрде әрекеттесетін байланыс және коммуникация құралдары, кең жолақты интернет, аудио- және бейнетехника, компьютерлік, мультимедиялық, интерактивтік және зияткерлік жабдықтар), оның ішінде оқушылардың жекелеген білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға арналған көмекші техникалық жабдықтармен және бағдарламалық-техникалық тұрғыда қамсыздандыруды;
- 6) оқыту және түзете-дамыту үдерістерін, сондай-ақ бейімдеу және модификациялауды ұйымдастыруға арналған білім беру ресурстарын шоғырландыруды және оқу материалын оқушылардың білімділік қажеттіліктеріне пайдалануды;
- 7) қашықтан оқытуды қалыптастыруды, инклюзивті білім беруді қолдауға арналған ақпараттық және басқа да ресурстарды пайдалануды;
- 8) білім алушылардың қоғамда өмір сүруіне әлеуметтік бейімделу іс-шараларын жүзеге асыру, еңбек және басқа өмірлік дағдыларын қалыптастыруын қамтамасыз етуі тиіс.

Инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын білім беру ұйымдарындағы сабақтар ерекше оқытуды қажет ететін балаларды оқыту үшін жеке ықпалды қолдану арқылы жүргізілуі тиіс.

Тіл мен әдебиет пәндерінің мұғалімі оқушылардың ауызша және жазбаша сөйлеу тіл кемшіліктерін ескеруі керек, сөздердің дұрыс дыбысталу деңгейінің дамуына, сөйлеу тілінің лексикалық-грамматикалық жағына, байланыстырып сөйлеу ерекшеліктеріне назар аударуы тиіс.

Математика және жаратылыстану пәндерінің мұғалімі психикалық дамуы тежелген балалардың танымдық әрекеті мен эмоциялық-ерік саласындағы

ерекшеліктерді ескеруі керек.

Адам және қоғам білім беру саласына байланысты **пәндерінің мұғалімі** балаларды қоғамға бейімдеуде және олардың мінез-құлықтарын түзетудегі жақсы, оңтайлы әлеуметтендірушілік және тәрбиелік әлеуеттеріне (әлеуметтік-экономикалық және әлеуметтік-психологиялық жағдайы төмен, оралмандар, босқындар, аз ұлттар отбасыларынан шыққан, девиантты мінез-құлықты балалар) сонымен қатар, мүмкіндіктері шектеулі балаларға көңіл бөлуі керек.

Музыка және бейнелеу өнері пәндерінің мұғалімі тірек-қимыл аппараты және сөйлеу, есту, көру бұзылыстары бар балаларды оқыту үдерісіндегі қиындықтарын, оңтайлы психологиялық-эмоциялық күйге келтіруін дамытуын, ұсақ моторикасын және танымдық іс-әрекетін белсендіруін ескеруі керек.

Технология пәнінің мұғалімі жеке тәсілдерді қолдану және жеңілдетілген тапсырмалар беру арқылы тірек-қимыл аппараты, психикалық дамуы тежелген оқушылардың сенсорикасы (сезімталдығындағы) мен ұсақ моторикасындағы, танымдық әрекетіндегі ерекшеліктерін ескеруі тиіс.

Дене шынықтыру пәнінің мұғалімі тірек-қимыл аппаратындағы бұзылыстарын ескеруі, жалпы және ұсақ моторикасына назар аударуы, сонымен бірге, мүмкіндігі шектеулі оқушыларға арналған балалардың денсаулығын нығайту мен дене дамуына арналған арнайы жаттығуларды жоспарлауы керек. Сонымен қатар, сабақ өткізу кезінде есту, көру бұзылыстары бар балалардың ерекшеліктерін ескеру (анық және нақты командалар беру, әрекеттерді арнайы көрсету және т.б.) және емдік дене шынықтыруларды ұйымдастыру қажет.

Инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын білім беру ұйымдарында оқу жылының басталуы мен ұзақтығы, каникул күндері республиканың барлық жалпы орта білім беретін мектептерінде іске асырылып жатқан оқу мерзімдеріне сәйкес бекітіледі.

Психологиялық-педагогикалық қолдау қызмет жұмысын ұйымдастыру үшін инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын білім беру ұйымдарының штатында мына мамандар болуы керек: психолог, логопед, арнайы педагогтер (тифлопедагог, сурдопедагог, олигофренопедагог), емдік дене шынықтыру нұсқаушысы, әлеуметтік педагог.

Логопед, психолог, арнайы педагогтар және т.б. мамандары жоқ білім беру ұйымдарының *инклюзивті сыныптарында* оқитын ерекше оқытуды қажет ететін балалар психологиялық-педагогикалық түзету кабинеттерінде және оңалту орталықтарында түзету-педагогикалық қолдау ала алады.

Ерекше оқытуды қажет ететін жалпы білім беретін мектеп түлектерінің, сонымен бірге есту қабілетінде, көру қабілетінде, тірек-қимыл аппаратында бұзылыстары бар және күрделі тіл кемістігі бар, психикалық дамуы тежелген түлектердің алған білім деңгейін растайтын мемлекеттік үлгідегі құжат алады.

АРНАЙЫ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Арнайы мектеп, арнайы сыныптардағы оқу-тәрбиелік жұмыс ҚР Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы №499 Қаулысымен бекітілген арнайы білім беру ұйымдары қызметінің типтік ережелерімен, ҚР БҒМ 2013 жылғы 4 шілдедегі №258 бұйрығымен бекітілген даму мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған арнайы білім беру ұйымдары түрлерінің қызметінің типтік ережелерімен, ҚР БҒМ 2014 жылғы 25 ақпандағы №61 бұйрығымен бекітілген мүмкіндігі шектеулі оқушыларға бастауыш, негізгі орта, жалпы білім берудің үлгілік оқу жоспарларымен реттеледі.

Жалпы білім беретін мектептердегі арнайы сыныптар оқушылардың даму бұзылыстары түрлері бойынша сараланады:

- ✓ есту қабілеті бұзылған балалар үшін;
- ✓ көру қабілеті бұзылған балалар үшін;
- ✓ сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар балалар үшін;
- ✓ тірек-қозғалыс аппараты бұзылған балалар үшін;
- ✓ психикалық дамуы тежелген балалар үшін (бұдан әрі – ПДТ) – қалыпты психикалық даму қарқыны бұзылған;
- ✓ зияты бұзылған балалар үшін (жеңіл және шектеулі деңгейдегі ақыл-ой тежелісі).

Үлгілік оқу жоспары оқу жүктемесін жалпы білім беретін пәндер, түзету курстары, еңбекке дайындық курстары және факультативтік сабақтар арасында бөледі.

Есту қабілеті, көру қабілеті, тірек-қимыл аппараты бұзылған, сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар және психикалық дамуы тежелген білім алушыларға арналған Үлгілік оқу жоспарының инвариантты бөлігіндегі жалпы білім беретін пәндердің тізімі және олардың негізгі мазмұны ҚР МЖМС 1.4.002-2012 талаптарына сәйкес. Оқыту білім алушылардың психофизикалық ерекшеліктері мен танымдық мүмкіндіктерін ескере отырып бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру бағдарламалары негізінде әзірленген арнайы білім беру бағдарламаларын да және жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын да пайдалану арқылы іске асырылады.

2014 жылы бастауыш білім деңгейінің арнайы білім беру бағдарламалары келесідей бағыттарда әзірленіп, Академияның сайтына орналастырылды (www.nao.kz):

- 1) есту қабілеті бұзылған (естімейтін) оқушылар үшін;
- 2) есту қабілеті бұзылған (нашар еститін, кейіннен естімей қалған) оқушылар үшін;
- 3) көру қабілеті бұзылған (көрмейтін, нашар көретін) оқушылар үшін;
- 4) сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар оқушылар үшін;
- 5) психикалық дамуы тежелген оқушылар үшін;
- 6) жеңіл ақыл-ойы кем балалар үшін;
- 7) орташа ақыл-ойы кем оқушылар үшін.

Арнайы білім беру ұйымдарындағы оқыту үдерісі бастауыш білім беру

деңгейі үшін аталған бағыттардағы оқу бағдарламаларының негізінде іске асырылатын болады.

Оқу үдерісінде арнайы оқулықтар мен ОӘК, сонымен қатар, жалпы бағыттағы мектептерге арналған оқулықтар мен ОӘК пайдаланылады. 0 (дайындық) және 10 сыныптар есебінен мектептегі оқу ұзақтығын арттыру білім алушылардың даму ауытқушылықтарымен байланысты оқу үдерісінде бағдарламалық материалды игерудің қиындығын ескеру қажеттілігімен, сондай-ақ, оқу үдерісінде түзету-оңалту іс-шараларына арнайы уақыт бөлу қажеттілігімен байланысты.

Зияты зақымдалған оқушыларға арналған Үлгілік оқу жоспарындағы бөлімдер мен оқу пәндерінің тізімі, сонымен қатар, оқу бағдарламалардың мазмұны мен оқулықтар ҚР МЖМС 1.4.002-2012 талаптарына бағытталмаған. Ақыл-ойы кем білім алушыларды оқыту осы категориядағы оқушылар үшін әзірленген арнайы бағдарламалар, оқулықтар және ОӘК бойынша іске асырылады.

Арнайы мектептің (сыныптардың) педагогтары сынып құрамын есепке ала отырып, оқулық, оқу құралдарын, дидактикалық, түзету-дамытушылық материалдарды таңдау құқығына ие. Елдің арнайы мектептері үшін әзірленген оқулықтар мен ОӘК болмаған жағдайда РФ әзірленген және шығарылған оқулықтар мен дидактикалық материалдарды пайдалануға болады.

Мүмкіндігі шектеулі оқушыларды оқытатын білім беру ұйымдары білім мазмұнының ерекшелігін және білім алушылардың мүмкіндіктерін ескере отырып оқушылардың үлгерімі мен аралық аттестациялау формаларын, тәртібі мен ағымдағы бақылау жүргізу мерзімін анықтайды.

Үлгілік оқу жоспарының негізінде білім беру ұйымы әрбір сынып үшін олардың мүмкіндіктері мен ерекшеліктерін ескере отырып Оқу жұмыс жоспарын құрады. Үлгілік оқу жоспарының 15-20% сағаты оқушылардың ерекше оқытуды қажет етуіне сәйкес қайта бөлуге болады (үлгілік оқу жоспарындағы жалпы сағат саны аясынан шықпай).

Білім беру ұйымдары үйде оқитын оқушылардың ата-аналарымен (немесе оларды алмастыратын тұлғалармен) бірге зерделенетін пәндер тізімін анықтайды, сыныптар бойынша олардың жеке мүмкіндіктеріне сәйкес үйде оқытудың Үлгілік оқу жоспарында бөлінген сағат шегіндегі пәндер бойынша сағаттарды бөледі.

Арнайы мектептегі және арнайы сыныптардағы оқу-тәрбиелік үдеріс мектеп штатындағы мамандардың (арнайы психолог, логопед, арнайы педагогтар (тифлопедагог, сурдопедагог, олигофренопедагог, ЕДТ нұсқаушысы) психологиялық-педагогикалық қолдауымен іске асырылатын баланы зерделеудің психологиялық-медициналық-педагогикалық мәліметтеріне негізделе отырып, сараланған және жеке ықпалды қолданумен іске асырылады.

Мамандардың өзара іс-әрекет нысаны мектептегі психологиялық-медициналық-педагогикалық консилиум болып табылады. Психологиялық-педагогикалық көмек көрсететін мамандардың жұмысы мектеп директорымен бекітілген желілік нормативтік актілермен реттеледі.

Арнайы мектептер мен арнайы сыныптардың оқушылары түзету-педагогикалық көмекті Үлгілік оқу жоспарының бөлімдеріне сәйкес бөлінген сағаттар аясында психологиялық-педагогикалық қолдау мамандары өткізетін фронтальды, топ бөлігінде және жеке сабақтарда алады (түзету компоненті). Түзету сабақтары барлық типтегі арнайы мектептер мен арнайы сыныптарда міндетті болып табылады. Түзету компонентінің пәндерін оқу жоспарының инвариантты компонентіндегі пәндермен алмастыруға, сондай-ақ осы сағат сандарын қысқартуға болмайды.

Арнайы мектептер мен арнайы сыныптардағы жұмыс алдын-алу бойынша қажетті жағдайларды құратын, бұзылған қызметтердің орнын толтыратын және қажетті денсаулық сақтаушы педагогикалық режимді қамтамасыз ететін ұзартылған күн тәртібінде ұйымдастырылады.

Мүмкіндігі шектеулі оқушыларды еңбекке оқыту жұмыс кадрларына қажеттілігіне бағдарланған және психофизикалық дамуының жеке ерекшеліктерін, денсаулығын, мүмкіндіктерін, сондай-ақ еңбек профилін таңдау негізінде тәрбиеленушілер мен олардың ата-аналарының мүдделерін ескере отырып өңірлік, жергілікті жағдайларға негізделе ұйымдастырылады. Типтік оқу бағдарламалар даму мүмкіндігі шектеулі оқушыларға арналған еңбекке оқытудың профилі бойынша немесе білім алушылардың білім алудағы ерекше оқытуды қажет етуін және еңбектің әрқилы профилін ескере отырып құрылған бағдарламалары бойынша қолданылады.

Кәсіби еңбекке үйрететін сабақтар 5-сыныптан басталады, ақыл-ой кем оқушылар үшін 4-сыныптан басталады, ол екі топқа бөлінеді. Еңбек түрлеріне қарай топты жиынтықтау олардың психофизикалық жағдайы және мүмкіндігіне байланысты дәрігердің нұсқауымен іске асырылады.

Қатар және шектес сыныптардағы оқушыларды топ бөлігіне біріктіру мүмкіндігі бар. Сабақты өткізу барысында әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау бойынша сынып екі топқа бөлінеді.

Есту қабілеті, көру қабілеті, тірек-қимыл аппараты бұзылған, сөйлеу тілі күрделі бұзылған, психикалық дамуы тежелген балаларға арналған арнайы мектептер және арнайы сыныптардың түлектері алған білім деңгейін растайтын мемлекеттік үлгідегі құжатқа ие болады.

Зияты зақымдалған балаларға арналған арнайы мектеп (1 және 2 бөлім) пен арнайы сыныптардың түлектері аталған түрдегі арнайы білім беру ұйымына белгіленген үлгідегі куәлік алады.

1. Есту қабілеті бұзылған (естімейтін) оқушыларды арнайы мектепте (сыныпта) оқытудың ерекшеліктері

Білім беру үдерісі деңгейлерге бөлінеді:

- бастауыш білім – 1-4 сыныптар;
- негізгі орта білім - 5-10 сыныптар.

Мектепке дейінгі дайындықтан толық өтпеген балалар дайындық (0) сыныбына түседі. Арнайы мектепке дейінгі дайындықтың толық курсынан өткен балалар 1 сыныпқа барады.

Дайындық және 1-7 сыныптарда оқыту арнайы бағдарламалар мен

оқулықтар бойынша жүргізіледі. 8-10 сыныптарда білім алушылар жалпы білім беретін мектептің бағдарламалары мен оқулықтары бойынша білім алады, ондағы материал оқушылардың ерекше оқытуды қажет етуін ескере отырып бейімделеді және қайта бөледі. 5 сыныптан бастап қазақ әдебиетін зерделеу орыс тілінде жүргізіледі (орыс тілді мектептер үшін). «Алгебра және «Геометрия» пәндерін оқыту 8 сыныптан бастап іске асырылады, өйткені естімейтін балаларға арналған арнайы оқу бағдарламасына сәйкес математика пәнін зерделеу 7 сыныпта аяқталады.

Оқу жоспарында міндетті түрдегі түзету пәндері ұсынылған:

1) «Пәндік – тәжірибелік оқыту» (0-4 классы). Міндеті – жоғары психикалық қызметтерді қалыптастыру, тілді игеру, жалпы білім беру пәндері бойынша білімдерін меңгеруге арналған база ретінде тұрмыстық түсініктерді игеру;

2) «Түзету ритмикасы» (0-4 сыныптар). Міндеті – электроакустикалық аппараттарды қолдану арқылы естіп қабылдауын қарқынды дамыту жағдайында қозғалысы мен сөйлеу тілін дамыту;

3) «Ыммен сөйлеу» (4-11 сыныптар). Міндеті – оқушының коммуникативтік қызметін қамтамасыз ету. ҚР естімейтін оқушыларды оқыту есту-көру негізінде іске асырылады, оқыту үдерісіндегі ыммен сөйлеу оқушыларға бағдарламалық материалды сапалы меңгеруге көмектесетін көмекші құрал ретінде пайдаланылады;

4) «Күнделікті қатынас тілі» (4-11 сыныптар). Міндеті – еститін адамдармен қарым-қатынаста қолданылатын күнделікті қатынас сөз қорын, қарым-қатынас әрекетін дамыту;

5) «Есту қабілетін дамыту және дыбыстардың айтылуын қалыптастыру (ЕҚД және ДАҚ). Сабақтарда ауызша сөйлеу тілі қалыптасады және қалдық есту арқылы сөйлеу дамиды.

0 мен 4-сыныпқа дейін ЕҚД және ДАҚ сабақтары бір сыныпқа апталық жүктемемен 18 сағат көлемінде жүргізіледі. 5-6 сыныптарда жеке сабақтарға бөлінетін апталық жүктеме аптасына 16 сағатты құрайды. Бұл кезеңде оқытуда сөйлеу дыбыстарын қою және машықтандыру аяқталады деп болжамдалады және тек сөйлеу тіл дыбыстарын ажырату жүргізіледі және естіп қабылдауын дамыту және сөйлеуде өзін-өзі бақылау дағдысын қалыптастыру жұмысы жалғасады, сөйлеуде жұппен жұмыс жасау және әдіби мәтіндерді естіп қабылдау жұмысы басталады. 7-9 сыныптарда ЕҚД және ДАҚ бойынша сабақтар аптасына 4 сағаттан (жұппен), 10 сыныпта 2 сағаттан жүргізіледі. Сөйлеуде өзін-өзі бақылау дағдысын қалыптастыру, сөйлеуде дыбысты шығару жағын түзеу, диалогиялық сөйлеумен жұмыс жасау жалғасады. Түзету циклінің сабақтары күннің бірінші жартысында, сондай-ақ екінші жартысында топпен, топ бөлігінде және жеке жүргізіледі.

Негізгі мектептің жалпы білім беру бағдарламаларының курсына табысты меңгерген оқушылар үшін жалпы орта білім мен мамандық алу мақсатында әрі қарай оқуды кәсіби колледждерде, кешкі мектептерде жалғастыруға мүмкіндік бар.

2. Есту қабілеті бұзылған (нашар еститін, кейіннен естімей қалған)

оқушыларды арнайы мектепте (сыныптарда) оқытудың ерекшеліктері

Білім беру үдерісі деңгейлерге бөлінеді:

- бастауыш білім – 1-4 сыныптар;
- негізгі орта білім - 5-10 сыныптар.

Мектепке дейінгі дайындықтан өтпеген балар дайындық (0) сыныбына түседі. Арнайы мектепке дейінгі дайындықтың толық курсынан өткен балалар 1 сыныпқа барады.

Дайындық және 1-4 сыныптарда оқыту арнайы бағдарламалар мен оқулықтар бойынша жүргізіледі. 5-10 сыныптарда сыныптарда білім алушылар жалпы білім беретін мектептің бағдарламалары мен оқулықтары бойынша білім алады, ондағы материал оқушылардың ерекше оқытуды қажет етуін және негізгі мектепте оқыту мерзімінің артуын ескере отырып бейімделеді және қайта бөледі.

Қалыптастырудың есту-көру негізін жасауға және оқушылардың ауызша сөйлеу тілін жетілдіруге мүмкіндік туғызатын есту қабілетін дамытуға, дыбыстардың айтылуымен жұмысқа, еріннен оқуға арнайы көңіл бөлінеді.

Оқу жоспарына түзету курстары қосылған: «Дыбыстардың айтылуын қалыптастыру және есту қабілетін дамыту» (0-10 сыныптар), «Түзету ырғағы» (0-7 сыныптар), «Қоршаған ортамен таныстыру» (0-2 сыныптар). Түзету циклінің сабақтары күннің бірінші жартысында, сондай-ақ екінші жартысында топпен, топ бөлігінде және жеке жүргізіледі.

Негізгі мектептің жалпы білім беру бағдарламаларының курсын табысты меңгерген оқушылар үшін жалпы орта білім мен мамандық алу мақсатында әрі қарай оқуды кәсіби колледждерде, кешкі мектептерде жалғастыруға мүмкіндік бар.

3. Көру қабілеті бұзылған (көрмейтін, нашар көретін, кейіннен көрмей қалған) оқушыларды арнайы мектепте (сыныптарда) оқытудың ерекшеліктері

Білім беру үдерісі деңгейлерге бөлінеді:

- бастауыш білім – 1-4 сыныптар;
- негізгі орта білім - 5-10 сыныптар;
- жалпы орта білім – 11-12 сыныптар.

Орта білім алу мерзімінің ұзартылуы төмендегі себептерге: көрмейтін және нашар көретін оқушылардың танымдық қызметінің ерекшелігіне; оқу қарқынының баяулығы және жалпы білім беру пәндеріне елестету олқылықтарын толтыру мен оқушылардың қоршаған орта туралы білімдеріне мүмкіндік беретін пропедевтикалық бөлімдерді қосу қажеттілігіне; көрмейтіндермен ақпарат алудың сукцессивті тәсілін пайдалануына (ұстап көру арқылы ақпарат алуды пайдалану); Брайль жүйесі бойынша жазу мен оқуға үйретудің ерекшеліктеріне; рельефті суреттер және сызбаларды оқуға; тифлоприборларды және бақылау, тәжірибелік және лабораториялық жұмыстар жүргізу барысында кеңістікте бағдарлай алуға арналған құралдарды пайдалану қажеттілігіне байланысты.

Мектепке дейінгі дайындықтан өтпеген 6-7 жастағы балалар үшін дайындық (0) сыныбы ұйымдастырылады. 1-4 сыныптарда білім алушылардың

функционалдық сауаттылық негізі және негізгі жалпы білім берудің кезекті бағдарламасын меңгеру үшін база құра отырып, оларды қарым-қатынас пен оқу еңбегінің негізгі машықтары мен дағдыларын қаруландыру қаланады.

5-10 сыныптарда оқыту 6 жыл ағымында іске асырылады. Осыған байланысты сынып оқушыларының ерекшеліктерін ескере отырып, пән мұғалімдерімен іске асырылатын әр оқу пәнінің аясында жылдық оқыту бойынша оқу материалын қайта бөлу жүреді.

11-12 сыныптарда профильді оқыту іске асырылады. Екі: жалпы-гуманитарлық және жаратылыстану–математикалық бағыттар жүзеге асырылады.

Бір немесе екі бағыттағы таңдау оқушылардың қажеттілігін және ата-аналардың сұранысын ескере отырып іске асырылады.

Білім беру үдерісінің түзету бағыты сабақтарда жалпы білім беру пәндері бойынша, қалдық көруін және көріп қабылдауын сақтау мен дамыту; әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау (ӘТБ), кеңістікте бағдарлау; мимика және пантомимиканы дамыту; сөйлеу тілі дамуының кемшіліктерін түзету (логопедпен сабақтар); емдік дене тәрбиесі және түзету ырғағы бойынша арнайы түзету сабақтарында қамтамасыз етіледі.

Факультативтік сабақтардың сағаттары жалпы білім беру циклінің пәндерін оқытуда, жаңа пәндерді, қосымша білім беру модульдерін, арнайы курстар мен практикумдарды ендіруде, жеке және топтық сабақтарды өткізуде, жеке білім беру бағдарламаларын жүзеге асыруда қолданылуы мүмкін. Көру қабілетінен айырылған оқушыларды оқыту Брайль шрифтімен шыққан жалпы білім беретін оқулықтар бойынша, ал нашар көретін оқушыларды ірі шрифтімен басылған оқулықтар бойынша оқыту іске асырылады.

4. Тірек-қимыл аппараты бұзылған оқушыларды арнайы мектепте (сыныпта) оқытудың ерекшеліктері

Білім беру үдерісі деңгейлерге бөлінеді:

- бастауыш білім – 1-4 сыныптар;
- негізгі орта білім - 5-10 сыныптар;
- общее среднее образование – 11-12 классы.

Мектепке дейінгі дайындықтан өтпеген 6-7 жастағы балалар үшін әрі қарай бастауыш мектепте оқытуға дайындық және психикалық даму деңгейін анықтау мақсатында пропедевтикалық-диагностикалық дайындық сыныбы ұйымдастырылады.

1-4 сыныптарда жалпы тапсырмалар мен кешенді түзету тапсырмалары шешіледі (балалардың барлық қозғалыс сферасын, сөйлеу тілін, танымдық қызметін қалыптастыру). Бірінші сыныпта жазу қимылының дағдысын қалыптастыруға арнайы уақыт бөлінеді.

Ана тілін меңгеру оқытудың бастапқы сатысының тәжірибелік бағытымен қамтамасыз етіледі. Математиканы зерделеу барысында ойлауын дамыту ерекшеліктері, кеңістіктік ұғымдарының жеткіліксіз қалыптасуы ескеріледі.

Бейімдік дене тәрбиесі сабақтарында бағалау нормативтері қалыптастырылмайды.

5-10 сыныптарда балаларда әлеуметтік-еңбекке бейімдеуді қамтамасыз

ететін қимыл-қозғалыс, ойлау, сөйлеу дағдылары мен ептілігін дамыту бойынша түзету-қалыптастыру жұмыстары жалғасады.

11-12 сыныптарда профильді оқыту іске асырылады. Екі: жалпы-гуманитарлық және жаратылыстану–математикалық бағыттар жүзеге асырылады. Бір немесе екі бағыттағы таңдау оқушылардың қажеттілігін және ата-аналардың сұранысын ескере отырып іске асырылады.

Тірек-қимыл аппараты бұзылған оқушылар топ бөлігінде және жеке сабақтарда түзету-педагогикалық қолдауға ие болады:

1) емдік дене тәрбиесі (ЕДТ) сабақтары 2-3 адамнан тұратын топпен немесе жеке өткізіледі. Сабақтың ұзақтығы – 45 минут. Сабақтар күннің бірінші жартысында, сондай-ақ екінші жартысында жүргізілуі мүмкін;

2) сөйлеу тілінің дамуы бұзылған балалар үшін ұйымдастырылатын логопедиялық сабақтар жеке және аптасына үш реттен кем емес жүргізіледі. Сабақтың ұзақтығы 25 минут. Сабақтар күннің бірінші жартысында, сондай-ақ екінші жартысында жүргізілуі мүмкін;

3) танымдық қызметті қалыптастыру және дамыту бойынша түзету сабақтарында бағдарламалық материалды игеруге, қоршаған орта туралы білімін кеңейтуге, кеңістіктік және уақыттық ұғымдарын қалыптастыруға, графикалық дағдыларды дамытуға, алдыңғы даму олқылықтарын толықтыруға және оқу материалын игеруге, бұзылған психикалық қызметтерді түзетуге, күрделі оқу материалын меңгеруге дайындықты қамтамасыз етеді. Сабақтың ұзақтығы – 20-25 минут.

Түзету сабақтары балалардың пәндік-тәжірибелік қызметіне көңіл аудара отырып, күнделікті сабақтардың мазмұны мен формасын қайталамауы қажет. Бастауыш сыныптарда сабақтың бір бөлігі ойын формасында өткізу мақсатты.

Топтар (3-4 адамнан) оқушылардың сөйлеу тілінің, қимыл-қозғалысының және өзге де даму бұзылыстарының біртектілігі мен айқындығын ескере отырып жинақталады.

Білім алушысының топта болу ұзақтығы арнайы қиындықтарды түзету дәрежесімен және тапсымаларды сыныппен бірге орындау дайындығымен анықталады. Топ құрамы ширақ болуы тиіс. Бір оқушы бір жылда әртүрлі топтардың құрамында болуы мүмкін. Факультативтік сабақтарды анықтау барысында оқушылардың әлеуметтенуі және олардың даму кемшіліктерінің алдын-алатын, оқушылардың шығармашылық қабілетін жетілдіруге ықпал ететін курстарды таңдау қажет.

5. Сөйлеу күрделі бұзылыстары бар оқушыларды арнайы мектепте (сыныпта) оқыудың ерекшеліктері

Білім беру үдерісі деңгейлерге бөлінеді:

- бастауыш білім – 1-4 сыныптар;
- негізгі орта білім - 5-10 сыныптар.

Мектепке дейінгі дайындықтан өтпеген балалар дайындық (0) сыныбына түседі.

Мектепте төмендегідей оқушыларға арналған бөлімдер ашылуы мүмкін:

- ауыр деңгейдегі жалпы сөйлеу тілі дамымаған (алалия, дизартрия, ринолалия, афазия), сонымен қатар тұтықпамен қатар жүретін жалпы сөйлеу

тілі дамымаған балалар;

- сөйлеу тілінің қалыпты даму барысындағы тұтықпаның ауыр формасы.

Кохлеарлы имплантацияға дейін 6 айдан кем емес ұдайы есту аппаратын тағып жүрген 1 жастан 4 жасқа дейінгі кохлеарлы импланты бар балалар қабылданады. Оқытудың бірінші деңгейінде арнайы бағдарламалар, арнайы әдістемелік және дидактикалық материалдарды пайдалану қарастырылады. Негізгі сатыда балалар оқушылардың мүмкіндіктеріне бейімделетін мектептің жалпы білім беру бағдарламалары бойынша оқиды.

Негізгі мектепте, әсіресе, күрделі бұзылыстары бар сыныптар үшін қазақ, орыс және шет тілдерін оқыту сағаттарын бөлгенде вариативтілікке жол беріледі.

Сөйлеу тәртібін сақтай отырып, барлық сабақтарда және сабақтан тыс уақыттарда арнайы логопедиялық және түзету-педагогикалық қолдау көрсетіледі. Арнайы түзету курстарына мыналар жатады: қоршаған ортамен таныстыру, түзету ырғағы, дыбыс айту, сөйлеу тілін дамыту, жеке-топтық логопедиялық сабақтар. Логоритмика элементтері бар міндетті оқу пәні «Түзету ырғағы» сөйлеу тілінің күрделі бұзылыстары бар балалардың моторлық және сөйлеу моторлық даму ауытқушылықтарының алдын-алуға бағытталған.

Логопедиялық сабақтар белгіленген сабақтардың мазмұны мен формасын қайталамай, күннің екінші жартысында өткізілуі тиіс. Оқушылар логопедиялық көмекті жеке, топ бөлігінде және фронтальды сабақтарда алады.

Жеке сабақтар: сөйлеу тілінің жүйелі бұзылыстары бар және артикуляциялық аппаратының құрылымы мен қозғалысы бұзылған (ринолалия, дизартрия) балалармен өткізіледі. Жеке сабақтар аптасына кемінде 2 реттен кем емес өткізіледі. Сабақтың ұзақтығы 20-25 минут.

Топ бөліктеріне сөйлеу тілінің біртекті құрылымы бұзылған балалар бірігеді. 5-10 сынып оқушыларымен логопедиялық сабақтарды ұйымдастырудың топ бөлігі формасы жетекші болып табылады. Сабақтың ұзақтығы 40-45 минут.

Фронтальды сабақтың ұзақтығы (0, 1-4 сынып) дайындық сыныбы мен бірінші сыныптың алғышқы жартысында 35 минутты, келесі сыныптарда 45 минутты құрайды. Негізгі орта буын оқушылары үшін қазақ және орыс тілдерін қосымша зерделеуге арналған факультативтерді ұйымдастыруға болады.

6. Психикалық дамуы тежелген оқушыларды арнайы мектепте (сыныпта) оқытудың ерекшеліктері

Білім беру үдерісі деңгейлерге бөлінеді:

- бастауыш білім – 1-4 сыныптар;

- негізгі орта білім - 5-10 сыныптар;

Арнайы мектептерге (сыныптарға) церебральды-органикалық түріндегі психикалық дамуы тежелген балалар қабылданады. Арнайы сыныптарға дамуында ауытқушылық (ақыл-ойы кем балалар, сөйлеу, көру, есту қабілетінде бұзылыстары) айқын көрінетін балалар қабылданбайды.

Арнайы сыныптарға жинақтау оқытудың бастапқы деңгейінде – 0, 1 сыныптарда іске асырылады, 2 сыныпты да кіргізуге болады. Оқушыларды оқытудың кез-келген кезеңінде бұқаралық типтегі жалпы білім беретін

сыныптарға кіріктіру, сондай-ақ, психикалық даму тежелісі айқын көрінетін екінші сатыдағы арнайы сынып жағдайында білім беруді жалғастыру мүмкіндігі қарастырылады.

Оқу күн тәртібі балалардың тез шаршағыштығына байланысты белгіленеді: ұзартылған күн тәртібі бойынша алғашқы ауысымда оқыту.

Оқытудың бірінші сатысында арнайы бағдарламалар мен арнайы әдістемелік және дидактикалық материалдарды пайдалану қарастырылады. Негізгі сатыда оқушылар негізгі орта мектепте оқу мерзімінің артуына (1 жыл) байланысты мазмұны қайта бөлінетін жалпы білім беру мектебінің бағдарламалары бойынша білім алады, әрбір пән оқытушылары оқушылардың мүмкіндіктеріне бейімделеді.

Оқытудың түзету-дамытушы бағыты түзету пәндерінің жалпы білім беру циклі пәндерінің аясында, сонымен қатар, қосымша білім беру жүйесінде жүзеге асырылады. Басқа пәндермен тепе-тең келетін пәндерге эмоционалдық-тұлғалық сферасын түзетуді іске асыруға мүмкіндік беретін және оқушылардың танымдық әрекеттерін белсендендіретін эстетикалық циклдегі пәндерді (музыка, сурет өнері, дене тәрбиесі) жатқызуға болады.

Бірінші және екінші сатыдағы оқу жоспарының түзету компоненті «Айналамен таныстыру және тіл дамыту», «Түзету ырғағы», «Тіл дамуының кемшіліктерін түзеу» (логопедтік сабақ), «Білімдегі олқылықтарды толықтыру бойынша міндетті жеке және топтық түзету сабақтары», «Әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау» (ӘТБ). Арнайы кіріктірілген түзету курсы «Айналамен таныстыру және тіл дамыту» (0-1 сыныптар) баланың қоршаған орта туралы шынайы білімдері мен түсініктерін байытуға бағытталған. «Түзету ырғағы» түзету курсы (0-4 сыныптар) психикалық дамуы тежелген балалардың жалпы моторикасы мен қимылының үйлесімділігіндегі даму ауытқушылықтарын алдын-алуға бағытталған. «Әлеуметтік-тұрмыстық бағдарлау» өмірлік құзырет дағдыларын қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Сабақтар топ бөлігімен арнайы жабдықталған ғимаратта өтеді. Сабақта оқу бағдарламасын игеруде қиындықты сезінетін оқушылар үшін білім олқылықтарының орнын толтыруға арналған жеке және топтық түзету сабақтары ұйымдастырылады. Сабақтар жеке немесе оқудағы қиындықтарының ұқсастықтары негізінде топ бөлігімен (2-4 оқушыға) жүргізіледі. Бастауыш сынып оқушыларымен жеке және топтық түзету сабақтарын сыныптың негізгі мұғалімі немесе дефектолог мұғалім өткізеді. Сабақтың ұзақтығы 20-25 минут. Түзету сабақтары әртүрлі формалар мен жұмыс түрлерін, пәндік-тәжірибелік және балалардың ойын әрекетін пайдалану арқылы күнделікті сабақтардың мазмұны мен формасын қайталамауы тиіс.

6-10 сыныптарда білім алуудағы олқылықтарды толықтыру бойынша жеке және топтық сабақтарға бөлінен сағаттар мен пән мұғалімдері арасында үлестіріледі. Қандай топта болсын білім алушының сабақта отыру уақыты арнайы қиындықтарды түзету дәрежесімен және сыныппен бірге тапсырмаларды орындау дайындығымен анықталады. Топ құрамы ширақ болуы тиіс: балалардың бірін сыныппен бірге жұмыс жасауға қосып, бірін қарқынды жеке көмек үшін топ құрамына қосу керек. Сол бір оқушы жыл ағымында

эртүрлі топ құрамына кіруі мүмкін. Сөйлеу тілінде бұзылыстары бар оқушылар үшін логопед жеке немесе топпен сабақ өткізеді.

Жеке және топтық түзету сабақтары оқушылардың максималды жүктемесі шегінде көрсетіледі. Типтік оқу жоспарында көрсетілген әрбір сыныпта осы сабақтарға бөлінген апталық сағаттардың саны (бірінші сатыда 4 сағат және екінші сатыда 3 сағат) әрбір жеке оқушының жүктемесіне емес, педагогтардың жүктемесіне кіреді. Әрбір оқушы үшін оқытудың бірінше сатысында аптасына 40-60 минуттан, екінші сатысында 20-40 минуттан келеді.

Факультативтердің сағаттарын балалардың әлеуметтенуіне (Тіл және қарым қатынас мәдениеті. Өмір сүру қауіпсіздігін қамтамасыздандыру. Экономикаға кіріспе) немесе даму кемшіліктерінің алдын алуға (Сурет салу әрекеті. Қолданбалы мәдениет. Жүзу. ЕДТ), болмаса еңбекке дайындық бойынша қосымша сабақтарға қолдану дұрыс болады.

7. Танымдық қабілеті бұзылған балаарды оқытудың ерекшеліктері (жеңіл және шектеулі ақыл-ой тежелісі)

Оқыту мақсаты – білім беру және еңбекке дайындық құралдарымен олардың даму ауытқуларын түзету, қоғамдағы келесі түлектерді кіріктіру үшін әлеуметтік-психологиялық оңалту.

Дайындық сыныбына сондай-ақ білім беру үдерісінде және тәрбиелеу жұмысында баланың диагнозын анықтау мен оны оқыту және тәрбиелеуді ұйымдастыру формасының адекваттылығын айқындау мақсатында білім алуға дайындық деңгейі жеткіліксіз балалар қабылданады. Бірінші сыныпқа 7-9 жастағы балалар қабылданады.

Оқыту 2 сатыда ұйымдастырылады:

- бірінші саты – дайындық деңгейі (0, 1-4 сыныптар);

- екінші деңгей – 5-9 сыныптар. Білім беру ұйымдарында қажетті шарттарды қалыптастыруға байланысты терең кәсіби-еңбекке даярлау 10 өндірістік сыныпта ұйымдастырылады.

Бірінші деңгейде ақыл-ойы кем оқушыны жан-жақты психологиялық-медициналық-педагогикалық зерделеу, оның мүмкіндіктері мен білім беру үдерісін ұйымдастыру формасы мен әдістерін қалыптастыру және жеке ерекшеліктерін анықтау мақсатында іске асырылады.

Екінші деңгейде балалар тәжірибелік бағытқа ие және еңбектің эртүрлі профилі бойынша дағдылары бар жалпы білім беретін пәндер бойынша білім алады. Әлеуметтік бейімдеу мен кәсіби-еңбекке даярлауға назар аударылады.

Дайындық және 1 сыныптарда баллдық бағалау болмайды. Оқушылардың білім алудағы алға басу нәтижесі олардың өнімді қызметіне талдау жасау негізінде – сөйлеу тілінің, жазба жұмыстарының, сурет салуының, қолдан жасалған ұсақ-түйектерінің даму деңгейі анықталады. 5-9 сыныптарда математика сабақтарынан 1 сағат геометрия элементтерін үйренуге бөлінеді.

«Түзету технолгиясы» циклінің сабақтары: «Түзету ырғағы», «Тіл дамуының кемшіліктерін түзету» (логопедиялық сабақтар), «Танымдық әрекетін түзету», «Емдік дене тәрбиесі» күннің бірінші және екінші жартысында да жүргізіледі. Жеке және топ бөлігімен жүргізілетін түзету сабақтардың ұзақтығы – 20-25 минут. Топ бөліктері сөйлеу тілі мен

психофизикалық бұзылыстарының біртектілігіне байланысты жинақталады. Емдік дене тәрбиесі сабағына арналған топ дәрігердің нұсқауымен жинақталады. Түзету ырғағы бойынша сабақтар топқа бөлінбей, фронтальды түрде жүргізіледі. Түзету компоненттерінің пәндері бойынша жетістіктерді бағалау баллмен бағаланбайды, ол сипаттама түрінде болады.

4-тен 6 сынып аралығында «Жалпы еңбекке даярлау» пәні ендіріледі.

7 және 9 сынып аралығында кәсіби бағыттағы еңбекке оқыту іске асырылады. Мектепке жеке еңбек түрі бойынша бағдарлама әзірлеу құқығы ұсынылады.

Жазғы еңбек тәжірибесі оқу жылының аяқталысымен немесе оқу мерзімін ұзартқан жағдайда ағымдағы жылдық мөлшерлеме бойынша жүреді.

5-6 сыныптарда еңбек тәжірибесі мектеп базасында, 7-9 сыныптарда мектеп шеберханаларының базасында іске асырылады. Еңбек тәжірибесінен өткізу мерзімі мен тәртібі жергілікті жағдайларға байланысты мектеп Кеңесімен (педагогикалық кеңес) анықталады. Мектепте білім алу еңбекке оқыту бойынша емтиханмен аяқталады. Білім алушылар емтихандардан белгіленген тәртіп бойынша босатыла алады. Факультативтік сабақтарға бөлінген сағаттар еңбекке оқыту сабақтарына, түзету бағыттарына және т.б. пайдаланыла алады.

Орташа ақыл-ойы кем білім алушылар саны жеткілікті болған жағдайда мектепте осы оқушыларға арналған арнайы сыныптармен екінші бөлім ұйымдастырылады.

Орташа ақыл-ойы кем балаларды оқыту аталмыш катеориядағы оқушыларға арналған Типтік оқу жоспары және оқу бағдарламалары бойынша іске асырылады. Оқу бағдарламалары ұсынымдық сипатта болады. Оқыту жеке бағдарламалар бойынша іске асырылады. Ол баланы жарты жылдан аспайтын мерзім аралығында сынып педагогының және мектеп консилиумы мамандарының баланы психологиялық-педагогикалық кешенді зерделеуі негізінде құрылады. Оқытудың жеке бағдарламасын жүзеге асыру уақытының аяқталуы бойынша әрбір оқушының жетістігіне талдау жүргізіледі және келесі жартжылдыққа жоспар құрылады.

Педагог әрбір оқушының жеке мүмкіндігін және білім алудағы және тұлғалық жетістіктері мен білім алу және тұлғалық жетістіктерін мониторингілеу нәтижелерін ескере отырып, оқытудың мазмұнын, әдістерін, формасын, дидактикалық құралдарын өз бетінше тандайды

Екінші бөлім сыныптарын оқытудың мазмұны мыналарды: өзі туралы түсінігін, өзіне-өзі қызмет етуін және қамтамасыздандыру дағдысын, қоршаған орта және ортада бағдарлау туралы қолжетімді түсініктерін, қарым-қатынас жасай алуын, пәндік-тәжірибелік және қолжетімді еңбек қызметін, тәжірибелік бағыттылығына ие және тәриеленушілердің психофизикалық мүмкіндіктеріне сәйкес жалпы білім беретін пәндер туралы білімін қалыптастыруға бағытталған.

Бірінші сатыда оқу үдерісі пәнсіз оқыту негізінде ұйымдастырылады: барлық сабақтар кіріктірілген сипатқа ие және білім алушылардың жалпы (қарым-қатынас, қимыл, сөйлеу, сенсорлы) дамуына бағытталған.

Оқушылардың жеке дамуын алға бастыру шаралары пәндік оқытуға өтумен іске асырылады.

Әрбір оқушыны жетістігін баллдық бағалау психологиялық-педагогикалық мониторингілеу негізінде іске асырылатын сипаттамалы бағалауға ауыстырылады.

Екінші бөлімде оқыту мектеп ресурстары мен оқушылардың психофизикалық даму ерекшелігін ескере отырып, еңбектің қарапайым түрлеріне үйрету ұйымдастырылады. Еңбекке оқыту профилі баланың психофизикалық ерекшеліктерін, дәрігердің ұсынысымен және мектеп мүмкіндіктерін ескере отырып жеке анықталады. Қажет болған жағдайда еңбекке оқыту профилі өзгеруі мүмкін. Еңбекке дайындық пәндері бойынша бітіру емтиханын 2-бөлім оқушылары тапсырмайды.

Зияты зақымдалған балаларға арналған арнайы мектептің (сыныптың) оқушылары екінші жылға қалдырылмайды.

Зияты зақымдалған оқушыларға арналған арнайы мектеп (сынып) түлектері облыстың (қаланың) білім басқармасы органдарының келісімімен мектепте әзірленген форма бойынша мемлекеттік үлгідегі куәлікке ие болады.

ОҚУ ҮДЕРІСІНДЕ ЭЛЕКТРОНДЫҚ БІЛІМ БЕРУ КОНТЕНТІН ПАЙДАЛАНУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

Ұлттық жобаны іске асыру аясында электрондық оқытудың ақпараттық жүйесі (бұдан әрі – ЭОАЖ) құрылды: білім беру ұйымының порталы, Ұлттық білім берудің деректер базасы (бұдан әрі – ҰБДБ), ішкі корпоративтік портал, электрондық кітапхана, білім беру ұйымдарын басқару жүйесі және электрондық оқытудың басқа да компоненттері.

Аталған электрондық оқытудың ақпараттық жүйесі <https://e.edu.kz> сайтында қолжетімді.

ЭОАЖ-дың маңызды компоненті 14 511 сандық білім беру ресурстары (бұдан әрі - СБР) орналастырылған электрондық кітапхана болып табылады. Кейіннен ҚР Білім және ғылым министрлігінің тапсырысы бойынша әзірленген барлық электрондық білім беру контенті, сонымен қатар әдістемелік ұсынымдар, әдістемелік құралдар, бейнесабақтар, мұғалімдердің авторлық әзірлемелері мен т.б. орналастырылатын болады.

Сандық білім беру ресурстар – ЭОЖ-на қосылған, мектептерге онлайн режимінде қолжетімді, бір оқу пәнінің нақты тақырыбы бойынша әзірленген сандық форматтағы дидактикалық материалдар.

2011 жылдан бастап ЭОЖ-ге 14 511 СБР әзірленді және орналастырылды, оның ішінде Техникалық және кәсіби білім беру бойынша – 3948 СБР, орта білім беру бойынша – 10 603 СБР:

- ✓ қазақ тілінде оқытатын мектептердің 2-11-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәні бойынша 1159 СБР;
- ✓ қазақ және орыс тілдерінде «Қазақстан тарихы» пәні бойынша 468 СБР;
- ✓ қазақ және орыс тілдерінде «Математика» пәні бойынша 806 СБР;
- ✓ қазақ және орыс тілдерінде «Алгебра» пәні бойынша 712 СБР;
- ✓ қазақ және орыс тілдерінде «Геометрия» пәні бойынша 600 СБР;
- ✓ қазақ және орыс тілдерінде «Физика» пәні бойынша 872 СБР;
- ✓ қазақ және орыс тілдерінде «Химия» пәні бойынша 920 СБР;
- ✓ «Қазақ әдебиеті» пәні бойынша 548 СБР;
- ✓ қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде «Жаратылыстану» пәні бойынша 207 СБР;
- ✓ қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде «Дүниетану» пәні бойынша 240 СБР;
- ✓ «Ағылшын тілі» пәні бойынша 882 СБР;
- ✓ қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде «Информатика» пәні бойынша 240 СБР;
- ✓ қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде «География» пәні бойынша 870 СБР;
- ✓ қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде «Дүниежүзі тарихы» пәні бойынша 465 СБР;

✓ қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде «Биология» пәні бойынша 1152 СБР.

Оқу жоспарына сәйкес ресурстар оқытылатын пәндерді толығымен қамтиды деп айтуға болады. Сонымен қатар, көптілділікті қолдайтын жүйе Қазақстан Республикасы білім беру ұйымдарында оқытылатын тілдерде, сондай-ақ оқытылатын шет тілдерінде оқу материалдарын тануға мүмкіндік береді.

СБР міндеті – оқытушыны ауыстыру емес, қосымша оқу материалдарын ұсыну, білім мазмұнын ұсынуда жаңа мультимедиалық, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға мүмкіндік беру, оқушының назарын зерделеп отырған құбылыстың ерекшеліктеріне, оны көрнекілік арқылы көрсетуге тоғыстыруды талап ететін оқушылардың назарын оқу тақырыптарының неғұрлым маңызды аспектісіне аудару, сабақтың мазмұнын өмірмен, қоғамның қажеттіліктерімен, оқушылардың жеке өмірлік тәжірибелері және қызығушылықтарымен тығыз байланыстыруды қамтамасыз ету.

Әрбір СБР кіріктірілген кешенді ұсынады және құрамына оқу пәнінің белгілі бір тақырыбы бойынша мультимедиалық түсіндірмелердің элементтері, интерактивтік тапсырмалар мен тест тапсырмалары кіреді. СБР-дің мұндай құрылымы электрондық оқыту жүйесінде оқушылардың өз бетінше белсенді жұмысын қамтамасыз етеді, ал мұғалімге сабақтың әрбір түрі немесе кезеңінің нақты дидактикалық материалдарынан туындайтын оқытуды ұйымдастыру кезінде – жаңа тақырыпты түсіндіруде, материалды бекітуде немесе оның білімді меңгеру дәрежесін тексеруде аталған ресурстарды пайдалануға мүмкіндік береді.

Кәсіби диктордың баяндаған көрнекі көрермендік образдар арқылы теориялық материалдарды анимациялық ұсыну оқушының түрлі сезім мүшелеріне әсер етуін қамтамасыз етеді, ал бұл өз кезегінде тақырыпты бейнелі түрде қабылдауға әсерін тигізуге, пәнге деген қызығушылығын арттыруға ықпал етеді. Мектеп оқушылары көрнекі анимациялар мен бейнеклиптерді көре отырып, мектеп кабинетінде көрсету мүмкін емес нәрселерді терең танып-біле келе, танысып отырған құбылыстың мән-жайына терең бойлай түседі.

Сабақта анимациялық көрнекіліктер мен бейнероликтерді қолдана отырып жаңа материалды түсіндірудің педагогикалық амалдары мынадай мүмкіндіктер береді: проблемалық жағдаяттарды құру, салыстыру; зерделеп отырған құбылыстың басты белгілерін ажырата білу, белгілі бір дерек пен құбылысқа зейінін шоғырландыру; тірек сөздерді, терминдерді дәптерге конспектілеу, мұғалімнің сұрақтарына жауап беру, бейнеролик мәтінін қайталап айтып беру; оқушылармен әңгімелесу т.б.

Интерактивтік тапсырмалар оқушыларда пәндік білім, білік пен дағдыларды қалыптастыруға арналған, сонымен қатар олардың стандарттық емес есептерді шығара алу, өмірдің әртүрлі салаларында кездесетін проблемалар мен жағдаяттарды шеше алу қабілетін жетілдіреді. Тапсырмалардың түрлі болып келуі оқыту барысында білімді тек меңгеруден сол пән бойынша құзыреттерді қалыптастыруға қарай жүріп отырады, оқушылардың өмірдегі шынайы әрекеттерге шынайылықпен қатыса алмау

мүмкіндігін жақсартады. Тәжірибелер оқушының түртпе арқылы басқарып отыратын виртуалды нысандармен түрлі операциялар жасауы арқылы іске асырылады. Бірізділікпен өтілетін нысандардың өзгерулері (геометриялық фигуралардың, зат формаларының, заттардың түстері т.б. өзгеруі) оқушыларға танымдық үдерісте белгілі бір нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Мұндай жұмыс оқушыларды шынайы өмірде мұндай тәжірибелерді жасау мүмкіндігі болмайтын жағдайларда жаратылыстану ғылыми тәжірибелерімен таныстыруға мүмкіндік береді.

СБР-ға жаттығулар орындау, картамен жұмыс жасау, сәйкестіктерді белгілеу, сөйлемдерді толықтыру, кесте құру, сөзжұмбақ, ребус шешу т.б. тапсырмалар енгізілген. Математика, алгебра, геометрия пәндері бойынша СБР-да көптеген жағдайларда оқушыларға әрбір кездейсоқ таңдау бойынша ұсынылатын тапсырмалар базасының маңызы зор. Сол себепті, жауапты есте қалдырудың тек механикалық жаттанды түрінен оқушының саналы есте сақтауына қарай жүру логикасы қалыптасады.

Білімді бақылау автоматтандырылған тестілеу есебінен жүргізіледі, ол оқушылардың білім жетістіктерін объективті түрде бағалауға мүмкіндік береді. Әрбір тақырып бойынша бақылау сұрақтарының саны оқушылардың жас ерекшелігіне қарай және тестілеуге берілетін уақытқа қарай ауытқып отырады: 1-4-сыныптар үшін – 7 сұрақ, 5-9-сыныптар үшін – 10 сұрақ, 10-11-сыныптар үшін – 15 сұрақ.

Мұғалімдерге көмек ретінде сандық білім беру ресурстарын пайдалану бойынша оқу-әдістемелік құралдары әзірленді:

– электрондық оқыту жүйесімен кіріктірілген оқу үдерісінде математика, алгебра, геометрия, физика, химия пәндері бойынша сандық білім беру ресурстарын пайдалану жөніндегі оқу-әдістемелік құрал;

– пәндер бойынша сандық білім беру ресурстарын қолданушылар нұсқауы;

– ЭОЖ-де «СБР дизайнері» модулін пайдалана отырып авторлық бағдарламаларды әзірлеу жөніндегі әдістемелік нұсқаулықтар.

Әдістемелік ұсынымдар ҚР БҒМ сайтында (<https://e.edu.kz/102>) «Педагогтерге арналған нұсқау» бөліміне орналастырылған. Оқу-әдістемелік құралдардың мақсаты – сабақтың әрбір түрі мен кезеңіндегі нақты дидактикалық міндеттерден туындайтын нақты сабақтарда мұғалімдерді СБР-ды пайдалану тәжірибесімен таныстыру. Педагогтер ұсынылатын сабақтың сценарийлерін толық не жартылай иемдене алады, ол үшін СБР материалдарын өзінің сабақ жоспарына енгізіп, сабақтың қай кезеңінде қолдануы керектігін алдын ала анықтап алады.

Бейнетаспа сабақтар дегеніміз – ол оқу танымдық бейне фильмдер мен анимациялық фильмдер. Ол оқу бағдарламасындағы жекелеген тақырыптар мен оқу ақпараттарынан тұратын, заманауи ақпараттық-коммуникативтік технологиясын (бұдан әрі – АКТ) қолдану әдісімен толықтырылған, білім беру жағдайында сапаны көтеруді қамтамасыз ететін дидактикалық материалдар.

Оқу-танымдық бейнефильмдер мен анимациялық фильмдер оқуға деген қызығушылықтарын дамыта отырып, функционалдық сауаттылық негіздерін қалыптастыруы керек. Оқу фильмдерін белгілеу – мақсат қою, іздеуге бағыт

беру, оқу бағдарламасын толықтыру, оқу пәндерін қабылдауды тереңдету және т.б.

Оқу бейнесабақтары мен анимациялық фильмдер оқушылардың орналасқан тұрғын мекеніне, олардың әлеуметтік мәртебесіне және денсаулықтарына қатыссыз сапалы білім алуға қолжетімді бірдей жағдай туғызуды қамтамасыз ету, жалпы білімнің сапасын арттыруға бағытталуы тиіс.

ЭОАЖ қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру барысында маңызды болады, яғни «Қашықтықтан білім беру технологиялар бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасының Білім және ғылым Министрінің 2015 жылғы 20 наурыздағы №137 бұйрығына сәйкес қысқартылған білім беру бағдарламалары бойынша білім алушыларды немесе мүмкіндігі шектеулі балаларды үйде оқыту қызметін көрсетуде қолданылады.

Оқу бейнесабақтары мен анимациялық фильмдерді пайдалану және жасау бүгінгі заманауи мультимедиялық жүйенің тиімді дамуына, оқытудың жана сапалы межесіне жетуге, өзге елдер арасында Қазақстанның өзіне тиесілі орнын алуына ықпал етеді.

Оқу-танымдық бейнетаспа және анимациялық фильмдер негізгі дидактикалық принциптерді ескере отырып әзірленуі тиіс:

✓ ғылымилық принципі – оқу материалы мазмұнының ғылыми нақтылығы, қолданылып отырған терминологияның қазіргі заманғы ғылыми түсіндірмемен сәйкестігі; шынайы жағдайлар, фактілер, құбылыстар мен үдерістердің бейнесі мен моделі; оқу материалы мазмұнының жүйелілігі; материалдың ғылыми ерекшелігі және оны оқыту әдістемесі;

✓ көрнекілік принципі – оқу материалының максималды көрнекіленуі; оқу материалын қабылдау мен әзірлеуде барлық сезім органдарын мақсатты түрде тарту; оқытылатын нысанды көрсету немесе барлық мүмкін нұсқалардағы көрінісі;

✓ қолжетімділік принципі – нақты жас және жеке ерекшеліктеріне сәйкес оқу материалының ұсынылуы; оқушылардың сөздік қорлары мен білім деңгейлеріне оқу материалы мен лексиканың сәйкестігі; оқушылардың зияткерлік, рухани, дене қимылының шамадан артық болмауы; фильмнің шамадан тыс болуының алдын алу мақсатында ақпараттар мөлшерінің нақты және ойластырылған болуы;

✓ саналылық принципі – оқушылар үшін оқу міндеттерін нақты қою; оқушылар қызығушылығына баса назар аудару және оқыту уәждемесін қалыптастыру; оқушылардың қарқынды ойлау қызметін ұйымдастыру; негізгі мәселеге назар аудара отырып, кадр құрылымының қарапайымдылығы арқылы басты тақырыптан ауытқымау;

✓ теория мен тәжірибенің байланыстылық принципі – қоғам мен экономика дамуының заманауи үдеріске бағытталуы; оқу материалының тәжірибеге бағыттылығы;

✓ кезеңділік принципі – материалдың көрнекілік бөлігін біртұтас және өзара байланысымды қалыптастыру мақсатында бірыңғай тұжырымдамалық тәсілмен ұсыну;

✓ ғылыми баяндалу принципі – мәдени-ағартушылық бұқаралық ақпарат құралдарын пайдалана отырып, журналистика мен ғылымның жинақтау

техникасын көрсетуге бағытталған материалды қалыптастыру.

Электронды оқытуды енгізу жобасы аясында 1159 білім беру ұйымдарында, мектептер мен колледждерде мұғалімдердің бейне сабақтарын орналастыру үшін тораптарды сақтау орны құрылды.

Баламалы шешім ретінде мұғалімдер бейне сабақтарын, мысалы: www.mediakurs.kz, www.uchi.kz, www.wikipedia.org, edugalaxy.intel.kz, window.edu.ru, www.itest.kz, www.imektep.kz, www.bilimland.kz, www.apple.com/ru/education және т.б. сияқты жекеменшік бірлестіктердің порталдарына орналастыра алады.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕРІНДЕ БАЛАЛАРҒА ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазақстандағы қосымша білім берудің жылдар бойғы қалыптасу тарихы және қазіргі жағдайына талдау оның төмендегі өзара әрекет етуші элементтер жиынтығынан тұратын белгілі бір жүйе ретінде қарастырыла алатынын көрсетеді: түрлі деңгейдегі және бағыттағы білім беру бағдарламалары; балаларға қосымша білім беру ұйымдары; білім беруді басқару органдары; қосымша білім беру бағдарламаларын іске асырушы балалар мен жасөспірімдердің қоғамдық бірлестіктері.

Қазіргі уақытта адамның білімділігі тек арнайы (пәндік) білімдермен анықталмайды, отандық және әлемдік мәдениетте, құндылықтардың заманауи жүйесіндегі бағыт-бағдары бар, қоғамда әлеуметтік белсенді бейімделуге, өмірлік таңдау жасауға, өздігінен білім алуға және жетілуге қабілетті тұлға ретінде жан-жақты дамуына байланысты.

Сондықтан жалпы білім беретін мектептердегі білім беру үдерісі тек нақты бір білімге, біліктер мен дағдыларға ғана бағытталмай, сонымен қатар баланың әртүрлі жоспарлы дамуына, оның шығармашылық мүмкіндіктеріне, қабілеттіліктерін ашуға және адамның жеке даралығына жататын тұлғалық бастамаларына, өздігінен әрекет жасауына, қиялына, өзіндік ерекшелігіне бағытталуы қажет. Мектептің білім беру жүйесі бала тұлғасының жан-жақты дамуын, білім беруді дараландыру мен дифференциациялау проблемаларын шешуді ескермей, білім беруді транцияциялауға бағыттағанға дейін, оқушылардың өзін-өзі анықтауы және өзін-өзі іске асыруы жарияланған ұран қалпында, жеке тұлғаға бағытталған тәсіл – орындалмайтын тапсырма күйінде қалуы мүмкін.

Бүгінгі тәжірибеде адамның білімділігіне қойылатын талаптар базалық білім берумен ғана қанағаттандырылмайтынын көрсетеді. Базалық білім беру адамның бейімділіктерін, қабілеттіліктерін және қызығушылықтарын, оның әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі тануын дамытудың негізгі факторы болып табылатын қосымша формалды емес білім беруді қажет етеді.

Республикада алғаш рет негізгі (базалық) және балаларға қосымша білім беру тең құқылы, әрбір баланың тұлғалық және жеке даралық дамуына қажет бірін-бірі өзара толықтыратын компоненттер ретінде қарастырылуда және осыған байланысты бірыңғай білім беру кеңістігін құрайды. Осы жағдайда мектеп білім алушылардың дамуындағы зияткерлік қателіктерді жеңе алады және оларды қоғамда сәтті әлеуметтендіру негізін жасай алады.

Жаңа білім беру стандарттарын енгізу жағдайында балаларға қосымша білім беруді негізгі жалпы білім беру бағдарламаларының құрылымына енгізу өзектілігі мектепте алған білімнің тәжірибелік жағын, білік пен дағдыларын, білім алушылардың танымдық мотивацияларын ынталандыруға жағдай жасайтын жалпы білім берудің вариативтік құрамдас бөлігін күшейту қажеттілігімен байланысты. Қосымша білім беру жағдайында балалар өздерінің

шығармашылық әлеуеттерін, заманауи қоғамға бейімделу дағдыларын дамыту және бос уақыттарын толық ұйымдастыру мүмкіндігін алады. Бала тұлғасын «жақын арадағы даму аймағы» ретінде балаларға қосымша білім беру, балалардың қалауларымен қажеттіліктерінің әрқашан ұштасатын, білім беру үдерісін жекелендіруді, мектептің, ауданның, өңірдің білім беру үдерісінде әр балаға жеке білім беру траекториясын жасап шығаруды қамтамасыз ете алады.

Қазіргі кезде жас ұрпақты тәрбиелеуде қосымша білім берудің рөлі ұлғайып келе жатыр. Олардың өмірде өздігінен дамуын қамтамасыз ететін балалардың қабілеттіліктері мен мүмкіндіктерін анықтауға және дамытуға байланысты әлеуметтік проблемаларды шешеді.

Балаларға қосымша білім беру, тұлғаны оқытудан, тәрбиелеуден және шығармашылық дамытудан басқа, әлеуметтік маңызы бар басқа да проблемалар қатарын шеше алады, олар: балалардың бос уақытын қамтуды, олардың өздігінен жетілуін және әлеуметтік бейімделуін, салауатты өмір салтын қалыптастыруды қамтамасыз етеді, бақылаусыздықтың, құқық бұзушылықтың және балалар мен жасөспірімдер арасында бейәлеуметтік көріністердің алдын алады. Балаларға қосымша білім беру негізінде таңдау бойынша сапалы білім беруді қамтамасыз етеді, балалар мен жанұялардың әлеуметтік экономикалық проблемаларын, жалпы қоғамның сауықтыру проблемаларын шешеді.

Балаларға қосымша білім беру балаға өзінің жеке дара білім алу жолын анықтауға, өзінің қабілеттеріне сәйкес, оқу үлгеріміне қатыссыз, табысқа жету мүмкіндігін береді. Қосымша білім беруде бала сабақтың түрлерін, мазмұнын өзі таңдайды, сәтсіздіктен қорықпайды. Осының барлығы табысқа жетудегі психологиялық ахуал тудырады, бұл өз кезегінде оқу ісіне оң әсерін тигізеді.

Қосымша білім берудің міндеттерін іске асыруда, мектеп, бір жағынан, білім беру стандарттарын меңгерту қажеттілігімен, екінші жағынан, білім беруді ізгілендірудің негізі болып табылатын білім беруді жаңғыртудың маңызды принциптерінің бірі – тұлғаның еркін дамуына жағдай жасау арасындағы барлық қарама-қайшылықтарды шешеді. Гуманистік педагогика баланы жеке дара тұлға ретінде қабылдауға, оның өздігінен дамуы және өзін-өзі анықтау құқығын қорғауға бағытталуымен ерекшеленеді. Қосымша білім беру саласының осы өлшемдерге ең көп жауап беретіндігі анықталды. Мектеп стандарттарын меңгеруге, пәнге бағытталған, базалық білімге қарағанда, ол өзінің мағынасына байланысты тұлағаға бағытталған болып табылады. Тек мектеп қабырғасында білім берудің екі түрінің түйісуі негізінде бөлек бір баланың, сондай-ақ барлық білім беру ұйымдарының дамуына септігін тигізе алады. Бұл жағдайды түсіну – қосымша білім беруді негізгі білім берумен тең дәрежеде қабылдау жолындағы мектеп педагогтерінің психологиялық бөгеулерді жеңу негізі.

Қосымша білім беру қызметінің негізгі мақсаты балаларға өз ойларын білдіруге, өздігінен дамуға және өзін-өзі анықтауға жағдай жасау. Бұл мақсатты іске асыру үшін білім алушыны объект ретінде қарастырмай, белсенділік, дербестік, коммуникативтілік сияқты жеке қасиеттерді дамытуда мүмкін болып

табылатын оқытудың субъектісі ретінде қарастыру қажет.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінде білім беру үдерісі нақты өзіне ғана тән **сипаттамалық ерекшеліктері** бар:

✓ негізгі оқу уақытынан бос уақытта балалармен іске асырылады, бағыт және қызмет түрлерін таңдау, жыл бойы қызмет көрсету саласын ауыстыру мүмкіндігі болуымен ерекшеленеді;

✓ еркіндікпен, бастамалармен және барлық қатысушылардың белсенділігімен (балалардың, ата-аналардың, педагогтердің), қатаң реттелмеуімен және қатаң талаптардың жоқтығымен сипатталады;

✓ білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған танымдық қызығушылықтарын дамытады және білім алушыларға сабақтардың түрлі бағыттары мен түрлерін үйлестіру құқығын береді;

✓ оның барлық қатысушыларына формалдық емес жайлылық сипатта болады.

Тек білім беру үдерісіне ғана сенім артуға болмайтыны туралы айтатын уақыт туындады, қосымша білім беруді екінші кезекте қабылдау стереотипін артта қалдыру қажет және оның оқытудың, тәрбиелеудің, баланы дамытудың ортақ үдерісіне біріктіре алатын объективті мүмкіндігін түсіну қажет.

Жалпы білім беретін мектептерде балаларға қосымша білім берудің толық дамуы келесі міндеттерді орындайды:

1) қосымша білім беру жүйесі әр балаға көңіліне жақын сабақты таңдауға, оқушылардың бос уақыттарын толық қамтамасыз етуге, көптеген пәндерді терең оқуға мүмкіндік береді;

2) мектепте қосымша білім беру аясында оқушылармен жұмыс жасау маңызды тәрбиелік міндеттерді атқарады: оқушылардың бос уақытын мақсатқа сәйкес ұйымдастырады, шығармашылық тұлғаны қалыптастырады, әлеуметтік, мәдени және кәсіби өзін-өзі анықтауға жағдай жасайды, бейәлеуметтік тәртіпті алдын алады;

3) биология, физика, тарих, орыс тілі, ағылшын тілі және басқа пәндер бойынша пәндік кеңес беру осы пәндерден оқушыларға жобалық және зерттеушілік қызметтердің негіздерін оқуға мүмкіндік береді;

4) қосымша білім беру жүйесі педагог кадрлардың шығармашылық әлеуеттерін жоғарылатуға, педагогикалық үздік тәжірибені анықтауға және таратуға мүмкіндік береді;

5) инновациялық педагогикалық идеяларды, білім берудің модельдері мен технологияларын белсенді қолдануға жағдай жасайды.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінің қызметі Қазақстан Республикасының заңнамалық және нормативтік құқықтық актілерімен реттеледі:

1) Қазақстан Республикасының Конституциясы (19-бап);

2) «Қазақстан Республикасында баланың құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 8 тамыздағы № 345 Заңы (19-бап);

3) Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы (№ 1, 4, 5, 6, 11, 14, 23, 28, 37, 51, 52, 63, 65-баптар);

4) «Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 23 қаңтардағы №148-ІІ Заңы;

5) «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы мен балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы» Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдегі № 591 (12-бап) Заңы;

6) «Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорындардың қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 29 желтоқсаннан №1400 қаулысы (6-бап);

7) «Мемлекеттік білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгі штаттарын және педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген адамдар лауазымдарының тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 30 қаңтардағы №77 қаулысы (Барлық білім беру ұйымдарына ортақ жекелеген лауазымдар бойынша білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгі штаттары 8 тараудың 29-бабы);

8) «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын, оның ішінде балаларға арналған қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы №499 қаулысы;

9) «Балаларға қосымша білім беру бойынша қосымша білім беру ұйымдарына құжаттар қабылдау және оқуға қабылдау» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 31 тамыздағы № 1119 қаулысы;

10) «Балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары түрлері қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 14 маусымдағы № 228 бұйрығы, сондай-ақ ҚР басқа да нормативтік және құқықтық актілері.

2012 жылы Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев облыстардың, Астана және Алматы қалаларының әкімдеріне мектептен тыс ұйымдар желісін кеңейтуді тапсырды (2012 жылғы 13 қарашадағы № 03-10.5 ДСП).

Қосымша білім беру жүйесін әрі қарай дамыту мақсатында және белгіленген міндеттерді есепке ала отырып, ҚР Білім және ғылым министрлігінің Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы Қазақстанда балаларға қосымша білім беру жүйесін дамыту стратегиясы, Қазақстан Республикасында балалар мен жастардың ғылыми-техникалық шығармашылығы жүйесін дамытудың 2015-2018 жылдарға арналған тұжырымдамалық тәсілдері, Қазақстан Республикасындағы балалар-жасөспірімдер туризмін дамытудың 2015-2018 жылдарға арналған тұжырымдамалық тәсілдері әзірледі.

Жоғарыда аталған құжаттарда балалар мен жастардың әлеуметтік және

кәсіби өзін-өзі анықтауында икемділігін, қабілеттілігін және қызығушылықтарын дамытуға мүмкіндік беретін балаларға қосымша білім беру жүйесінің маңыздылығы мен мәні анықталған.

Негізгі және балаларға қосымша білім беруді интеграциялау заманауи педагогикада ең маңызды мәселелердің бірі болып табылатын тәрбие, оқыту және дамыту үдерістерін жақындастыруға мүмкіндік береді. Негізгі білім мазмұнына сүйену білім беру ұйымдарында балаларға қосымша білім беруді дамытудың маңызды рөлі болып табылады.

Бұл бағытты дамыту қажеттігі білім беру қызметтерінің қосымшалылығын қамтамасыз етудің негізіндегі ұйымдар қызметінің әртүрлі типтер мен түрлерін вертикалды және горизонталды үйлестіру принциптерін жүзеге асыру контекстінде бірыңғай білім беру кеңістігін сақтау идеясына негізделеді.

Қазақстандық білімді дамытудың жаңа мақсатты тұжырымдау контекстінде құзыреттілік тәсілді қамтамасыз етуге бағытталған тұлғаның білімділік мағынасын ашып көрсететін тіршілік әрекетінің (танымдық, еңбек, азаматтық-қоғамдық, тұрмыстық, мәдени-бос уақыт) әр түрлі саласындағы түрлі қиындық деңгейіндегі міндеттерді шешу қабілеттілігі, қосымша білім берудің талабы айтарлықтай өсіп келеді.

Тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыруға дайындығының жоғары деңгейін қалыптастырудың қажет жағдайында қызмет бағыттарының спектрін кеңейту баланы оқыту және тәрбиелеу үдерісінде тұлғаға бағдарланған тәсілдің өзектілігін, оның шынайылығы мен нәтижелілігін қамтамасыз ету негізгі (жалпы және кәсіби) және қосымша білім беруді интеграциялау есебінде мүмкін болатынын болжайды.

Академизм және мектеп білімі жағдайынан ерекшеленетін білім беру үдерісін ұйымдастырудың қатаң түрлері оқытуда қызметтік тәсілді шамалы қамтамасыз ете алмайды.

Қазіргі мектепте мазмұн мен технологияларды мақсатты тұжырымдау контекстінде өзгертудің инновациялық сипаттамасы айтарлықтай дәрежеде қосымша білім беру есебінен күшейтілуі мүмкін, оның сипаты қызмет түрлерін еркін таңдауды, білім алушылардың жоғары бейімділігін, яғни, жеке тұлғаның нақты шығармашылық ашылуын болжамдайды.

Қосымша білім беру жүйесі білім алушылардың дамуына елеулі үлес қосуға икемді, олардың білім беру кеңістігін кеңейту негізінде жеке тұлға дамуының мақсатты тұжырымдау және мақсатты жүзеге асыру субъектісі ретінде қажетті ақпарат көздер санын көбейту, пәнаралық және пән үстілік білім мен дағдыларды меңгеруге мүмкіндік беру.

Бұл түрлі типті және түрлі ұйымдардың республика, облыс, қала, кент, ауыл, аудан білім беру кеңістігі жағдайында білім алушылардың білім бағдарын тұрғызуда интеграциялық байланысын күшейту есебінде мүмкін болады.

Қосымша және жалпы орта білім беру ұйымдарының дәстүрлі әрекеттестік бағыты біріккен қызметтің мазмұнды бағытын дамыту негізінде: интегративтік білім беру бағдарламаларын құру және жүзеге асыруы айтарлықтай кеңейтілуі

мүмкін.

Негізгі білім берудің қосымша білім беру белгілі бір жас ерекшелігі жағдайларында жеке тұлғаны дамытудың мақсатты тұжырымдау ерекшелігіне сүйене отырып, өзінің мазмұндық модулін ұсынуға қабілетті:

мектепке дейінгі білім беру деңгейінде – мектепалды дайындығы;

бастауыш білім беру деңгейінде – оқушының өз ұстанымын меңгеруіне көмектесу: әртүрлі білім беру қоғамдастықтарына қосу;

негізгі орта білім беру деңгейінде – жеке тұлғаның өз орнын табу процесін қолдау: әртүрлі қызмет салаларында маңызды проблемалар спектрін кеңейту және оларды шешудің тәжірибесіне ие болу;

жалпы орта білім беру деңгейінде – оқушылардың кәсіптік айқыңдалу процесін сүйемелдеу, кәсіпке дейінгі дайындықпен қамтамасыз ету.

Білім беру бағдарламаларын жобалауда интегративті тәсілді мазмұнның метапәндік немесе пәнүстілік деңгейлеріне шығуға мүмкіндік беретін, білім алушылардың функционалдық сауаттылығы мен құзыреттілігін (құқықтық, ақпараттық, экологиялық, этикалық, көркем, дене шынықтыру) және тиісінше зерттеу, жобалық, рефлексивті сияқты меташеберлігін қалыптастыруды қамтамасыз ететін метабағдарламалар құру негізінде қамтамасыз ету мүмкін. Осындай нәтижелерге жету құнды-мағыналы келісім мақсаты, мазмұны, ұйымдастыру түрі, білім алушылардың жетістіктерін бағалау формасы есебінде мүмкін болады. Бұл мектеп, сондай-ақ қосымша білім беру ұйымдары жағдайында белгіленген қадамдарды бірігіп талқылау және жүйелі түрде жүзеге асыруды болжайды.

Жұмыстың жаңа бағыттарының тиімділігі ұйымдардың желілік әрекеттестігінің адекваттық үлгілерін жүзеге асыруды болжайды. Біріккен ұйымдастыру қызметінің негізгі нәтижелері ретінде, оның мәнін түсіну және сапалы жүзеге асыру жағдайында білім беру қызметінің барлық тұтынушыларына сапалы білім алу мүмкіндігін айтарлықтай кеңейтуге мүмкіндік беретін оның элементтер құрылымына кіретін интеграциялық әсерді күшейту есебінде білім беру жүйесін дамытудың жаңа деңгейі болуы мүмкін.

Білім берудің әр кезеңінде білім алушылардың жас және психологиялық ерекшеліктері есебінде **қосымша білім беру міндеттері** өзгереді:

бастауыш мектеп - балалардың танымдық мүмкіндіктерін кеңейту, олардың жалпы және арнайы мүмкіндіктерін диагностикалау, қосымша білімді кезекті таңдауға жағдай жасау.

негізгі мектеп - теориялық білім мен практикалық дағдылары қалыптастыру, қызметтің таңдалған саласында тұлғаның шығармашылық мүмкіндіктерін ашып көрсету.

орта мектеп – таңдалған салада білім, білік, дағдының жоғары деңгейіне жету, тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыру, өзін-өзі анықтауына, және кәсіптік бағдарына жағдай жасау.

Балаларға қосымша білім берудің басқада маңызды рөлі – оның ең басты құрамдас бөлігі. Ересек пен баланың біріккен шығармашылық қызметі үдерісінде тұлғаның адамгершілік сапасы дамиды.

Бұл жағдаймен балаларға қосымша білім беру жүйесінің тағы бір ерекше рөлі тығыз байланысты – өтемдеуіш (немесе психотерапиялық), сондықтан дәл осы салада мектеп жағдайында білім алатын балалар білім беру үдерісінде әрдайым ала бермейтін қолдаудың жеке даму қабілеттілік мүмкіндігін алады. Негізгі мектеп пәндерінен шамалы үлгерседе, көркем студия немесе спорт секцияларынан ол көшбасшылар қатарынан көрінуі мүмкін.

Эмоциялық қанықтық – жалпы білім беретін мектеп жағдайында балаларға қосымша білім беруді дамытудың тағы бір ерекшелігі. Әлемге эмоциялық-құнды қарым-қатынас баланы толғандыратын сұрақтарға жауап іздеуге көмектесетін жарқын тұлғалардың өмірі мен шығармашылығына үндеу үдерісінде қалыптасуы мүмкін. Хрестоматиялық оң үлгілер мысалдарында тәрбиелеудің орнына нақты, шынайы бар адамның уайымы мен толғануына, оның ізденістері, қателіктері, шарықтауы мен құлауына жүгінсе ғана, балалар оның тағдырына, күресіне, мұратына сенеді.

Балаларға қосымша білім беру тағы бір маңызды рөлді атқарады – мектептің мәдени кеңістігін кеңейтеді.

Осы салада баланың мәдениет құндылықтарымен танысуы оның жеке қызығушылықтары, ұлттық ерекшеліктері, микросоциум дәстүрлері есебінде болады.

Білім беруге мәдениеттанушылық тәсіл баланың ақпаратпен аса қанығуына қарсы тұруға мүмкіндік береді, тиісінше оның жанының азуына, мәдени-тарихи тәжірибе мұрагерлігінің барлық жүйесінің күйзелісіне, ұрпақ байланысының үзілуіне, дәстүрдің жоғалуына әкеп соғады. Балаларға қосымша білім беру тарих пен мәдениеттің: орыс және көрші халықтардың шынайы өзара әрекеттілігі мен баюын орнатуға мүмкіндік береді. Балаларға қосымша білім берудің бұл ерекшелігі жас ұрпақтың мемелекеттік білім беру стандартының өңірлік кешенінде оған ерекше орынды қамтамасыз етеді.

Балаларға қосымша білім берудің ерекше орны оқушылардың әлеуметтік бейімделу мәселелерін шешуге және кәсіби өзін-өзі анықтауында болып табылады.

Қосымша білім берудің рөлі – жасөспірімдерге дұрыс таңдау жасауға көмектесу. Сондықтан қызығушылығы бойынша сабақтардың ішінде бүгін тәжірибеге бағытталған әртүрлі курстарды (автомобиль жүргізу, теле- және радиоаппаратураны жөндеу, тоқыма тоқу, дизайн және т.б.) кездестіруге болады. Тағы бір үлкен сәттілік, әсіресе жоғары сынып оқушылары іскерлік өмірде (компьютер және байланыстың электрондық құралдары, іс-қағаздар, бухгалтерлік есептің қыр-сырын меңгеру) табысты қамтамасыз ететін білімге ие. Өзінің әлеуетті қабілеттерін ашу және мектеп жылдарында оларды жүзеге асыруға тырысу бітіруші үшін қоғамда шынайы өмірге жақсы дайындалу, қойылған мақсаттарға жетуге үйрену, өркениетті және оның жетістіктерінің құнды құралдарын таңдау болып табылады.

Оқушылардың әлеуметтік бейімділігі үшін қызығушылығы бойынша әртүрлі шығармашылық бірлестіктер жұмысына қосылу маңызды, заманауи жағдайда ерекше құндылыққа ие болатын әртүрлі жастағы қарым-қатынас

кеңістігінде табылады: бұнда балалар өз ынтасын білдіре алу, дербестік, көшбасшылық қасиеттер, басқалардың қызығушылығын есепке алып ұжымда жұмыс істей алу.

Мектепте балаларға қосымша білім беруді дамытудың ерекшеліктері:

✓ негізгі білімнің құндылықтарын позитивті қабылдау және оның мазмұнының табысты меңгеруі үшін кеңейтілген жалпы мәдениет пен эмоциялық-бояулы фонды құру;

✓ «жалықтырмайтын» тәрбиені жүзеге асыру – өскелең ұрпақтың «байқалмайтын» адамгершілік, рухани, мәдени бағдарын қалыптастыру үдерісіндегі балаларды қызметтің тұлғалық маңызды шығармашылық түрлеріне қосу арқасында болады;

✓ қызметтің барлық түрлеріне (көркемдік, техникалық, спорттық және т.б.) ерекше қызығушылық білдіретін, балаларға қосымша білім беру ұйымдарында өз қабілеттерін жүзеге асыратын оқушылардың бағдары;

✓ оқушыларға жеке білім беру жолын анықтау, өмірлік және кәсіби жоспарды нақтылау, маңызды тұлға қасиетін қалыптастыру үшін қажет болатын негізгі білім беруде барлық оқу курстарының (негізінен гуманитарлық бағыт) болмауын өтеу.

Қосымша білім беру балалардың рухани, зияткерлік, дене даму тұрғысында, шығармашылық және білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қосымша мүмкіндіктермен қамтамасыз етуге міндетті. Балаларға қосымша білім беру жүйесінің негізгі мақсаты - әр балаға білім беру салаларын, қосымша бағдарламаның бейінін және оны меңгеруге кететін уақытын еркін таңдауға мүмкіндік жасау. Бұл мақсатты орындау қызмет түрлерінің алуандығын, білім беру үдерісінің тұлғаға бағытталу сипаттамасын, оның тұлғасын тануға және шығармашылыққа деген уәждемесін дамытуға бағытталуына, балалардың кәсіби өзін-өзі анықтауына, оларды іске асыруға мүмкіндік береді.

Осылайша, білім беру ұйымдарындағы балаларға қосымша білім беру өзіндік құндылықты меңгерген сала болып табылады, сондай-ақ бірыңғай білім беру кеңістігін құруға бағытталған және оқушыларда әлемді қабылдаудың біртұтастығын қалыптастыру; тұлғаның жеке қызығушылықтары мен қажеттіліктерін дамытуға жағдай жасау.

Заманауи мектепте балаларға қосымша білім беруді ұйымдастырудың жолдары.

Балаларға қосымша білім беруді дамытуды зерделеу қазіргі кезде жалпы білім беретін мектептерде оны ұйымдастырудың негізгі төрт моделі бар екендігін көрсетеді. Қосымша білім берудің бағдарламалары бойынша жұмыс жасайтын балаларды сабақтан тыс жұмыстар жүйесіне тарту нақты әрбір мектеп қарастыратын қосымша білім берудің қандай деңгейді көздеулеріне сәйкес, өзінің ерекшеліктері болуы мүмкін және әртүрлі тәрбиелік қорытындыларға жетуі мүмкін. Олар мынадай болуы мүмкін:

1) жұмыстары бір-бірімен сәйкес келмейтін және сол уақытта бар кадрлық және материалдық жағдайларға толығымен тәуелді үйірмелер, секциялар, клубтарды кездейсоқ ашу;

2) балалар шығармашылық ұжымдарының және бірлестіктерінің жұмыстарын ішкі шоғырландыру, олардың қызметтерінің әртүрлі бағыттарға бағытталуы;

3) балаларға қосымша білім беруді дамытуды мектептің жеке бөлімшесі ретінде қарау;

4) негізгі және балаларға қосымша білім беруді кіріктіру, мектептің негізгі құрылымының мазмұндық және ұйымдастырушылық бірлестігі.

Мектеп жұмысының тәжірибесінде жоғарыда көрсетілген барлық ұйымдастырушылық модельдерді қолдануға болады. Қазіргі кезде мектептерде қосымша білім беруді ұйымдастырудың бірінші екі деңгейіне артықшылық береді. Кіріктіру үдерісін іске асыру жағдайында үшінші және төртінші деңгейлер өздерінің жеке тәрбиелік жүйесін құруға бағытталған мектептерге тән.

Әр модель, кім оларды жобалап және алдыңғы уақытта тәжірибеде іске асыратын болса, барлығы үшін нақты бір құндылықтармен қамтамасыз етеді. Мектепте қосымша білім беруді ұйымдастырудың бірінші деңгейі негізіндегі модельдердің нақты бір мән-мағынасы бар, өйткені, балалардың бос уақытын қамтамасыз етеді және олардың сабақтан тыс жұмыстарының спекторларын анықтауға мүмкіндік береді. Екінші деңгейдегі модельдер балаларды, сонымен қатар балалар мен ересектерді біріктіретін (қауымдастықтар, шығармашылық зертханалар, экспедициялар, шеберханалар және тағы басқалар) өздерінің өзгешелік түрлерімен ерекшеленеді.

Ұйымдастырушылық әрекеттестіктің үшінші және төртінші деңгейлерінде құрылған модельдер балалардың қосымша білім беруге әртүрлі сұраныстарын қанағаттандыруды қамтамасыз етуге және сонымен бірге бұдан да маңызды жетістіктерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Мұндай жетістіктерге жету тәрбиелік бағдарламалардың мазмұнын бірлесе әзірлеу арқылы барлық субъектілер жұмыстарының бірлігі есебінен мүмкін болады. Бірінші жағдайда, ортақ бағдарлама негізінде жұмыс жасайтын, тәрбиелік қызметтің жалпы мектептік компоненті ретінде қарастырылатын, барлық қосымша білім беру педагогтері қызметтерінің бірлігі есебінен іске асырылады. Екінші жағдайда – мазмұн деңгейінде, сондай-ақ технологиясы деңгейінде негізгі жалпы білім беру бағдарламаларын қосымша білім берумен кіріктіру есебінен іске асырылады.

Ішкі, сондай-ақ сыртқы механизмдерді қолданатын ұйымдастырушылық әрекеттестіктің үшінші және төртінші деңгейлерін іске асырумен құрастырылған модельдер, басымдық ретінде қарастырылады, себебі олар мектептегі білімнің барлық деңгейлерінде жаңа стандарттармен қарастырылған тәрбиелік жүйе құруға бағытталған.

Мектептегі қосымша білім беру міндетті түрде қосымша білім берудің оқу бағдарламаларын басшылыққа алатын, қызығушылықтары бойынша құрылған балалардың түрлі шығармашылық бірлестіктерінің жетекшілері іске асырылады.

Мектептегі қосымша білімнің бағыттары: көркем-эстетикалық, әлеуметтік-

педагогикалық, туристік-өлкетану, экологиялық, зияткерлік, спорттық-сауықтыру және тағы басқа.

Сабақтан тыс жұмыстар мен қосымша білім берудің маңызды байланыстырушы буын *пәндік үйірмелер* болып табылады: бұл міндетті оқу материалымен байланыс; білімге, біліктікке, дағдыға және жеке дамуға бағытталу; сабақтарға міндетті немесе ерікті қатысу; білім беру материалының көлемін және оны меңгеруге кететін уақытты таңдау мүмкіндігін береді. Бір жағынан бұл пән бойынша сабақтан тыс жұмыс, ал басқа жағдайда – қосымша білім берудің бөлімі.

Білім беру үдерісінің баланың дамуына, оның шығармашылық мүмкіндіктерін, қабілеттерін ашуға бағытталғандығы маңызды. Мұнда білім беру үдерісінің нысандалған сипаты аз, сондықтан ол бала дамуының табиғи негізіне жақын болып келеді. Білім алушы қызметтің белсенді субъектісі болып табылады, білім алу міндеттерін белсенді шешеді: бақыланатын көріністердің мәнін және себептерін түсіндіреді, қызметті орындау түрлерін анықтайды, бақылау объектілерінің арасындағы тәуелділікті және тағы басқаны зерттейді.

Егер мектепте оқытуды жекелендіру ережесіне сәйкес бастама мұғалім тарапынан болатын болса, ал балаларға қосымша білім беруде, өзіне қызықты қызмет түрін анықтау, ең алдымен, баланың тарапынан болады. Педагогтің позициясы өзгереді: ол тек қана білім тасымалдаушысы ретінде қарастырылмай, сонымен қатар оқушының тұлғалық қалыптасуына көмекші ретінде қарастырылады: ынтымақтастықтың, формалдық емес қарым-қатынастың идеясы бекітіледі. Қосымша білім берудің педагогі кеңес берушінің қызметін орындауда балаларға тұлғалық тұрғыда жиі және қатты әсер етеді. Осы жерде оның тұлғалық қасиеттеріне жоғары талаптар қойылады.

Баланы дамыту мақсатына жету үшін білім беру үдерісінде ұйымдастырудың жеке және ұжымдық түрлерін, оқытудың проблемалық түрлерін (жұптық әрекеттестік, шағын топтар, топтар арасындағы әрекеттестік) қолдану қажет. Оларды қолдану білім алушы мен педагог позицияларын ауыстырады, олардың әрекеттестіктерінің субъект-субъектілік сипаттамаларын іске асыруға көмектеседі, қарым-қатынас жасаудың демократиялық стилін және педагог қызметінің ашық диалог және рефлексивті түрлерін күшейтеді.

Оқытудың жекелендіру мен дифференциациялау проблемаларын, өзін-өзі анықтау және тұлғаның өзін-өзі іске асыруды шешу жағдайында балаларға қосымша білім берудің мәні ұлғая түседі.

Қосымша білім беру педагогінің қағидалық ұстанымы – бала тәрбиелеу, бұл жағдайда пән мақсат емес, ол тұлғаның барлық қырларын: ой-өрісін, тәжірибелік ақылын, еңбексүйгіштікті, дене дамуын және өзін-өзі жетілдіру, мінезі мен рухын қалыптастыру, дамыту және жетілдіру құралы болып табылады.

Басқаша айтқанда, қосымша білім беру – баланың бай ішкі жан дүниесіне еніп, оны түсіну және мүмкіндіктерін ұлғайту болып табылады.

Қосымша білім беру жүйесіне тиісті технологияларды мектептің оқу үдерісіндегі сабақтарда қолдануға болады. Олар кешенді сабақтар, оқу

жобалары, дискуссиялық технологиялар, ойындар, пәндік технологиялар болуы мүмкін. Олар әдеттегідей сабақтың шегінен шығатын оқытушының басшылығымен білім алушылардың өзіндік жеке және топтық іс-әрекетін қарастырады. Сонымен қатар, мектеп сабақтары оқу сабақтарының аясында материалдың мазмұнын тереңдету мен кеңейту арқылы және сабақтан тыс қызметтеріндегі әртүрлі нысандарда мектеп сабақтарының бөлек элементтерін қолдану арқылы қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыру үдерісінде жалғасын табуы мүмкін.

Бір жағынан негізгі және қосымша білім беруді кіріктіруді дамыту мектептің әртүрлі мектептен тыс қосымша білім беру ұйымдарымен әрекеттесу қызметі болып табылады. Бұл оқушыларды көркемөнер, спорт, туристік-өлкетану және басқа қызметтерге тартудың өте жақсы мүмкіндігі. Әрекеттесу қызметі жұмыс жоспарын үйлестіруге, мектеп және қосымша білім беру ұйымдарының мүмкіншіліктерін ескеруге мүмкіндік береді.

Мектепте қосымша білім беруді ұйымдастыру кезеңдері

Егер мектепте бұрын қосымша білім беру блогы болмаған жағдайда, әкімшілік кезең-кезеңімен келесі талдамалық және ұйымдастырушылық іс-әрекеттерді жасауы керек.

1-кезең – талдамалық.

Осы кезеңдегі дайындық жұмыс келесіні қамтиды:

✓ мектептің мақсаты мен міндеттеріне мұқият талдау жасау. Балаларға қосымша білім берудің бағыттарын педагогикалық ұжымның мақсатына, бағытына, міндеттеріне, жоғары сыныптардағы бар немесе жоспарлаған бейінінің сипатына байланысты тандаған мақсатты болады;

✓ қосымша білім беру қызметтеріне балалардың және ата-аналардың сұранысын анықтау. Олардың қажеттіліктерін сауалнамалар, ауызша сұрау, ата-аналар жиналыстарында ұжымдық талқылау арқылы анықтау;

✓ мектептегі бар факультативтік курстарды, сонымен қатар жұмыс істейтін үйірмелерді, секцияларды анықтап, оларды балалардың және ата-аналардың сұраныстарымен салыстыру;

✓ балаларға қосымша білім беру ұйымдары ұсынатын қосымша білім беру қызметтерін зерттеп, олармен біріккен жұмыстардың түрлерін ойластыру;

✓ мұғалімдердің, ата-аналардың, жоғары сынып оқушыларының шығармашылық әлеуетіне талдау жасау;

✓ мектептің материалдық-техникалық мүмкіндіктеріне баға беру;

✓ директордың ғылыми және оқу-тәрбие жұмыстары бойынша орынбасарларының, қосымша білім беру педагогтерінің, сынып жетекшісінің, ұзартылған топтың тәрбиешісінің, тәлімгердің, қосымша білім беру әдіскерінің лауазымдық міндеттеріне талдау жасау;

✓ балаларға қосымша білім беру ұйымдары бойынша негізгі құжаттарды (заңдар, қаулы, бұйрықтар, нұсқаулар, өкімдер), сонымен қатар республикалық және өңірлік деңгейдегі бағдарламалық құжаттарды оқып білу;

Алдын ала жасалған талдау қосымша білім беру қызметтеріне әлеуметтік тапсырыстар мен мектептің нақты мүмкіндіктері туралы түсінік береді.

2-кезең – жобалау.

Осы кезеңнің негізгі міндеті – мектепте қосымша білім берудің жалпы сызбасын дайындау. Оны дайындау үшін келесі сұрақтарға жауап беру керек:

✓ мектепке қосымша білім берудің қандай бағыттары қажет және қандай шамада мақсаттары мен міндеттерін іске асырады;

✓ осылардың қандай бағыттарын және қандай формада мектеп базасында, қандайын балаларға мектептен тыс қосымша білім беру ұйымдарының базасында іске асыру қажет;

✓ қайсысын педагогтердің, шақырылған мамандардың, ата-аналардың, жоғары сынып оқушыларының көмектері арқылы іске асыруға болады;

✓ балаларға қосымша білім беру саласында мектептің негізгі материалдық-техникалық базасын қандай шамада қолдануға болады;

✓ не арқылы оны дамытып, жетілдіруге болады;

✓ бастауыш мектеп жасындағы оқушыларды қосымша білім беру бағыттары мен формаларында қалай қалыптасуды үйретуге болады;

✓ білім алушылардың сұраныстарына сәйкес қосымша білім беру арқылы қандай кәсіби деңгейге дейінгі немесе кәсіптік бейімделу жұмыстарын ұйымдастыруға болады.

Осы сұрақтарға жауап бергеннен кейін, мектептегі сабақ кестесі мен тәрбие жұмыстарының жоспарын байланыстырып, қосымша білім беру блогының жұмыс кестесін құру.

3-кезең – мектепті қосымша білім берудің ұйымдастырушылық және бағдарламалық-әдістемелікпен қамтамасыз ету.

Жобалау кестесі іске аспай тұрып үйірмелердің, студиялардың, секциялардың, клубтардың жұмыстары ұйымдастырушылық және бағдарламалық-әдістемелік қолдау алу керек. Біріншіден, ол үшін мектеп жарғысына қосымша білім беру блогын ұйымдастыру жөнінде бап енгізу керек.

Бұл бап әр мектепте іске асырылатын қосымша білімнің білім беру бағдарламаларының мазмұны мен түрі анықталғыш бағыты бар аса маңызды жеке сипаты болады. Сонымен қатар, тұжырымында бірнеше міндетті жағдайларды айқындау қажет:

✓ білім беру ұйымдары қандай мақсатпен қосымша білім беру бағдарламаларын (тұлғаның жан-жақты дамуы, өздігінен білім алуда балалардың қажеттіліктерін қанағаттандыру, оқытуда бейіндікті қамтамасыз ету және т.б.);

✓ мектептерде балаларға қосымша білім беру қандай бағыттарда жүзеге асырылады;

✓ оның мазмұны қандай бағдарламалардың (үлгілік, модификацияланған, авторлық) түрлерімен анықталады;

✓ балалар бірлестіктерде (үйірмелер, клубтар, студиялар, секциялар т.с.с.) қосымша білім беру аясында білім беру үдерістері қандай нысанда іске асырылады;

✓ қосымша білім бағдарламалары бойынша кім білім алады;

✓ педагогикалық қызметтерге осы бағдарламаларды іске асыру үшін кім

жіберіледі;

✓ мектепте балаларға қосымша білім беру қандай негізде (ақылы, тегін, аралас) іске асырылады?

Бапты тұжырымдау неғұрлым кәсіби тұрғыда болуы үшін, оны дайындағанда мақсатты нормативтік құқықтық құжаттарды қолдану.

Екіншіден, мектепте қосымша білім берудің блогы туралы Ереже дайындау.

Үшіншіден, мектеп бір немесе бірнеше арнайы ұйымдармен – балалар шығармашылық орталығымен (үйлерімен), балалар спорт мектептерімен, мұражайлармен, кітапханалармен тағы с.с. әрекеттесу туралы шарт жасау;

Төртіншіден, қосымша білім беру блогында жұмыс істейтін барлық педагог қызметкерлерге лауазымдық нұсқаулар дайындау.

Сонымен қатар, лауазымдық нұсқаулар олардың мақсаттарын, қызметтерін, құқықтарын, міндеттерін, жауапкершіліктерін белгілейді және келесі жағдайларда қажет:

✓ мектептегі қызметкердің мәртебесі мен жұмысының көлемін анықтау қажет;

✓ оның кәсіби міндеттерін көрсеткенде, белгісіздікті жою және қызметтердің шеңберіне шек қою.

Білім беру үдерісін ұйымдастыру.

Қосымша білім беру блогының жұмысы жылдық және жоспарлардың басқа түрлерімен, мектеп директоры немесе оның қосымша білім беру жөніндегі орынбасары бекіткен қосымша білім беру бағдарламалары және жоспарлары негізінде іске асырылады.

Қосымша білім беру блогында оқу жылы 15 қыркүйекте басталады және ағымдағы жылғы 25 мамырда аяқталады. Жазғы каникул кезінде білім беру үдерісін (білім беру бағдарламаларында қарастырылған жағдайда) жорық, жиындар, плэнерлер, экспедициялар, түрлі бағыттардағы лагерлерде және тағы с.с. жалғастыруы мүмкін. Осы кезеңде білім алушылардың құрамы өзгермелі болуы мүмкін. Көп күндік жорықтарға шыққан жағдайда педагогтің жүктемесін көбейтуге рұқсат етіледі.

Балаларға қосымша білім беру бірлестіктеріндегі сабақ кестесі балалардың және жасөспірімдердің міндетті оқу жұмыстарына қосымша жүктеме болып табылатынын ескере отырып құрастырылады.

Осыған байланысты, әрбір баланы бірлестікке қабылдағанда, денсаулығының жағдайы туралы анықтаманы және таңдаған бейіні бойынша қосымша білім беру топтарында оқуға мүмкіндіктері туралы дәрігерден қорытындысын көрсетуі қажет.

Сабақ кестесін оқу жылының басында білім алушылардың ең қолайлы еңбек және демалыс тәртіптерін ескере отырып, педагог қызметкерлердің ұсынысы бойынша әкімшілік құрастырады. Сабақ кестесін мектеп директоры бекітеді. Сабақтарды ауыстыру немесе сабақ кестесін өзгерту қосымша білім беру блогы бойынша әкімшілік келісімі бойынша жасалады және құжатпен ресімделеді. Мектептегі каникул кезінде сабақтар арнайы кесте бойынша

өткізіледі.

Балалар бірлестігінің тізімдік құрамы:

- бірінші оқу жылы - 12-15 адам;
- екінші оқу жылы- 10-12 адам;
- үшінші және оқытудың кейінгі жылдары - 8-10 адам;

Оқу-зерттеу қызметіндегі балалардың тізімдік құрамы 8 адам (мұндай топтарда білім алушылардың саны, оқу топтарына қарағанда аздау, 4-8 адам; сабақтар 2-4 адамнан тұратын топтарда өткізілуі мүмкін.

Қосымша білім беру блогында қалалық, республикалық және халықаралық байқауларға қатысатын балалармен жеке жұмыс жасау қарастырылған (аптасына 2-ден 6 сағатқа дейін).

Жыл бойы сабаққа қатысуы төмендеген жағдайда, топтарды біріктіруге немесе таратуға болады. Бұл жағдайда артылған қаражат балалардың жаңа бірлестіктерін ашуға жұмсалады.

Аптадағы сабақтардың ұзақтығы мен саны қосымша білім беру педагогінің білім бағдарламаларымен, сондай-ақ қосымша білім беру ұйымдарындағы балалардың қызметтерінің тәртібі мен талаптарына сәйкес анықталады.

Сабақтарда компьютерлік техникаларды пайдалану Санитарлық-эпидемиологиялық ережелер мен нормаларға сәйкес болуы керек.

Бағдарламаға сәйкес педагогке білім беру қызметіндегі әртүрлі нысандарды: аудиториядағы сабақтар, дәрістер, семинарлар, жаттықтыру сабақтары, экскурсиялар, концерттер, көрмелер, экспедициялар және т.б. пайдалануға болады. Сабақтарды барлық топпен, сондай-ақ 3-5 адамнан тұратын топтарда немесе жеке өткізуге болады.

Педагог өз бетінше баға қою жүйесін тандауға, білім алушыларды аттестаттауға құқылы. Қосымша білім беруде аттестаттаудың келесі формалары: тест, сауалнама, сынақ, сұхбаттасу, баяндама, реферат, олимпиада, байқау, көрме, конференция, концерт, басылым және т.б. пайдаланады.

Білім алушыларды балалар бірлестіктеріне бағдарламада қарастырылған мерзімге қабылдайды. Мектеп жарғысын, Ішкі тәртіп ережесін бұзған жағдайда білім алушыларды бірлестіктен шығарады. Білім алушы науқастанған жағдайда немесе шипажайлық-курорттық емдеуде болғанда, бірлестікте орны сақталады.

Оқушылардың қызметтері бірдей жастағы және қызығушылықтары бойынша әртүрлі бірлестіктерде (оқу тобы, клуб, студия, ансамбль, театр және т.б.) іске асырылады. Бірлестіктің жұмысына тізімдік құрамына кірмесе де, педагогпен келісіп, ата-аналарға да қатысуға болады.

Әрбір білім алушы бір уақытта болатын әртүрлі бағыттағы бірлестіктерде оқуға, сонымен қатар оқытудың бағытын өзгертуге құқығы бар.

Балаларға қосымша білім беру бірлестіктеріндегі білім беру үдерісінің мазмұны

Қосымша білім беру жүйесінде көркем-эстетикалық, экология-биологиялық, тарихи-өлкетану, әлеуметтік-педагогикалық, дене шынықтыру – сауықтыру және т.б. бағыттардағы балаларға қосымша білім беру бағдарламаларына сәйкес іске асырылады.

Бірлестіктерде сабақтарды бір тақырыптық немесе кешенді (біріктірілген) бағдарламалар бойынша өткізуге болады.

Кешенді білім бағдарламаларын іске асыру үшін 2 немесе одан көп педагогті тартуға болады, оқу жүктемесі қосымша білім беру бағдарламасында көрсетіледі.

Педагог бағдарламаның Түсінік хатында көрсетілген білім беру міндеттерін, психологиялық-педагогикалық мақсаттылығын, санитарлық-гигиеналық нормаларды айқындайтын қосымша білім беру бағдарламасының мазмұны, оны іске асыру, әдісі мен формасы, бірлестіктің санын және жас ерекшеліктерінің құрамын өзі анықтайды.

Педагог қызметкерлер өздері дайындаған білім бағдарламаларын пайдалануға немесе мектеп директоры бекіткен балаларға қосымша білім беру ұйымдарының бағдарламаларын қолдануына болады.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінде ұйымдастырылған білім беру үдерісі келесі талаптарға сәйкес болу керек:

✓ дамытушылық сипаттың болуы, яғни балалардың табиғи қабілеттері мен қызығушылықтарын дамытуға бағытталған (білім беру үдерісінде білім алушылардың білім, білік, дағдыларының деңгейі өзіндік мақсаты, балалардың тұлғалық көп қырлы дамуы мен қабілеттеріне сәйкес жетістіктері);

✓ формалары бойынша әртүрлі болуы (топтық және жеке, теориялық және практикалық, орындаушылық және шығармашылық сабақтар), сонымен қатар мазмұны бойынша (балалардың жалпы және арнайы қабілеттерін дамытуға жағдай жасайды);

✓ қосымша білім беру бағдарламаларының алуан түрлілігі — жобалық, модификацияланған, авторлық бағдарламаларына негізделуі; олардың барлығы білім алушының дене және психикалық денсаулығына зиян келтірмеуі үшін білім беру үдерісіне енгізбестен бұрын әдістемелік немесе педагогикалық кеңесте қарастырылуы;

✓ балаларды оқытудың дамыту әдістеріне негізделуі; қосымша білім беру педагогіне пәндік салада сабақ беретін білімі жеткіліксіз: балаларға қосымша білім беруден оқытудың дамыту жүйесіне ауысуы әр оқытушыдан өз жұмысында психологиялық және дидактикалық принциптерді және балалардың қабілеттерін дамыту әдістерін, олардың жеке басының өсуіне ептілігін пайдалануды талап етеді;

✓ әртүрлі қызығушылықтары мен проблемалары бар балаларға жүрегіне жақын іспен айналысу үшін балалардың мүдделері мен уәждемелерінің диагностикасын пайдалану.

ПИЛОТТЫҚ ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ЖАН БАСЫНА НОРМАТИВТІК ҚАРЖЫЛАНДЫРУДЫ ІСКЕ АСЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

ҚР білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында (бұдан әрі – БДМБ) орта білім беру ұйымдарын (шағын жиынтықты мектептерден басқа) жан басына нормативтік қаржыландыруға көшіру көзделген.

Жан басына нормативтік қаржыландырудың мақсаттары:

- ✓ балалардың МЖМБС талаптарына сәйкес орта білім алуына базалық шығыстарды анықтаудың бірыңғай тәсілімін қалыптастыру;
- ✓ аймақтар бойынша орта білім беруге базалық шығыстарды теңестіру;
- ✓ мекемелерді емес, балаларды сүйемелдеудің атаулы жүйесіне көшу және мемлекеттік шығыстарды мектепке емес оқушы басына жоспарлау;
- ✓ мектептер арасындағы бәсекені дамытудың арқасында білім беру сапасын көтеру;
- ✓ мектептерге қаржылық дербестік беру және менеджмент деңгейін арттыру, шешім қабылдауда ашықтық;
- ✓ бюджет қаражатының ашық және әділ жұмсалуды, мектептерге бюджеттік қаражатты бөлу кезінде ЖАО тарапынан сыбайлас жемқорлық факторын болдырмау;
- ✓ мектептердің педагогикалық қызметкерлеріне сараланған жалақы төлеу (лауазымдық қызметі және нәтижелер үшін ынталандыру үстемақысы), орта білім беру жүйесінің педагогикалық әлеуетін нығайту.

Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландыру білім беру процесіне (МЖМБС-ны іске асыруға) шығыстарды республикалық деңгейде орталықтандыруға және мектептерге бюджет қаражатын жылына 1 оқушыға шаққандағы есеппен бөлуге негізделеді.

Бөлінетін бюджеттік қаражаттың көлемі мектептерде білім алатын оқушылардың санына байланысты.

Білім беру процесіне шығыстар мектеп қызметкерлерінің жалақысымен, оқу шығыстарымен байланысты шығындарды, сондай-ақ мектептердің педагогикалық қызметкерлеріне олардың жұмыс нәтижелері мен көрсететін білім беру қызметтерінің сапасына қарай төленетін сыйлықақылар мен ынталандыру үстемеақыларын қамтиды.

Мектептердің білім беру ортасын қамтамасыз ету бойынша қызметтер (коммуналдық қызметтер, ағымдағы жөндеу, ғимаратты ұстау және күту, оқушыларды тасымалдау және тамақтандыру, басқадай қызметтер) өңірлердегі орта білім беру ұйымдары желісінің жағдайы мен дамуына жауапкершілікті сақтау, мектептердің материалдық базасы мен инфрақұрылымын қолдау мақсатында жергілікті атқарушы органдарының құзыретінде қалады.

Жан басына нормативтік қаржыландыру еңбекақы төлеудің жаңа нысаны

емес, бұл білім беру процесін іске асыру үшін мектептерге бюджет қаражатын бөлудің тетігі болып табылады. Мектеп қызметкерлеріне еңбекақы төлеу саласындағы барлық кепілдіктер сақталады. Мектеп қызметкеріне жалақыны есептеу және төлеу «Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорындардың қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 29 желтоқсандағы № 1400 қаулысына сәйкес жүргізіледі.

Білім беру процесін қаржыландырудың жан басына шаққандағы нормативінің мөлшерін (яғни, 1 оқушыны оқыту құнын) ҚР Білім және ғылым министрлігі (бұдан әрі – ҚР БҒМ) ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 30 қазандағы №440 бұйрығымен бекітілген Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландыру әдістемесінің негізінде бір оқу жылына есептейді.

1 оқушыны оқыту құны мыналар бойынша ажыратылады:

- ✓ іске асырылатын білім беру бағдарламаларының түріне қарай: жалпы білім беру, мамандандырылған, арнайы білім беру оқыту бағдарламалары, үйде жеке оқыту;
- ✓ білім беру бағдарламасының іске асырылу орнына қарай: қала, ауылдық жер.

Мектептердің білім беру процесін қаржыландырудың жан басына шаққандағы нормативі мен жалпы көлемін есептеу кезінде ҚР БҒМ мыналарды ескереді:

- ✓ мектеп қызметкерлерінің еңбек жағдайы үшін барлық қосымша ақылары мен үстемеақылары;
- ✓ қалалық және ауылдық мектептердегі сыныптардың нормативтік толымдылығы (қалада - 24 адам, ауылда - 20 адам);
- ✓ сыныптардың шекті толымдылығы (25 адам). Сыныптың шекті толымдылығынан тыс, яғни асып түскен оқушыларды оқыту құны азаяды.

Жан басына шаққандағы нормативтің мөлшеріне сүйене отырып және жергілікті атқарушы органдары ұсынған сыныптар бойынша оқушылардың саны туралы деректердің негізінде, БҒМ жан басына шаққандағы нормативті нақты мектептің оқушылар санына көбейту арқылы (білім беру деңгейіне, білім беру бағдарламасының түріне байланысты) әр мектепте жан басына қаржыландыруды іске асыруға (білім беру процесін қаржыландыруға) республикалық бюджет қаражатының жалпы көлемін есептеуді жүргізеді.

Мектеп деңгейінде жан басына нормативтік қаржыландырудың сынағын өткізуді ұйымдастыру және мониторингілеу «Қаржы ортлығы» АҚ-ға тапсырылды.

2013 жылғы 1 қыркүйектен бастап орта білім беруді жан басына

қаржыландыру сынақтан өткізілуде. Оған 5 облыстан (Ақмола, Ақтөбе, Алматы, Шығыс Қазақстан және Оңтүстік Қазақстан облыстары) 63 пилоттық мектеп қатысуда. 2015 жылға дейін сынақ 1-11 сыныптарда өткізілді.

2013-2014 оқу жылына сынақтан өткізудің аралық нәтижесі пилоттық мектептердің білім беру қызметінің сапасын сипаттайтын негізгі көрсеткіштердің оң динамикасын көрсетті. Осыған қарап, қаржыландыру принципін өзгерту мен білім беру деңгейінің жоғарылауы арасындағы өзара тікелей байланыс туралы қорытынды жасауға болады (9-кесте).

9-кесте. Сынақтан өткізудің аралық нәтижесі

№	Көрсеткіш	2012/2013 оқу жылы	2013/2014 оқу жылы
1	Біліктілігін арттырған қызметкерлер	21%	26%
2	Дәрежесі бар педагогикалық қызметкерлер	58%	60%
3	Мектептерде ашылған және жұмыс істейтін балаларға арналған үйірмелер мен секциялар саны	780	953
4	Оқушылар үшін өткізілген танымдық және тәрбиелік іс-шаралардың, оқытушылар үшін өткізілген тренингтердің саны	445	651
5	Педагогикалық қызметкерлердің шығарылған жарияланымдары (газеттерде, конференциялардың жинақтарында, оқу журналдарында, мектеп сайтында), әдістемелік құралдары (жинақтар, кітапшалар, электрондық құралдар).	1 251	2 492
6	Байқаулар мен сайыстарда (спорттық, пәндік, ғылыми, зияткерлік) жеңімпаз атанған оқушылар	17%	23%
7	ҰБТ-дағы орташа көрсеткіші (балдары)	71	76
8	Педагогтардың орташа айлық жалақысы (мың теңге)	72	105

2013-2014 оқу жылы сынақтан өткізу барысында Үлгілік қағидаларға сәйкес (19.01.2012ж. № 127 ҚР ҰҚ) 1-9 сынып оқушыларын мектепке қабылдау аймақтық принцип бойынша жүзеге асырылатындығы мектептер арасындағы оқушылар үшін бәсекенің дамуына кедергі келтіретіндігі анықталды. Яғни, аталған мектепте бос орын болған жағдайда ғана аймағы жағынан басқа мектепке жататын өзге оқушылар қабылдануы мүмкін, 10-11 сыныптарға ғана қабылдау кезінде оқушының тұрғылықты орны ескерілмейді және мектеп жоғары сыныптарға оқушыларды өз өлшемдері бойынша қабылдай алады.

Осыған байланысты, ҚР Үкіметі орта білім беруді жан басына қаржыландырудың сынағын 2015 жылғы 1 қыркүйектен бастап 63 пилоттық мектептің 10-11 сыныптарында ғана (5 295 оқушы) жалғастыру туралы шешім қабылдады. Өйткені, мектептер арасындағы оқушылар үшін бәсекелестік принципі жоғары мектепте әсіресе тиімді жұмыс істейді деп жорамалдануда.

Пилоттық мектептерде жан басына қаржыландыруды енгізумен қатар мектептерде мектеп қызметінің мәселелері бойынша шешімдердің жекедара директор тарапынан емес, алқаластық қабылдануын қамтамасыз ететін басқарудың корпоративтік нысанын енгізуге негізделген қамқоршылық кеңестерінің қызмет етуін сынақтан өткізу жүргізілуде. Бұл пилоттық мектептердегі жалпы ұйымдастыру процесін басқарудың тиімділігін арттыруға оң ықпал етеді. Қамқоршылық кеңестерінің негізгі қызметтеріне мыналар жатады:

✓ білім беру ұйымын дамытудың басым бағыттары, мектептің оқу-тәрбие, ғылыми-зерттеу және шаруашылық мәселелері жөнінде ұсыныстар әзірлеу;

✓ демеушілік, қайырымдылық және басқа да көмекті үлестіру;

✓ білім беру ұйымының бюджетін қалыптастыру бойынша ұсыныстар енгізу және оның жобасын алдын ала келісу;

✓ жан басына қаржыландырылатын білім беру ұйымының қызметкерлеріне, басшысына, оның орынбасарларына олардың жұмыстарының нәтижелері бойынша ынталандыру қорының қаражатынан лауазымдық жалақыға сыйлықақылар және ынталандыратын үстемеақылар белгілеуге қатысты шешім қабылдау.

Қамқоршылық кеңестерінің құрылуы мектептерде ішінара дербестіктің дамуына әкелді. Пилоттық мектептердің педагогикалық қызметкерлерін олардың қызметінің нәтижелері бойынша тәуелсіз және алқалы бағалаудың, сондай-ақ мектептің білім беру процесімен байланысты мұқтаждықтарын қамтамасыз ету мүмкіндігінің пайда болуына байланысты мектеп қызметкерлерінің арасында олар ұсынатын білім беру қызметтерінің сапасын арттыруға қызығушылықтың күшейгендігі байқалып отыр.

Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландырудың сынағын өткізуге дайындау және кейін оны іске асыру мақсатында мынадай нормативтік құқықтық актілер әзірленіп, бекітілді:

1) «Білім беру ұйымдарындағы қамқорлық кеңестердің жұмыс істеуін сынақтан өткізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 27 желтоқсандағы № 573 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің бұйрығы (2013 жылғы 19 тамыздағы №350);

2) Орта білім беруді жан басына қаржыландыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің бұйрығы (2013 жылғы 30 қазандағы № 439) – пилоттық мектептерге бөлінетін қаражатты жоспарлау, жұмсау және есебін жүргізу процестерін реттеу бөлігінде өзгертулер мен толықтырулар енгізілуде;

3) «Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландыру әдістемесін бекіту туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің бұйрығы (2013 жылғы 30 қазандағы № 440) – қайта қарау, есептеу формуласына қосымша коэффициенттерді енгізу және басқа да мәселелер бөлігінде өзгерістер мен толықтырулар енгізілуде;

4) «Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландырудың сынағын өткізу туралы» ҚР Білім және ғылым министрінің бұйрығы (2013 жылғы 4 қарашадағы № 447);

5) «Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорындардың қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 29 желтоқсандағы № 1400 қаулысына толықтыру енгізу туралы» ҚР Үкіметінің 2014 жылғы 31 мамырдағы № 598 қаулысы.

Пилоттық мектептерде білім беру процесін жан басына нормативтік қаржыландыру республикалық бюджеттен берілетін ағымдағы нысаналы трансферттердің есебінен іске асырылады.

Орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландыруды іске асырудағы негізді қиындықтар:

1) бір пилоттық елді мекенде оқушылар саны шектеулі болғандықтан пилоттық мектептердің арасында оқушылар үшін бәсекенің жоқтығы;

2) жан басына қаржыландыру формуласы сыныптарының толымдылығы төмен (ШЖМ емес) және сыныптары шектен тыс толы мектептерге қатысты жетілдірілмеген. Мұның салдары шағын мектептердің жеткілікті қаржыландырылмауына және сыныптары шектен тыс толы мектептердің артық қаржыландырылуына әкеп соғады. Жан басына қаржыландырудың іске асырылуын тәуелсіз бағалаудың жоқтығы;

3) пилоттық мектептер директорларында басқарушылық білімнің, икемділіктің және дағдының, ал бухгалтерлерде бюджеттік заңнамадан білімдерінің жеткіліксіздігі. Пилоттық мектептерде қамқоршылық кеңестерінің жұмысы жеткілікті деңгейде ашық емес;

4) мектептердегі педагогикалық қызметкерлердің лауазымдық жалақысының мөлшерлері қолданыстағы еңбекақы төлеу жүйесімен реттелген және шектелген. «Мемлекеттік мекеме» ретінде белгіленген мектептердің қолданыстағы ұйымдастырушылық-құқықтық нысаны мектептердің бюджет қаражатын игеруін қиындатады, мектептердің бюджет қаражатын айлар бойынша жылжыту және қажеттілігіне қарай ресурстармен өз бетінше операциялар жүргізу мүмкіндігін шектейді. Жеке мектептерді орта білім беруді жан басына қаржыландыру жобасына қосу оларда мемлекеттік тапсырысты бөлудің заңнамалық түрде белгіленген тетігі болмағандықтан мүмкін емес.

Жан басына нормативтік қаржыландыру тетігінің тиімділігін арттыру мәселелерін қараумен ҚР Білім және ғылым министрлігі жанынан арнайы құрылған Жұмыс тобы айналысады. Оның құрамына мүдделі мемлекеттік органдарының, жергілікті атқарушы органдарының және үкіметтік емес ұйымдарының өкілдері кіреді.

Қалыптасқан мәселелерді шешу үшін Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев бастаған бес институттық реформаны іске асыру бойынша «100 нақты қадам» бағдарламасы шеңберінде мыналар жоспарлануда:

1) 2016-2018 жылдары орта білім беруді жан басына нормативтік қаржыландырудың сынағын әу бастан сынақ өткізіліп жатқан 63 пилоттық

мектептің және республиканың 2 қаласындағы сынаққа жаңадан қосылатын 63 пилоттық мектептің (Қарағанды қ.– 44 мектеп, Түркістан қ.– 19 мектеп) 10-11 сыныптары негізінде жалғастыру;

2) 2015-2018 жылдары жан басына қаржыландыру сынағының өткізілуін және тетігін бағалау үшін тәуелсіз сарапшыларды тарту, сондай-ақ жан басына қаржыландыру формуласын жетілдіру;

3) 2016-2019 жылдары мектеп әкімшілігі мен қамқоршылық кеңес мүшелерін жан басына қаржыландыруға оқыту;

4) 2018 жылдың соңына дейін – заңнаманы мына бөліктерде жетілдіру:

– жоғары мектептің (10-11 сыныптар) ұйымдастырушылық құқықтық нысанын өзгерту және байқау кеңестерін құрумен жоғары мектепті бастауыш және негізгі мектептен бөліп алу;

– 2019 жылғы 1 қаңтардан бастап (2019 жылғы 1 қыркүйектен бастап) барлық мектептерде (ШЖМ-дан басқа) 10-11 сыныптарда (жоғары мектепте) жан басына қаржыландыруды толық ауқымда енгізу.

Жан басына нормативтік қаржыландыру тетігі «ақша оқушының соңынан жүреді» принципіне негізделген. Мектептерде жан басына нормативтік қаржыландырудың тетігін енгізуден күтілетін нәтиже мынадай болмақ:

– оқу орындары арасында бәсекелестік дамиды, өйткені оқушылар мен олардың ата-аналары ең жақсы мектепті таңдау мүмкіндігіне ие болады, ал ақша мектепке оқушымен бірге келеді;

– білім беру үдерісінің сапасы жоғарылайды, өйткені оқушылардың кетіп қалу қауіпі мектептердің әкімшіліктері мен жергілікті билік органдары үшін мектептегі мұғалімдер құрамын, материалдық базаны және оқу жағдайларын жақсартуға түрткі болады.

Мектептер арасындағы оқушылар мен педагогтар үшін «талас» білім беру сапасын арттырудың маңызды шарты болмақ. Жан басына нормативтік қаржыландыру жағдайында мектеп білім беру сапасын арттыру үшін мыналарды ұсынады:

– педагогикалық қызметкерлерге: оқуға және біліктілігін арттыруға, кәсіби өсуге мүмкіндіктер; жұмыс нәтижелері мен білім беру қызметтерінің сапалық көрсеткіштеріне қол жеткізуі бойынша сыйлықақылар мен ынталандыру үстемеақылары;

– оқушыларға: сан түрлі, оның ішінде халықаралық деңгейдегі байқауларға және жарыстарға қатысуға мүмкіндік; сапалы педагогикалық құраммен, оқу материалдарымен, оқу құрал-жабдықтарымен және жаңартылған материалдық техникалық базамен қамтамасыз ету .

ПИЛОТТЫҚ ОРТА БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА БАСТАУЫШ МЕКТЕПТІҢ ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫН АПРОБАЦИЯДАН ӨТКІЗУ ТУРАЛЫ

Қазақстан Республикасындағы Білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын және Білім мен ғылымды дамытудың 2014-2016 жылдарға арналған басым бағыттарын іске асыру аясында Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ бірлесе отырып, орта білім мазмұнын жаңартуда алдымен «НЗМ» ДББҰ тәжірибесін республиканың жалпы білім беретін мектептеріне жүйелі бейімдеумен тарату бойынша жұмыстар жүргізілуде.

Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартын (бұдан әрі – МЖМБС) жаңарту «өмірлік білім алу» тұжырымдамасынан «өмір бойы білім алу» тұжырымдамасына қарай өтуге; білімді үнсіз тыңдаудан ынталылыққа, білімнен құзыреттілікке бағытталған.

Бүгінгі таңда бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты (бұдан әрі – ББ МЖМС) әзірленіп, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі № 327 қаулысымен бекітілді.

ББ МЖМС-ның инновациялық сипаты оның тек білімді меңгертуден алған білімді өмірде қолдана алу парадигмасына ауысуымен танылады. Оның түп мәні оқытудың мақсаттары кең ауқымды дағдыларды қалыптастыру арқылы оқытудың нәтижесіне қарай бағытталуында.

ББ МЖМС тұжырымдамалық негіздері:

✓ қоғамның даму үрдісі мен заманауи шынайылығы көрініс табатын мектептегі білім берудің құндылығы, мақсаты мен міндеттері анықталған;

✓ тұлғаның рухани-адамгершілігін қалыптастыруға бағытталған тәрбиелік аспекті күшейтілген;

✓ Қазақстанның тұтас ұлтты ұйыстырушы «Мәңгілік ел» ұлттық идеясын қазақстандық патриотизм мен азаматтық жауапкершілік, құрмет көрсету, ынтымақтастық, еңбек пен шығармашылық, ашықтық, өмір бойы білім алу тәрізді құндылықтар арқылы жүзеге асыру қамтамасыз етіледі;

✓ кең ауқымды дағдылар түрінде ұсынылған күтілетін нәтижелері анықталған (білімін функционалдық тұрғыдан қолдану, АКТ дағдысы, зерттеушілік, коммуникативтік, шығармашылық және сын тұрғысынан ойлауы, топпен және жеке жұмыс істеу дағдылары);

✓ қоршаған ортаны біртұтас қабылдау үшін пәндер мен мазмұнның кіріктірілуі қарастырылған;

✓ пән бағдарламалары нақты күтілетін нәтижемен қамтамасыз етілген, ол білімін практикада қолдана алуға, зерттеушілік және жобалау жұмыстарын жүргізуге мүмкіндік береді;

✓ білім беру саласында күтілетін нәтиже қызметтік әрекет, яғни, оқушылардың «білуі», «түсінуі», «қолдануы», «талдауы», «жинақтауы», «бағалауы» арқылы көрініс табады;

✓ бастауыш сыныптар бағдарламасына дұрыс және қауіпсіз қолдануға басымдық беріле отырып, ақпараттық-коммуникативтік технологиялар бойынша пәндер енгізілген, сонымен қатар ерте жастан қоршаған орта туралы бүтін түсінік қалыптастыру үшін жаратылыстану ғылымдары бойынша да пәндер енгізілген;

✓ үштілді білім беруді енгізу, тілді оқытуда коммуникативтік аспект күшейеді (тілдік дағдылар: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым);

✓ оқушының дамуына, оның оқуға деген ынта-жігерін, қызығушылығын арттыруға бағытталған оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесін енгізу. Қазіргі заман мектептеріне бес балдық бағалау жүйесі бағаның шынайылығын анықтауға мүмкіндік бермейді.

ББ МЖМС негізінде «НЗМ» ДББҰ жаңашыл тәжірибелерін есепке алумен бастауыш білім берудің жаңартылған үлгілік оқу жоспарлары мен оқу бағдарламалары әзірленді.

Жаңартылған оқу бағдарламаларының мазмұндық ерекшеліктері:

✓ пән мазмұнын жобалаудың күрделілік ұстанымы, яғни білім мен біліктердің білім мазмұнының тақырыптары мен сыныптар бойынша тігінен және көлденеңнен біртіндеп күрделенуі;

✓ таным заңдылығы мен пәндік операциялардың неғұрлым маңызды түрлері бойынша ойлау дағдысының деңгейлік жіктелімдеріне негізделген Блум таксономиясы бойынша оқыту мақсаттарының иерархиясы;

✓ білім беру деңгейлері және тұтас оқыту курсы бойынша педагогикалық мақсаттардың ішкі пәндік байланыстарды барынша ескеруге мүмкіндік беруі;

✓ білім саласындағы пәндер арасында «ортақ тақырыптардың» пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру барысында болуы;

✓ пәннің білім мазмұндары мен тақырыптарының уақыт талабына сәйкес болуы, әлеуметтік дағдылардың қалыптасуына назар аударуы;

✓ ұзақ мерзімді, орта мерзімді, қысқа мерзімді жоспар түрінде оқу үдерісін технологияландыруы.

«Жаңартылған білім беру мазмұнын пилоттық енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2014 жылғы 6 қарашадағы №455 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2015 жылғы 3 сәуірдегі №159 бұйрығына сәйкес 2015 жылғы 1 қыркүйектен бастап республиканың 30 пилоттық мектептерінде (бірінші сыныптарда) жаңартылған оқу бағдарламалары мен жоспарларын, оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендерін апробациядан өткізу басталады. Орта білім берудің жаңартылған мазмұнын апробациялау бойынша 30 пилоттық мектептердің тізімі қоса берілген (5-қосымша).

2016-2017 оқу жылынан бастап республиканың барлық бірінші сыныптары жаңартылған білім мазмұнына өтеді, екінші сыныпта апробация жалғасады.

Эксперименттік пилоттық мектептер апробация және жаңартылған оқу бағдарламалары мен жоспарларын енгізу кезінде «Білім туралы» ҚР Заңын, ҚР Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі №327 қаулысымен бекітілген «Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартын», ҚР Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 3 сәуірдегі №157 бұйрығымен бекітілген

«Бастауыш мектептің оқу бағдарламаларын апробациялау жөніндегі ережені» және «Бастауыш мектептің оқу бағдарламаларын енгізетін 30 пилоттық мектеп педагогіне консультативтік қолдау көрсету үшін Үйлестіру кеңесін құру туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 3 сәуірдегі №160 бұйрығын басшылыққа алады.

Эксперимент барысында:

- ✓ жаңартылған мазмұнды үлгілік оқу жоспарлары мен оқу бағдарламаларын апробациялау;
- ✓ сынама оқулықтары мен оқу-әдістемелік құралдарын апробациялау;
- ✓ оқу жетістіктерін критериалды бағалау жүйесін апробациялау;
- ✓ мектеп басшыларын, мұғалімдер мен әдіскерлердің біліктілігін арттыруды ұйымдастыру;
- ✓ эксперимент режиміндегі оқыту сапасына тұрақты мониторинг жүргізу жоспарланған.

ББ МЖМС-ға сәйкес әзірленген үлгілік оқу жоспарына «Жаратылыстану» (жаратылыстану ғылымдар негіздері) (1-4-сынып), «Дүние тану» (қоғамдық-гуманитарлық ғылымдар негіздері) (1-4-сынып), «Ақпараттық-коммуникациялық технология» (3-4-сынып), «Қазақ тілі (Т2)» «Орыс тілі (Я2)» «Ағылшын тілін» (1-4-сынып) деңгейлік оқыту оқу пәндері енгізілді.

Бастауыш мектеп үшін оқу пәндері мазмұнының әдістемелік ерекшелігі:

1) *Қазақ тілді емес мектептерде қазақ тілін, орыс тілді емес мектептерде орыс тілін және ағылшын тілін бірінші сыныптан деңгейлік оқыту.* Тілдерді оқыту барысында сөйлеу қызметінің - тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым төрт дағдысын дамытуға арналған коммуникативтік тәсіл күшейтілген. Бірінші, екінші, үшінші тілдерді оқытудың оңтайлы тұстары сөздік қорын кеңейтуге, кіріктірілген тілдік тақырыптардың аясында коммуникативтік дағдыларды пысықтауға мүмкіндік беретін бірыңғай сөйлеу-тақырыптық режимін енгізу болып табылады. Пәндерді оқыту CEFR (тілдерді меңгерудің жалпыеуропалық рамкасы) сәйкес жүзеге асырылады;

2) *«Жаратылыстану» оқу пәні «Адам – Табиғат» жүйесінде оқушылардың қарапайым ғылыми білім деңгейін қалыптастыруға бағытталған.* Ол – «Биология», «Физика» және «Химия» оқу пәндерін өз бетімен меңгеруге бағытталған кіріспе курс. Бұл курс оқудың келесі деңгейлерінде кез келген білім саласында маңызды болып табылатын зерттеушілік дағдыны қалыптастырады;

3) *«Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» оқу пәні* ақпараттық-коммуникациялық технологияның қарапайым құралдарын – іздеп табу, таңдау, ақпарат беру, нысандар мен үдерістерді жобалау, мәліметтерді көрсету, интерпретациялау және талдау үшін кесте, сызба, график, диаграммалармен жұмыс істеудің қарапайым тәсілдерін қолдану дағдыларын қалыптастыруға бағытталған;

4) *«Дүниетану» пәнінің* мазмұны өзгертілді. Аталған оқу пәні қоғамдық-гуманитарлық ғылымдар курсының кіріспесі болып табылады. Ол Қазақстан тұрғындары өмірінің жалпы әлеуметтік, моральдік, шығармашылық және

коммуникативтік жағын көрсетеді, оқушылардың өзі, үйі, отбасы туралы сұрақтар негізінде қоршаған орта туралы түсініктерін дамытуға ықпал етеді;

5) «Музыка» оқу пәні музыкалық білім негіздерін қалыптастыруға, қарапайым орындаушылық дағдыларын және оқушылардың жеке шығармашыл тұлғалық қабілетін көрсететін музыкалық мәдениетін дамытуға бағытталған.

6) «Бейнелеу өнері» оқу пәні оқушының шығармашылық, кеңістікте образды ойлау, рухани-адамгершілік құндылығы және қоршаған ортаны эмоционалды-эстетикалық тұрғыдан қабылдау қабілетін қалыптастыруға бағытталған;

7) «Еңбекке баулу» оқу пәні технологиялық білім мен дағды негіздерін қалыптастыруға бағытталған. Еңбектенуге, еңбексүйгіштікке тәрбиелеп, оқушылардың технологиялық мәдениеті мен функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға жағдай жасалған. Сурет салу, т.б. қатысты материалдарды, құралдарды, техникаларды қолдану оқушылардың көз өлшемінің нақтылығын, қолмен жұмыс істеу қабілетін, сезінуін дамытады.

Оқу бағдарламасына ұзақ мерзімді және орта мерзімді жоспарлардан тұратын ұсынымдық сипаттағы оқу жоспары қоса беріледі. Оқытудың мақсаттары мен тәсілдеріне негізделген жоспарларда мұғалімдер үшін әрбір бөлім мен тақырыптарды өткізу, оқушылардың сабақта білім алуын ұйымдастыру бойынша ұсынымдар берілген, сонымен бірге оқу ресурстары енгізілген (интернет, мәтіндер, жаттығулар, бейне және аудио материалдары т.б.).

Қысқа мерзімді жоспар немесе сабақ жоспарын мұғалім орта мерзімді жоспардың соңында ұсынылған үлгіге сай өзі әзірлейді. Мұғалім қысқа мерзімді жоспар дайындағанда оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып саралай оқыту тәсіліне ерекше назар аударғаны жөн. Қысқа мерзімді жоспар мұғалімге сабақты тиімді құруға көмектеседі. Ол үшін мұғалім оқу материалы мен сабақтағы әрекетті мұқият іріктеп алуы керек. Әр сабақтан кейін мұғалім оқушылар меңгере алмаған немесе түсінбеген жерлерін анықтау мақсатында сабақты талдап, рефлексия жасап отыруы керек.

Қысқа мерзімді жоспарды құрғанда, мұғалім төмендегі ұсыныстарды басшылыққа алуына болады:

✓ сабақты ұйымдастырғанда оқу бағдарламасы мен оқу жоспарындағы мақсатты басшылыққа алуы керек;

✓ сабақ мақсатының анық болуы (S.M.A.R.T. принципі бойынша), яғни анық, өлшенген, қол жетімді, шынайы мақсаттың қойылуы;

✓ орта мерзімді жоспарда көрсетілген барлық іс-әрекеттерді, әдістемелік кеңестерді, ресурстарды мұқият танып білу;

✓ мұғалімнің қалауы бойынша іс-әрекеттер түрі қажеттілігіне қарай толықтырылып отырады.

Әр оқу пәні бойынша мазмұнды жобалаудың ұстанымдары өзгерді: сызықтық ұстаным спиральдік (шиыршық) принципін алмасты, яғни білім мен біліктің бірте-бірте тігінен және көлденеңінен (сынып, тақырып бойынша дағдыларының күрделенуі) ұлғайтылуы. Осыған байланысты, оқу бағдарламасы мазмұнының құрылымына негіз болған спиральдік (шиыршық)

принципін ұстанған жөн. Меңгерілетін оқу материалының, құрылымының, сынып және тоқсан бойынша ұсынылған пәнаралық ортақ тақырыптардың спиральдік (шиыршық) принципімен берілуін ескеру қажет.

Сабақты жоспарлаудағы барлық жұмыс оқытудың жаңа әдістері мен тәсілдерін ескере отырып жүзеге асырылады. Сондықтан жаңартылған білім беруді жүзеге асыруда озық іс-тәжірибелер, оқыту мен үйретудегі жаңа технологиялар мен тәсілдер, бағалаудың жаңа жүйесі енгізіледі, ақпараттық-коммуникативтік технологияларды енгізудің тиімді жолдарын күшейту (бұдан әрі – АКТ) және оқытуда әртүрлі сандық білім беру ресурстарын қолдануды кеңейту, мектепаралық желілік өзара әрекеттестік, мектепаралық оқу жоспарлары мен бағдарламалары, «мұғалімдермен алмасу», мектепте оқытудың жаңа технологияларын қолдану бойынша шеберлік сыныптарын өткізу.

Мұғалім білім беруші ретінде емес, оқушының белсенді оқу-танымдық әрекетін ұйымдастырушы болуы тиіс.

Мұғалімдерді қолдау үшін ББ МЖМС, оқу бағдарламалары, оқу жоспарлары (ұзақ мерзімді жоспар, орта мерзімді жоспар, қысқа мерзімді жоспар үлгісі), критериалды бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар, сандық білім беру ресурстары ұсынылады. Зияткерлік мектептердің ресурстық орталықтары арқылы мұғалімдерді оқыту жүзеге асырылады, сонымен қатар мұғалімдерге арналған онлайн платформалар дайындалады. Білім беру мазмұнын жаңартуды жүзеге асыру барысында әдістемелігімен бірге мониторинг жасау жоспарлануда.

Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясында жаңартылған білім мазмұнының апробациялау мониторингісін жүргізу бойынша «Тіл және әдебиет» білім саласы пәндерінен, «Математика», «Дүние тану», «Жаратылыстану» пәндерінен қысқа мерзімді жоспар әзірлеу бойынша әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етіп, мұғалімдерге көмек ретінде әдістемелік құралдар мен ұсынымдар әзірленді. Аталған құралдар Академия сайтында орналастырылған (www.nao.kz).

Мұғалімдердің біліктілігін жетілдірудің жаңа жүйесін енгізу аясында Педагогикалық шеберлік орталығы (бұдан әрі – Орталық) және «Өрлеу» біліктілікті арттырудың ұлттық орталығы» АҚ ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 4 қаңтардағы №1 бұйрығымен бекітілген Педагог кадрлардың біліктілігін арттыруды ұйымдастыру жөніндегі нұсқаулыққа сәйкес Орталық Кембридж университетінің білім беру факультетімен бірлесе отырып әзірлеген ҚР педагог кадрларының біліктілігін арттырудың деңгейлік бағдарламалары бойынша біліктілікті арттыру курстарын (3 айлық деңгейлік курстар) өткізуде. 2011 жылдан бастап қазіргі заманғы технологиялар мен оқыту әдістемелері бойынша мұғалімдердің біліктілігін арттыруға бағытталған кең ауқымды жобалар басталды. Берілген бағдарлама аясында «НЗМ» ДББҰ-ның Педагогикалық шеберлік орталығы мен «Өрлеу» біліктілікті арттырудың

ұлттық орталығы» АҚ базасында Республикамыздың 39,3 мың мұғалімі 3 деңгейлік оқу курсынан өтті. Мектеп басшыларынан 916 адам өтті.

Жаңартылған білім беру мазмұны бойынша пилоттық мектептердің педагогтерін оқыту курсынан 90 мектеп басшысы, 116 бастауыш мектеп мұғалімдері, 1890 пән мұғалімдері өтті. 2015-2017 жылдары 205 мың педагог курстан (орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында педагог кадрлар біліктілігін арттырудың қысқа мерзімді курстары) өтеді.

Осыған байланысты, жаңартылған білім беру мазмұнын апробациялау мен енгізу мақсатында деңгейлік бағдарламалар бойынша курстан өткен мұғалімдер өз жұмысында жаңа оқыту әдістерін қолданып, осы бағытта әріптестеріне де көмектесулері ұсынылады, яғни мұғалімдердің пәндерді оқытуда сөйлеу қызметінің барлық түрлері, сын тұрғысынан ойлауды дамытуы, өз бетімен ізденіс жүргізіп, ақпаратты жан-жақты іздей алуы, пәндерді оқыта отырып функционалдық сауаттылықты (оқу, математикалық, жаратылыстану сауаттылықтары) дамытуы, пән аясында зерттеу дағдыларын дамытуы, жобалау қызметін қарқынды меңгеруі, АКТ-ны қолдануы, оқу үшін және оқыту үшін бағалауы, балалардың жас ерекшелігіне сай оқытуы, оқытуды басқару мен көшбасшылығын дамытуға бағыт ұстанғаны дұрыс.

Жаңартылған білім мазмұнын апробациядан өткізу үдерісі мониторингпен қолдау көрсетілуі қажет, себебі бұдан кейінгі жалпы орта білім беру мектептеріне аталмыш үдерісті енгізу жаңа бағдарламаның тиімділігінің анықталуы негізінде жүзеге асатын болады. Апробациялау үдерісін мониторингілеу барысында жыл бойы жинақталған ақпараттар түйінді мәселелерді анықтауға, оны дереу шешуге қажетті шараларды қарастыруға пайдаланылады, сонымен қатар шешіміне көп уақыт және ақпараттарды қажет ететін (білім берудің белгілі деңгейі аяқталғанға дейін) мәселелерді шешу үшін аса қажет. Мониторинг ақпараттары білім беру үдерісін, оның құрылымын және оқу бағдарламалары мен оқу жоспарларының мазмұнын, бағалау жүйесін, оқу-әдістемелік кешендерін, мұғалімдердің және мектеп басшыларының біліктілік арттыру курстары мазмұнын жетілдіру мақсатындағы ұсынымдардың негіздемесі ретінде қолданылатын болады.

Апробациялау мониторингісі жаңартылған білім мазмұнының жетістіктері мен оны енгізудің тиімділігіне тәуекелдің ықпалын анықтауға мүмкіндік береді. Ең ықтимал тәуекелділіктерге төмендегілерді жатқызуға болады:

– заманауи педагогикалық әдістерді пайдалануды қажет ететін жаңа білім беру бағдарламасымен жұмыс жасауға педагог мамандардың жеткіліксіз даярлығы;

– жаңа білім беру бағдарламасына сәйкес келетін білім беру ресурстарының төмен болуы;

– БАҚ беттерінде апробация нәтижелерінің көлеңкелі тұстарын жариялау мүмкіндігіне байланысты жаңа білім мазмұнын еліміздегі қоғамның дұрыс қабылдамауы.

ББ МЖМС апробациялау мониторингісінің мақсаты 30 пилоттық мектептің білім беру үдерісіне жаңартылған білім мазмұнындағы оқу бағдарламаларын, ОӘК және критериалды бағалау жүйесін енгізудің тиімділігі

мен сапасына баға беру және ары қарай еліміздегі барлық білім беру ұйымдарына енгізу үшін барлық элементтерін жетілдіре түсу болып табылады.

ББ МЖМС апробациялау мониторингісінің міндеттері:

1) әзірленген оқу бағдарламаларын, ОӘК және критериалды бағалау жүйесін енгізудің тиімділігін іс-тәжірибе жүзінде тексеру:

– мұғалімдер үшін оқу бағдарламалары мен жоспарлардың қолжетімділігі (жарамдылығы, ыңғайлылығы, қарапайымдылығы, түсінікті болуы және т.б.);

– оқыту мақсаттарының сапалы болуы (ОМ нақтылығы, бір тоқсандағы ОМ санының оңтайлылығы, ОМ өлшемділігі);

– оқу жоспарларындағы тақырыптардың бірізділігі (қисындылығы, өзара байланысы және т.б.);

– ОӘК сапасы (әзірленген оқу-әдістемелік кешен мазмұнының оқу бағдарламасына сәйкестігі, ОӘК оқыту мақсаттарына жетуге бағытталғандығы, дизайн);

– критериалды бағалау жүйесінің тиімділігі (оқыту мақсаттарына сәйкес келуі, формативті бағалаудың қолданбалылығы, табысқа жету критерийлерінің жарамдылығы);

– білім беру үдерісіне оқушылардың эмоционалдық қарым-қатынасы (қабылдаулары, қызығушылықтары, мотивациялары, белсенділігі);

– мұғалімдердің, мектеп әкімшілігінің және ата-аналардың білім беру үдерісіне қанағаттануы (жетістікке жету, бейімделу, тұрақты сұраныс);

2) оқу материалдары мазмұнының және оның жүзеге асырылуының «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеяның құндылықтарына сәйкестігі деңгейін анықтау:

– оқушылардың, мұғалімдердің және ата-аналардың «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеяның құндылықтарын түсінуі;

– сабақ беру, білім алушылардың жобалау-зерттеу және сабақтан тыс іс-әрекеттері арқылы «Мәңгілік ел» жалпыұлттық идеяның құндылықтарын жүзеге асырудың әдістері, құралдары, формалары;

3) апробациядан өтетін оқу бағдарламалары және оқу-әдістемелік кешендердің ББ МЖМС негізгі ережелеріне сәйкестігі деңгейін анықтау;

4) оқыту әдістері мен бағалаудың (түсіну және қолдану) ұсынылған оқу бағдарламаларына сәйкестігі деңгейін анықтау;

5) жаңа білім беру бағдарламасы бойынша оқушылардың оқу нәтижелеріне талдау жасау (білім алушылардың білім сапасы, оқыту мақсатына жетістіктері, білім беру бағдарламасы бойынша оқу үдерісінің оқушылар денсаулығына әсер етуі);

6) білім мазмұны жаңартылған оқу бағдарламаларын, ОӘК пысықтау бойынша ұсынымдарды әзірлеу (қажеттілігіне қарай);

7) 30 пилоттық мектептердің оқу үдерісіндегі мұғалімдерге әдістемелік қолдау көрсету;

8) еліміздегі мектептерде білім беру үдерісіндегі жаңа оқу бағдарламаларын пайдаланудағы келешегін, мүмкінді тәуекелділіктерін анықтау.

ББ МЖМС апробациялау мониторингісін «НЗМ» ДББҰ-мен келісе отырып

ҰБА өткізеді.

Мониторингке қатысушылар: жаңа білім беру бағдарламасын апробациялауға жетекшілік жасайтын эксперименттік және бақылау сыныптарының мұғалімдері, пилоттық мектептің директоры мен оның орынбасары.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев бастаған бес институттық реформаны іске асыру бойынша «100 нақты қадам» бағдарламасы шеңберінде мыналар жоспарлануда:

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың білім саласы бойынша бес институттық реформасын іске асыру жөніндегі «100 нақты қадам» бағдарламасы шеңберінде мыналар жоспарлануда:

12 жылдық білім беруді енгізу, функционалдық сауаттылықты дамыту үшін мектептік білім беру стандарттарын жаңарту бойынша:

1) 12 жылдық білім беруді 2015-2016 оқу жылынан бастап 2021-2022 оқу жылдарына дейін кесте бойынша кезеңмен енгізу (2022 жылдан бастап ҚР барлық мектептері 12 жылдық оқыту моделіне көшеді);

2) Қарастырылған бюджет аясында инфрақұрылымды дамыту (2015-2018 жылдары);

3) «Мәңгілік Ел» құндылықтары ескерілген жаңа МЖМБС, оқу бағдарламалары мен оқулықтары (2015-2022 жылдары);

4) Қарастырылған бюджет аясында мұғалімдердің біліктілігін арттыру (2016-2020 жылдары);

5) Жаңартылған білім мазмұнын енгізуді мониторингілеу (2016-2020 жылдары).

Жоғары сыныптарда ағылшын тілінде оқытуға көшу бойынша:

1) 2017-2018 оқу жылы 5 сыныпта, 2018-2019 оқу жылы 6 сыныпта «Информатика», «Жаратылыстану» пәндерінен терминологияны оқып білу;

2) 2019-2020 оқу жылы 7 сыныпта «Информатика» пәнінен сыныптан тыс іс-шаралар ұйымдастыру мен өткізу және «Биология», «Физика», «Химия» пәндерінен терминологияны оқып білу;

3) 2020-2021 оқу жылы 8 сыныпта «Информатика» пәнінен элективтік курстар жүргізу және «Биология», «Физика», «Химия» пәндерінен сыныптан тыс іс-шаралар ұйымдастыру мен өткізу;

4) 2021-2022 оқу жылы 9 сыныпта «Биология», «Физика», «Химия» пәндерінен элективтік курстар жүргізу;

5) 2022-2023 және 2023-2024 оқу жылдары 10-11 сыныптарда ағылшын тілінде оқытуға толығымен көшу.

**«Өзін-өзі тану» адамгершілік-рухани білім беру бағдарламасы
бойынша пилоттық білім беру ұйымдарының тізімі**

№	Облыстардың, Астана және Алматы қ. атауы	Білім беру ұйымының атауы	ББ ұйымының түрі	Оқыту тілі
1.	Ақтөбе облысы, Ақтөбе қаласы	«Арман» мектепке дейінгі ұйым	қалалық	қазақша, орысша
		№39 балабақша	қалалық	қазақша, орысша
		№32 мектеп-гимназия	қалалық	қазақша, орысша
		Ақтөбе көлік, телекоммуникация және жаңа технологиялар колледжі	қалалық	қазақша, орысша
		Ақтөбе гуманитарлық колледжі	қалалық	қазақша, орысша
2.	Қарағанды облысы, Қарағанды қаласы	«Мерей» балабақшасы	қалалық	қазақша, орысша
		«Бәйтерек» балабақшасы	қалалық	қазақша, орысша
		№53 жалпы орта білім беретін мектеп	қалалық	қазақша, орысша
		№92 гимназия	қалалық	қазақша, орысша
		Қарағанды гуманитарлық колледжі	қалалық	қазақша, орысша
3.	Астана қаласы	№29 балабақша	қалалық	қазақша
		№9 балабақша	қалалық	орысша
		№59 мектеп-лицей	қалалық	қазақша, орысша
		№ 22 мектеп-гимназия	қалалық	орысша
		Гуманитарлық колледж	қалалық	қазақша, орысша
4.	Алматы қаласы	№27 балабақша	қалалық	орысша
		№156 балабақша	қалалық	қазақша
		№35 гимназия	қалалық	орысша
		№131 мектеп-лицей	қалалық	қазақша, орысша
		№172 жалпы орта білім беретін мектеп	қалалық	қазақша
		№55 жалпы орта білім беретін мектеп	қалалық	орысша
		№1 Алматы қазақ-мемлекеттік гуманитарлық-педагогикалық колледжі	қалалық	қазақша
		№2 Алматы қазақ-мемлекеттік гуманитарлық-педагогикалық колледжі	қалалық	қазақша, орысша
5.	Алматы облысы, Есік қаласы	Есік гуманитарлық-экономикалық колледжі	қалалық	қазақша, орысша

**2015-2016 оқу жылы қарсаңында
«Мектепке - оқулықпен» республикалық акциясын өткізудің
ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ**

«Мектепке - оқулықпен» республикалық акциясын өткізу - оқу жылы қарсаңында әр оқушыны оқулықтармен қамтамасыз ету шараларының бірі.

Акцияны өткізу негіздемесі:

«Білім туралы» ҚР Заңына сәйкес білім алушылар мен тәрбиеленушілер білім беру ұйымдарында ақпараттық ресурстарды, оқулықтарды, оқу-әдістемелік кешендер және оқу-әдістемелік құралдарды тегін қолдануға құқылы (7-тармақша) 47-бап 3-тармақ).

«Білім беру ұйымдарында білім алушылар мен тәрбиеленушілерді оқулықтар, оқу-әдістемелік кешендер және оқу-әдістемелік құралдармен қамтамасыз етудің тетіктерін бекіту туралы» ҚР БҒМ 2014 жылғы 31 қазандағы №450 бұйрығына сәйкес Министрлік бекіткен оқулықтарды қайта басып шығару кестесіне сәйкес жыл сайын оқулықтарды кезең-кезеңмен сатып алу жолымен жергілікті бюджет есебінен әлеуметтік дәрежесіне қарамастан мемлекеттік мектептердің барлық оқушылары тегін оқулықтар мен ОӘЖ-мен қамтамасыз етіледі.

Акцияның мақсаты: Оқушыларды оқулықтармен қамтамасыз ету. Кітапханалар мен кітапханашылардың қоғамдық дәрежесін арттыру.

Акцияның тақырыбы: Мектепке - оқулықпен!

Акцияның мақсатты топтары: оқушылар, мұғалімдер, ата-аналар, мектеп кітапханашылары, үкіметтік емес ұйымдар, жергілікті атқарушы органдар, меценаттар.

Акцияны өткізу мерзімі: 2015 жылғы 1 тамыз - 1 қыркүйек.

Акция кезеңдері:

1-кезең «Кітап қорын тексер!» – 1 -7 тамыз.

Кезеңнің сипаттамасы:

1) білім беру бөлімдері мен басқармаларының әр мектептің оқулықпен қамтамасыз етілу мониторингін жүргізуі (барлық білім беру ұйымдарында болатын әдеттегі проблемаларды анықтау, соның ішінде жаңа оқу жылында оқулықтардың жетіспеушілігі; аудан, қала, өңірлерден оқулықтар бойынша мәліметтер жинау);

2) оқу әдебиеттерін мектептен мектепке айырбастау және беру бойынша мектептерге білім беру басқармалары тарапынан ықпал ету.

2-кезең «Мектепке - оқулықпен!» – 10 -18 тамыз.

Мектеп оқулықтарын тарату:

10 тамыздан бастап—болашақ бірінші сынып оқушыларына

11 тамыздан бастап – 2-3-сынып оқушыларына

12 тамыздан бастап –4-5-сынып оқушыларына

13 тамыздан бастап – 6-7-сынып оқушыларына

14 тамыздан бастап – 8-9-сынып оқушыларына

17 тамыздан бастап – 10-сынып оқушыларына

18 тамыздан бастап – 11-сынып оқушыларына

3-кезең «Сыйлыққа - оқулық!» – 18 тамыздан бастап 1 қыркүйек аралығында.

Бұл акцияның мәні «Сенің оқулығың сенің мектебіңдегі оқушы үшін қажет. Сен кітабыңды оған сыйласаң, жақсы ісің өзіңе қайта оралады».

Бұл ретте, мектеп бітірушілер мен оқушыларға өзінен кіші сынып оқушыларына оқып кеткен оқулықтарын сыйға беру туралы ұсыныс айтылады. Бұл кітаптарды кітапханашылар мен сынып жетекшілері мектеп кітапханасы мен сыныптарда жинайды.

Мектеп кітапханашылары өзінің жас көмекшілерімен оқулықтардың сақталуын тексереді, қажет болса қалыпқа келтіреді.

Меценаттар, демеушілер, үкіметтік емес ұйымдардың өкілдері, мектеп бітірушілер оқулықтардан басқа тарих, мәдениет туралы кітаптар, мектеп пәндері бойынша энциклопедия, анықтамалықтар, оқу құралдарын, сонымен қатар мектеп бағдарламасына сәйкес қазақ, орыс тілдерінде көркем әдебиеттерді сыйлайды.

3-кезеңнің ең белсенді қатысушылары «Кітапхана достарының интернет-кітабына» енгізіліп, мектеп пен білім беру бөлімдерінің сайттарына орналастырылады.

Акцияның аяқталуы – 2015 жылғы 1 қыркүйек.

Әрбір бірінші сынып оқушысына Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың атынан сыйлық – «Менің Отаным – Қазақстан» («Моя родина – Казахстан») кітабы әзірленді, ол 1 қыркүйек - Білім күнінде тапсырылуы тиіс.

Кітап – білім беру аясындағы бес институционалдық реформаны жүзеге асырудың бірінші жобасы, ол туған елінің мәдени құндылықтары туралы алғашқы ұғым беріп, Қазақстан халықтарының бірлігін сезінуге, азаматтық ұстанымының қалыптасуына мүмкіндік береді.

Өз өміріндегі ең алғашқы сабақта Елбасының атынан сыйлық алған бірінші сынып оқушысы өз еліне деген мақтаныш пен құрмет сезіміне бөленеді.

Бұл кітапты тапсыру салтанатты жағдайда өтуі және кіші мектеп оқушылары үшін естен кетпес оқиғаға айналатындай болуы тиіс.

Іс-шараны өлкеге танымал өнер, спорт саласының тұлғалары, ғалымдар, жастар қозғалысының көшбасшылары, әр деңгейдегі әкімдер атқарады.

Ұсынымдар.

Білім беру бөлімдері мен басқармаларына:

Осы Акцияның жүргізілуі туралы қоғам мен аймақтың әр білім беру ұйымдарына жеткізу. Акция туралы БАҚ-қа жарнама беру.

Мектептердің оқулықтармен қамтамасыз етілуі туралы мониторинг жүргізу, аудан, қала, өңір бойынша ақпараттар дайындау.

Мектептер арасында оқу әдебиеттерін айырбастау және беру бойынша ықпал ету.

Мектеп әкімшілігіне:

Акция күндерінде оқушылардың оқулықтармен қамтамасыз етілуі туралы мониторинг жүргізу.

Оқулықтар жетіспейтін мектептерге оқу әдебиеттерін беру үшін айырбас қорын қалыптастыру.

Мектеп кітапханашылары сынып жетекшілерімен бірге:

Акцияның мәнін әр ата-ана мен балаға түсіндіру.

Ата-аналармен тығыз байланыста оқушыларды қажетті оқулықтармен қамтамасыз ету.

Акция күндерінде балалардың мектеп кітапханаларына оқулық алуға келуін қамтамасыз ету.

Мектеп кітапханасының негізгі қорын жинақтау үшін жалпы білім беру ұйымдарының ішкі резервтерін белсенді пайдалану:

- «Мектепке кітап сыйла!», «Бірінші сынып оқушысына кітап сыйла!», «Кітапханаға оқулық сыйла!» акцияларын өткізу;

- демеушілер қаржысына кітаптар сатып алу.

Кітап беру, есепке алу және қорға инвентаризация жүргізудің электрондық каталогін жасау.

Балалардың кітап оқуға қызығушылықтарын арттыру бойынша мектеп кітапханаларының тиімді және сапалы жұмыстарын жандандыру, кітапханада түрлі тәрбиелік іс-шаралар өткізу.

Оқушылар мен олардың ата-аналарына: Акция жұмысына белсене қатысу.

ҰЕҰ, меценаттар, БАҚ өкілдеріне Акцияның 3-кезеңіне белсенді қатысу туралы ұсыныс жасау.

Жергілікті атқару органдарына, баспаларға және кітап сату саласындағы жеке кәсіпкерлерге:

- сауда орындарын қажетті оқу әдебиеттерімен толықтыру;

- кітап өнімдерінің қорын жеткілікті жинақтау (оқулықтар, оқу-әдістемелік құралдар, атластар, контур карталар, жазу үлгілері, жұмыс дәптерлері, сөздіктер, энциклопедиялар, т.б.);

- оқулықтарға деген сұранысты қамтамасыз ету, оқушылар мен ата-аналардың әрқайсысына жеке және жоғары деңгейде қызмет атқару.

Барлық іс-шаралар БАҚ-та жариялануы, Акцияның жүргізілуі туралы материалдар білім беру ұйымдарының, басқармаларының, мектептердің сайтында орналастырылуы тиіс.

**Орта білім беру жүйесі үшін Қазақстан Республикасының
нормативтік құқықтық құжаттарының тізімі**

1. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты» (ҚР МЖМБС 1.4.002-2012).

2. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы №1080 қаулысымен бекітілген «Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты» (ҚР МЖМБС 1.4.002-2012).

3. «Білім берудің тиісті деңгейлерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі №327 қаулысымен бекітілген «Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты» (ҚР ББ МЖМС).

4. «Тиісті үлгідегі білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын, оның ішінде балаларға арналған қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 17 мамырдағы №499 қаулысы.

5. «Мемлекеттік білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгі штаттарын және педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген адамдар лауазымдарының тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 30 қаңтардағы № 77 қаулысы.

6. «Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорындардың қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 29 желтоқсандағы № 1400 қаулысы (2014 жылғы 31 мамырдағы №598 соңғы өзгертулермен).

7. «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі, жергілікті атқарушы органдар көрсететін білім және ғылым саласындағы мемлекеттік қызмет стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 31 тамыздағы № 1119 қаулысы (2014.09.06. берілген өзгерістермен).

8. «Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар» санитариялық қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2014 жылғы 29 желтоқсандағы №179 бұйрығы.

9. «Қазақстан Республикасы мектепке дейінгі білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 20 желтоқсандағы №557 бұйрығы.

10. «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым

министрінің 2013 жылғы 25 шілдедегі № 296 бұйрығы.

11. «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 27 қарашадағы № 471 бұйрығы.

12. «Қазақстан Республикасындағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің үлгілік оқу жоспарларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 25 ақпандағы № 61 бұйрығы.

13. «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 03 сәуірдегі № 115 бұйрығы.

14. «Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндердің, таңдау курстарының және факультативтердің үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3 сәуірдегі № 115 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 15 шілдедегі № 281 бұйрығы.

15. «Мектепке дейінгі ұйымдар түрлері қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 29 мамырдағы № 206 бұйрығы.

16. «Жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі № 375 бұйрығы.

17. «Балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары түрлері қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 14 маусымдағы № 228 бұйрығы.

18. «Даму мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған арнайы білім беру ұйымдарының түрлері қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 4 шілдедегі № 258 бұйрығы.

19. «Білім беру ұйымдарында пайдалануға рұқсат етілген оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, оқу құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық жеткізгіштердегі тізбесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушының 2013 жылғы 27 қыркүйектегі №400 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 10 желтоқсандағы № 515 бұйрығы.

20. «Оқулықтардың, оқу-әдістемелік кешендердің, құралдардың және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде олардың электронды тасымалдағыштағы нұсқаларының тізбесін бекіту туралы» Қазақстан

Республикасы Білім және ғылым министрі міндетін атқарушының 2013 жылғы 18 қарашадағы № 460 бұйрығы.

21. «12 жылдық жалпы орта білім құрылымын және мазмұнын жетілдіру бойынша эксперимент өткізу тәртібі туралы» Ережесі жайында Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2002 жылғы 1 тамыздағы №593 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 29 сәуірдегі № 132 бұйрығы.

22. «Педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген тұлғалардың лауазымдарының үлгілік біліктілік сипаттамаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 13 шілдедегі № 338 бұйрығы.

23. «Білім беру ұйымдарындағы қамқорлық кеңестердің жұмыс істеуін сынақтан өткізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 27 желтоқсандағы № 573 бұйрығы (2013 жылғы 19 тамыздағы №350 соңғы өзгертулермен).

24. «Мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарын жабдықтармен және жиһазбен жарактандыру нормаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 7 наурыздағы № 97 бұйрығы (2013.09.07. берілген өзгерістер мен толықтырулармен).

25. «Жаңартылған білім беру мазмұнын пилоттық енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 6 қарашадағы №455 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 3 сәуірдегі №159 бұйрығы.

26. «Бастауыш мектептің оқу бағдарламаларын апробациялау жөніндегі Ережені бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 4 қарашадағы №452 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 3 сәуірдегі №157 бұйрығы.

27. «Бастауыш мектептің оқу бағдарламаларын енгізетін 30 пилоттық мектеп педагогіне консультативтік қолдау көрсету үшін Үйлестіру кеңесін құру туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 10 қазандағы №411 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 3 сәуірдегі №160 бұйрығы.

28. «Қашықтықтан білім беру технологиялар бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 20 наурыздағы № 137 бұйрығы.

29. «Орта білім беру саласында жергілікті атқарушы органдармен мемлекеттік көрсетілетін қызметтер стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 8 сәуірдегі № 179 бұйрығы.

**Негізгі орта білім деңгейіндегі 9-сыныпқа арналған
«Зайырлылық және дінтану негіздері» курсының оқу бағдарламасын
және оқулықтарын сынақтан өткізу жөніндегі мектептердің
тізімі**

№	Облыстың атауы	Мектептің атауы	Мектептің типі	Оқыту тілі
1	Атырау облысы	Ақсай аулы, Б. Момышұлы атындағы орта мектеп	ауылдық	қазақша
		Атырау қаласы, № 33 орта мектеп	қалалық	аралас
2	Шығыс Қазақстан облысы	Өскемен қаласы, № 32 орта мектеп	қалалық	аралас
		Глубокое ауданы, Оралхан Бокейхан атындағы орта мектеп	ауылдық	қазақша
3	Қарағанды облысы	Қарқаралы ауданы, № 1 орта мектеп	ауылдық	қазақша
		Қарағанды қаласы, № 38 гимназия	қалалық	орысша
4	Оңтүстік Қазақстан облысы	Түркістан қаласы, Ататүрік атындағы мектеп-гимназия	ауылдық	аралас
		Шымкент қаласы, Жамбыл атындағы мектеп-гимназия	қалалық	қазақша

**2015-2016 оқу жылында орта білім берудің жаңартылған мазмұнын
апробациялау үшін білім беру ұйымдарының тізімі**

№	Облыс атауы	Мектептің атауы	Мектептің типі	Оқыту тілі
1	Астана қ.	№ 69 орта мектеп	ауыл	аралас
2	Алматы қ.	№ 15 гимназия	қалалық	аралас
3	Ақмола	№ 5 мектеп-лицей (Степногор қ.)	қалалық	қазақша
		Николь орта мектебі (Бұланды ауданы)	шағын жинақты	орысша
4	Ақтөбе	Новая ОМ (Новое ауылы, Ақтөбе қ.)	ауыл	аралас
		№ 9 мектеп гимназиясы (Ақтөбе қ.)	қалалық	орысша
5	Алматы	Ш.Уәлиханов ат. №10 орта мектеп гимназиясы (Талдықорған қ.)	қалалық	аралас
		Х.Хамраев атындағы орта мектеп (Панфилов ауданы)	қалалық	ұйғыр
6	Атырау	№ 17 орта мектеп (Атырау қ.)	қалалық	орысша
		Ж.Мырзағалиев атындағы орта мектеп (Исатай ауданы)	ауыл	қазақша
7	Шығыс Қазақстан	Абай атындағы мектеп кешені (Көкпекті ауданы)	шағын жинақты	казахский
		№39 орта мектеп (Өскемен қ.)	қалалық	орысша
8	Жамбыл	№1 мектеп лицейі (Рысқұлов ауданы)	ауыл	қазақша
		А.С. Пушкин атын. №41 мектеп гимназиясы (Тараз қ.)	қалалық	орысша
9	Батыс Қазақстан	М.Ықсанов атындағы №36 орта мектеп (Орал қ.)	қалалық	қазақша
		Шаған орта мектеп (Теректі ауданы)	ауыл	аралас

10	Қарағанды	№3 мектеп гимназия (Қарағанда қ.)	қалалық	орысша
		№2 орта мектеп (Нұра ауданы)	ауыл	қазақша
11	Қызылорда облысы	№31 мектеп гимназия (Жалағаш ауданы)	ауыл	орысша
		№2 орта мектеп (Қызылорда қ.)	қалалық	аралас
12	Қостанай	Свердлов орта мектеп (Алтынсарин ауданы)	шағын жинақты	орысша
		№ 10 орта мектеп (Қостанай қ.)	қалалық	қазақша
13	Маңғыстау	М.Горький атындағы мектеп гимназиясы (Түпқараған ауданы)	ауыл	орысша
		№11 орта мектебі (Ақтау қ.)	қалалық	қазақша
14	Павлодар	№39 мектеп гимназия (Павлодар қ.)	қалалық	орысша
		Майқаиын №1 орта мектеп (Баянауыл ауданы)	ауыл	аралас
15	Солтүстік Қазақстан	Сартомар орта мектеп (М. Жұмабаев ауданы)	шағын жинақты	қазақша
		№ 16 орта мектебі (Петропавл қаласы)	қалалық	орысша
16	Оңтүстік Қазақстан	М. Жұмабаев атындағы №15 мектеп гимназия (Түркістан қ.)	қалалық	орысша
		Созақ мектеп гимназия (Созақ ауданы)	ауыл	қазақша

Мазмұны

Жалпы ережелер	3
1 Мектепалды даярлық топтары мен сыныптарында тәрбиелеу-оқыту үдерісін ұйымдастыру ерекшеліктері	15
2 Жалпы білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысының ерекшеліктері	19
3 Бастауыш білім беру деңгейіндегі пәндерді оқыту ерекшеліктері	25
3.1 «Тіл және әдебиет» білім саласы	29
3.2 «Математика» білім саласы	46
3.3 «Жаратылыстану» білім саласы	51
3.4 «Адам және қоғам» білім саласы	52
3.5 «Өнер» білім саласы	53
3.6 «Технология» білім саласы	56
3.7 «Дене шынықтыру» білім саласы	57
4 Негізгі орта білім деңгейіндегі пәндерді оқыту ерекшеліктері	59
4.1 «Тіл және әдебиет» білім саласы	59
4.2 «Математика және информатика» білім саласы	75
4.3 «Жаратылыстану» білім саласы	83
4.4 «Адам және қоғам» білім саласы	96
4.5 «Өнер» білім саласы	107
4.6 «Технология» білім саласы	110
4.7 «Дене шынықтыру» білім саласы	114
5 Жалпы орта білім деңгейіндегі пәндерді оқыту ерекшеліктері	117
5.1 «Тіл және әдебиет» білім саласы	117
5.2 «Математика және информатика» білім саласы	133
5.3 «Жаратылыстану» білім саласы	139
5.4 «Адам және қоғам» білім саласы	149
5.5 «Технология» білім саласы	154
5.6 «Дене шынықтыру» білім саласы	156
6 Шағын жинақты мектептерде оқыту ерекшеліктері	161
7 Мамандандырылған білім беру ұйымдарында оқыту ерекшеліктері ...	165
8 Кешкі мектептерде оқыту ерекшеліктері	167
9 Байқоңыр қаласындағы мектептерде оқытудың ерекшеліктері	169
10 Инклюзивті білім беруді жүзеге асыратын жалпы білім беру ұйымдарында оқытудың ерекшеліктері	172
11 Арнайы білім беру ұйымдарындағы оқыту ерекшеліктері	177
12 Оқу үдерісінде электрондық білім беру контентін пайдалану бойынша әдістемелік ұсынымдар	189
13 Қазақстан Республикасының жалпы білім беру мектептеріндегі балаларға қосымша білім берудің ерекшеліктері	194
14 Пилоттық орта білім беру ұйымдарында жан басына нормативтік қаржыландыруды іске асырудың ерекшеліктері	209
15 Пилоттық орта білім беру ұйымдарында бастауыш мектептің оқу бағдарламаларын апробациядан өткізу туралы	215

1-қосымша «Өзін-өзі тану» адамгершілік-рухани білім беру бағдарламасы бойынша пилоттық білім беру ұйымдарының тізімі»	223
2-қосымша «2015-2016 оқу жылы қарсаңында «Мектепке - оқулықпен» республикалық акциясын өткізудің тұжырымдамасы»	224
3-қосымша «Орта білім беру жүйесі үшін Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық құжаттарының тізімі»	227
4-қосымша «Негізгі орта білім деңгейіндегі 9-сыныпқа арналған «Зайырлылық және дінтану негіздері» курсының оқу бағдарламасын және оқулықтарын сынақтан өткізу жөніндегі мектептердің тізімі» ..	230
5-қосымша «2015-2016 оқу жылында орта білім берудің жаңартылған мазмұнын апробациялау үшін білім беру ұйымдарының тізімі»	231

**2015-2016 оқу жылында Қазақстан Республикасының
жалпы орта білім беретін ұйымдарында ғылым негіздерін
оқытудың ерекшеліктері туралы**

Әдістемелік нұсқау хат

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Орынбор көшесі 4, «Алтын Орда» БО, 15-қабат.